Рôкъ I. Львôвъ дня 1 (13) Цвѣтня 1880. **Число 7.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ одной строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ГАЙДУКИ.

(Оповѣдане зъ житя сербского.)

I.

Тепла пôчь мѣсяця Липня вкрыла широке Коссове Поле, ту велику могилу сербскои волѣ, где погапый Вукъ Бранковичь, здрадивши отчину и Бога, тяжку вѣкову недолю папѣсъ свому народови. Здавалось, що небо само не хотѣло дивитись на мѣстце, где полягла сербска слава и куды поганѣ руки здрадника крестъ святый волѣкли. Густѣ чорнѣ хмары покрыли небо, дико шумѣвъ вѣтеръ по поли, гдеколи здавалось, що земля ôдъ страшныхъ громôвъ ажь стогнала, а зъ чорныхъ хмаръ вылѣтали разъ по разъ протягліе лыскавицѣ, роздираючи темну поволоку ночи.

И якъ тôлько блыскавка своимъ синявымъ свѣтломъ заблысла, можь було побачити ѣздця, що вихромъ мчавъ ся къ Новому-Базару, котрого вежѣ и минареты зъ далека въ мрачнôй тѣни сплывали. Кôнь, сполоханый грозою ночи и боденый острогами ѣздця, летѣвъ въ дикихъ скокахъ напередъ, а розповитый червоный турбанъ ѣздця повѣвавъ за нимъ мовь червоне крыло. Наразъ счезли ѣздець и кôнь въ темнôй ночи и тôлько тупотъ коня и свистъ вѣтру роздавались єще въ темнотѣ. Но отъ небавкомъ зновъ заблысло — и зновъ показавсь ѣздець безъ сѣдла, безъ зброѣ, въ лишь роздертôй окровавленôй одежи; кôнь, чорный якъ воронъ, ажь побѣлѣвъ ôдъ пѣны и стогнавъ зъ утомленя при кождôмъ скоку напередъ. Пробѣгъ ôнъ вже не одну милю и видно було, що не выдержитъ довго тои дикои ѣзды. Щастє, що вже недалеко до Нового-Базару, котрого муры и ворота можь було вже докладно бачити. Нетерпеливо мѣривъ ѣздець ôддалене до мѣста, нетерпеливо поглядавъ поза себе та прислухувавсь уважно, якъ колибъ зъ ôдти єму небезпеченьство грозило, передъ котрымъ въ шаленôй ѣздѣ спасенія глядавъ. И отъ теперь достигъ ôнъ вже ворôтъ, застукавъ и кликнувъ грôзно: „Аґо Джуро! Одчинѣтъ ворота, невôльники!“

Мусѣвъ бути той голосъ сторожамъ добре знакомый, бо въ однôй хвили станули ворота отвором, а за ними показалось свѣтло лѣхтарнѣ, освѣтляючи переляканѣ лица заптіѣвъ (жандармôвъ). Ѣздець въѣхавъ въ ворота.

„Нехай Аллагъ осіяє твоє рицарске лице, пане Ново-Базарского пашалику!“ привитавъ єго Джура, аґа заптіѣвъ, склонивши голову.

Але наразъ перенявъ ѣздця незмѣрный страхъ: кôнь упавъ пôдъ своимъ паномъ и поваливъ єго разомъ зъ собою на землю. Въ тôй хвили побачили заптіе зъ ужасомъ, що паша ихъ бувъ безъ зброѣ, въ окровавленôй подертôй одежи, зъ блѣдымъ переляканымъ лицемъ. Паша зôтхнувъ глубоко и давъ знакъ рукою, щобъ ворота зачинити. Але заптіе не поняли єго приказу, ажь поки розгнѣваный паша не ухопивъ одного зъ нихъ и не ударивъ нимъ такъ сильно объ ворота, що той, ударившись въ острый уголъ, безъ памяти на землю покотивъ ся.

Теперь зрозумѣли заптіе знакъ ласкавого пана и въ однôй хвили ворота зачинились.

„Аґо!“ сказавъ паша, звертаючись до начальника: „бѣжи скликати раду, и нехай муфти (духовникъ) до мене сейчасъ явитъ ся. Ты самъ обôйди варты, бо передъ тыми гайдуками вже дальше — клянусь пророкомъ! — и поза нашими мурами не буде можь безпечно проживати.“

Аґа стоявъ зъ заложеными на крестъ руками, але наразъ, мовбы доперва теперь щось дуже важного собѣ пагадавъ, поглянувъ ôнъ двозначнымъ взрокомъ на свого пана. Той, видно, зрозумѣвъ єго, бо наразъ поблѣдло єго лице, а очи спустились къ земли, щобъ нѣкто зъ стоячихъ около него не добачивъ въ нихъ слезы. По хвили сказавъ ôнъ: „Дѣлай, що тобѣ велено!“

Аґа ôдôйшовъ, а паша глянувъ теперь на упавшого коня. „Отъ и тебе потерявъ я, славо оттоманьского царства! Самъ пророкъ не бувбы вагавъ ся на тобѣ до раю въѣзджати. Ктожь не знавъ тебе въ Новôмъ-Базарѣ ажь по муры Бѣлограду, а ôдти ажь по вежѣ нашого вѣчного Стамбулу? Ой такъ, твôй то соколиный летъ менѣ три разы житє уратовавъ. Першій разъ, коли Кулинъ Капетанъ*) Боснійскихъ князѣвъ на сербскôй Шумадѣ побивъ — тогды ледво кôлькохъ осталось при житю, а мѣжь тыми и я; ты мене стрѣлою скрôзь острй шаблѣ проклятои раѣ пронѣсъ, такъ що ятаганы ихъ вымѣренй на мою голову воздухъ тôлько перетинали. Въ другій разъ спасъ ты мене, коли Джелялюдинъ**) въ похôдъ противъ Чорногорцѣвъ выступивъ; рая зъ гôръ на насъ соколомъ злетѣла, трусливый везиръ утѣкъ, а богатырѣ Боснійскй ôдъ куль джаврôвъ христіяньскихъ гинути мусѣли. Ты мене тогды зъ посередъ найгустѣйшои громады ворогôвъ вырвавъ, а скочивши въ бôкъ,

*) Сераскіеръ, що въ р 1806 Чорного Юрія на голову побивъ. Въ кôлька лѣтъ пôзнѣйше збунтовались були князѣ (беґи) Боснійскй противъ султана, за те, що той пертый западными державами хотѣвъ повстримати нелюдске обходженє ся ихъ зъ Христіянами и привилеѣ ихъ значно обкроивъ. Кулинъ Капетанъ побивъ ихъ на чолѣ невеликого бôряду, до котрого такожь Боснійскй христіяне (рая) прилучились.

**) Везиръ Боснійскій въ початку 19 столѣтія. Передъ тымъ бувъ ôнъ дервишомъ и задля значои своеи хитрости ставъ везиромъ, щобы покорити беґôвъ Боснійскихъ, що и удалось єму. По нещасnôмъ походѣ противъ Чорногорцѣвъ въ р. 1820 ôнъ не мôгъ знести наруги своихъ ворогôвъ и отроивъ ся зъ грызоты.

нещастє хотѣло, щось спотыкнувъ ся и на колѣна упавъ. Вже гадавъ я, що прійдесь менѣ погибати якъ дикôй звѣрюцѣ, котру вовки роздерти маютъ. Але мигомъ зôрвавсь ты зновъ на ноги и почвалавъ такъ быстро, що небавкомъ счезли менѣ вороги зъ очей. Аллагъ! Аллагъ! Два разы спасъ ты мене ôдъ смерти, щобъ дати дожити на рôднôй земли, майже въ хатѣ своѣй, такого сорому, котрогобъ здаєсь павѣть и джавръ христіяньскій не знесъ!... Емиро! дочко моя!“ — заголосивъ паша, покрывши лице своє: „чому власне тобѣ судилось впасти въ руки тыхъ проклятыхъ гайдукôвъ!“ И при тыхъ словахъ стиснувъ ôнъ кулакъ, и пекельный гнѣвъ заблысъ въ єго очахъ.

„Я одинъ уйшовъ соромной неволѣ, я однєсенькій зъ цѣлои ватаги. Але я паномъ и володаремъ всеи землѣ, ôдъ берегôвъ Дрины ажь по вершки Балкану. Аллагъ моимъ свѣдкомъ, що не перестану мститись, поки весь рôдъ тои гордои раѣ не выгублю!... О вѣрный мôй коню! лишь тобѣ завдячити маю, що лишивъ ся я при житю и зможу єще пôмститись!...“

Тутъ выдеръ паша найблизше стоячому заптієви ганчарь изъ за пояса и нахиливши до коня сказавъ: „Ôдъ нынѣ имя твоє буде въ пашалику Ново-Базарскôмъ прославлене; волосѣнь твоя буде на буньчукъ (булаву) для моихъ юнакôвъ!“

И ôдтявъ коневи волосѣнь, обвивъ ю около турбана и велѣвъ посвѣчувати собѣ на дорозѣ до свого конаку (палаты).

Не тôлько муфти и аґи скоро явились, але и всѣ знатнѣйшій мешканцѣ удались до конаку пашѣ, а вскорѣ и простый нарôдъ згорнувъ ся въ около него. Якъ грôмъ рознесла ся вѣсть о єго пріѣздѣ; сусѣдъ будивъ сусѣда, розповѣдаючи, якъ то паша ранкомъ зъ своєю дочкою — тою зъ городôвъ райскихъ въ Боснію пересаженою рожею, котра красотою, мовь пальма низенькій корчѣ, всѣ дѣвицѣ Боснійскій перевысшала — зъ миленькою Емирою, въ товариствѣ хоробрыхъ дѣвъ (дружины) зъ мѣста выѣхавъ, щобъ дочку яко жѣнку паши Софійскому передати — и якъ тойже самый гордый паша повернувъ теперь середъ бурливои ночи, самъ однєсенькій, безъ зброѣ, въ окровавленôй, подертôй одежи... Щожь то сталось? Що то буде?... И чимъ бôльше ранокъ зближавъ ся, тымъ бôльше збиралось народу. Страшлива буря почала помалу уставати, на всходѣ показались уже бѣлій смуги, вѣщуны недалекого поранку але доси не можь було єще нѣчого о причинѣ незвычайного повороту пашѣ довѣдатись.

Въ тôмъ рознесла ся и мигомъ въ найдальшій закутки мѣста втиснулась вѣсть, що гайдуки Младана напали пашу за Вучитриномъ, поубивали єго дѣвъ, забрали Емиру зъ єи товаришками въ полонъ, а самого пашу тôлько быстрôсть єго коня уратовала. Що за зневага правовѣрныхъ! И такій соромъ, джаврами христіяньскими правовѣрнымъ музулманамъ нанесеный, мавбы непôмщеным позôстати?... Нѣтъ! Такого грѣха ренегаты Ново-Базарскій не допустятъ ся нѣколи. Страшна бѣшенôсть опановала музулманъ. Однако не змогли єще рѣшитись, въ якій бы имъ спосôбъ жажду крови угасити. Тôлько пястуки затискаютъ, очи свѣтятъ ся и попабѣгали кровею; взываня Аллага и пророка и проклятія гайдукôвъ скрѣпляютъ чимъ разъ бôльше ихъ замѣръ: весь рôдъ христіяньскій выгубити.

Въ тôмъ выбѣгъ зъ конаку пашѣ дервишъ, черпець музулманьскій. Висяче на нѣмъ лохматє за..едво може тѣло покрыти, але розъярені музулманы уступаютъ єму зъ великою почестею зъ дороги и по страшнôмъ галасѣ наступає якъ разъ глубока тишина. Бѣсноватый дервишъ вбѣгає въ саму середину найгустѣйшои толпы, перекручує свои члены, що ажь кости хрупотягъ, стає кôлька разôвъ на головѣ и починає въ своѣмъ фанатичнôмъ дурѣ рачкомъ, мовь яка звѣрина, лазити. Нарôдъ чує святе здивованє! Очевидно духъ пророка вступивъ въ дервишна и благодать Аллага зôйшла на него...

„Великій єсть Богъ!“ закричавъ нарôдъ дивуючись. Дервишъ зôрвавъ ся на ноги, а прійшовши по своихъ трудахъ до себе, заревѣвъ: „Джавры кидаютъ бологомъ въ свяґу бороду пророка. Каба колибаєсь а изъ землѣ вспыхає поломѣнь, щобъ пожерти все що жіе, єсли не обмыємо въ крови джаврôвъ бороду избраного Аллагомъ... За мною!“

Дервишъ кинувъ ся напередъ, а за нимъ повалила розъярена толпа въ одну зъ побôчныхъ улиць. Дервишеви прійшло було въ тôй хвили на гадку, що въ Новôмъ-Базарѣ кôлька родинъ христіяньскихъ проживае...

Що за страшный образъ освѣтило сходяче сонце! Тутъ тягнутъ сивоволосого старця за ноги изъ єго хаты: голова єго ударяєсь о порôгъ, о камѣнє, западае въ яруги. „Ісусе Христе, помилуй мя!“ голоситъ нещастный; толпа ругаєсь и смѣєсь, бье старця и лишь „рѣжте, мордуйте!“ кричитъ дервишъ, а за нимъ лютый нарôдъ. Тамъ обняла мати правою рукою стовпъ при дверяхъ батькôвскои хаты, а лѣвою пригортае до свого серця немовлятко, щобъ єго не выдерла ѣй кровожадна толпа. Въ хатѣ боронитъ ся єще мужь єи: въ кôнци вытягнули и єго — и мужа, и матерь, и дитину убиваютъ въ найлютѣйшій спосôбъ. Радôсно выкрикуе толпа и спѣшитъ за дервишемъ, котрый заєдно лишь „рѣжте, мордуйте!“ кричитъ.

Пôдъ часъ, коли такъ по улицяхъ дѣялось, сидѣвъ паша зъ своєю радою середъ конаку. Галасъ и крикъ доходили ажь до него; небавомъ такожь донесено єму, що дѣялось по улицяхъ. Але грôзно ôдправивъ ôнъ христіянина-пôсланця, промавляючи самъ до себе: „Нехай пропадаютъ тї джавры невѣрнї!“ Ôдъ теперь не важивъ ся вже нѣкто бôльше яку небудь звѣстку о тôмъ єму подавати и ôнъ роздумувавъ безъ перервы лишь надъ тымъ, якбы дочку свою увôльнити, гайдукôвъ выгубити и зневагу свою пôмстити.

„Огнемъ и мечемъ маѣ бути спустошене все, що зовесь христіяньскимъ, ôдъ берегôвъ Дрины ажь по вершки Балкану!“ — такъ постановила одноголосно рада. На всѣ стороны розбѣглись пôсланцѣ, щобъ завôзвати бегôвъ пашалику Ново-Базарского: явити ся завтрѣшнымъ днемъ зъ своими людьми передъ конакомъ пашѣ.

(Дальше буде.)

Галшка, княгиня Острожска.

(*Историчне оповѣданє черезъ Д-ра Из. Шараневича.*)

(Дальше.)

По такôмъ обвиненю князѣвъ Димитрія и Василія черезъ речника княгинѣ Иліины, Чарнковского, и по такôй оборонѣ пôдсудныхъ князѣвъ черезъ речника Одаховского — коли вже вычерпанї и обговореній зôстали всѣ доказы, котрї противъ нихъ и за ними промавляли, — король Жигмонтъ Августъ II завозвавъ присутныхъ сенаторôвъ, по черзѣ кождого зъ осôбна, пôсля старшинъства и достоиньства, щобы выявили свои мнѣнія и ôд-

дали свои голосы за або противъ пôдсудныхъ князѣвъ. Тутъ заразъ показала ся рôжница въ мнѣніяхъ и поглядахъ на ту справу межи сенаторами Польщи и Литвы. Сенаторы польскй всѣ голосовали противъ князя Димитрія а тымъ самымъ осудили и князя Василія яко спôвинного. Всѣ они унимали ся за княгинею Иліиною, стараючись якъ найбôльше наклонити умыслъ короля предовсѣмъ противъ князя Димитрія. Литовскй же сенаторы прямовали къ тому, щобы єще теперь не выдавати остаточного засуду. Судъ сквапливый — говорили они — рѣдко буває справедливый. Своими выводами старались литовскй сенаторы склонити короля, щобы вдоволяючи просьбѣ речника Одаховского ôдложено роки судовй, щобы на нихъ мôгъ лично станути самъ князь Димитрій и щобы саму Гальшку завозвати до выявленя єи волѣ. Але щожь зъ того, коли засѣдаючй воєводы, каштеляны и высокй урядники польскй становили бôльшôсть? Зъ Литвы було лишь мало сенаторôвъ.*)

Упала проте справа князѣвъ пôдсудныхъ, до чого причинили ся єще и тй обставины, що князь Димитрій увѣзъ Гальшку зъ єи рухомыми скарбами, котрй найменше на 100.000 золотыхъ цѣнили ся, и що наѣзджаючи замокъ Острогъ опустивъ городы граничнй, котрыхъ єму яко полководцю, на стражи граничнôй поставленому, безъ дозволеня королевского не вôльно було нѣ на короткій часъ опускати. Король выдавъ засудъ такои основы: князь Димитрій Сангушко єсть виненъ нарушеня публичного спокою, порваня насильного невѣсты высокого роду и присвоєня собѣ єи скарбôвъ — проте сказує ся князя Димитрія Сангушка на утрату чести, всѣхъ маєткôвъ и на кару смерти. (Розумѣє ся, що заразомъ розрѣшена була такожь скарга Горностая, внесена єще въ осени минувшого року до короля, пробувавшого тогды въ Вильнѣ. Марина княгиня Полубиньска, зъ котрою єще передше заручивъ ся бувъ князь Димитрій и котра, якъ вже згадано, у тѣтки князя Димитрія выховувалась, мала бути теперь родинѣ звернена вразъ зъ заруками або заставами). Дальше узнавъ король князя Василія Константина Острожского зарôвно виннымъ, якъ и князь Димитрій Сангушко, а то зъ тои причины, що ôнъ княгинѣ Гальшки ôдъ насильства не лишь не боронивъ, але єще и допомагавъ князю Димитрію до здѣланого злочиньства; а такожь зъ тои причины, що будучи обовязаный ôддати за-мужь Гальшку лише за порозумѣнємъ и за згодою зъ матерею, ôддавъ тую жь князеви Димитрію Сангушцѣ на власну руку и противъ выразному противеньству матери; наконець, що коли княгиня Гальшка була увезена княземъ Димитріємъ зъ замку Острога, князь Василій, будучи яко найблизшій сродникъ обовязаный до ôдшуканя Гальшки, тое здѣлати залишивъ. Проте ôдсуджає ся князя Василія Константина ôдъ опѣки надъ княгинею Гальшкою, принадлежавшои єму законно и по переднѣйшому порученю королевскому. Король застерѣгъ собѣ вымѣренє дальшихъ строгихъ каръ противъ князя Василія Константина Острожского на пôзнѣйше.**)

По такôмъ засудѣ впущено до суднои салѣ знôвъ публичнôсть, котра пôдчасъ нарады и вымѣны поглядôвъ сенаторôвъ польскихъ и литовскихъ ôддалилась була, и ту воєвода виленьскій князь Радзивилъ яко маршалокъ оголосивъ выданый королевскій засудъ. Ôдтакъ приступила княгиня Иліина до трону короля и подякувала якъ найпокорнѣйше королеви за выданый засудъ, такъ одвѣтный єи горячимъ желанямъ. Але и тымъ не задоволялась княгиня Иліина — она просила єще короля, щобы сейчасъ выданй и розбсланй були универсалы, щобы якъ найскорше пôймано князя Димитрія Сангушка и щобы ôдобрана була єму княгиня Гальшка и ôддана матери до рукъ и пôдъ єи дальшу теперь выключну опѣку. И на ту просьбу призволивъ король Жигмонтъ Августъ II. Ôнъ пôдписавъ универсалы дня 20 Сѣчня 1554, приказуючи спôймати князя Димитрія Сангушка засудженого на утрату маєтку, чести и житя, и на ôдданє Гальшки матери. На тôмъ цѣлый той актъ закôнчивъ ся.

Сенаторы польскй и литовскй ôдъѣхали до своихъ домôвъ. Король побувши до кôнця мясниць т. р. зъ женою въ Книшинѣ ôдъѣхавъ до Люблина въ намѣреню, скликати тамъ соймъ; королева же Катерина не ѣхала вже до Люблина вразъ зъ королемъ, але попращала ся зъ нимъ въ Парчевѣ и тутъ остановилась.

Щожь стало ся дальше зъ засуджеными князями Димитріємъ и Василіємъ? Князь Василій на разѣ скрывъ ся, а пôзнѣйше ôдъ засуду королевского, оголошаючого єго насильникомъ на рôвни зъ княземъ Димитріємъ, освободивъ ся тымъ, що самъ король изъ взгляду на дальше поведенє князя знѣсъ выданый на него засудъ. Впрочѣмъ анѣ княгиня Иліина, анѣ нѣкто бôльше на укараня князя Василія не наставали, а противно многй поважнй особы за княземъ уймали ся. Не такъ легко уйшло князю Димитрію Сангушцѣ. Безпроволочного выконаня универсалôвъ пôдôймивъ ся Мартинъ Зборовскій, воєвода Калискій, зъ Костелецкими, сродниками княгинѣ Беаты Иліины, зъ Горками, сродниками Костелецкихъ, и зъ великимъ почтомъ шляхты великопольскои, котрй вывѣдавшись, въ котру сторôну Димитрій Сангушко зъ Гальшкою удаливъ ся, за нимъ на вздогôнъ пустили ся. Княгиня Иліина удалилась до Познаня, певною будучи, що за помочею єи сродникôвъ и приятелѣвъ въ короткôмъ часѣ звернена єй буде Гальшка.

* *

*

Изъ взгляду на дальшу судьбу князя Димитрія Сангушка насуваютъ ся на сѣмъ мѣстци єще слѣдуючй загальнй уваги.

Єсли кто зъ кôльчастого корча прехорошо розвинену рожу насильно зôрвати силує ся, то рожа скрушитъ ся и цвѣты потрясенй обпадутъ и самъ рожу насильно зрываючій кольцями (шпильками корча) поранитъ ся, а рана ранѣ не рôвна. Неразъ якъ зъ малои искры огонь, такъ зъ невеликои на позôръ раны часто приходитъ смерть.

Не думавъ и князь Димитрій о такъ скорôй смерти, яка єго постигла въ чужôмъ краю, куды увѣзъ бувъ свою Гальшку; выйшло, якъ то кажутъ: „думка за горами, а смерть за плечами.“ Вправдѣ „смерти не ôдперти — якъ народивъ ся, такъ треба умерти“, але

*) Gornicki l. c. p. 114: „iż był przy księźnie wielki orszak ludzi zacnych z Polski, wojewód, kasztelanów, urzędników — a z Litwy nie wiele senatorów było. Panowie litewscy niektórzy do tego rzecz wiedli, iżby król pomknął czasu X. Demytremu i t. d., ale przemogła strona przeciwna i król wyrokiem swym Demytra nalazł infamem.“

**) Послы короля Фердинанда I, Петро Льогусъ, староста Свидницкій, и Павло, епископъ Загребскій, доносили въ листѣ до короля Фердинанда I, що видѣли князя Василія Константина Острожского у маршалка и воєводы Виленьского князя Радзивила, и що князь Василій зъ причины удѣленои князеви Димитрію помочи, ледви утечею спасъ ся передъ великимъ грозячимъ єму нещастемъ.

*

смерть на чужинѣ и въ хатѣ несвоѣй для кождого страшна. Русинъ держитъ ся пôдъ тымъ взглядомъ пословицѣ своѣи: „Дай Боже вмерти, та не пôдъ чужимъ тиномъ...“ Але власне така смерть постигла нечаянно князя Димитрія, якъ то въ слѣдующôмъ уступѣ обширнѣйше роскажемо.

V. Бѣгство до Чехъ, погоня, пригоды въ Чехахъ и насильна смерть князя Димитрія Сангушка.

Єще передъ розпочатємъ суда въ Кишинѣ, заразъ по выданю тымчасового королевского наказу (щобы Гальшка и замокъ Острогъ звернен̂ зôстали княгини Ілінôй ажь до остаточного рѣшеня въ тôй справѣ), князь Димитрій обстригши волосє молоденькôй княгини Гальшцѣ перебравъ туюжь за хлопчика, а ôдтакъ взявши до неи одну придворну паню зъ замку Острожского выѣхавъ тайкомъ на однôмъ возѣ чимъ найскорше до Чехъ въ тôмъ намѣреню, щобы тамъ скрыти ся на замку въ Рудници (Raudnice), принадлежавшôмъ до маєтностей гетмана Тарновского, тестя князя Василія Константина Острожского. Перебравши ся черезъ границю польскоморавску чувъ ся князь Димитрій безпечнѣйшимъ, ѣхавъ проте повольнѣйше и не скрывавъ уже старанно свого имени; ôнъ стававъ на ночлѣги по мѣстахъ и мѣсточкахъ ческихъ, въ котрыхъ въ мѣру свого уподобаня прибувавъ неразъ по дневи, або и довше. Тымчасомъ зъ кôнцемъ Сѣчня, отже якихъ 10 дней по пôдписаню универзалôвъ королевскихъ, пустились за нимъ панове польскй̂ въ погоню (було ихъ до 200 ѣздныхъ вразъ зъ товаришами службовыми).

Послѣдного дня мѣсяця Сѣчня 1554, въ середу, станувъ бувъ князь Димитрій Сангушко въ мѣсточку Лысѣ, въ гостинници супругôвъ Ливôвъ. Въ тôй гостинници саме тогды ôдбувала ся весѣльна забава, на котру зъѣхало ся много гостей не лишь зъ Лысы, но и зъ селъ поблизькихъ, а передовсѣмъ зъ сусѣдныхъ Челяковець. Князь Димитрій сѣвъ за стôлъ, и при другихъ столахъ сидѣли гостѣ. Бувъ вже вечеръ и гостѣ розпочали танець при скочнôй музыцѣ. Панѣ Ливова поставила свѣчку передъ князя Димитрія; до стола прибližились и сѣли при князю гдекотрй̂ зъ гостей весѣльныхъ и почалась оживлена розмова. Всѣ видѣли въ нѣмъ знаменитого пана*). Ободренй̂ популярностею князя Димитрія представили єму одну зъ дѣвчатъ весѣльныхъ и зъ нею князь Димитрій охочо плясавъ мѣшаючись въ хороводъ загальный. Недовго по пôвночи удали ся гостѣ весѣльнй̂ на спочинокъ. Самъ князь Димитрій удаливъ ся до горѣшнои комнатки, где пробувала княгиня Гальшка вразъ зъ своєю придворною невѣстою. Мѣстцевй̂ гостѣ ôдôйшли до своихъ домôвъ, а зъ переѣздныхъ невѣсты пôйшли въ горѣшнй̂ комнаты, а мужчины ночовали на лавахъ наокругъ свѣтлицѣ, въ котрôй забава ôдбувала ся.**)

Каже народна пословиця, що „шляхъ не спитъ и народу ка нѣмъ все богато“ — значитъ що идучій шляхомъ дороги и въ ночи допытає ся. Але зъ другои стороны „шляхъ не гуляє“, мовитъ пословиця. Князю Димитрію належало быстро ити и не забавлятись въ дорозѣ, по котрôй єго вороженьки слѣдомъ за нимъ спѣшили.

Зъ панôвъ польскихъ, стараючихъ ся выпередити одни̂ другихъ въ погони за княземъ Димитріємъ, найперше прибувъ до Нимбурга (мѣста лишь двѣ милѣ ôддаленого ôдъ Лысы, въ которôмъ власне забавлявъ ся и ночовавъ князь Димитрій Сангушко), Мартинъ Зборовскій воєвода Калискій зъ сыномъ своимъ Мартиномъ каштеляномъ Крживиньскимъ и зъ двома слугами. (Воєвода Зборовскій єще передше намѣривъ бувъ подружити сына свого зъ княгинею Гальшкою). Зборовскй̂ прибувши до мѣста того станули въ гостинници Томы Мыслѣка, въ котрôй кôлька дней передъ тымъ пробувавъ князь Димитрій Сангушко вразъ зъ княгинею Гальшкою. Проча рота погоньчикôвъ ледви що переступила въ тую пору границю ческу коло Яромира. Ôдъ властителя гостинницѣ Мыслѣка докладно довѣдавъ ся воєвода Мартинъ Зборовскій, куды дальше ôдъѣхавъ князь Димитрій Сангушко вразъ зъ Гальшкою и где ôнъ теперь пробуває. Оповѣданями пересадными, якобы Димитрій чоловѣкъ простый наѣздомъ здобувъ замокъ Острогъ и въ нѣмъ множество людей, межи ними много панôвъ и пань, поубиваєъ; дальше що ôнъ насильствомъ взявъ княгиню (котру навѣть королевою называно) и вразъ зъ нею забравъ золота и серебра и рôжныхъ дорогоцѣнностей на 300.000 золотыхъ — тыми оповѣданями унявъ собѣ воєвода Мартинъ Зборовскій оберисту Мыслѣка, а за тогожь посредництвомъ такожь Адама Кухту, вôйта мѣста Нимбурга. Тогды сынъ воєводы Зборовского приодѣвши ся въ сукнѣ Мыслѣка и сѣвши на єго коня, щобы въ польскôмъ убраню и на власнôмъ кони не бувъ пôзнаный, поѣхавъ вразъ зъ вôйтомъ Нимбурга и оберистою Мыслѣкомъ до Лысы и тутъ знов подôбными пересадными оповѣданями удалось имъ уняти собѣ старосту замкового, чоловѣка дуже боязливого, Матея Вахтеля зъ Пантенова. Молодый Зборовскій показавъ старостѣ три по латинѣ написанй̂ декреты короля Жигмонта Августа II. Вправдѣ староста ôдповѣвъ, що на листахъ латиньскихъ не розумѣє ся, однако Зборовскій вымôгъ на нѣмъ (представляючи наглôсть справы, щобы князь Димитрій не утѣкъ), що староста наконецъ зôзволивъ на пôйманє князя Димитрія, але зъ тымъ выразнымъ застереженємъ, щобы князя не ранено, а навѣть и не бито.

Въ ночи за сыномъ прибувъ до Лысы и самъ воєвода Зборовскій, дождавши ся бôльше зъ людей своихъ и взявши собѣ за провôдника якогось жида.*) Въ Лысѣ воєвода вразъ зъ другими польскими панами (всѣхъ до 20 людей) станули въ домѣ у одного зъ мешканцѣвъ Лысы, Адама Кухаржа, котрый посередъ ночи отворивъ двери на кликъ вôйта Нимбургского Кухты. Ту прибувъ изъ замку ôдъ старосты и молодый Зборовскій зъ своими товаришами, а ôдтакъ по привитаню взаимнôмъ Полякôвъ зъ Чехами и по ôдбутôй нарадѣ пôслано до оберисты Ливы, у котрого сномъ глубокимъ безпечно спочивавъ князь Димитрій Сангушко, и ôдъ того-то оберисты и єго жены довѣдано ся, коли обудивъ ся изъ сну князь Димитрій Сангушко. Сейчасъ побѣгли до тои господы польскй̂ паны вразъ зъ своими товаришами, а зъ

*) Przeździecki libr. c. p. 84: „Mienił się być kanclerzem wspaniałego miasta Ziembicy; a więc znakomitym panem.“

**) О тôмъ всѣмъ зôзнавъ передъ судомъ наочный свѣдокъ Матей, писарь и радця мѣста Лысы. (Przeździecki, Jagiellonki polskie, T. II. str. 84.)

*) Жидови тому мусѣвъ воєвода Зборовскій много заплатити, бо жидъ показовавъ червôнця, а мусѣвъ ихъ бôльше мати, бо хваливъ ся, що єго щедро обдаровали Поляки. Вызнала тоє передъ судомъ жена радного Лысы Адама Кухаржа, Малгоржата. (Przeździecki, Jagiellonki polskie, T. II. str. 88.)

ними вразъ побѣгъ такожь вôйтъ Нимбургскій Кухта зъ своими слугами.

Саме въ ту пору, коли вороги князя Димитрія прибули пôдъ господу Ливôвъ, князь Димитрій лишь якотако убраный, нагорнувши на себе богату шубу, зôйшовъ бувъ зъ горѣшнои комнатки до свѣтлицѣ, где вечеромъ такъ весело забавлявъ ся, и где вже и прочій гостѣ постававши зъ постелей и позбиравшись згромаджувались. Князь Димитрій повитавъ мило згромадженыхъ гостей и просивъ господыню, щобы упекла ємy каплуна, а ôнъ заплатитъ, хотябы и много грошей стояло. Въ тôмъ обериста Мартинъ Лива ôдхиливши двери хаты, возвавъ зъ неи свою жену словами: „Пôйди но сюда, Людмиле!“ Коли газдыня выйшла, воєвода Зборовскій зъ своєю службою и зъ Кухтою, вôйтомъ Нимбургскимъ, ôдчинили двери свѣтлицѣ на ростворъ и въ тôй хвили зъ кôлькохъ ручниць выстрѣлено межи гостей въ тое мѣстце, где сидѣвъ князь Димитрій. Одна куля ранила якогось газду зъ Челяковець и одну невѣсту, а двѣ кулѣ угрязли въ стели свѣтлицѣ. Князь Димитрій скинувши зъ себе шубу хотѣвъ утѣкати зъ свѣтлицѣ до горѣшнои комнаты, где прибувала княгиня Гальшка и куды сходы просто провадили изъ свѣтлицѣ. Але приступъ до комнаты Гальшки бувъ вже заставленый. Князь Димитрій выбѣгъ теперь насильно на подвôрє и старавъ ся выломати браму, котра була зачинена. Тутъ допали єго помочники воєводы Мартина Зборовского и зачали окладати то палицями желѣзными то ручницями, наконець здерли зъ него всю одежь до нага*). Надармо князь Димитрій просивъ ся словами: „Милй панове, не забивайте, я нѣчого вамъ не завинивъ!“ Всѣ кричали: „Здраднику, пôддай ся!“ Тогды князь Димитрій вытягнувъ руки и вже бôльше не боронивъ ся.

Наложено теперь на нещастного князя кайданы и такъ закованого, нагого и пораненого затягнено назадъ до свѣтлицѣ на великій перестрахъ и соромъ находячихъ ся тамъ и запершихъ ся гостей весѣльныхъ. Ту надѣто на него грубу рубашку и накинено кожухъ простый овечій. Ланцухъ золотый, котрый носивъ князь Димитрій на своѣй груди, зôставъ розôрваный на куски и окровавленый розсыпавъ ся у нôгъ нещастного князя. Зъ устъ многихъ Чехôвъ ôдозвались въ тую пору голосы жалю надъ такъ сумною долею князя Димитрія, але воєвода Мартинъ Зборовскій поругливо тыми словами озвавъ ся до вязня: „Здраднику! вмѣсто бороти ся зъ Татарами, ты, обдарованый милостею короля замками пограничными, воювавъ тôлько зъ невѣстами!“ А другій кричали: „Не жалѣйте надъ тымъ губителемъ и поганьцемъ; ôнъ много панôвъ и пань поубивавъ, много зъ замку выгнавъ, а тую паню увѣзъ зъ собою, а матерь ѳи замкнувъ въ склепѣ пôдземнôмъ и оставивъ тамъ на кôлька день безъ пожившленя...“ Дали ся навѣть чути голосы, щобы князя Димитрія повѣсити за ребро, якôбы якого бисурмана. Слуги нещастного князя, котрыхъ мавъ при собѣ, всѣ поубѣгали и поховали ся. Зачато за ними шукати, и коли ихъ ôдшукали, заковано разомъ всѣхъ однымъ ланцухомъ за горла.

Ôдтакъ Кухта впровадивъ воєводу Зборовского до комнаты княгинѣ Гальшки, котра упала ємy два разы до нôгъ, просячи о пощаду князя Димитрія**). Тымчасомъ приспѣли на подвôрє господы конѣ сѣданй и возы запряженй. Княгиню Гальшку спроваджено зъ горы и вразъ зъ придворною невѣстою, котра була при нѣй, всаджено до крытого воза, до котрого сѣвъ такожь и старый воєвода Зборовскій. Нещастного князя Димитрія всадили въ иншій вôзъ, а другй товаришѣ тои выправы на князя Димитрія посѣдали то на возы то на конѣ, и такъ всѣ знôвъ пôдъ проводомъ Кухты, вôйта Нимбургского, прибули назадъ до мѣста Нимбурга.

(Дальше буде.)

*) Przeździecki, Jagiellonki polskie, str. 89: „Swiadek Jakób Gajowy powiadał, że Polak jeden parnął go przy bramie bozdeganem srebrnym.“

**) Свѣдокъ Щасный Шветель зъ Челяковець додає, що воєвода Зборовскій пытавъ ся Гальшки: чи нарушена (steli poruseni)? Гальшка ôдповѣла, що т а к ъ, а на тое воєвода замѣтивъ: to źle.

ЗЪ КАРПАТЪ КОЛОМЫЙСКИХЪ.

VII. Подорожь до Шулигуры. — Немила встрѣча. — Ратунокъ въ ôвчарскôй колибѣ. — Бакунярѣ гуцульскй.

Будучи въ Буркутѣ, майже въ гнѣздѣ Карпатскои верховины, кортѣло конечно заглубити ся ще дальше въ свѣтъ гôръ нашихъ, дотерти до самого нѣдра Карпатъ, зъ ôдки Черемошь выплыває, вдерти ся на самый хребетъ рускихъ Бескидôвъ, ба перейти єго на другу сторону и посѣтити угорску землю. Подорожь до Шулигуры ôдповѣдала зовсѣмъ тому забагови; отже душа не спочила скорше, доки замѣръ не сповнивъ ся.

Подорожь зъ Буркута до Шулигуры — то предприняте не-абы-яке; оно вымагає ôдваги, здоровля, достаточныхъ припасôвъ, ôдповѣднои подорожнои одежи и доброго провôдника. Дорога веде черезъ найвысшй стрôмкй горы, черезъ пралѣсы и зовсѣмъ безлюднй дикй околицѣ, где вовки, медведѣ и оленѣ пробуваютъ, где орлы и соколы гнѣздятъ ся, где давнѣйше опрышки гуляли, а до недавна роили ся б а к у н я р ѣ (перемытники) зъ угорскимъ тютюномъ. Тай треба добре збирати ногами, щобы, выйшовши раненько изъ Буркута, зайти на нôчь до Шулигуры, бо нôчлѣгъ въ дебрахъ, лѣсахъ, на хребтѣ Карпатъ дуже небезпечный.

Обговоривши се дѣло добре зъ свѣдомыми тои справы, выбравъ ся я зъ отцемъ Глиньскимъ, котрому умѣвъ я сю прогульку зъ найкрасшои стороны представити, и зъ опытнымъ провôдникомъ въ похôдъ. Встали мы раненько, лишьщо розвиднѣло ся, и пустились въ дорогу, горѣ корытомъ Черемоша. Густй мраки закрывали довго поглядъ на околицѣ, и не заразъ уступили ся. Холодъ поранный давъ ся добре почути, але мы розгрѣвали кровь въ жилахъ жвавымъ ходомъ. По годинкôмъ походѣ лишили мы ложиско Черемоша и взяли ся спинати все въ гору, та въ гору. На Чивчинѣ, котрый єсть по Чорнôй Горѣ однымъ зъ найвысшихъ хребтôвъ галицко рускихъ Карпатъ, вдерли ся мы на найвысшій пунктъ нашои подорожи. Тутъ поправдѣ торжествує природа въ самôй своѣй дикôй, чоловѣкомъ неиспорченôй величавости. Чувствуєшь, що тебе обгортає безлюдна пустара...

Мы ишли самымъ хребтомъ Карпатъ; по лѣвôмъ боцѣ видна була Угорщина, въ глубокôмъ долѣ, мраками оповита, хвилююча пасмами гôръ, хребтами, дебрами, вершками, перерѣзаными глубокими ярами; передъ нами ôдкрыла ся окомъ незмѣрима необмежима безлюдна верховина, въ котрôй Тиса має своє жерело, зближене до жерела Черемоша, а ôддѣлене ôдъ него высокимъ хребтомъ Карпатскимъ.

Душа запускаючи ся за проводомъ ока въ тотй безмежнй яры, або спинаючись на верхи неботычнй, мимохôть починає думки сновати. Прійшли на гадку опрышки, котрй тутъ передъ недовгимъ часомъ, мовь быстрй орлы, гуляли,

чуючи ся панами сеи дикои краины, где жаденъ законъ не обмежавъ ихъ дикои, буйноі волѣ... Колижь наразъ загомонѣвъ тупотъ по верховинѣ, мовь ôдъ кôньскихъ копытъ, и небавкомъ указавъ ся ѣздець изъ за горба. Сидѣвъ на жвавôмъ гуцульскôмъ кони чистои расы, быстрôмъ якъ огонь, ôдъ ходу и зъ крови горячôмъ. Круглый, засмоленый капелюхъ осѣнявъ єму чоло, зъ пôдъ котрого сверкали быстрі люті очи; лице згорѣле ôдъ сонця и вѣтру, червонѣло запалене внутреннымъ жаромъ; короткій петекъ (сѣракъ) поверхъ киптарика, спятый на шіи пôдъ бородою, играв хвилюючи зъ вѣтрами; въ зубахъ стремѣла коротка люлька, черезъ плече висѣла ручниця (крѣсъ), а за широкимъ чересомъ (шкôрянымъ поясомъ) полыскувало двоє пистолятъ; въ правôй руцѣ державъ тугу нагайку... Кôнь гнавъ въ заводы, легко и зручно перебираючи ногами тонкими а жилистыми; лебедину шію выпруживъ на передъ, широкими нôздрями воздухъ хватаючи. Ѣздець, зрôвнавши ся зъ нами, стягнувъ напрасно коня въ борзôмъ бѣгу такъ, що кôнь ажь копытами въ грузы зарывъ ся, и ставъ щось зъ нашимъ провôдникомъ-Гуцуломъ говорити, безперестанно на насъ недобрымъ окомъ позиркуючи, и такою бесѣдою, либонь злодѣйскою, що мы оба зъ от. Глиньскимъ нѣ словечка зъ того не розумѣли. Кôнь, гребучи землю, ставъ непокоити ся; ажь разомъ ѣздець якъ не збере єго нагайкою, стягнувши заразомъ сильно узды, такъ, що кôнь дуба станувъ, просто якъ свѣчка, а такъ вправно и хорошо, що не можь собѣ красше придумати... (Образъ ѣздця на кони пригадавъ менѣ въ тôй хвили рисунокъ славного Давида, представляючій Наполеона I. въ походѣ черезъ Альпы...) Єщежь самъ Гуцулъ — то истинный Добушь-опрышокъ, коли гулявъ верхами Карпатскими! Кобымь бувъ мавъ олôвце и папиръ и знавъ добре рисувати, бувбымь заразъ того ѣздця зъ конемъ нарисувавъ, яко вѣрный взорець колишнёго Гуцула-опрышка...

Потôмъ пустивъ коневи узды и полетѣвъ, мовь стрѣла, верхами, анѣ поздоровкавши насъ, анѣ попращавши ся зъ нами, якъ то звычайно чинятъ инші Гуцулы. Се тымъ дивнѣйше, бо ѣздець бачивъ зô мною панъ-отця, котрымъ Гуцулы завсѣгды честь ôддаютъ глубоку.

Провôдникъ нашь не хотѣвъ намъ щиро сказати, що то за ѣздець, куда ôнъ, зъ ôдки ôнъ, и що ôнъ зъ нимъ говоривъ. Все ôдповѣдавъ намъ скупыми словами, выминаючи. Я почувствовавъ мимоволѣ, що той ѣздець — то щось небезпечного, и що мы може щасливо оминули грозяще яке нещастє... Моихъ гадокъ не объявлявъ я от. Глиньскому, котрый и такъ бувъ дуже сумный задля довгои утомляючои подорожи, та єще при хмарнôмъ небѣ и преострôмъ вѣтрѣ.

Коли въ дальшôмъ походѣ выбрались мы на чисту полянку — якъ наразъ не подує ледовый вѣтеръ зъ пôвночи, и якъ не вдаритъ намъ въ очи зледенѣлымъ дощемъ, Господи! мало душѣ не выгнавъ зъ тѣла. Ледви живцемъ добѣгли мы до ôвчарскои колибы, котра якбы на наше щастє була недалеко и сама одна стремѣла на сѣй безлюднôй далекôй пустарѣ... Поволи коло огню мы розôгрѣлись, лежучи доокола на голôй земли, и тогды каже до насъ ватага: „Спасибôгъ, що єще живі сюда утекли, бо тамтого тыжня ишовъ сими верхами Гуцулъ, та якъ єго напала така заметѣль, що Боже крый — а ôнъ сердега сѣвъ пôдъ дуба, тай застигъ на мѣсци. На другій день найшли єго пастухи неживого. Таке булобы и вамъ стало ся, якбы не тота колиба...“

Пôшли мы дальше черезъ пралѣсы Карпатскі, котрі нынѣ може добре вырубала сокира Прусакôвъ. Тутъ дубы, тутъ дерева, тутъ грубѣнь, що ажь мило подивити ся. Тутъ бачили мы орла Карпатского и кôлька тетеревôвъ; бачили жовну и инше птаство; такожь и лисъ перебѣгъ намъ стежку. Глуха тишина въ темнôмъ лѣсѣ, перерываня лишь крикомъ птиць, дивне робитъ на чоловѣка враженє.

Вже мы дотирали до границѣ угорскои, вже стали спускати ся въ глубокій яръ, въ котрôмъ лежитъ Шулигура, ажь тутъ щось въ хащахъ зашелестѣло... Дивимо ся, а то два бакунярѣ перебираютъ ся черезъ лѣсы зъ бакуномъ угорскимъ. Коли насъ угледѣли, покинули бесаги, наладовані тютюномъ, въ корчѣ, и почали утѣкати; они думали, що мы цѣсарскі ревизоры. Але нашь провôдникъ ставъ на нихъ кликати, що мы не ревизоры, и они повернулись, позабирали тютюнъ, и пôшли своею дорогою, дуже намъ низенько поклонившись.

Гуцулъ-провôдникъ росказувавъ намъ таку подѣю про ревизорôвъ, що мала приключити ся въ сѣмъ мѣстци:

„Ревизоръ Ручка, такой хлопскій сынъ, бувъ дуже великимъ ворогомъ бакунярѣвъ и найбôльшимъ ихъ страхомъ въ сихъ околицяхъ. Зôйде, где єго не посѣешь, явитъ ся, где єго не сподѣваешь ся, а перенюхає тобѣ тютюнника, якъ той гончій песъ дичину, хочь не знати якбы укрывавъ ся передъ нимъ. И немало надоѣвъ ôнъ тютюнникамъ Гуцуламъ, котрі сюда тютюнъ угорскій перекрадали. А все мавъ ôнъ зъ собою збройныхъ ревизорôвъ, або часомъ и жовнярѣвъ, коли мѣркувавъ, що зôбрало ся бôльше товариство перемытникôвъ. Разу одного ѣхавъ ôнъ самъ одинъ тыми лѣсами, на своѣй конинѣ, коли несподѣвано обскочили єго Гуцулы-бакунярѣ, а було ихъ зъ 20. „Ажь теперь ты намъ не уйдешь, пташку!“ — гукнули они на него, и почали къ нему приближати ся. Ручка думавъ, що ихъ давнымъ звычаємъ переполошитъ; ôнъ пристанувъ, ôдтягнувъ зъ креса курокъ, та крикнувъ: „Тому кулька въ лобъ, кто ôдважитъ ся хочбы на одинъ крокъ приближити ся до мене!“ Але розлюченій Гуцулы на се не зважали и приступали що разъ близше... Ручка выстрѣливъ, и ранивъ одного Гуцула небезпечно; тымчасомъ прибѣгли другі, повалили ревизора на землю, звязали єму руки и ноги, а ôдтакъ убивши и розпоровши єго коня, зашили Ручку въ кôньске туловище, але такъ, що голова выставала зъ него саме тамъ, где кôньска волосѣнь починає ся... Привязавши коня до дерева, бакунярѣ ôдôйшли. Ручка кричавъ всякими голосами о ратунокъ, але нѣкто не ишовъ ратувати. И такъ померъ сей герой ревизорскій зъ голоду — въ кôньскôмъ туловищи!...“

Взяли мы теперь спускати ся, все лѣсомъ идучи, до тои Шулиґуры, а все въ низъ, и досыть стрômко; идемо зъ годину, нема нашôй дорозѣ кôнця; вже попôдъ колѣна потерпло, въ низъ идучи, и все тѣло утомилось, а мы все идемо та идемо. Вже и сонце добре зайшло, уже вечеромъ померкло всюда, а мы єще идемо. Ажь ледви по двогодиннôмъ ходѣ, або и бôльше, а все въ низъ, зайшли мы до тои Шулиґуры.

Денисъ.

Завѣщанє милого.

Попôдъ гаємъ, надъ рѣкою
Дѣвчина ходила;
Поглянула на калину,
И такъ говорила:

„Скажи менѣ, калинонько,
Где миленькій мôй?
Где притулю головоньку,
Где жаль дѣну свôй?

„Охъ, ты бачила, ты чула,
Якъ ôнъ присягавъ...

Я до него ся горнула —
Ôнъ мя обнимавъ...
„Чомъ ты менѣ не сказала,
Що милый манивъ?
Теперь горя я-бъ не знала,
Жаль серця-бъ не крывъ!...“

Шепнувъ вѣтеръ — листки свѣжй
Калины схилились,
А по листю росы кроплѣ
На землю скотились...
И зновъ дѣвча надъ рѣкою
Ходитъ и блукає —
Поглядає въ быстрй филѣ,
И такъ промовляє:

„Охъ, скажи, рѣко глибока,
Где дѣвъ ся той часъ?
Коли милый зъ того боку
Плывъ човномъ неразъ..
„Тутъ лучились мы серденькомъ —
Мѣсяць ся дививъ...
Въ твоѣмъ зеркалѣ чистенькôмъ
Образъ нашь ôдбивъ...
„Вѣтеръ, свѣдокъ нашь злосливый,
Образъ розôгнавъ;
Взявъ ми долю, дни щастливй,
Горе въ душу влявъ!...“

Крутй филѣ розôгрались,
Зъ рѣковь пошумѣли
И щось довго зъ берегами,
Довго гомонѣли...
Утихъ вѣтеръ, и калина
Неначе здрѣмала,
Плыве рѣка — лишь зазуля
Въ гаю закувала:

„Не плачь, не плачь по долинѣ,
Що милый забувъ,
Бо твôй милый на чужинѣ
Вѣчнымъ сномъ заснувъ!
„И калину посадити
Въ головахъ просивъ,
Щобъ въ земли о милôй снити,
Котру такъ любивъ!
„И казавъ ми прилѣтати,
Коли цвите май,
И про милу му кувати
И про любый гай...“

Иларіонъ Грабовичь.

Галицко-руска литература.

(Дальше.)

Полудневй памятники древнои рускои письменности стали ся предметомъ спору межи Великою а Малою Русею. Россіяне уважаютъ тй письменнй памятники историчнымъ преданємъ всеи Россіи, и придаютъ имъ велике значенє въ исторіи пôвнôчнои (Московскои) Руси; зъ другои стороны уважаютъ ихъ малорускй историки за преданє єдино малорускe. Галицкй ученй и патріоты видятъ въ тыхъ памятникахъ такожь скарбъ своеи исторіи. Несторъ, Иларіонъ, Володимиръ Мономахъ, Кирилъ Туровскій, Данило Заточникъ, Слово о полку Игоревѣ — все то присвоюютъ собѣ Галичане яко южнорусй историчнй вспомины; полудневa Русь, до котрои они себе причисляютъ, являє ся у нихъ „представителемъ всякого духового розвою по всѣхъ земляхъ, котрй называютъ ся рускими“ (Головацкій, Предподаванія, 14). Словомъ — Галичина, тая ôдорвана часть Руси, лучитъ свою стару исторію зъ исторіею Кіевскои Руси, и маєе до того повне право, бо въ тыхъ давныхъ вѣкахъ творила зъ нею одну цѣлôсть, и политичну и національну. Якъ тѣсною була тота звязь, видно зъ лѣтописи, котра знає докладно Червону Русь и слѣдитъ за нею наровнѣ зъ всѣми рускими землями; видно изъ „Слова о полку Игоревѣ“, котре звѣстнымъ поетичнымъ зворотомъ славитъ Ярослава, могучого князя Галицкого*). Одна зъ важнѣйшихъ лѣтописей нашои старины, Волыньска, знана своимъ оригинальнымъ живымъ росказомъ, приналежитъ головно Галицко-Волыньскому краю. Однакожь въ Галицкôй Руси єще неровно бôльше якъ въ Кіевскôй, забули ся потому древнѣйшй преданя, пôдъ вплывомъ цѣлыхъ вѣкôвъ чужои власти, и пôдъ вплывомъ пôзнѣйшои уніи.

Дальше уважаютъ галицкй историки преданємъ своеи литературы и Литовскій Статутъ, дѣла Швайнольта Фіоля въ Краковѣ, дѣла Скорины и Константина Острожского, и саму козаччину зъ єи подвигами и єи поезією. До кого дѣйстно належали тй факта, мы вже высказали на иншôмъ мѣстци: фактôвъ, котрй лучались въ Вильнѣ и въ Кіевѣ, годѣ приписати Львову, але народно-загальный рухъ, котрый начавъ ся ôдъ XVI вѣку въ Литовскôй, Кіевскôй и Галицкôй Руси при однакихъ жерелахъ, условіяхъ и цѣляхъ, представлявъ тѣсну солидарнôсть и проте часто зовсѣмъ неможливо ôддѣлити мѣстцевй факта ôдъ общенародныхъ. Таке значенє, не лишь для самои Галичины а для всеи Руси, маютъ безперечно Львôвске братство Ставропигійске, галицкй школы и друкарнѣ, галицкй церковнй дѣятелѣ и писателѣ. Працѣ тыхъ дѣятелѣвъ на поли южнорускаго образованя XVI и XVII вѣку принесли такожь свою историчну долю для пôзнѣйшого образованя въ Россіи.

Зъ прилученємъ Малои Руси до Москвы роздѣливъ ся на полудни рухъ литературный и головный єго напрямъ звернувъ ся въ Россію. Въ тôй части полудневои Руси, котра осталась при Польщи, особливо въ Галичинѣ, тягнулось дальше пригнетенє рускои народности и єи вѣры; сила опору слабла чимъ разъ бôльше и бôльше, и положенє галицко-рускои народности ставалось дѣйстно розпачливымъ. Высшй клясы вже давно стали переходити на католицизмъ и ставали ся польскими; мѣщане були позбавленй свого городского самоправства и ôдданй на волю старостôвъ и каштелянôвъ; не стало богатыхъ купцѣвъ и ремѣсникôвъ: торговля була въ рукахъ жидôвскихъ. Стара ненависть межи польскимъ и рускимъ елементомъ доходила до крайности; племенна непріязнь ставалась сильнѣйшою черезъ шляхотску погорду для селянина, — длятого тутъ Русинами остались тôлько „попъ и хлопъ“. Значенє и образованє духовеньства понижалось чимъ разъ бôльше; братства не займались вже дѣломъ зъ колишною ревностею, а головне зъ нихъ, братство Ставропигійске во Львовѣ, пôдчинене було римскôй колегіи de propaganda fide; власть надъ церквами присвоювало собѣ польске духовеньство; низше духовень-

*) „Галицкій Осьмомысле Ярославе! высоко ты сидишь на своѣмъ златокованôмъ престолѣ! ты пôдперъ горы угорскй своими желѣзными полками, заступивъ королеви угорскому дорогу, зачинивъ Дунаеви ворота, кидаючи бремена черезъ облаки, суды судячи ажь до Дунаю. Грозы твои по всѣхъ земляхъ знанй: ты ôдчиняешь ворота Кіева, стрѣляєшь зъ батькôвского золотого престола салтанôвъ за землями далекими. Стрѣляй же, господине, Кончака, поганого невольника — за землю руску, за раны Игоря, смѣлого Святославича.“

ство було бѣдне и необразоване. Высше стояло що до образованя и матеріяльного ôдношеня монастырске духовеньство, устроене по части на ладъ єзуитскій. Зъ Василіянъ выбирано епископôвъ и другихъ церковныхъ наставникôвъ; въ ихъ рукахъ позôстали єще бôльшй посѣлости, друкарнѣ, школы; по выгнаню єзуитôвъ перейшли до Василіянъ где-куды и высшй школы. Але Василіяне тогдышнй дѣлали все на ладъ польскій и лишь допомагали до польонизаціи Галичины, пôдчасъ чого стара письменнôсть и знане славяньско-руского языка ставались чимъ разъ бôльшою рѣдкостею.

Въ 1772 роцѣ вступила Галичина въ складъ Австріи, яко на половину польска провинція. Матеріяльный бытъ полѣпшивъ ся пôдъ новою властею, хотяй руска народнôсть осталась єще надовго Поляками гнетеною. Не зважаючи на всѣ мѣры австрійского ряду, котрй мали на оцѣ полѣпшенє администраціи, зрôвнанє народностей — не загоилась рана старои межиплеменнои ненависти. Поляки, утративши свою политичну самостôйнôсть, хотѣли вынадгородити собѣ дôзнанй страты розширенемъ своєи національнои области на шкоду Русинôвъ и выконували тоє явно, часто и безправно, по колишному авторитету матеріяльнои силы...

Высше вже згадано о реформахъ цѣсаря Іосифа II. Галицкй историки вспоминаютъ зъ вдячностею о тогдышнихъ дѣлахъ австрійского ряду; Іосифъ II, выконуючи свои либеральнй филянтропійнй идеѣ, позволивъ ôджити тымъ двомъ станамъ, якй въ ту пору представляли руску народнôсть, т. є. селяньству и духовеньству; ôнъ заводивъ правильну администрацію и суды, улегчивъ долю руского селяньства, ограничивъ права сельскихъ обывателѣвъ, ôдчинивъ всѣмъ станамъ рôвный приступъ до шкôлъ и т. д. Іосифъ II бажавъ пôднести народну просвѣту, — хотѣвъ, щобы духовеньство учило и проповѣдало въ народнôмъ язычѣ. Въ 1783 роцѣ основано першу руску духовну семинарію, где въ першій разъ розпочались рускй выклады въ заведеню, утримуванôмъ державною касою. Въ Падолистѣ 1784 року основано универзитетъ во Львовѣ, где вскорѣ введенй були выклады въ рускôмъ языцѣ, зъ початку на богословскôмъ факультетѣ, потôмъ и на фильософичнôмъ. Въ галицкй школы приходили кромѣ Галичанъ такожь Русины зъ Угоръ. Въ числѣ професорôвъ бувъ знаный Петро Лодій, родомъ угорскій Русинъ, пôзнѣйше завозваный до Россіи, где занимавъ въ Петербурзѣ катедру фильософіи а потому права. Але Русины не довго ôддыхали свобôдно. Поляки заняли вже вскорѣ панующе становиско. Урядники краєвй уважали перше за корыстну рѣчь пôдтримувати Русинôвъ для ослабленя Полякôвъ, котрыхъ тягнуло до Варшавы; по доконаню роздѣлу Польщи устала боязнь передъ Поляками и тіи наново могли взятись до угнету Русинôвъ. Стремленя рускй представляли Поляки яко небезпечнй для церквы и для ряду, рускй выклады знесено, а наконець перенесено и самъ универзитетъ въ 1806 роцѣ до Кракова; во Львовѣ осталось тôкько лицеумъ. Рускй выклады скôнчились тутъ въ 1808 роцѣ. Стараня галицкихъ духовныхъ властей, установити бодай низшй школы зъ народнымъ языкомъ, обернулись въ нѣщо зъ причины противного дѣланя польского духовеньства и нѣмецкихъ урядникôвъ, котрй уважали тй бажаня за пустй. Бута польска росла зъ кождою годиною; они вже думали о перекладѣ церковныхъ книгъ на языкъ польскій, о знесеню греческого календаря и рускои азбуки; тогды вже они думали, що можна въ крайнôмъ случаю печатати рускй книжки латиньскими буквами. Вже въ 1816 роцѣ заявила мѣстцева власть, що зъ причины политичныхъ взглядôвъ булобы некорыстною рѣчею розширяти рускій языкъ вмѣсто польского, бо и такъ рускій єсть „нарѣчіемъ россійского языка.“

Галицкй историки, хотяй и хвалили змѣну польского панованя на австрійске, зауважали однакъ цѣлкомъ справедливо, що ôдъ 1772 року появилась одна прикра непріятна обстанова, именно що галицкй Русины були зовсѣмъ ôддѣленй ôдъ своихъ малорускихъ одноплеменникôвъ и позôставленй самымъ собѣ; очевидно, противъ польского гнету не могли они шукати бодай морального опору въ своѣмъ племени. (Дальше буде.)

Рускй лѣтописи и лѣтописцѣ XVII. столѣтія.

(Критичный розбôръ Корн. Заклиньского. — Дальше.)

Лѣтописцѣ козацкй.

На першôмъ мѣсци згадати належитъ про тй лѣтописи, що не дôйшли до нашихъ часôвъ, що въ незнаныхъ рукахъ запропастились, котрыхъ имена и змѣстъ звѣснй намъ о тôлько, о скôлько на нихъ покликуютъ сч лѣтописцѣ 18 столѣтя, що корыстувались ними при складаню своихъ лѣтописныхъ творôвъ.

„Руская Достовѣрная лѣтопись“.

Лѣтопись та звѣсна була тремъ авторамъ лѣтописныхъ сочиненій. Въ 17 вѣцѣ знавъ ю авторъ Густиньскои лѣтописи[1]); въ 18 вѣцѣ Самôйло Величко[2]), авторъ знанои повсюды лѣтописи,— и Лукомскій, що переложивъ зъ языка польского дневникъ Титловского о вôйнѣ хотиньскôй и дневникъ Симеона Окольского[3]), а такожь написавъ: „Собраніе историческое“, котре выдавъ Левицкій въ приложеніяхъ до лѣтописи Самовидця[4]).

Руска Достовѣрна лѣтопись сягае ôдъ початку 16 столѣтя до половины 17 (1512—1648) и становитъ дуже важный памятникъ лѣтописный зъ першои половины 17 вѣку, позаякъ до тыхъ часôвъ не маємо иншои лѣтописи окрôмъ „Львôвскои“. Лѣтопись Достовѣрна запропастилась, знаємо про ню тôлько изъ ссылокъ высше наведеныхъ авторôвъ, Величка и Лукомского, котрй ю наводятъ мѣжь жерелами своихъ творôвъ. „Булобы рѣчею дуже цѣкавою (каже п. Орестъ Левицкій), зложити текстъ тои лѣтописи, або хочь означити, щó она була и к т о єи авторомъ[5])“.

Руска Достовѣрна лѣтопись починае ôдъ козакôвъ, згадуе про Предислава Лянцкороньского, якъ ôнъ року 1512 щасливо боровъ ся на чолѣ козакôвъ зъ Турками и що за те король Жигмонтъ I. затвердивъ козакамъ ихъ прежнй вольности. Пôдъ рокомъ 1576 описуе тая лѣтопись, якъ король Стефанъ Баторій заходивъ ся около зъорганизованя козакôвъ, якъ повелѣвъ имъ бути на сторожи противъ Татаръ, и якъ опôсля видячи ихъ хоробрôсть, сказавъ про нихъ отсй слова: „Буде изъ сихъ юнакôвъ колись Рѣчь посполитая вольная“; дальше згадуе лѣтопись, якъ король пôзнѣйше, лякаючись, щобъ козаки не стали вредными Ляхамъ, замышлявъ выгубити козакôвъ[6]). Ôдъ року 1582—1599 росказуе Достовѣрна лѣтопись про введенє григоріяньского календара и въ загалѣ про всѣ подѣѣ, якй пôдготовили и приспѣшили унію церковну; про приѣздъ патріярха Єреміи на Русь и его труды, о поставленю Адама Потія епископомъ Володимирскимъ. Авторъ Достовѣрнои лѣтописи великій ворогъ

[1]) Полное Собраніе русскихъ лѣтописей. Изданіе археогр. ком. Т. II.
[2]) Лѣтопись Самоила Величка о войнахъ Богд. Хмельницкого. Т. I.
[3]) ibidem T. IV.
[4]) Лѣтопись Самовидца по новооткрытымъ спискамъ.
[5]) Лѣтопись Самовидця 1878, Кіевъ ст. XVI.
[6]) ibidem, ст. 329, 350 (Собраніе историч.)

уніи, ôнъ вельми не любитъ Кирила Терлецкого и приписує єму все зло, яке тогдѣ стало ся. Потія зразу хвалитъ, ôдтакъ каже, що епископъ Кирилъ Терлецкій перемѣнивъ єго на свôй обычай и всякимъ лукавствомъ єго напоивъ.[1])

Кирилъ боячись, щобы патріярхъ не потягнувъ єго до одвѣчальности за єго дѣла, почавъ намовляти прочихъ епископôвъ, щобы поклонили ся папѣ; наслѣдкомъ того бувъ соборъ въ Берестю року 1591 и подорожь владикъ Луцкого и Володимирского до Риму. Авторъ росказує дуже подробно про вторый соборъ въ Берестю року 1596, на котрôмъ оголошено унію, якъ унияты ôддѣлили ся ôдъ православныхъ и тіи ôдбували окремый соборъ въ приватнôмъ домѣ; якъ православній по всѣхъ городахъ противъ уніи протестували, якъ въ Варшавѣ тои протестаціи не принято, а унияты розпочали велике гоненє православныхъ *„какъ то было во время Нерона и арянôвъ“*; якъ противъ того почали повставати козаки, найперше Косиньскій, а ôдтакъ Наливайко, котрого въ Варшавѣ на мѣдянôмъ волѣ спалили. Те саме про унію росказує авторъ Густиньскои лѣтописи; два уступы зъ неи: *„о премѣненіи новаго календара“* и *„о уніи, како почаша ся въ Русской землѣ“*, суть тій самій, якій находимо въ „Собранію историческомъ“ Лукомского, котрый покликує ся на Достовѣрну лѣтопись. Зъ того можемо заключити, що авторъ Густиньскои лѣтописи корыстувавъ ся такожь Достовѣрною лѣтописею.

Друга часть Достовѣрнои лѣтописи ôдноситъ ся до часôвъ вôйны хотиньскои и сягає ôдъ 1606 до 1648[2]). Сю часть лѣтописи находимо въ доповненяхъ дневника Титловского о войнѣ хотиньскôй, и въ доповненю дневника Окольского, котрый то дневникъ переложивъ Лукомскій и заразомъ доповнивъ єго звѣсною лѣтописею.

Лѣтописець Достовѣрный росказує про похôдъ Сагайдачного на Кафу 1606, про смерть гетьмана Самôйла Кушки, що бувъ въ неволи турецкôй року 1620, про смерть козацкого сотника Михайла Хмельницкого въ битвѣ пôдъ Цецорою 1620, въ котрôй битвѣ сынъ єго Зеновій Богданъ дôставъ ся до неволѣ татарскои. Каже, що той сотникъ Михайло Хмельницкій бувъ родомъ зъ Лысянки и зъ ôдси перейшовъ до Чигрина. Звѣстка тота єсть дуже важна, бо польскій историки говорятъ, що отець Богдана бувъ польскій шляхтичъ родомъ зъ Литвы, чи зъ Малопольщѣ. Тымчасомъ зъ нашои лѣтописи видно, що то все лишь проста выдумка.

Крôмъ того подає Достовѣрна лѣтопись дуже цѣкавій даты що до молодыхъ лѣтъ Богдана Хмельницкого и що до ôдновленя православнои митрополіи въ Кіевѣ заходомъ гетмана Сагайдачного року 1620[3]). Росказує о прихильности королевича Володислава для козакôвъ и о прощаню єго зъ гетьманомъ Сагайдачнымъ по вôйнѣ хотиньскôй. Королевичъ высказавши, якій заслуги положили козаки для Польщѣ въ въ битвѣ пôдъ Хотиномъ, выхлопотавъ у короля Жигмонта велику похвалу и нагороду для козакôвъ, при чôмъ король выславъ похвальный листъ до Сагайдачного и до войска запороского. Говоритъ дальше про смерть Сагайдачного въ Кіевѣ въ Цвѣтню 1622 року, якъ ôнъ весь свôй маєтокъ записавъ на церкви, братства и школы, на убогихъ, а певну суму такожь на Львôвску Ставропигію[4]). Тій самій вѣдомости, почавши ôдъ установленя православнои митрополіи въ Кіевѣ ажь до смерти Сагайдачного, находимо въ приложеніяхъ до І. Т. лѣтописи Величка, котрый переложивъ такожь дневникъ Титловского и доповнивъ єго (якъ самъ каже) зъ рукописныхъ лѣтописцѣвъ козацкихъ[1]). Однакъ тій єго доповненя цѣлкомъ схôдній зъ доповненями Лукомского. Видно зъ того, що Величко мавъ такожь передъ собою Достовѣрну лѣтопись и корыстувавъ ся нею подôбно якъ Лукомскій, зъ тою однакъ ôдмѣною, що Величко бравъ зъ лѣтописця козацкого въ цѣлости грамоты, листы и иншій документы. Въ доповненю дневника Титловского наводитъ Величко: „Посланіе Межигорскихъ отцѣвъ до всѣхъ церквей Божихъ и православныхъ Христіянъ“, такожь листъ похвальный короля Жигмонта до Сагайдачного и до войска запороского, такъ въ польскôмъ якъ и рускôмъ языцѣ. Ôдтакъ наводитъ ôдповѣдь Сагайдачного на листъ королевскій, при чôмъ гетьманъ жалитъ ся на кривды нанесенй козачкамъ черезъ жены старостôвъ въ неприсутности козакôвъ[2]).

Авторъ Достовѣрнои лѣтописи застановляє ся, для чого рускій паны, котрій доси були ревными въ вѣрѣ православнôй, ôдрекли ся ôдтакъ своєи вѣры и народности, и переслѣдували своихъ земляковъ. Яко причину сего подає нашъ лѣтописець тую обставину, що паны рускій женились зъ Ляшками (*Ляховицями*)[3]).

Пôдъ рокомъ 1628 згадує лѣтописець, якъ козаки выбрали гетьманомъ Тараса Трясила и побѣдили Ляхôвъ пôдъ Переяславомъ; якъ гетьманъ Сулима року 1633 здобувъ Азовъ, за що єго въ Варшавѣ смертею укарано. Въ роцѣ 1637 чотыри тысячѣ козакôвъ, що вже ляцкои неволѣ стерпѣти не могли, рѣшили ся пôйти ажь до Перзôвъ, щобы имъ помагати въ вôйнѣ зъ Туркамы. По дорозѣ они стрѣнулись зъ Доньскими козаками, котрій ихъ намовили остатись надъ Дономъ и разомъ зъ ними добувати Азова. Дальше росказує лѣтописець про збудованє Кодаку и наводитъ слова, якій при тôмъ случаю сказавъ Богданъ Хмельницкій до Конецпольского року 1639; росказує о привилеяхъ даныхъ козакамъ черезъ короля Володислава IV, о смерти митрополита Петра Могилы, въ кôнци о причинахъ повстаня Хмельницкого ажь до битвы пôдъ Жовтыми водами[4]).

Такъ подали мы цѣлый змѣстъ „Рускои Достовѣрнои лѣтописи“. Кто бувъ єи авторомъ и где ôнъ пробувавъ, тяжко нынѣ означити. Можна догадуватись, що авторомъ бувъ козакъ, бо Величко згадує выразно, що доповнивъ дневникъ Титловского зъ лѣтописцѣвъ козацкихъ. Чи цѣла лѣтопись Достовѣрна выйшла зъ рукъ одного лица, такожь не можна на певно сказати. Скорше можь вносити, що перша єи часть була написана черезъ иншого автора, що живъ и памятавъ конець 16. столѣтя, и вѣроятно не бувъ се человѣкъ свѣтскій а духовный, котрого вельми занимала справа уніи церковнои. Що до другои части можь зъ бôльшою певностею сказати, що авторъ єи живъ и выступавъ въ справахъ публичныхъ въ першôй половинѣ 17 столѣтя, и що се не було лице духовне.

Пôдъ взглядомъ свѣтогляду Достовѣрного лѣтописця годѣ щось певного повѣсти, бо зъ тыхъ ôдрывкôвъ тяжко снôзнати ясно думку автора. Въ першôй части бачимо великого прихильника вѣры прадѣдôвъ, котрый глубоко чує єи пригнетенє и упадокъ; въ другôй части видимо ревного патріота и національна, що дуже живый удѣлъ бравъ въ справахъ народныхъ, въ борбахъ за волю. Зъ Достовѣрнои лѣтописи довѣдуємось много такихъ рѣчей, за котрыми годѣ гдеинде глядѣти при такъ малôмъ числѣ лѣтописныхъ па-

[1]) Лукомскій, Собраніе историческое, лѣтопись Самовидца 363, 370.
[2]) Лѣтопись Самоила Величка Т. IV. ст. 158.
[3]) Лѣтопись Самоила Величка Т. IV. ст. 159.
[4]) Лѣт. Сам. Вел. Т. I. ст. 32, 33, 38. Приложенія.

[1]) Лѣтопись Величка Т. I. Прилож. ст. 33.
[2]) ibidem стор. 32, 38.
[3]) Лѣт. Величка Т. IV. ст. 179.
[4]) Лѣтопись Величка Т. IV, ст. 182, 299 313.

мятникôвъ зъ того часу. Несказано булобы важнымъ, выняти, зложити и выпечатати текстъ Достовѣрнои лѣтописи зъ всѣхъ тыхъ авторôвъ, що на ню покликуютъ ся.

(Дальше буде).

Листы артистичнѝ.

Русине, пôзнай себе, буде зъ тебе!

IV. Рѣзьба и малярство.

Малярство и рѣзьба служили зъ разу въ христіянськôмъ свѣтѣ выключно до украшеня Домôвъ Божихъ, и прибрали ôдповѣдну своѣй цѣли характеристичну цѣху. Рѣзьба въ восточнôй церквѣ не розвинула ся дальше надъ арабески, т. є. тотѝ украшеня, котрѝ служатъ до царскихъ и побôчныхъ дверей, иконостасôвъ, циборій, трапезъ, — бо обрядъ восточный не допускаєе иншихъ рѣзьбъ, якъ н. пр. фигуры Святыхъ. Отже рѣзьба не мала на Руси поля розвинути ся въ церквѣ, а тымъ менше въ житю соспôльнôмъ, где, якъ попередъ вже сказано, изъ верствъ соспôльности нодъ панованємъ Польщѣ оставъ ся лише *„попъ и хлопъ“*.

Якъ рѣзьба, такъ и малярство служило выключно церквѣ; и оно прійшло на Русь зъ Византіи, и задержало по церквахъ до нынѣ свôй бизантійскій характеръ.

Малярство мало предовсѣмъ задачу украшати церковь и надати ѣй внѣшный, велелѣпный видъ; отже ходило о тоє, щобы малюнки ôдзначали ся живыми красками (зелена, червона, сина), щобы були богато позолочени, словомъ щобы сияли и своимъ блескомъ на око дѣлали. Часто убирано малѣваны образы въ срѣбнѝ або золотѝ ризы, надавано на голову корону золоту, каменями дорогими высаджену, завѣшувано на шію святыхъ жѣночого пола перлы, коралѣ, мониста (пацёрки зъ медалёниками) и таке иншe, такъ, що святому або святôй часто ледви часть лица було видно...

До того треба знати, що типъ бизантійского малярства зовсѣмъ рôжнитъ ся ôдъ малярства западно-европейского. Бизантійске малярство представляє своихъ святыхъ въ нерухомôмъ супокою, дивлячихъ ся постоянно напередъ себе; лицемъ они звернени на впростъ (en face). Формы и типы суть сталѝ; одежи и барвы, котрыми бизантійске малярство послугує ся, не змѣненѝ и до нынѣ. Отже оно не дає спôсобности маляреви, хочбы геніяльному, розвинути полетъ фантазіи, уобразити розличнôсть мыслей, воплотити въ рисунокъ и барвы высоку духову идею... Предметъ и формы були маляреви зъ горы приписанѝ.

Инакше розвинуло ся малярство западно-европейске. Оно ôдступило ôдъ выключного служеня церквѣ, але противно приняло за предметъ малярскои штуки все, що лишь рисункомъ и фарбами дасть ся выобразити — все, почавши ôдъ природы неорганичнои, рослиннои и звѣриннои, ажь до чоловѣка (портретъ) и єго житя внѣшного и внутренного, приватного и публичного, и ажь до Бога, єго святыхъ и цѣлои исторіи библійнои и животôвъ святыхъ, а до того въ розличныхъ комбинаціяхъ, свобôдно и довольно, якъ фантазія выдумає а розумный вкусъ дозволитъ. Тому въ западнôмъ малярствѣ повно руху и житя, повно розманитости и змѣнъ и безперестанного образованя ся. Той рухъ, тота довольнôсть, тотѝ змѣны перейшли такожъ и въ малярство религійне, котре переобразовує ся дальше зъ духомъ часу, а часто и моды. Гдеякѝ святѝ жѣночого пола суть въ западнôй церквѣ такъ хорошѝ и навѣть такъ — — прелестнѝ, що подивляючи ихъ красоту лица, ихъ синѝ або чорнѝ очи, ихъ вкусно учесане волосє, ихъ строй фантастичный — якось не хоче ся молити; естетичнѝ чувства и гадки заступаютъ часто, мимо волѣ, мѣстце чувствъ и гадокъ религійныхъ.

Не дивно теперь буде, єсли скажемо, що Русины не могли **доти** штуки малярства розвинути, анѣ своихъ спôсобностей артистичныхъ объявити, **доки** не пôзнали ся зъ малярствомъ западнымъ. Поволи и они узнали, що границѣ, якѝ бизантійске малярство приписує, суть за вузкѝ; що ихъ треба розширити, що ôдступити треба ôдъ формъ скристализованыхъ, въ котрыхъ геній малярства якбы заскорупивъ ся. На гдеякихъ старыхъ образахъ, въ старинныхъ церквахъ, можна єще и нынѣ видѣти (н. пр. на выображеняхъ страшного суда) выбуялости простои, грубои, часто противъ естетичныхъ правилъ грѣшучои фантазіи, въ котрыхъ однако добачити можна, що малярь намагавъ надати своѣй фантазіи самостôйный полетъ. На дверяхъ закристіи въ однôй церквѣ бачивъ я малюнокъ, представляючій жертву Авраама. Передъ Авраамомъ клячитъ Изаакъ, зъ завязаными очима; Авраамъ вымѣривъ пôстоля зъ ôдведенымъ куркомъ, щобы Изаака застрѣлити (sic!), але зъ горы явившій ся ангелъ льє зъ ампулки воду на панôвку, мовячи: „Не втнешь, Авраме!...“ Суть то очевидно выскоки фантазіи, але заразомъ доказы выломлюючои ся фантазіи зъ узъ преданя бизантійского, котре самостôйнои творчости не допускало.

Въ новѣйшихъ часахъ показали Русины, що и имъ не єсть чужій вкусъ малярскій, и що они маютъ знаменитѝ природнѝ здôбности до малярства, котрыми не уступаютъ жадному другому народови. Звертаємо хочбы лишь увагу на тоє, що много рускихъ уталантованыхъ малярѣвъ пôшло служити польскимъ панамъ, за польскѝ грошѣ, бо збѣднѣлѝ Русины ихъ творы имъ закупити не могли. Поляки почитуютъ тыхъ Русинôвъ-малярôвъ за своихъ и втягнули ихъ до польского пантеону... Подôбно, зъ тыхъ самыхъ причинъ, въ часахъ упадку и гнету польского, не одинъ поетъ або ученый рускій перейшовъ въ таборъ польскій, и пропавъ для Руси на вѣки...

Однако мимо того переховали ся такой имена здôбнѣйшихъ рускихъ малярѣвъ, котрыхъ мы до своихъ зачислюємо. На початку сего столѣтя бувъ Солецкій знаменитымъ маляремъ церквей. Образы єго ôдзначали ся поправнымъ рисункомъ (выражаючимъ певну мысль и чувство, ôдповѣдне положеню), гармонійнымъ и свобôднымъ угрупованємъ, и вкуснымъ лагôднымъ кольоритомъ. Въ єго слѣды вступивъ ôдтакъ Павенцкій, котрый въ Россіи побиравъ науку малярства.

Зъ малярѣвъ предметôвъ свѣтовыхъ нагадую Рачиньского, уталантованого портретисту; Крушиньского, намалювавшого „Золоту Грамоту“; и Корн. Устыановича, котрому не бракъ дару композиторского, т. є. таланту и буйного полету фантазіи, але бракъ єму школы, працѣ и вытревалости.

Але поминувши сихъ, въ скалѣ артизма лишень нôдрядне мѣстце занимаючихъ, наведемо лишь одного малорускому племени приналежачого маляра зъ Украины, Семирадского, а той намъ стане за всѣхъ. Ôнъ то знаною своєю композицією: „Походнѣ Нерона“ и мистернымъ єи выконанємъ, станувъ на первостепеннôй высотѣ славы въ святыни нынѣшнои штуки малярства.

Семирадскій належитъ родомъ до насъ, бо єсть Малорусинъ; ôдтакъ минувшôсть єго артистична єсть бôльше до насъ зближена якъ до Полякôвъ, бо ôнъ малювавъ славну церковь Изаака въ Петербурзѣ; при тôмъ въ єго образахъ нема, анѣ въ однôмъ, предмету зъ польского житя або зъ польскои исторіи. Що до содержаня своихъ безсмертныхъ композицій єсть ôнъ радше космополитомъ, а не Полякомъ. Славнѣйшѝ єго композиціи суть: *„Упавша невѣста зъ Ису-*

сомъ Христомъ," „*Походнъ Нерона*," „*Танецъ мечевый*". Видно, що въ єго души не жили гадки польскй, идеѣ польскй; бо чимъ серце накипитъ, тоє и дѣломъ и словомъ объявляє ся... Але нашй сусѣды ходятъ пильно коло Семирадского, роблятъ єму овациі, уладжуютъ въ єго честь бенкеты, славлятъ єго по газетахъ, и всякимъ способомъ величаютъ єго и схлѣбляютъ єму — а мы?... Чи знаютъ Русины почтити своихъ заслуженыхъ мужѣвъ, чи може радше не обкидуютъ ихъ болотомъ за ихъ працѣ, труды и заслуги?...

Вжежь най буде, якъ хоче, — Семирадскій єсть родомъ Русинъ, и тымъ самымъ єсть ôнъ яснымъ доказомъ, що Русины способнй и въ малярствѣ взнести ся до первостепеннои славы. Институціи рускй, а въ першôй линіи Дôмъ Народный, маютъ и ту обовязокъ, нести помôчну руку талантамъ молодымъ и помочи достойнымъ...

Изъ всего сказаного для насъ, для галицкихъ Русинôвъ, одна выплыває наука:

Не кори ся, Русине, низько передъ иншими народами; не смиряй ся пôдло; не бій чоломъ передъ чужою мамоною, передъ напушеною, въ серединѣ порожною, позорною лишь величиною. Тобѣ зложивъ Богъ въ груди найдорожшй дары, якими лишь народъ украсити можна, бо давъ тобѣ генія до всего, що красне, правдиве, честне и велике... Выдобувай зъ твого духа тотй дорогоцѣннй дары, образуй ихъ, працюй и объявляй твого генія творами — а честь и слава не минутъ тя. За ними прибуде и хлѣбъ насущный и почитанє у малыхъ и великихъ; вороги уступлятъ, и ледачй сыны твои, перевертнѣ, на вѣки счезнутъ ôдъ лиця правды, якъ счезає вôскъ ôдъ лиця огню, якъ счезає дымъ ôдъ подуву вѣтру.

В. Д. Ст.

ЗЪ НАРОДНЫХЪ УСТЪ.

„Въ третôмъ числѣ „Зорѣ" вычитавъ я въ Новинкахъ завôзванє до збираня народныхъ пѣсней. Вправдѣ того роду завôзваня були вже часто оголошуванй по нашихъ часописяхъ, але дуже богато зъ нихъ пôйшло въ непамять, такъ якъ и богато другихъ рѣчей кôнчитъ ся у насъ на самôмъ проєктѣ, або на внесеню и „*одобреню*" того внесеня...

„Дуже мало напечатано у насъ пѣсней народныхъ; а ихъ таке множество, що смѣло можнабы назвати невычерпанымъ жереломъ. Кто мавъ способнôсть тôлько одинъ рôкъ цѣлый на селѣ прожити, кто лише близше зносивъ ся зъ самымъ народомъ, певно переконавъ ся, що нема жаднои важнѣйшои хвилѣ, въ котрôй бы нашъ народъ не спѣвавъ, ба навѣть въ щоденнôмъ житю и при звычайнôмъ занятію не обôйде ся безъ пѣсни. Се справдѣ с п ѣ в о л ю б и в ы й народъ. Спѣваютъ при роботѣ въ поли, спѣваютъ идучи зъ поля, спѣваютъ на вечерницяхъ, при танцю, при святочныхъ забавахъ, при крестинахъ, весѣляхъ, а навѣть спѣвають плачучи, коли ôдпроваджаютъ туземного товариша до вѣчного спочинку, до зимнои могилы...

„Думаю, що дуже легко моглибы збирати такй пѣсни ученики и академики, особливо зъ селяньского роду, котрй безпосередно стыкаютъ ся зъ народомъ; маютъ они способнôсть приглянутись докладно и найменшôй дрôбници, а навѣть сама робота записаня о много легша, бе певно що сельска дѣвчина скорше и охотнѣйше заспѣває свому братови, кревному або и знакомому, якъ цѣлкомъ чужому „*паничеви*".

„Отъ и теперь на свята порозъѣзджаютъ ся ученики и академики; якбы то добре було, и якій великій матеріялъ призбиравбы ся, колибъ тôлько кождый ученикъ одну пѣсню зъ свого села записану привѣзъ! А тоє далобы ся легко зробити, кобы тôлько заохота и принука до такъ важного дѣла.

„Посылаю на теперь тыхъ трійцять пѣсней, котрй вже три лѣтъ тому записавъ я въ своѣмъ рôднôмъ селѣ Наконечнôмъ, або якъ инакше называютъ, на великôмъ передмѣстю Яворôвскôмъ. По найбôльшôй части записавъ я ихъ ôдъ своєи рôднои сестры, або якъ дѣвчата разомъ спѣвали на одныхъ и другихъ святахъ. Вымову мѣсцеву пôсля можности стараю ся заховати въ писаню. Декотрй пѣсни надыбавъ я подôбного змѣсту въ зборникахъ, якй були пôдъ рукою; декотрыхъ не бачивъ я нѣгде. Але я посылаю всѣ разомъ, бо може послужатъ часами яко варіянтъ однои або другои пѣсни.

„Понеже зъ тыми пѣснями зрôсъ я и давнѣйше часто ихъ спѣвавъ, длятого арію кождои ще до нынѣ добре памятаю; я просивъ одного изъ своихъ товаришѣвъ, и ôнъ написавъ ми кожду арію въ ноты (єсть то чиста мельодія безъ жадныхъ украшень анѣ оброблень), долучаю отже и арію кождои пѣсни. Крôмъ того маю у себе кôлька пѣсней весѣльныхъ, але понеже не маю всѣхъ, якй у насъ на весѣлю спѣваютъ, длятого думаю ихъ єще доповнити и вразъ зъ описанємъ весѣля переслати пôзнѣйше до редакціи „Зорѣ".

Ст. Сапрунъ.

Г а г ô л к и

(записанй въ Наконечнôмъ, великôмъ передмѣстю Яворôвскôмъ.)

I.

Ой зацвили фіялоньки въ недѣлю,
Ой дежь я ся сиротонька подѣю.
Пôйшлабы я до батенька — не маю,
Бѣдна моя головонька въ тôмъ краю!

Ой зацвили фіялоньки въ недѣлю,
Ой дежь я ся сиротонька подѣю.
Пôйшлабы я до матѣнки — не маю,
Бѣдна моя головонька въ тôмъ краю!

Ой зацвили фіялоньки въ недѣлю,
Ой дежь я ся сиротонька подѣю.
Ой пôйду я до милого — бо маю,
Веселая головонька въ тôмъ краю!

(При тôй гагôлцѣ по найбôльшôй части сидятъ, рѣдше стоятъ безъ порядку.)

II.

Станьте не лежѣте, городъ городѣте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, городъ городѣте!
Городъ городѣте, терниновь тер нѣте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, терниновь тернѣте!
Терниновь тернѣте, хлопску красу сѣйте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, хлопску красу сѣйте!
Жебы не влетѣла старая совище,
Жебы не вхопила та хлопскои красы:
Бо хлопская краса, якъ на ..... роса,
Въ мази намочена, въ дôхти выправлена,
На болотѣ прана, на вѣтрѣ сушена,
На скôрѣ тачана, въ онучку завинена,
Пôдъ кобицю схована, каменемъ приложена,
Каменемъ приложена, патычкомъ замкнена —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, патычкомъ замкнена!

Станьте не лежѣте, городъ городѣте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, городъ городѣте!
Городъ городѣте, вишнину садѣте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, вишнину садѣте!
Вишнину садѣте, дѣвоцку красу сѣйте —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, дѣвоцку красу сѣйте!

Жебы не влетѣла сива зазуленька,
Жебы не вхопила дѣвоцкои красы:
Бо дѣвоцка краса, якъ лѣтная роса,
Въ нивѣ намочена, въ медѣ выправлена,
На Дунаю прана, на сонци сушена,
На столѣ тачана, въ китай завинена,
До скрынѣ схована, ключикомъ замкнена —
Ой дымъ, дымъ, ладъ, ладомъ, ключикомъ замкнена!

(При тôй гагôлцѣ стоятъ дѣвчата въ купѣ безъ порядку, рѣдше въ колѣ; спѣваютъ звычайно тогды, коли хлопцѣ бездѣльно лежатъ на муравѣ, або коли дѣвчатамъ добре докучатъ. Рѣдко коли лучає ся, щобы тую гагôлку цѣлу переспѣвали, бо якъ тôлько зачнутъ спѣвати, хлопцѣ ихъ розганяютъ. За кождымъ стихомъ повтаряє ся: „Ой дымъ, дымъ, ладъ ладомъ“ — якъ то въ початковыхъ стихахъ сеи гагôлки наведено.)

III.

Бура соснонька горѣла, горѣла;
Пôдъ невь ми дѣвонька сидѣла, сидѣла,
Рещѣтцемъ водицю носила, носила,
Та буру сосноньку гасила, гасила.
Кôлько въ тôмъ решетъ водицъ, водицъ,
Тôлько въ хлопонькахъ правдицъ, правдицъ.

Бура соснонька горѣла, горѣла;
Пôдъ невь ми дѣвонька сидѣла, сидѣла,
Дзбаночкомъ водицю носила, носила,
Та буру сосноньку гасила, гасила.
Кôлько въ тôмъ дзбаночку водицъ, водицъ,
Тôлько въ дѣвонькахъ правдицъ, правдицъ.

(При спѣваню тои пѣсни идутъ дѣвчата „кривого кола“. — Въ „Правдѣ“ 1868 ст. 204 есть пѣснь зъ подôбнымъ змѣстомъ; такожь згадує про ню Ив. Левицкій (Нечуй) въ „Свѣтоглядѣ украинського народа“ въ „Правдѣ“ 1876 ст. 62.)

* * *

Гагôлки въ Наконечнôмъ зовутъ „Лаголойками“. Суть то пѣсни, котрѣ спѣваютъ дѣвчата черезъ всѣ три дни великодныхъ святъ коло церкви на цвинтари, або коло хатъ на улицяхъ. Звычайно спѣваютъ ихъ въ колѣ, и або спокôйно стоятъ або идутъ въ колѣ, або идутъ кривого кола. Въ послѣднôмъ разѣ взявшись за руки ходятъ въ формѣ дуже вытягненои елипсы, котра не стоитъ на однôмъ мѣстци, але ôдъ часу до часу переноситъ ся зъ одного мѣстця въ друге; въ такôй елипсѣ ходятъ о много скорше якъ въ колѣ. *Ст. С.*

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦИИ.

Всеч. п-ѣ **Е. К. въ Бѣличи** Обществу им. Качковского передано 1 зр. еще 18 лат. Лютого, якъ то посвѣдчає письменный реверсъ самого предсѣдателя. Просимо реклямовати просто до Общества. — Вп. **А. К. въ Микулинцяхъ**. Повѣсти выслано. Змѣны, о котрыхъ згадуєте, здѣланѣ по конечности; лишь тымъ способомъ можна було побôльшити кругъ дотычныхъ читателѣвъ. — Всеч. п-ѣ **М Т. въ Вербôвци**. Зъ „Ластôвкою“ всегда клопотôвъ богато; редакція освѣдчила, що ôдъ теперь правильно буде высылати. – Вп. **І Р въ Тишици**. Пренумерату пріймаємо тôлько ôдъ 1 Сѣчня, або ôдъ 1 Липця. – Вп. **С. Ю. въ Урлевѣ**. Книжки замовленѣ за реценисомъ выслано. – Всеч. ст. **К В. въ Сѣнявѣ** Выслано повторно Експедиціи доглядає редакція зъ найбôльшою точностею и проте зъ нашои стороны ошибка неможлива; єдино винна ту почта. — Вп. **Н. Н. въ Станиславовѣ**. Покиньте тѣ „безнадѣйнѣ“ поезіи; „заплаканыхъ“ поетôвъ у насъ вже таке множество, що и слухати обридло. — Вп. **Н. Л. въ Буцневѣ**. „Szkoła“ прислану Вами пренумерату на „Зорю“ доручила намъ ажь по уплывѣ 55 дней (30 Марця) Премію выслано. — Вп. **І. К. въ Рôздвянахъ**. Гроши на поезіи Шевченка доручили мы заразъ по одержаню „Просвѣтѣ“; реклямуйте до товариства. Книжки оправнѣ на преміи маєе „Просвѣта“ въ бôльшôмъ запасѣ. — **П. Т. Руска Читальня въ Коломыи**. Зъ предложенемъ дуже радо годимо ся. Желаємо Читальни якъ найлучшого успѣха! — Вп. **В. П. въ Станиславовѣ**. Портреты (фотографіи) Шевченка, Квѣтки и К. дôстане въ склепѣ Богдановича (пляцъ Маріяцкій) по цѣнѣ 35 кр. Вп. **Е. Г. въ Рогатынѣ**. Реклямацію взглядомъ рукописи доручили мы „Просвѣтѣ“ зъ просьбою о скорый одвѣтъ Авторови. — Свѣтла **Рада школьна мѣстцева въ Тейсаровѣ**. Для школы замовлено въ торговли М. Дымета образъ Спасителя зъ одвѣтными надписями рускими. Надѣємось, що и иншѣ школы пôйдутъ за такъ краснымъ примѣромъ. — Вп. **І. Л. въ Яворнику рускôмъ**. „Газету Школьну“ и книжки выслано. Зъ рокомъ слѣдующимъ выдавати будемо „Листъ школьный“ въ окремôмъ безплатнôмъ додатку до „Зорѣ“; на сей рôкъ въ „Оголошеняхъ“ подаємо тôлько конкурсы учительскѣ. — Всеч. от. **І. Т. въ Загôрю** Редакціи „Правды“ дотычну адресу передано. — Чп. **С. Д. въ Тернополи** Згадана Вами газета выходитъ книжками; першій выпускъ появитъ ся небавкомъ. — Вп. **В. Я. въ Черновцяхъ**. Доси оплатили Вы „Зорю“ за три кр., Вашъ другъ за два; до администраціи „Дѣла“ прислано на нашъ рахунокъ 1 зр. — Вп. **Ал. Б въ Коломыи**. Выжидаємо нетерпеливо и напередъ уже дякуємъ. Пѣсней народныхъ вразъ зъ аріями прислано намъ доси надъ 150 (въ „Зори“ лишь гдекотрѣ помѣщаємо). Выдавництвомъ пѣсней займемось зъ найбôльшою готовостею, кобы тôлько якъ найбôльше ихъ надсылано. Передовсѣмъ надѣємось на старшу молодѣжь и на учителѣвъ сельскихъ. — Вп. **Т. Р. въ Завою** Окрôмъ спѣванника от Шушковского иншихъ въ продажи нема. Малый литографованый спѣванникъ школьный, укладу проф. Вахнянина а выданый редакцією „Газеты Школьной“, дôстане еще у насъ по 10 кр. за одинъ примѣрникъ.

Посередетвомъ „Зорѣ“ прислали П. Т.:

1) на „**Дѣло**“: А. П. въ Радымнѣ 2·00, от. Н. Л. въ Коломыи 4·00;
2) на „**Сіонъ**“: от. Н. Л. въ Коломыи 2·00;
3) на „**Правду**“: от. Н. Л въ Коломыи 2·00;
4) на „**Школьну Помôчь**“: от. Н. Л. въ Коломыи 1·00;
5) на „**Посланникъ Сладчайшого Іи уса**“: от. В. Л. въ Лютовискахъ 0·60;
6) на Miesięcznik: от. В. К. въ Тернополи 1·20.

ОГОЛОШЕНЯ.

„Карнавалъ славяньскій“.

Пôдъ такимъ титуломъ появивъ ся зъ печати новый „**Кадриль**“, уложеный зъ пѣсень всѣхъ славяньскихъ народôвъ звѣстнымъ композиторомъ-Русиномъ от. Теоф. Кобриньскимъ.

Цѣна 50 кр. а. в. Дôстати можна во всѣхъ бôльшихъ книгарняхъ краєвыхъ, въ товариствѣ „Просвѣта“ и у самого Автора (въ Снятинѣ).

2—3

Пошукуютъ ся до закупна:

1) Дневникъ зъ року 1848 (редакторъ Ив. Вагилевичъ);

2) Русалка, письмо литер. (редакторъ Вол. Шашкевичъ).

На желанє выслати можемо въ замѣнъ „Зорю“ або послѣдній рочникъ „Газеты Школьной“.

Конкурсы учительскѣ.

Рада школьна окружна въ Надвôрнôй розписує пôдъ днемъ 27 Марця конкурсъ на слѣдуючій посады учительскѣ:

I. Въ повѣтѣ Богородчаньскôмъ:

а) посада молодшого учителя при 4-клясовôй школѣ етатовôй мѣшанôй въ Богородчанахъ зъ платнею рôчн. 270 зр.

б) посада другого учителя при 2-клясовôй школѣ етат. мѣшанôй зъ платою 450 зр.

II. Въ повѣтѣ Надвôрняньскôмъ:

а) посада старшого учителя зъ платою 500 зр. и молодшого 300 зр. при 4-клясовôй етат. школѣ мужескôй въ Надвôрнôй зъ языкомъ выклад польскимъ;

б) посады учителѣвъ при 1-клясовыхъ школахъ етат зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ въ Камѣнной, Краснôй и Парыщу зъ платою 300 зр. и помешканемъ;

в) посады при школахъ филіяльныхъ зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ: въ Цуцыловѣ, Дорѣ, Майданѣ горѣшнôмъ, Перерослы, Струпковѣ, Тарновици лѣснôй, Велесници, Волосовѣ и Зеленôй зъ платою 250 зр. и помешканемъ.

Убѣгателѣ квалификованѣ маютъ внести поданя до п. к. Окружной рады школьной въ Надвôрнôй до дня 20 Мая 1880.

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.**

Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ I. Львôвъ дня 15 (27) Цвѣтня 1880. **Число 8.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ однои строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ГАЙДУКИ.

II.

Ясно сіяє на небѣ сонце, а зъ прозрачного воздуха выглядаютъ въ дали синявѝ вершки Балкану. Зъ одного изъ скалистыхъ вершкôвъ, котрый ледве окомъ добачити можна, пôдняло ся щось мовь чорна точка въ гору, обкрутилось кôлька разôвъ въ воздусѣ и почало чимъ разъ бôльше въ долину спускатись. Теперь стало видно, що то величезный орелъ, котрый просто къ Новому-Базару летѣвъ. За нимъ летитъ цѣле стадо яструбôвъ и воронъ и кружитъ въ около мурôвъ, резиденціи паши.

Мѣжь тыми скалами знаходитъ ся округла майже котлина, покрыта буйною травою. Зъ вершкôвъ скалъ спадаютъ въ долину потоки мовь смуги лискучого камѣня. Въ серединѣ котлины лучатъ ся разомъ и текутъ журчачи по вымытыхъ камѣняхъ къ отвору, зъ ôдки зъ великимъ гукомъ изъ скалы на скалу спадаютъ, розбрыскуючи на всѣ стороны свои воды, що ôдъ сонця мовь кришталы одсвѣчуютъ ся. Въ кôнци опустивши скалы звертаютъ ся воды, переплывши лѣниво Коссове Поле, пôдъ именемъ рѣки „Зѣлницѣ“ къ Вучитрину.

Тѝ скалы знанѝ Боснякамъ яко мѣсця, въ котрыхъ небезпечнѝ „вовкулаки“ пробуваютъ. Турки, котрѝ по бôльшôй части повѣрія и забобоны пôдбитыхъ „джаврôвъ“ приняли, — особливожь ренегаты Боснійскѝ, котрѝ здравивши свôй нарôдъ и вѣру тымъ сильнѣйше забобонôвъ своихъ землякôвъ придержуютъ ся, — всѣ они кажутъ, що тамъ самъ сотона и всѣ єго чорнѝ духи сидятъ.

Гайдуки однакожь мусѣли якійсь способъ на тѝ духи знати, коли не вагались мѣжь тыми скалами поселитись. Камѣня передъ однѣсенькимъ входомъ до котлины, черезъ котрый такожь потôкъ въ долину ôдплывавъ, були кровею козла покроплены, щобъ „вовкулакъ“ вже зъ далека ихъ притулокъ оминавъ, а на вершкахъ скалъ позастромлювали трираменнѝ кресты, зъ котрыхъ бодай одно рамя мусѣло бути владыкою Чорногорскимъ власноручно посвящене.

Гайдуки порозлягались на левадѣ, окруженôй скалами. Рôстъ ихъ великаньскій, поглядъ дикій, — не видко однакожь въ ихъ лици тои жажды крови, котра зъ погляду здичѣлыхъ злочинцѣвъ пробиваєсь. Гайдукъ хватає за оружіє для обороны свого житя, коли єго турецке тираньство до того вже доведе, що не позôстаєсь нѣчого иншого, якъ або марно погибати, або утѣкати въ горы и взяти за оружіє, щобы собѣ нимъ у Туркôвъ поживы, а у землякôвъ чести и славы добувати. Ôнъ опустивъ землю и плугъ, а выбравъ крѣсъ и ятаганъ и керваву борбу, щобъ зъ поганымъ пôвмѣсяцемъ за крестъ святый боротись и безчисленнѝ жестокости пôмстити, якѝ нещастнѝ христіяне ôдъ бисурманъ и ренегатôвъ терпѣти мусятъ. Любовь Бога и своихъ угнетеныхъ землякôвъ наповняє серце кождого гайдука, але заразомъ мѣститъ ся въ нѣмъ безконечна ненависть супротивъ гордого жестокого музулмана.

Такими то суть тѝ люде, котрѝ теперь на левадѣ розложились. На около въ скалахъ знаходятъ ся печеры, утворенѝ по части природою, по части руками людскими выкопанѝ. Въ одныхъ мешкаютъ мужчины, въ другихъ жѣнки и дѣти, а иншѝ зновъ служатъ за амбаръ, або яко складъ оружія и цѣнноі добычи, выдертоі въ кервавôй борбѣ Туркамъ и ренегатамъ.

Въ однôй зъ тыхъ печеръ пробуваєтеперь плѣнена дочка пашѣ Нового-Базару, славна своєю красою Емира. Отъ и бачимо ю, якъ усѣла на муравѣ передъ печерою; она хотяй чула грозу передъ страшными гайдуками, то предсѣ не крылась передъ ними, бо вогка печера за богато ю стѣсняла. До того свѣтило сонце по бурливôй ночи такъ ясно, травникъ бувъ такъ свѣжозеленый, що мимохôть тягнуло ю на свѣтъ, щобъ хоть на малу хвилинку ôддыхнути свѣжимъ воздухомъ и стиснену грудь облегчити.

Гайдуки обходились зъ Емирою вѣжливо и лагôдно, мовбы нарокомъ прійшли до Нового-Базару, щобъ дочцѣ пашѣ пôдчинитись. Вправдѣ завязали були ѣй на пôвъ милѣ ôдъ того мѣсця очи, але впрочѣмъ не дѣлано жаднои прикрости. А дѣвчата и невѣсты були такъ услужнѝ, якъ колибъ Емира не була плѣненою музулманкою, але ихъ сестрою, — ѣй не давъ ся навѣть чути бракъ недавныхъ невôльниць христіяньскихъ, котрѝ теперь попавшись въ руки гайдукамъ, назадъ свободу получили.

Въ густôй заслонѣ, черезъ котру тôлько чорнѝ лискучѝ єи очи, мовь поломя середъ ночи, продирались, сидѣла Емира зъ похиленою головою. Мучена своимъ горемъ, притискала она руку до серця, що выразно всказувало на єи душевну тревогу, хотяй она сильно старалась укрыти своє горе передъ гайдукомъ, а властиво молодцемъ, котрый опертый о крѣсъ, въ невеликôмъ ôддаленю, мовь на сторожи, передъ нею стоявъ и цѣкавымъ окомъ на ню споглядавъ. Но якъ тôлько єи чорне око на него звернулось, то бачило, якъ ôнъ почервонѣвшись свôй поглядъ ôдъ неи ôдвертавъ.

„Ôнъ чує милосердіє надъ моимъ горемъ“, прошептала Емира: „але дочка могучого Али-Османа не повинна свого горя оказувати!“ И она гордо пôднялась. „Ахъ чи жіє мôй батько єще?“ зôтхнула она по хвили и поникла зновъ мовь зломана квѣтка. Нещастна! Она

бачила, якъ падали деѣ єи батька пôдъ ятаганами гайдукôвъ; бачила якъ єи батько боровъ ся, — чижь могло инакше бути, якъ що и ôнъ пôдъ ятаганами гайдукôвъ упавъ? А она — она знаходитъ ся теперь мѣжь убійцями свого батька, непевна о власну судьбу...

Мѣжь тымъ прибѣгла одна зъ єи давнѣйшихъ невôльниць, присѣла у єи нôгъ и взяла ю за руку. „Чого ты такъ сумна, Емиро? Ты така миленька и таке добре серце маєшь. О тôмъ знаютъ гайдуки и ты не маєшь чого боятись. Розъясни своє око, щобъ и мы могли зъ нашои свободы радоватись“.

„Аллагъ ôдвернувъ своє лице ôдъ мене!“ зôтхнула Емира. „Якъ можешь того жадати ôдъ мене, Елизо, щобъ я такъ веселою була, якъ въ городахъ мого гарему — я, що сталась невôльницею невôльникôвъ?“

Елиза, котра ледве о кôлька лѣтъ старшою була, якъ молоденька Емира, похитала головою. „Нѣтъ, Емиро! Ты говоришь, якъ въ сераю свого батька. Тутъ, мѣжь горами така бесѣда не годитъ ся, тутъ свобôдно вѣтеръ мѣжь скалами провѣває, тутъ свобода, котрои тôлько невôльничѣ душѣ исповѣдникôвъ Магомета понятн не можутъ.“

Емира вздрогнула, поглянула хвильку на сидячу у єи нôгъ дѣвчину и жалôбно заголосила: „Аллагъ Керимъ*)! Навѣть моя дорога подруга, навѣть Елиза, ôдвернулась ôдъ мене и нагадує менѣ мою неволю — Аллагъ Керимъ!“ При тыхъ словахъ вывинула свою руку зъ рукъ Елизы и покрывши лице, стала тихо плакати.

Молодый гайдукъ, котрый всёму тому придивлявъ ся, приступивъ теперь близше; кровь покрыла кармазиномъ єго лице. Але Елизѣ було байдуже про молодця, она кинулась на колѣна и обнявши пристрастно Емиру, промовила: „Нѣтъ! нѣтъ моя дорога пане! Нѣтъ! Елиза останесь тобѣ вѣрною; то що я сказала, мало тôлько для твого успокоєня служити!“

Емира обняла рукою шію вѣрнои подруги, а нахилившись до неи, зôтхнула: „Я вѣрю тобѣ, вѣрю, моя дѣвчино! Я бы и не такъ дуже за утраченою волею сумовала, колибъ не згадка про мого батька — ахь ôнъ нещастный! Ôнъ певно лежитъ середъ своихъ вѣрныхъ, а тѣло єго розрываютъ орлы Балкану — Аллагъ, Аллагъ!“ почала она въ своѣмъ горю все голоснѣйше нарѣкати.

„Твого батька, гарна квѣточко!“ сказавъ приближаючись гайдукъ: „нема мѣжь убитыми!“

„Дежь ôнъ? що зъ нимъ сталось?“ — спытала скоро Емира. Она поглянула на молодця, але вздрогнула зновъ такъ само, якъ вже при першôмъ звуку єго голосу; почервонѣвши спустила она очи къ земли, но опять глянула потôмъ на молодця.

„О скôлько знаю, ôнъ находитъ ся на волн“, ôдповѣвъ молодець своимъ звучнымъ голосомъ: „а коли кôнь єго скорый, то ôнъ ще дôдня мусѣвъ бути въ Новôмъ-Базарѣ“.

Очи Емиры заблысли зъ радости. „То вѣсть зъ раю“, озвалась она: „я желаю тобѣ, щобъ Аллагъ передъ лицемъ своимъ помилувавъ тебе“.

„Я въ Христа вѣрую, дѣвице!“ ôдповѣвъ гайдукъ твердо, але лагôдно: „и ôдъ твого Пророка и Аллага не хочу я нѣчого. Лишь коли капля святои крови спасителя мого за грѣхи мои упаде, то Господь помилує мене!“

*) Богъ ласкавый!

Дѣвчина не поняла тыхъ слôвъ, зрозумѣла однакожь, що уразила молоцця, хотяй зовсѣмъ того не хотѣла. Она навѣть печервонѣла, и спустивши очи въ долину, спытала мовь въ задумѣ: „Але ктожь заручитъ менѣ, що вѣсть твоя правдива?“

„Я самъ!“ ôдповѣвъ молодець якбы ураженый: „бо коли отець твôй зъ коня упавъ, я самъ пôднѣсъ єго на коня, вложивъ єму поводы въ руки и выпровадивъ єго зъ мѣсця бою. Чи выстане тобѣ тоє свѣдоцтво? Гайдукъ нѣколи неправды не каже!“ — додавъ ôнъ гордо.

„Такъ ты спасъ мого отця?“ — сказала, зрываючись, Емира. „О не горди моєю подякою. Нехай тебе твôй Богъ благословитъ, а я буду молити пророка, щобъ за тебе заступивъ ся у Аллага, и щобъ Аллагъ ласкаво споглядавъ на христіяньского богатыря. Ты добрый — Емира не забуде тебе нѣколи!“

И єи сияючи очи спочивали на молодци такъ привѣтно, що лице єго червонымъ блескомъ покрылось.

„Алексей! роздавъ ся теперь зъ противнои стороны крѣпкій мужескій голосъ. Молодець пôзнавъ суровый голосъ свого батька, и скоро ôддаливъ ся.

„Елизо, моя Елизо!“ кликнула Емира взрушеным голосомъ, звертаючись къ своѣй подрузѣ: „той молодець — то добрый ангелъ, зôсланый менѣ пророкомъ, такій добрый и гарный!...“ Тутъ замовчала она наразъ, обвила густѣйше свою голову заслоною, щобъ давнѣйша невôльница не побачила єи розпаленого лица.

Елиза задумалась, усмѣхаючись. Но наразъ прошибла єи душу поважна гадка: „Щожь — якбы она сталась христіянкою? У неи серце добре, лишь вѣры ѣй недостає. Ôдважусь, привернути небу одну душу, колибъ навѣть прійшлось менѣ пожертвовати за тоє мою свободу!“

„Щожь мовчишь, Елизо!“ озвалась зновъ Емира: „чому не хочешь ôдповѣдати менѣ?“

„Не маю що сказати, дорога квѣтко!“ ôдповѣла Елиза.

„Чижь ты не маєшь серця? чижь ты не чула, що мôй отець жіє и на волн знаходитъ ся? О, якъ добрымъ мусить бути той молодець!...“

„Хочешь знати, кто ôнъ єсть?“ перебила ѣй Елиза. „То Алексей Младановичь; нашй дѣвчата спѣваютъ вже про нѣго богатырскй пѣсни“.

„Ôнъ заслугує на тоє“, притакнула Емира. „Ахъ, чому не вѣритъ ôнъ въ пророка!“ зôтхнула она. „Алексей — яке красне имя! Чому ôнъ христіянинъ?“ — добавила она сумно.

„Чому ôнъ христіянинъ?“ ôдповѣла Елиза: „бо вѣрує въ єдиного, правдивого Бога, въ святу Тройцу и Пречисту Дѣву. О колибъ ты могла нашу вѣру пôзнати! Певно покинулабъ ты свого ложного пророка и сталась христіянкою, а тогды може булабы щастливою при боцѣ Алексея.“

Тутъ почала росповѣдати про молодого гайдука и, о скôлько лишь могла, вплѣтала въ оповѣданє ôдъ часу до часу науки о вѣрѣ христіяньскôй. Емира слухала мовчки, мовбы ѣй казки зъ „тысячь и одноі ночи“ оповѣдано.

Тымъ часомъ приступивъ Алексей къ отцеви. Той лежавъ на густôй травѣ, въ тѣни скалы; пôднявшись до половины, пôдперъ лѣвою рукою голову. Бувъ то высокій, плечистый мужчина, котрому суровй черты лица придавали тымъ бôльше поваги. Хотяй ватажко, не ôдрôжнявъ ся однакожь въ своѣй одежи ôдъ прочихъ

товаришѣвъ, тôлько зброя єго була дорожша. Коли Алексей приближивъ ся, пôднѣсъ ся ôнъ щобъ усѣсти, стягнувъ крѣпше поясъ и устремивъ проникливо свôй острый поглядъ на сына.

„Що ты за розмовы ведешь зъ бабами, хлопче?“ спытавъ ôнъ сурово.

„Батьку —“

„Мовчи!“ крикнувъ отець на сына: „я все бачивъ. Не пристало гайдукови, вдивлятись безъ памяти въ здрадливе око невѣсты. Дивись, твôй братъ Юрій лишь на зброю свою бачитъ. Такъ и повинно бути... Стережись, хлопче, передъ бисурманкою, и щобъ я тебе бôльшь зъ нею не бачивъ! Грôмъ и пекло — моя куля и власного сына трафитъ!... Щожь вы зъ собою говорили?“

Алексей говоривъ правду, промовчавъ лишь, що ôнъ то бувъ, котрый паши утечи допомôгъ. Старый тôлько покручувавъ вусомъ, а коли Алексей скôнчивъ, сказавъ: „Ну, дѣвчина маѣ не зле серце, — колибъ тôлько не була бисурманкою!“

„А єсли буде христіянкою, батьку?“ запытавъ зъ огнёмъ молодець.

„А щожь тебе тоѣ маѣ обходити?“ ôдповѣвъ сурово отець. „Впрочѣмъ не журись: яблоко не далеко падаѣ ôдъ яблôнки — памятай на тоѣ. Отъ иди лучше на варту — у тебе найбыстрѣйше око изъ всѣхъ насъ — та гляди, чи не надходятъ Головачь та Жеравиця. Довго даютъ на себе ждати!“ — додавъ ôнъ похмурившись. Въ тôмъ дали вартôвники зъ вершкôвъ скалъ знакъ и въ однôй хвили скочивъ Младанъ на ноги.

„Отъ они вже и тутъ!“ сказавъ ватажко. „Идижь теперь та скажи матери, нехай не жалуѣ стравъ, щобъ не повстыдатись передъ гôстьми, що мы скупй господарѣ“.

(Дальше буде.)

Галышка, княгиня Острожска.

(*Историчне оповѣданѣ черезъ Д ра Из. Шараневича.*)

(Дальше.)

Въ Нимбургу заѣхавъ воѣвода Мартинъ Зборовскій вразъ зъ Гальшкою до господы Мыслѣка, а збитый и пораненый князь Димитрій умѣщеный бувъ на приказъ вôйта Кухты въ свѣтлици дому Вацлава Копецкого, мѣщанина Нимбургского. На ринку въ Нимбургу станувъ ôдкрытый вôзъ, на котрôмъ ѣхавъ князь Димитрій. Закимъ єще князя ôдпроваджено до дому Купецкого, просивъ ôнъ згромадженыхъ около него Чехôвъ о помилованѣ надъ собою и ôдкликувавъ ся до суду єго королевскои Милости Фердинанда I, пôдъ котрого власть належали Чехи. „Не ôддавайте мене въ руки Полякôвъ, бо они безъ пощади мене забютъ — говоривъ князь Димитрій, — але ôддайте въ руки короля Єго Милости, а єсли той ôдсудитъ мене ôдъ житя, я радо пôдъ мечь ката подамь моѣ горло*).“

*) Przeździecki, Jagiellonki polskie II. str. 94 i 95. „Prosił (książę Dymitr) prze Pana Boga, iżby go z tego prawa nie wydawali, że sami prawo i moc nad nim mają; i aby dali znać o tém J. Kr. Mości i Radom, albo Jego Mości Arcyksięciu“ (Зôзнанѣ одного зъ свѣдкôвъ передъ судомъ.) Иншій свѣдокъ Мартинъ Купецъ зôзнавъ, що князь Димитрій до него говорив: „żeby go nie wydawano Polakom, bo go na drodze zabiją i o gardło przerąwią, a w tém jeden Polak przyskoczył ku mnie z palcatem (kijem żelaznym) i szepnął do mnie: Co tam masz z nim gadać, to do ciebie nie należy.“

Въ свѣтлици Копецкого, въ котрôй умѣщено князя Димитрія, стояли на стражи слуги воѣводы Зборовского и недозваляли, щобы Чехи говорили зъ княземъ, и щобы князь передъ ними жалувавъ ся. Ктось изъ милосердныхъ Чехôвъ пôславъ бувъ цирулика, щобы оглянувъ и заосмотривъ раны князя Димитрія. Кухта, вôйтъ Нимбургскій, и Поляки, котрй зъ нимъ до дому Копецкого прибули, недозволили цируликови зблизитись до князя и прочь єго ôдослали. Вечеромъ того самого дня прійшовъ молодый Зборовскій до мешканя Копецкого и глумивъ ся надъ нещастнымъ княземъ Димитріємъ: чому ôнъ будучи простымъ шляхтичемъ, не взявъ собѣ за жену якои шляхтичанки-панны, а посягнувъ за королевну-князѣвну. Ôдтакъ пытавъ ся князя, где ôнъ подѣвъ скарбы и клейноты забранй вразъ зъ Гальшкою, — але князь, чи зъ жалю чи зъ погорды для молодого Зборовского, нѣчого ôдповѣдати не хотѣвъ.

Зъ ранкомъ слѣдуючого дня — було то 2 Лютого року 1554 — вырушили всѣ зъ Нимбурга. Мимо того, що староста Лысы, Матей Вахтель, прислався бувъ вечеромъ пôсланця до Кухты вôйта Нимбургского, щобы Полякôвъ зъ увязненымъ княземъ не выпускати зъ того мѣста ажь до хвилѣ, коли прійде приказъ ôдъ намѣстника Чехъ, королевского сына Максимиліяна (котрому дано чимъ скорше знати о цѣлôмъ тôмъ приключеню): Кухта вôйтъ не лишь не зважавъ на тоѣ и Полякôвъ зъ мѣста выпустивъ, але єще досѣвши найлѣпшого коня (власности князя Димитрія) проводивъ цѣлôй тôй кавалькадѣ. Ѣзда тревала черезъ одинъ цѣлый день и цѣлу нôчь и ажь другого дня надъ вечеромъ доспѣли подорожнй до ческого мѣста Яромира, кôльканайцять миль ôддаленого ôдъ мѣста Нимбурга. Нещастный князь Димитрій ѣхавъ въ однôмъ отвертôмъ возѣ — а бýло то середъ зимы — пôдъ стражею Кухты, вôйта Нимбурского, и молодого Зборовского, а княгиня Гальшка въ крытôмъ возѣ пôдъ проводомъ самого старого воѣводы Зборовского.

Въ мѣстѣ Яромирѣ заѣхали всѣ до якои-то господы. Гальшку умѣщено въ свѣтлици, а бѣдного вязня не впущено навѣть до хаты, лишь заперто єго въ стайни и привязано ланцухомъ до стовпа. Стайню замкнено, а ключѣ до неи вручено двомъ Татарамъ изъ службы воѣводы Зборовского. Такій то теперь мавъ нôчлѣгъ и ôдпочинокъ князь Димитрій, окрытый незаосмотренымы и незавязаными ранамя по довгôй и утомляючôй подорожи, середъ зимы и студени на возѣ ôдкрытôмъ!...

На другій день рано (4 Лютого) прійшовъ приказъ до Яромира ôдъ намѣстника королевского, архикнязя Максимиліяна, щобы Полякôвъ задержати въ Яромирѣ, єсли вже ихъ выпущено зъ Нимбурга. Вôйтъ и радцѣ Яромира оголосили той приказъ Зборовскому, но коли удались до стайнѣ, где пробувавъ черезъ нôчь князь Димитрій, щобы и єго такожь завѣдомити о тôмъ приказѣ, и коли отворено двери стайнѣ, не застали уже князя Димитрія при житю. Умеръ ôнъ або въ слѣдство утомленя и ранъ, або єго убили тй два Татаре зъ придворнои службы воѣводы Зборовского, котрымъ поручена була стражь надъ увязненымъ княземъ, — може бути, що не безъ волѣ и наказу старого воѣводы. Тогды вôйтъ и радцѣ ческй мѣста Яромира приказали окровавлене тѣло мерця ôдчепити ôдъ ланцуха и вложити въ домовину справлену за публичнй гроши мѣйскй. Але старый воѣвода Зборовскій казавъ тѣло убитого князя Димитрія выняти зъ домовины и обнаженого зъ погробного одѣня положити на гною въ стайни, якъ того библійного Іова, —

*

а домовину велѣвъ воєвода выдалити зъ тои господы на велику соблазнь мѣщанъ Яромирскихъ.

Чимъ разъ бôльше ôдзывались теперь голосы жалю надъ долею князя Димитрія и въ загалѣ мешканцѣ Яромира сильно нарѣкали на польскихъ панôвъ. Причинились къ тому и оповѣданя власныхъ слугъ князя Димитрія, котрыхъ зъ приказу рады мѣйскои освободжено зъ оковъ, не менше и уваги та выреченя, котрыми середъ жалю и переляку высказала сама княгиня Гальшка.

Чехи жадали ôдъ воєводы Зборовского, щобы имъ выдано тѣло убитого князя для ôдданя єму послѣднои прислуги. Зборовскій ажь третёго дня по смерти князя Димитрія выдавъ мертве тѣло мѣщанамъ Яромира, а тѝ убрали тоєжь въ нову погробну одѣжь и занесли до хаты мѣстцевого вôйта. Тутъ выставлено тѣло на катафальку. Теперь громадились Чехи зъ цѣлого мѣста и оглядали трупа дивуючись, що помимо морозного воздуха тыхъ дней голова трупа хитала ся, и говорили, що певно мертвець муситъ мати зломаный хребетъ....

Наконець въ кôлька день потому (11 Лютого, отже въ семый день по смерти) занесено тѣло до костела св. Николая и ту при спѣвѣ ческихъ церковныхъ пѣсней вложено єго въ гробѣ новôмъ, призначенôмъ для кого иншого зъ мѣщанъ знакомитыхъ, въ котрôмъ єще нѣкто не лежавъ.

Пôзнѣйше поставлено помянникъ надгробный, украшеный гербомъ родины Сангушкôвъ (гербомъ погонѣ), зъ подвôйною написею (латиньскою и ческою) того содержаня, що тутъ спочиває князь Димитрій Сангушко, староста Черкавскій и Канёвскій, роду Ольгердового Великихъ князей литовскихъ котрого забивъ и замордовавъ нешляхотный Мартинъ Зборовскій, не маючи до того жаднои причины. Помянникъ сей выдобуто зъ укрытя року 1859 и рисунокъ памятника обнародовлено штихомъ*). Року 1860 приѣхавъ до Яромира князь Романъ Сангушко. Въ єго присутности отворено гробницю князя Димитрія и въ домовинѣ показавъ на шкелетъ высокого до 6 стôпъ мужчины; на чащцѣ замѣтнѝ були слѣды крови, очевидне свѣдоцтво насильно понесенои смерти**).

Тымчасомъ прибули до Яромира прочѝ польскѝ панове, котрѝ пустились були въ погоню за княземъ Димитріємъ Сангушкомъ, а то графове Гурки и сродники княгинѣ Иліины Беаты, панове Костелецкіи. Всѣхъ тыхъ вельможь и панôвъ польскихъ не выпущено зъ мѣста а задержано ихъ въ Яромирѣ черезъ одинъ цѣлый мѣсяць и одинъ день, поки не надôйшовъ приказъ ôдъ короля римского и ческого Фердинанда I, щобы ихъ выпустити.

Гнѣвали ся теперь дуже вельможѣ польскѝ и сильно були розъярены на ческе правительство зъ поводу задержаня воєводы Калиского и Сѣрадского въ Чехахъ и триманя єго пôдъ стражею***). Довѣдавшись докладно о всѣмъ самъ король польскій Жигмонтъ Августъ II написавъ листъ до тестя свого короля Фердинанда I о увôльненє такъ Зборовскихъ, якъ такожь княгинѣ Гальшки Острожскои и прочихъ панôвъ польскихъ, задержаныхъ въ мѣстѣ ческôмъ Яромирѣ. Въ наслѣдокъ того листу прибули комисарѣ короля ческого зъ Праги до Яромира, зъ декретомъ освободжаючимъ Зборовскихъ и прочихъ панôвъ польскихъ, однакожь пôдъ тымъ условіємъ, щобы воєвода Зборовскій на письмѣ зъобовязавъ ся, що зъ поводу дôзнаныхъ пригодъ не предпріймє непріязныхъ чинôвъ нѣ противъ королевству ческому, нѣ противъ мѣсту Яромиру. Письма такѝ выставивъ Зборовскій и ствердивъ єще власною печатею. Прочѝ воєводы, а именно оба Костелецкіи (Янушь и Андрей), пôдписали друге письмо, що передъ уплывомъ двохъ мѣсяцѣвъ княгиню Гальшку Острожску въ такôмъ станѣ, въ якôмъ она теперь знаходитъ ся, доставлятъ и вручатъ своѣй сродничцѣ а єи матери Иліинѣ Острожскôй. Доперва тогды панове польскѝ могли опустити Яромиръ, а панове Костелецкѝ повезли Гальшку до матери.

Въ слѣдство приказу короля ческого прокураторъ Праги, Петро Хотекъ зъ Войнина, выдавъ процесъ вôйтови Нимбурскому Кухтѣ и тымъ мѣщанамъ мѣста Нимбурга, котрѝ въ заговорѣ противъ князя Димитрія и въ убійствѣ тогожь участь брали. Якихъ 80 свѣдкôвъ зъ Нимбурга и зъ Лысы прикликано до Праги и тамъ ихъ переслухано.

Уже слѣдуючого року зъ грызоты умеръ Мартинъ Лива, властитель гостинницѣ Лысы, въ котрôй бувъ увязненый и раненый князь Димитрій Сангушко. Кухты вина зôстала доведена и єго засуджено за головну участь въ нещастю князя Димитрія на тѣлесну кару (на рôзги) въ трехъ мѣстахъ ческихъ, дальше на напятнованє єго розпаленымъ желѣзомъ и на выпровадженє єго черезъ оправцю зъ Праги, где кару тѣлесну на кôнци мавъ отримати. Засудъ той выконаный бувъ на Кухтѣ року 1557.

Встрѣча княгинѣ Гальшки зъ матерею наступила 18 Марця 1554. По такъ гôркихъ досвѣдахъ и бурливыхъ пригодахъ чотырнайцятлѣтна вдова по князю Димитрію Сангушцѣ сталась знôвъ потульною и слухняною дочкою княгинѣ Иліины; на єи приказъ княгиня Гальшка заразъ другого дня по приѣздѣ своѣмъ до Познаня подала освѣдченє до суду тамошного городского, що зъ ласки Божои увôльнена зôстала ôдъ чоловѣка злого, князя Димитрія Сангушка, зъ котрымъ ю силою звѣнчано...

Якъ ино княгиня Гальшка сталась свобôдною и назадъ до матери повернула, почали о єи руку знôвъ новѝ женихи старатись, що було поводомъ новыхъ непорозумѣній и спорôвъ межи найзнаменитшими родами Польщи и Литвы. Участь въ тыхъ спорахъ брàвъ самъ король Жигмонтъ Августъ II и мати єго, королева Бона, зъ котрою власне тогды король въ незгодѣ знаходивъ ся.

(Дальше буде.)

*) Здѣлавъ тоє Францѣшокъ Патера Рогознѣцкій, священикъ Бѣлгородскій (Przeździecki, Jagiellonki polskie T. 2. str. 99.)

**) Старанѣмъ тогдышного товариства наукового въ Краковѣ и въ имени родины Сангушкôвъ кости князя Димитрія перенесенѝ зôстали до новои дубовои трумны, положеной въ тôмъ самôмъ гробѣ, а на гробѣ умѣщено надпись, що „въ мѣстци тôмъ передъ 306 лѣтами спочивъ князь Димитрій Любартовичъ Сангушко“ и т. д.

***) Пишутъ о тôмъ послы короля Фердинанда I, котрѝ бавили при королю Жигмонтѣ Августѣ II. О тôмъ розъяреню, — выражались самѝ послы, — росповѣдала имъ мати короля Бона (Przeździecki, Jagiellonki polskie w XVI wieku, T. V. CXXXIX, V. dział: Beata Kościelecka, księżna Ostrożska)

НА ВЕЛИКДЕНЬ.

Превелике свято нынѣ въ рускôмъ краю
И пѣсня весела повсюды гуде,
Луною говоритъ зъ зеленого гаю,
И ангелъ покою на землю гряде...
И старѝ ся тѣшатъ, молодѝ гуляютъ,
И въ кождôй родинѣ плыне гадка вразъ;

Ту сына, ту брата сердечно витаютъ —
Всѣхъ въ рôдну хатину святый горне часъ.
И щировь долоневь стискаютъ другъ друга,
И датку не скуплятъ убогимъ старцямъ;
На небѣ сіяє весела радуга:
Великій день нынѣ — „Христосъ воскресъ“ намъ!

Колижь-то надъ рускимъ широкимъ тымъ краємъ
Звѣзда воскресеня — колижь-то зôйде?
Коли мы день разомъ щастя повитаємъ?
Коли нова пѣсня у насъ загуде?..
Но чуєшь той голосъ?... То звукъ рускихъ дзвонôвъ
Въ лунахъ прошибає тысячныхъ воздухъ
И разомъ сплыває въ гармонію тонôвъ:
Мовь полемъ рôдненькимъ несесь рускій духъ...
Глядитъ наша мати, руки вытягає,
Дѣтей своихъ рôдныхъ всѣхъ благословитъ;
Зъ очей ѣи радôсть мовь сонце сіяє,
А голосъ молитву тихо гомонитъ...

О, тѣште ся, братя! Нехай вамъ то свято
Въ родинѣ щасливымъ закôнчитъ ся днемъ!
Я нынѣ бажаю, щобъ ще намъ дôждати,
Якъ мы нове свято святити будемъ!...

ЗЪ КАРПАТЪ КОЛОМЫЙСКИХЪ.

VIII. Шулигура. — Нôчлѣгъ зъ перешкодами. — Мадярска гостина. — Згадка про польскихъ ворохобникôвъ.

Шулиґура лежитъ въ дуже глубокôмъ долѣ, окруженôмъ высокими лѣсистыми горами. Въ найнизшôй точцѣ лежитъ жерело буркутне, котрого вода сильнѣйша, якъ въ Буркутѣ Жабѣвскôмъ. Жерело замкнене; кто хоче зъ него напити ся або набрати воды, платитъ — (такъ було року 1846) — за кожде начине, велике чи мале, одинъ старый крейцаръ.

Бѣля жерела стоитъ мурована корчма, сама однѣсѣнька; до неи вступили мы, щобы переночувати. Въ корчмѣ була одна комната гостинна, друга невеличка була кухнею; єѣ замешкувавъ гостинникъ (христіянинъ) зъ жѣнкою и зъ трёма дрôбными дѣтьми.

Коли прибувши до корчмы, спытали мы гостинника про гостинну комнату, сказавъ намъ: „Єсть у насъ гостинна комната, але тота уже займлена гôстьми. Прибула зъ Угорщины комисія для справъ лѣсовыхъ, зложена зъ кôльканайцяти осôбъ; самъ „*вицешпанъ*“ ѣй проводитъ. Они то займили тоту комнату, будьте отже выбачнй и дожидайте, ажь они зъѣдятъ вечеру, а тогды я Вамъ гдечого постелю, и будемо мѣстити ся, якъ змога“. Въ кухни тôй було дуже тѣсно. Одна дитина спала въ колысцѣ, ôдъ часу до часу плачемъ верескливымъ сонъ свôй перерываючи; друга спала на печи, третя крутила ся по пекарни. До того єще розтасовавъ ся кухарь, котрого комисія собѣ привезла, зъ кружляками, зъ пательнями, нѣтъ-вѣсти зъ чимъ, и все стукавъ ся, якъ той Марко по пеклѣ — то товкъ мясо, то сѣкавъ щось, то валкувавъ тѣсто, такъ що намъ утомленымъ подорожникамъ годѣ було ôдпочити, ба навѣть не було где и сѣсти...

Повечеряли мы въ кутику сумирно и радо булибы лягли спати, бо вже десята надходитъ, а тутъ годѣ доглядѣти кôнця сѣканю, вареню, печеню та стуканю...

Коли такъ сидимо мовчки, прійшовъ *вицешпанъ* до кухнѣ; „персона“ поважна, румяна, повнолица, поморкотавъ щось по мадярски зъ кухаремъ, на насъ ледви кинувъ окомъ, и ôдôйшовъ. Потôмъ за хвилю прійшовъ въ друге, зближивъ ся до насъ, поздоровкавъ по латинѣ и спытавъ, зъ ôдки мы и за чимъ мы, и зновъ ôдôйшовъ.

Коли я бачу, що кухаренє въ нôчь продовжає ся а намъ бы конче ити спати, щобы раненько встати и домôвь вернути, кажу до гостинника: „Любый газдо! чи нема у васъ якои шôпки, або стрыху, щобы можна тамъ пôйти и чимъ скорше спочити, бо мы, якъ бачите, дуже дорогою утомили ся.“ — На то ôдповѣвъ газда: „Єсть у мене шôпка, и на стрыху троха сѣна; коли вгодно, то я Васъ тамъ заразъ заведу.“ Запаливъ свѣчку до лѣхтарнѣ и завѣвъ насъ до шôпки на стрышокъ. Мы якъ були убранй, такъ и полягали на сѣно, и заразъ зачавъ сонъ клеити очи...

Ажь тутъ за малу хвильку замиготѣло свѣтло по сѣнѣ и давъ ся чути голосъ гостинника: „Честнй панове! панъ *вицешпанъ* кланяє ся и проситъ на вечеру.“ — Але мы ôдпросились. „Подякуйте — сказавъ я — въ нашôмъ имени пану *вицешпанови* за єго чемнôсть и перепросѣтъ, що не прійдемо, бо мы дуже умученй и, якъ бачите, уже повечеряли. — Гостинникъ ôдôйшовъ, але за хвилину зновъ приходитъ, тай каже: „Панъ вицешпанъ дуже проситъ и казавъ, що ôнъ буде собѣ мати за велику нечесть, якбы не погостивъ сторонныхъ гостей, прибувшихъ до єго отчины...“

Кажу тогды до от. Глиньского: „Годѣ въ друге ôдпрошуватись. Не иде намъ про вечеру, але добре бы було пôзнати людей угорскихъ тай ихъ гостину. Тажь чоловѣкъ подорожує не лишь задля того, щобы пôзнати нѣму природу, але такожь, щобы людей пôзнати, ихъ звычаѣ и обычаѣ...“ От. Глиньскій и тутъ пôддавъ ся моѣй намовѣ.

Въ гостинници застали мы уже стôлъ накрытый. Доокола сидѣли молодй мадярики въ бѣлыхъ шараварахъ, чорныхъ чамарахъ, зъ пôдкрученымы горѣ вусиками, острогами побренькуючи... *Вицешпанъ* повставъ на наше привитане, запрезентувавъ насъ взаимно и просивъ сѣдати. Самъ сидѣвъ на першôмъ мѣстци, бѣля него от. Глиньскій, я заразъ за нимъ, а дальше прочй молодй Мадярики.

Цѣкава була гостина. На перше данє дали ſуляшь, складаный зъ мясъ розличного рода: було тамъ мясо и бараняче, и волове, и вепрове, и гусяче, плаваюче въ густôмъ сильно напаприкованôмъ сосѣ, въ котрôмъ крôмъ мяса плавали такожь досыть густо зъ солонины выкраванй четверогранй листки, мовь лазанки; бувъ то ſуляшь истый мадярскій non plus ultra, а дуже смачный... Друге данє: баранина печена, шпикована густо солониною и сильно напаприкована. Трете данє: лазанки зъ пшеничного тѣста, перемѣшанй густо зъ солодкимъ сыромъ и листками зъ солонины, и такожь сильно напаприкованй. Не казавбы я, що то не було смачне, — а якъ то потôмъ пріятно и бажливо пило ся вино зъ буркутомъ!.. Отже вечера була чисто мадярска, обильна, смачна и зовсѣмъ одвѣтна до мѣстцевыхъ обставинъ. И щожь лѣпшого можна жадати въ дикôй и безлюднôй Шулиґурѣ?...

При вечери пôднявъ першій голосъ вицешпанъ. Казавъ намъ, що комисія зъѣхала сюды въ лѣсовôмъ процесѣ камеры австрійскои зъ камерою угорскою; перша твердитъ, казавъ ôнъ, що лѣсы шулиґурскй малибы до неи належати, а то єсть безправнымъ. Потôмъ ставъ говорити о тисненю Мадярôвъ черезъ Нѣмцѣвъ, и обернувшись до от. Глиньского, заинтерпелювавъ єго: „Неправдажь, Отче, що и у васъ пригнетаютъ Нѣмцѣ нарôдъ? о! знаємо мы, що у васъ вязницѣ переповненй политичными мучениками!...“

От. Глиньскій, простодушный и льояльный чоловѣкъ, и не знаючи, що у Мадярôвъ тогды кипѣло и що заносило ся вже на близьку революцію, почервонѣвъ троха и ска-

завъ: „Нѣ, у насъ славити Бога, не угнетаютъ Нѣмцѣ народу; а по вязницяхъ сидятъ лише ворохобники, и то найбôльше Поляки“.

По сихъ словахъ настала страшна павза: вицешпанъ спустивъ голову и зануривъ захмареный взôръ свôй въ тарѣль, а молодй Мадярики стали вусы пôдкручувати, и дали ся чути на пôвъ притлумлений голосы: „бассама!...“ Хвилинка, и огонь бувбы вспыхнувъ поломѣнею, а насъ, якъ непышныхъ, булибы Мадяры, мимо гостины, выкинули за дверѣ...

Сѣпнувъ я теперь тайкомъ от. Глиньского за полу, щобы нѣчого бôльше не говоривъ, а самъ пôднявъ голосъ, щобы бесѣду спровадити на инше поле, тай кажу: „Мои панове! я вже не першій разъ на угорскôй земли, бо передъ двома роками подорожувавъ я черезъ Вашь край зъ Вѣдня до Галичины. Я бувъ на соймѣ въ Прешбургу, бувъ въ Пештѣ, Кошицяхъ, Мишкольци, Унгварѣ и Ужоку; я радувавъ ся свободою, якои Вы уживаєте; я чудувавъ ся богацтвомъ и красотою краю Вашого; я досвѣдчивъ щирои гостинности Вашои. Коло Кошиць бувъ я у пароха латиньского на к е р м а ш и (празнику); тамъ мене Мадяры такъ полюбили, що хотѣли мене черезъ цѣлй вакациі въ Угорщинѣ задержати, и лишь тымъ выпросивъ ся я, що мене ожидає дома старенькій отець и дорога мати. И я полюбивъ Вашь край и Ваше щире серце, и радо стверджую Вашу домашню пословицю: Extra Hungariam non est vita, et si est vita, non est ita!“

Тота бесѣда втихомирила бурю, на котру заносило ся було, але не привернула щирости и взаимного довѣрія. Мовчки скôнчили мы вечерю, мовчки попращали ся и пôйшли на стрышокъ спати. Такъ скôнчила ся мадярска гостина въ Шулиґурѣ.

Поворотъ до Буркуту перебули мы безъ дальшои пригоды. *Денисъ.*

Чорногорка.

III.

Дѣвиця-Чорногорка буває дома всѣми люблена, а особенна любовь заходитъ межи братомъ а сестрою. Чорногорка може по смерти родителѣвъ въ спадщинѣ отримати весь позôсталый маєтокъ, очевидно кромѣ оружія, котре дôстаєсь звычайно, єсли нема сына, найближшому мужескому сродникови, спосôбному пôйти на ворога. Єсть однакожь звычай, що по смерти родичей, єсли лишаютъ ся малолѣтнй дѣти а межи ними сыны, доньки дôстаютъ зъ загального маєтку лишь то, що лишилось по матери; мусятъ за те братя ихъ або опѣкуны, выдати ихъ замужь и справити все потрѣбне до звычайного вѣна. Не выйде дѣвиця яка за-мужь, то має право зôставати ся и утримувати ся въ рôднôй хатѣ до своєи смерти.

Чорногорка кожда, навѣть дѣвиця, єсть рôвноуправнена зъ мужчиною такъ передъ громадскою зверхностею и судомъ, якъ и передъ сенатомъ и самымъ княземъ; си свѣдоцтво и присяга маютъ таку саму вартôсть, якъ присяга и свѣдоцтво мужчины.

Чорногорки, яко загально люде полудня, стаютъ ся вже въ тринайцятômъ-чотырнайцятômъ роцѣ житя зрѣлыми, тому выходятъ за-мужь дуже вчасно, а заручины робятъ ся неразъ еще въ колысцѣ — межи кôлькамѣсячными дѣвочками а дволѣтными мальчиками. „Въ той спосôбъ зарученый бувъ и я — говоритъ одинъ чорногорскій патріотъ. Було то въ роцѣ 1856, коли лютилась вôйна Чорногорцѣвъ зъ Турками. Отець мôй доводивъ нашимъ хоробрымъ племенемъ. Разъ занепокоивъ ôнъ непріятельскій таборъ коло Скутарского озера, бороненый дѣльно не менше хоробрыми Альбанцями, котрй одушевленй безъуспѣшнымъ атакомъ, кинулись на нашихъ зъ ятаганами въ рукахъ. Страшна то була борба. Успѣхъ бувъ початково по нашôй сторонѣ и Альбанцѣ ôдступали, але небавкомъ узрѣли мы на правôмъ крылѣ новй два турецкй полки, котрй на насъ почали стрѣляти. Десять разъ сильнѣйшому непріятелеви треба було теперь уступити. Отець мôй не уступавъ до послѣднои хвилѣ, ажь надлетѣла куля и ранила єго въ ногу. Ôнъ упавъ и не мôгъ кроку зробити дальше; голосу єго нѣкто и не чувъ середъ сильнои перестрѣлки. Здавало ся, що вже погибъ. Зъ причины уплыву крови ослабъ дуже, однакъ въ повнôй притомности ожидавъ смерти въ очайдушнôй борбѣ зъ ворогами. Держачи въ рукахъ два набитй пистолеты, кождый трема кулями, рѣшивъ ся отець мôй дорого продати своє житє. И недовго чекавъ на ворогôвъ. Ôнъ видѣвъ, якъ Альбанцѣ бѣгли до него, а кождый хотѣвъ первый ôдрубати єму голову. И отъ одинъ гôрнякъ альбаньскій, зъ ятаганомъ въ правôй а зъ ôдрубаною головою одного Чорногорця въ лѣвôй руцѣ, кинувъ ся дико на отця, выговорюючи якйсь незрозумѣлй проклоны. Въ тôй хвили роздавъ ся выстрѣлъ зъ пистолета и хоробрый Турокъ дôставъ ся — въ рай Магомета. Другій старый Турокъ звалився у єго нôгъ зъ розбитою головою. За те третій кинувъ ся зъ рыкомъ великимъ и зô свѣжими силами. Борба була не рôвна. Удары нанесенй ôдбивавъ отець мôй удачно, однакожь зъ утомленя бувбы погибъ безсомнѣнно, єслибъ не судьба, въ котру завсѣгды вѣривъ. Не знати зъ ôдки, прискакавъ якъ стрѣла молодый Чорногорець, Михайло, родомъ зъ Цеклина, и за однымъ розмахомъ ôдрубавъ голову смѣлому Туркови, а не надумуючись довго взявъ отця мого на плечѣ и занѣсъ въ безпечне мѣстце. По кôлькохъ дняхъ отець мôй узрѣвъ Михайла, а пôзнавши въ нѣмъ свого выбавителя, зробивъ єму зъ вдячности таке предложенє: *„Мôй першій сынъ и твоя перша донька нехай поберутъ ся“*. Такъ и сталось. Коли я народивъ ся, заразъ заручено мене зъ Милицею, донькою Михайла. Въ той спосôбъ творитъ ся у насъ межи двома родами „пріятельство“. Свою наречену видѣвъ я лише разъ въ житю, коли мавъ сѣмь лѣтъ; она менѣ подобалась и я давъ ѣй въ подарунку якусь турецку брошку. Однакъ обставины казали намъ розôйтись: я ôдъѣхавъ за границю для науки, а она оставшись дома, розболѣлась и небавкомъ умерла.

Рѣдко подыбуємо Чорногорця або Чорногорку, котрй не хотѣлибы пристати на женитву, обдуману безъ ихъ вѣдомости родичами. Право чорногорске позволяє ôдступити ôдъ засватаня лишь въ случаю окалѣченя або иншои уломности тѣла або душѣ. Буває такожь, що єсли два племена посварятъ ся, то наречень (одно зъ одного, друге зъ другого племени) ôдступаютъ ôдъ зробленои въ тôмъ взглядѣ умовы; рѣдше лучає ся, щобы дѣвиця заинтересована другимъ, ôдказала ся ôдъ нареченого. Въ такôмъ разѣ зачинає ся кровава месть *„кервава освѣта“*. Въ примѣръ наведу епизодъ, приключившій ся сорокъ лѣтъ тому назадъ, о котрôмъ говоритъ цѣла Чорногора. На чверть милѣ ôдъ мѣста Цетиня лежитъ пôдъ высокими скалами маленьке село, въ котрôмъ виднѣє ся ледво двайцять бѣлокаменныхъ домôвъ зъ бойницями для обороны въ случаю нападу непріятелѣвъ. Село замешкане племенемъ Ивановичей. Одинъ зъ Ивановичей, именемъ Илія Иванôвъ, ôдправивъ ся разъ въ гостину до сусѣдного села къ племени Мартиновичей и увидѣвъ красну дитинку въ колысцѣ. Подобалась єму та дѣв-

чинка невинна, такъ що Илія ôдъ восторгу и щирои дружбы сказавъ до предводителя Мартиновичей: „Чуєшь, брате: мы сусѣды жіємъ дружно, а щобъ скрѣпити тую дружбу єще бôльше и на завсѣгды, ôддай свою тую донечку за мого теперь пятилѣтного сына Маркишу. Нехай дѣти нашй ростутъ здоровй, а коли пôдростутъ и дозрѣютъ, посватаємо ихъ“. Коли на се згоджено ся, выйшовъ одинъ изъ Мартиновичей и выстрѣливъ изъ пистолета, даючи тымъ знати, що буде въ ихъ домѣ праздникъ. Небавомъ зôйшло ся цѣле племя, на столѣ явили ся напоѣ и стравы для угощеня, и такъ зачалось весѣлє. Однй спѣвали, другй стрѣляли, а гуслярь, котрого приведено, почавъ *„изъ гусляриъ звонъ“* оспѣвувати „женитьбу Максима Черноєвича.“ Забава продовжала ся цѣлу нôч, а наконець захована зôстала и вся церемонія сватаня: пятилѣтного жениха, убраного въ золото и узброєного двома маленькими пистолетами и такимъ же ятаганомъ, приведено до нареченои невѣсты-дитинки, котру ôнъ поцѣловавши сердечно, обдаривъ перстенемъ.

Ранкомъ порозходили ся всѣ до домôвъ. Рôкъ минавъ за рокомъ, поки не выросла заручена Кристина въ чотырнайцятилѣтну гожу и рослу красавицю. Яко така звертала на себе увагу загальну. И хлопець вырôсъ на хорошого молодця, але не умѣвъ приподобати ся, и дѣвчина полюбила теперь не єго, а другого юнака, котрый боячись мести, рѣшивъ ся утечи въ Турцію. Довго представляли єму свояки, щобы не робивъ такого сорому и не выкликувавъ вражды и непокоѣвъ, але все даремно. Утѣкъ ôнъ до Антивары и тамъ зъ Кристиною оженившись замешкавъ. На тôмъ однакъ дѣло не скôнчило ся. Ивановичѣ поступкомъ тымъ чулись оскорблень и рѣшили помстити ся на Мартиновичахъ, котрй такъ вѣроломно перешкодили женитьбѣ. Шѣстнайцять лѣтъ продовжала ся борба, въ котрôй утратило житє шѣстьдесять и двохъ самыхъ выборныхъ, хоробрыхъ и честныхъ Чорногорцѣвъ. Ледво старанямъ владыки Петра удало ся помирити спорячихъ и то пôдъ условіємъ, щобы Мартиновичѣ выдали за одного изъ Ивановичей доньку воєводы Богдана. Доперва по доконанôмъ засватаню оба племена заключили межи собою „вѣчный миръ“. *Гр. Врецьона.*

Рускй лѣтописи и лѣтописцѣ XVII. столѣтія.

(Критичный розбôръ Корн. Заклиньского. — Дальше.)

Другою такою утраченою лѣтописею зъ 17-ого вѣка єсть:

„Діяріюшь Самоила Зорки“.

Величко, лѣтописець 18 столѣтя, мавъ въ рукахъ цѣлый Діяріюшь Зорки и корыстувавъ ся нимъ зарôвно якъ иншими жерелами, пишучи свою цѣнну лѣтопись. Довѣдуємось про се изъ надписи тои лѣтописи, котра такъ звучитъ: „Сказаніє о войнѣ козацкой Богдана Хмельницкого зъ Поляками.... отъ авторовъ: нѣмецкого Самоила Пуфендорфія, козацкого Самоила Зорки и польского Самоила Твардовского, нынѣ же вкратцѣ стилемъ гисторичнымъ и нарѣчіемъ Малоросійскимъ справленное и написаное тщаніемъ Самоила Величка.“

Самôйло Зорка бувъ секретаромъ при Богданѣ Хмельницкôмъ. Въ тôмъ часѣ, коли Хмельницкій першій разъ прибувъ на Запороже, якъ каже Величко: *„было на кошу два писарѣ барзо добрыхъ“*, обзнакомленыхъ зъ языкомъ славеньскимъ и польскимъ. Старшій зъ нихъ звавъ ся Стефанъ Брацлавскій, молодшій Самôйло Зорка, шляхтичь родомъ зъ Волыня. Стефанъ лишивъ ся на Сѣчи, Зорка пôшовъ зъ Хмельницкимъ на Украину, и завсѣгды при нѣмъ остававъ, товаришивъ навѣть гетьманови до Крыму. Ôдтакъ черезъ цѣлый часъ вôйны козацкои зъ Поляками бувъ писаремъ при Богданѣ Хмельницкôмъ, и описавъ цѣлый той часъ въ своѣмъ дневнику. „О всѣхъ рѣчахъ и поведеніяхъ (гетьмана) совершенно вѣдалъ, досконале и пространно въ діяріушѣ своємъ оніє описалъ“ — каже Величко. Діяріюшь Зорки находивъ ся у Сильвестра Быховця, канцеляриста войска запороского, що бувъ товаришемъ Величка. Отець того Сильвестра бувъ канцеляристомъ у Чигириньскихъ гетьманôвъ, и тамъ переписавъ собѣ діяріюшь про вôйны Хмельницкого. Ôдъ того Сильвестра Быховця выжичивъ собѣ Величко діяріюшь Зорки, и корыстувавъ ся нимъ яко жереломъ при написаню своєи лѣтописи, однакъ подававъ зъ него вѣдомости тôлько найпотрѣбнѣйшй и такй, що выдавали ся найбôльше конечнй. Видно зъ того, що діяріюшь Зорки бувъ вельми обширный и займавъ дуже много вѣдомостей, коли Величко выразно застерегає ся, що: „зѣло сокращеннѣ, потребнѣйше и нужнѣйше вычерпнувши рѣчи, потрудихся въ моєй книзѣ оніє положити и выразити“. Въ тôмъ діяріюши були помѣщенй кореспонденціи, листы Богдана Хмельницкого до посторонныхъ монархôвъ и князѣвъ. Тіи листы подавъ Величко въ своєй лѣтописи безъ змѣны[1]).

Самôйло Зорка, яко писарь и секретарь мавъ пращальну бесѣду на похоронахъ Богдана Хмельницкого въ Серпни року 1657. Въ мовѣ тôй величаєôнъ батька Богдана Чигириньского рускимъ Одоноцаромъ, Скандербегомъ, гетьманомъ цѣлои Украины; каже, що тôлько єго, Богдана, слово може спасти нарôдъ рускій ôдъ погибели и заглады. Мѣжь иншими говоривъ Зорка отсй слова: „Къ тебѣ обращаю я нищетнєє слово, возлюбленный намъ вождь, древній Рускій Одоноцарь, славный Скандербегъ, гетманъ всего славного войска запорожского и всей козакоруской Украины, Хмельницкій Богдане! Ты же краснорѣчивый отъ рожденія проговоривъ охрани насъ, да не будемъ мы покорены и погублены врагами нашими, вымолви намъ ласкавоє и доброє слово, гетманъ нашъ доблестный и возлюбленный[2])!

* * *

До ряду утраченыхъ лѣтописей належитъ такожь: Лѣтопись Переяславска, написана въ роцѣ 1636 въ Переяславѣ. Згадує про ню Величко, що вынявъ зъ неи листъ короля Жигмонта III и листъ султана Османа. „Прилагаєтся тутъ листовная корреспонденція короля польского зъ Османомъ, зъ кронѣчки рукописной козацкой въ Переяславлѣ Малоросійскомъ року 1636 написаной“ — каже Величко. Крôмъ того историки-писателѣ 18 столѣтя: Грабянка, Величко, Лукомскій — згадуютъ о цѣлôмъ рядѣ звѣстныхъ имъ историчныхъ творôвъ 17 столѣтя въ родѣ *„духовныхъ и мірскихъ лѣтописцовъ“*, *„кроничекъ козацкихъ“*, *„хронографôвъ“*, *„діяріушôвъ“*, *„мемоарôвъ“* и т. д.

Въ передмовѣ *„до Чительника“* говоритъ Величко, що починає писати *„зъ краткихъ козацкихъ лѣтописныхъ записокъ (єлико возмогохъ ихъ достати[4])“*.

Кромѣ тыхъ лѣтописей зъ 17 столѣтя, що не задержали ся до нашихъ часôвъ, не мале число ихъ находитъ ся въ рукописяхъ доси непечатаныхъ. Такъ знаємо, що Бѣлозерскій крôмъ тыхъ „кроничокъ козацкихъ“, котрй напечатавъ въ роцѣ 1856, мавъ єще бôльше приготованыхъ до друку, однакъ правительство російске выдати ихъ запретило. Ник. Костомарôвъ въ жерелахъ до своихъ „Историческихъ Монографій“ о Богданѣ Хмельницкôмъ, вычисляє

[1]) Лѣтопись Самоила Величка, Т. I. ст. 54.
[2]) Лѣтопись Величка Т. I. ст. 292 - 3.
[3]) ibidem Т. I. ст. 3. Приложенія
[4]) ibidem Т. II. ст. 9.

двѣ лѣтописи доси непечатанѝ. Не напечатана такожь „Келейна лѣтопись“ и „Щоденнѝ записки“ митрополита Дмитра Ростовского. Въ рукописи находятъ ся до нынѣ „Фамилійнія записки“ Теодора Еврашевского (ôдъ року 1546 до 1604). Записки тѝ выдано въ Варшавѣ 1860 въ польскôмъ переводѣ.[1])

Найлучшимъ доказомъ того, що многѝ лѣтописи до нынѣ находятъ ся въ рукописяхъ по библіотекахъ и архивахъ нѣкому не звѣстнѝ, суть три лѣтописи одкрытѝ и выпечатанѝ первый разъ при кôнци року 1878 „Кіевскою временною Комисіею для розбору стародавныхъ актôвъ“. Одна зъ тыхъ лѣтописей, названа „Хмельницкою“, походитъ зъ 17 вѣка, двѣ прочѝ зъ 18 столѣтя. — Зъ того всего видно, що истэріографія руска 17 столѣтя не єсть такъ скудною и такъ мало плодовитою, якбы се можь думати, судячи зъ малого числа лѣтописей 17 столѣтя, якѝ доси напечатано. Русины въ 17 столѣтю не були безчинниѝ и рôвнодушниѝ на подѣ историчниѝ, якѝ передъ ихъ очима рѣшали ся. Несправедливый отже замѣтъ историка польского К. Шайнохи, що нѣбы-то козаки не описували зовсѣмъ того, що у нихъ дѣяло ся. „Nieopisujący dziejów swoich kozacy, nie pozostawili żadnej wzmianki o tych scenach tragicznych“, каже Шайноха[2]). Згадати такожь и тоє треба, що въ 17 вѣцѣ подѣ историчниѝ выкликали цѣлый рядъ исторично-поетичныхъ творôвъ, зъ котрыхъ урывки задержались въ лѣтописяхъ Величка и Грабянки. Зъ тыхъ уступôвъ можь добачити, якъ въ 17 вѣцѣ на Украинѣ кожда важнѣйша справа одушевляла якогось малоруского поета, що описувавъ ю стихами. Мѣжь иншими ôдзначає ся ту поема Александра Бучиньского „Яскольда“, описуюча втору Чигириньску вôйну року 1678.

(Дальше буде).

Народна руска спѣвачка

МАРУСЯ ГОРДѢЄВНА ЧУРАЙ.

Біографичный нарисъ пôсля А. Шкляревского.

(Подавъ *Василь Лукичь*.)

Многѝ рускѝ пѣсни суть до того степени популярнѝ, що знає ихъ майже весь славяньскій миръ. Ихъ спѣваютъ повсюды: и Русины и Поляки, и Росіяне и Чехи; спѣваютъ въ горахъ, на степахъ и навѣть на далекôмъ Сибирѣ. Причиною того розповсюдненя єсть незвычайна поетичнôсть тыхъ пѣсень, ихъ сердечна простота, пластика слôвъ и зворотôвъ, пречудовѝ образы и глибока мелодійнôсть сумного и тужливого голосу. Пѣсни тотѝ утворивъ простый неписьменный народъ и обдарувавъ ними часть интелигентну. Имена авторôвъ пѣсень народныхъ суть по бôльшôй части незвѣстнѝ; народный переказъ лише зъ рѣдка доховавъ ихъ въ потомство. Така щаслива доля выпала на одну руску спѣвачку, може бути, по причинѣ єи сумнои и романтичнои судьбы. На Украинѣ, въ области особливо Полтавскои губерніи, а такожь частею въ Кіевскôй и Черниговскôй, жіє въ устахъ люду подане, що авторкою звѣстныхъ и дуже розповсюдненыхъ въ славяньскôмъ мирѣ рускихъ пѣсень, а именно:

„Вѣютъ вѣтры, вѣютъ буйнѝ,
Ажь дерева гнуть ся....“

„Заспѣвали козаченьки
Въ похôдъ зъ опôвночи...“

„Болитъ моя головонька
Одъ самого чола...“

„Хилили ся густѝ лозы...“

„Ой не ходи, Грицю, на вечерницѣ..“

и иншихъ, — була дуже молодэ дѣвчина, козачка, по имени Маруся Гордѣєвна Чурай.

Пѣсни Марусѣ Чурай стоятъ въ тѣснôй звязи зъ єи власною біографіею. Она була, якъ кажутъ, тота сама дѣвчина, що „*Грицю*“ строила...

Отъ въ коротцѣ, о скôлько звѣсна, єи біографія.

Маруся родилась въ Полтавѣ около року 1628. Догадку тую стверджає та обстанова, що пôсля народного вѣрованя зимою року 1648 за Богдана Хмельницкого, єѣ засуджено на кару смерти, а не мала она тогды бôльше якъ двайцять лѣтъ. Кажутъ, що отець єи, Гордѣй Чурай, служивъ урядникомъ въ Полтавскôмъ полку и що єго вразъ зъ иншими спалили лютѝ Поляки на стосѣ въ Варшавѣ, при чôмъ заявивъ ôнъ богатырску ôдвагу. Та сама кровь и сила волѣ кипѣла, якъ побачимо низше, и у єго доньки. Маруся Чурай проживала зъ своєю матерею, жѣнкою вже старшихъ лѣтъ, въ слободѣ коло Полтавы, на берегу рѣчки Ворсклы, въ невеличкôй хатѣ, за котрою бувъ садочокъ вишневый и огородъ. Чураѣ мэли ся не дуже бѣдно, але и не заможно. Не зважаючи на те, до Марусѣ слали сватôвъ першѝ богачѣ Полтавскѝ: разъ тому, що хочь отець Марусѣ бувъ урядникомъ, но смерть єго повна мукъ и єго непохибнôсть характеру зъѣднали єму и єго родинѣ въ Полтавѣ загальне пошанованє; друге, Маруся була въ цѣлôмъ того слова значеню — красавиця, и зовсѣмъ по идеалу пѣсень рускихъ: дрôбненька, гнучка неначе тополя, зъ маленькимъ но повно зарисованымъ бюстикомъ пôдъ тонкою, бѣлою, мережаною та квѣтчастою сорочкою, зъ малесенькими ручками и нôжками, зъ выразомъ лагôдного личенька, на котрôмъ горѣвъ румянець, особливо коли соромилась и спускала въ землю свои великѝ карѝ очи, пôдъ густыми бровами и довгими вѣями.... Головку дѣвчины покривало роскôшне, чорне якъ смола, волося, заплетене въ густу, широку косу до колѣнъ. Чаръ-красу дѣвчины довершали маленькѝ усточка зъ бѣлыми, якъ перлы зубками, закрытѝ рожевыми якъ макъ губочками... Але при тôмъ всѣмъ Маруся Чурай мала стрôмке, трохи выпукле, гладке, сухе чоло, и трохи енергичный зъ горбикомъ нôсъ, котрый морщивъ ся, коли она о чôмъ небудь задумувалась, — тогды и єи добрѝ, ласкавѝ, карѝ очи свѣтились дивнымъ фосфоричнымъ блескомъ. Трете, Маруся Чурай на вечерницяхъ ôдзначалась яко спѣвачка и яко импровизаторка, складаючи тутъ, въ мѣру потребы, то любовнѝ то жартобливѝ пѣсни. — На Руси вечерницями зовутъ зборы молодыхъ людей. Въ лѣтну пору они починаютъ ся хороводами, гденебудь на кôнци села, або коло ôддаленои якои-небудь хатины вдовицѣ або бабусѣ-старовины, котрои спѣвъ молодыхъ людей не тревожитъ. Хороводы кôнчатъ ся уложенемъ „паръ“, тихесенько розмавляючихъ одно зъ другимъ ажь до раннои зорѣ, пôдчасъ коли иншѝ молодѝ товаришки (котрѝ не маютъ єще „*пары*“) вже розôйшлись, а молодицѣ, що недавно выйшли за-мужь, але єще навѣдуютъ тотѝ хороводы, ôдôйшли зъ чоловѣками до своихъ домôвъ. Въ осени и въ зимѣ вечерницѣ ôдбуваютъ ся такожь и перерываютъ ся тôлько на часъ посту; послѣдный речинець зимовыхъ вечерниць — до мяснои недѣлѣ, а початокъ весняныхъ и лѣтныхъ — зъ Великодными Святами. Бôльше всѣхъ зъ помежи богатыхъ женихôвъ полюбивъ Марусю молодый козакъ Петро Искра. (Єсть то той самъ Искра, котрого знаменитый внукъ сказаный зôставъ на кару смерти вразъ зъ Кочубеємъ. Пôсля оповѣданя Основяненька Петро Искра бувъ рôднымъ дѣдомъ полковника Искры, котрый, якъ несе вѣсть, корыстувавъ ся великою жичливостею зô стороны Богдана Хмельницкого. Въ загалѣ родина Искрôвъ зъ давенъ-давна заживала на Руси великого пошанованя.)

---

[1]) А. Петрушевичъ, Львовская лѣтопись.

[2]) K. Szajnocha, Dwa lata dziejów naszych, T. II ст. 217.

Петро бувъ гнучкій и гарный мужчина, але Маруся Чурай полюбила вже була иншого, козака Грицька Остапенка, молодшого и гарнѣйшого ôдъ Искры, но чоловѣка безхарактерного и небогатого. Мати того Гриця, для поправленя своєи нужды, хотѣла була оженити сына въ Полтавѣ зъ якоюсь богатою козачкою Ганною. Отъ якъ въ однôй жартобливôй пѣсни Маруся характеризує свого „*любчика*“. Тутъ при кôнци пѣсни єсть и добра надъ нимъ иронія:

Грицю, Грицю до роботы!
— Въ Гриця пôрванй чоботы....
Грицю, Грицю до телятъ!
— Въ Гриця нôженьки болятъ....
Грицю, Грицю молотити!
— Гриць не здужає робити....
Грицю, Грицю зрубай дровъ!
— Ой щось Грицько не здоровъ....
Грицю, Грицю до Марусѣ!
— Заразъ, заразъ уберу ся...
Грицю, Грицю роби хлѣбъ!
— Ахи!... ахи!... щось охрипъ.
Грицю, Грицю хочь женитись?
— Не могу ôдговоритись!...
Грицю, Грицю: кого взяти?
Красше Галѣ не зôйскати!
— Галюненько, серце моє,
Чи пôдешь ты за мене?
„Гидкій, бридкій, не люблю,
И за тебе не пôйду“.

Якбы тамъ не було, той Грицько любивъ Марусю взаимно и она була щаслива, но щастє єи тревало недовго:

Заспѣвали козаченьки
Въ похôдъ зъ опôвночи,
Заплакала Марусенька
Свои ясній очи...“

Похôдъ той бувъ противъ Полякôвъ, котрй богато лиха пôдчасъ своєго панованя творили рускому народови. Грицько и Искра удались въ похôдъ. Якъ не тяжка була для Марусѣ розлука зъ Грицькомъ, але она потѣшалась єго обѣцянками, що ôнъ вернувши зъ похода, назове ю своєю; надѣ тотй основувались, межь иншимъ, на просьбахъ Гриця до своєи матери, щобъ витала въ себе Марусю, якъ рôдну доньку. Маруся дожидала...

Журбу свою по товаришу любôмъ выразила Маруся въ звѣстнôй пѣсни:

Вѣютъ вѣтры, вѣютъ буйній,
Ажь дерева гнутъ ся;
Охъ! якъ болитъ моє серце,
А слёзы не льютъ ся!...
Трачу лѣта въ лютôмъ горю,
И кôнця не бачу....
Тôлько менѣ лекше стане,
Якъ нишкомъ заплачу.
Не замѣнятъ слёзы щастя —
Серцю лекше буде...
Кто щасливъ бувъ хочь часочокъ,
По вѣкъ не забуде.
Єсть-же люде, що и моєй
Завидуютъ доли;
Чи щасливажь та былинка,
Що росте у поли,
Що на поли, на пѣсочку,
Безъ росы на сонцѣ?
Тяжко жити безъ милого
И въ своєй сторонцѣ!
Где ты мылый, чорнобривый?
Где ты — ôдозви ся!
Якъ я бѣдна тутъ горюю,
Прийди, подиви ся!...
Полетѣла-бъ я до тебе,
Та крылець не маю,
Щобъ побачивъ, якъ безъ тебе
Зъ горя высыхаю!...
До когожь я пригорну ся
И кто приголубитъ,
Коли теперь нема того,
Якій мене любитъ?

Мы нарокомъ выписали цѣлу тую пѣсню. Скôлько сердечности, простоты и плястики! Мимохôть хоче ся заспѣвати такъ чудово-гарну пѣсню...

Но отъ похôдъ скôнчивъ ся. Року 1648, першого Жовтня, ôдбуваєъ ся урочистый вѣздъ Богдана Хмельницкого въ Кієвъ. Козаки стали вертатись. Прийшли и Полтавцѣ. Маруся жде-дожидає у своємъ хутôрци Грицяа Грицяякъ нема, такъ нема!... Разу одного она стрѣтилась зъ Петромъ Искрою, заєдно понурымъ и серіознымъ, но люблячимъ Марусю цѣлою силою душѣ. Она поспытала єго про Гриця и одержала правдивый одвѣтъ, що Гриць вернувъ ся зъ походу, але мати намовила єго женитись зъ єи противничкою, богатою Ганною. Маруся не повѣрила въ першôй хвили Петрови, и ôдôйшла.

Результатомъ єи душевного настрою пôдъ ту пору були двѣ послѣдуючй думы-пѣсни:

Котили ся возы зъ горы, та въ долинѣ стали;
Кохали ся, любили ся, та вже перестали.
Кохали ся, любили ся, що мати не знала,
Прийшлó теперь розôйти ся, якъ та чорна хмара и т. д.

Сидитъ голубъ на березѣ, голубка на вишни:
Скажи, скажи, моє серце, що маєшь на мысли?
Ой ты-жь менѣ обѣщавъ ся любити, якъ душу,
Теперь мене покидаєшь, я плакати мушу.
Будь щасливый и зъ тією, котору кохаєшь,
А надъ мене вѣрнѣйшои на свѣтѣ не найдешь.
Буду Бога я просити, щобъ ты бувъ щасливый —
Чи зô мною, чи зъ другою: по вѣкъ менѣ милый!..
Якъ не хочешь, моє серце, дружиною бути,
То дай менѣ таке зѣля, щобъ тебе забути.
„Ой є въ мене, таке зѣля, близько перелазу,
„Якъ дамъ тобѣ напити ся, забудешь ôдъ разу“.
— Буду пити, черезъ силу, каплѣ не упущу:
Тогды тебе я забуду, якъ очи заплющу“...

Такъ думала дѣвчина. Въ однôмъ тôлько стиху пѣсни: „чи зô мною, чи зъ другою“ — видно єще слабу надѣю, цѣла-жь пѣсня повна горя, роспуки, любови и покоры своєй доли. Но сталось инакше. Въ осени Грицько оженивъ ся и зъ жѣнкою прийшовъ на тй самй вечерницѣ, на котрыхъ бувала Маруся. Богъ знає, що нимъ поводовало: чи охота похвалитись передъ Марусею своєю гарною жѣночкою, чи захотѣлось побачити свою давнѣйшу любку. Якбы то тамъ не було, се не выйшло єму на добре. Богата Ганна, жѣнка Грицька, дивилась на полишену любку свого чоловѣка зъ зневагою и, може бути, сказала єй навѣть яке небудь терпке слово. Палка и намѣтна натура Марусѣ не выдержала. Жаль, злôсть, споминка минувшого, ображена самолюбовь — все разомъ застукотѣло въ єи души и въ головѣ повставъ збродничій плянъ. Она удавала веселу, спѣвала зъ такою намѣтностею, що очарувала и зовсѣмъ затуманила голову нещасному Грицеви. Тогды, въ догôднôй хвили, Маруся

шепнула єму, щобы ôнъ прийшовъ: „рано въ середу; матери не буде дома...“ Що сподѣялось межи молодыми людьми, видно зъ пѣсни Марусѣ:

„Ой не ходи, Грицю, на вечерницѣ,
Бо на вечерницяхъ дѣвки чарôвницѣ.
Котра дѣвчина чорнобривая,
Та чарôвниченька справедливая.
Въ недѣлю рано зѣлє копала,
А въ понедѣлокъ переполокала;
Прийшовъ вôвторокъ, зѣля заварила,
Въ середу рано Гриця строила;
Прийшовъ четверъ, Гриценько умеръ;
Прийшла пятниця — поховали Гриця...
Въ суботу рано мати доньку била:
„На що ты доню, Гриця отроила?..“
— Ой мати, мати, жаль ваги не має:
Нехай же Грицько по двѣ не кохає!
Нехай не буде нѣ тôй, нѣ минѣ,
Нехай дôстане ся сырôй землинѣ.
„Отсе тобѣ, Грицю, я такъ и зробила,
Що черезъ тебе мене мати била;
Отсе тобѣ, Грицю, такая заплата:
Изъ чотырохъ дощокъ темная хата!...“

Не можна не звернути уваги, якъ Маруся, при поетичнôй души, могла спѣвати о своєй провинѣ зъ такою подробностею, що она робила въ недѣлю, що въ понедѣлокъ, що вôвторокъ?... Чи се одни споминки, такъ часто переслѣдуючи чоловѣка; чи певного рода хвальба и утѣха зъ успѣху обдуманого пляну?... Ôдгадати трудно... Не дармо Маруся Чурай мала, якъ несе подане, стрôмке сухе чоло и нôсъ зъ хитрымъ выразомъ... Въ пѣсни не видно покаяня, такъ якбы зъ Грицемъ дѣйстно такъ треба було поступати, якъ она поступила.

Та єще въ тôй исторіи проблемма: коли Маруся могла скласти отсю пѣсню?.. Поданє каже, що коли того отроєного Гриця принесли въ домовинѣ въ церковь, туда прибѣгла божевôльна Маруся, кинулась цѣловати покôйника и передъ цѣлымъ народомъ призналась до своєи вины. Иншого представленя факту на Руси нема. И трудно допустити, щобы тои мельодрамы не було, бо повѣдаютъ дальше, що провину Марусѣ Чурай ôдкрыто лишь такою дорогою и ю замкнули въ тюрму, а ôдтакъ засудили на кару смерти...

Прийшовъ назначеный день. Рано зôйшлась цѣла майже Полтава на головный майданъ. Середъ шумячого народа, два здоровi каты вже вели непритомну Марусю на помôстъ смертный и судія — почавъ читати засудъ. Якъ наразъ на воронôмъ кони пригнавъ въ середину громады запорошеный ѣздець, козакъ... Се бувъ Петро Искра. Именемъ гетьмана Богдана Хмельницкого ôнъ застановивъ читати засудъ, и давъ писареви гетьманскій универзалъ, въ котрôмъ даровано житє Марусѣ „задля славнои смерти єи батька, Гордѣя Чурая, и задля гарныхъ, складаныхъ нею пѣсень...“

Само собою розумѣє ся, що Искра довѣдавшись о тôмъ, що жде Марусю, кинувъ ся до Хмельницкого и при прихильности до нёго нового гетьмана, удалось єму спасти свою милу ôдъ неминучои смерти.

У всѣмъ згôднi ажь доси переказы о Маруси Чурай розходятъ ся въ дальшôмъ єи житю въ двохъ варіянтахъ. Одни кажутъ, що надломана, пôдкошена терпляча Маруся опôля заслабла и того самого року умерла на грудну слабôсть; иншi, що ѣй тяжко було жити въ Полтавѣ, и она пустилась на вандрôвку и наконець вступила въ якійсь рускій монастырь.

Правдиве тôлько отсе, що Маруся Чурай бôльше своихъ гарныхъ пѣсень не спѣвала и вже бôльше иншихъ не творила.

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ ЛИТЕРАТУРНІ.

— **„Карнавалъ славяньскій“.** Маємо пôдъ рукою трету працю музыкальну от. Теоф. Кобрыньского: „Карнавалъ Славяньскій“. Єсть то уложеный на фортепянъ кадриль, котрый дѣйстно заслуживъ собѣ на назву карнавалу славяньского, такъ якъ мотивы до поодинокихъ фигуръ побранi суть дуже вѣрно зъ пѣсень всѣхъ майже народôвъ славяньскихъ и получени въ одну гарну цѣлôсть. Перша фигура въ трехъ першихъ частяхъ заснована на словеньскôй походнôй пѣсни (марши): Naprej, zastava slave! — а четверта часть на пѣсни хорватскôй: Svi jeleni pridoše lako lane. Друга фигура, то сербска пѣсня: „Дѣвойчица ружу брала“ и сербскій походный на Турка: „Некъ Душманъ видѣ“. Третя фигура зложена зъ нашои галицкои пѣсни: „Летѣвъ орелъ понадъ море“ и зъ моравскои: „Ach, Boże můj, Boże můj, mě smutneho polituj“. Въ четвертôй фигурѣ находимо яко мотивъ першои части польску пѣснь: „Piękne gwoździki“, а въ другôй росiйску спѣванку: „Не уѣжджай, голубчикъ мой“. Пяту фигуру розпровадивъ авторъ на краснôмъ мотивѣ ческôмъ: „My chtěm swobody slovanskemu narodu“, на коломыйцѣ нашôй и на пѣсни Ив. Лавровского до слôвъ И. Головацкого: „Якъ-жежь менѣ, рôдный сыну, не плысти поволи?“ До шестои фигуры уживъ авторъ ческу патріотичну пѣснь: „Hej, Slovane, jesče naša slovanska mať žyje“ и сербску: „Ночни стражари“ — маршъ.

Кадриль сей, розложеный на цѣлу оркерстру, грала сегорôчныхъ мясниць музыка войскова полку Ringelsheim пôдъ проводомъ свого капельмайстра Панганса, и мусимо признати, що ôнъ Львôвскôй публицѣ подобавъ ся дуже. Кадриль от. Т. Кобрыньского повиненъ находитись въ кождôй рускôй хатѣ попри композиціяхъ чужосторонныхъ, котрi мы звычайно раднѣйше купуємо якъ свои питомi. Укладъ фортепяновый легкій и приступный навѣть для початкуючихъ фортепянистôвъ. Тôлько у насъ звычайно такъ буває, що nemo prophetа in patria. Часомъ любимо гдещо и похвалити, але купити приходитъ ся дуже тяжко. Мимо того надѣємось, що от. Т. Кобрыньскій працювати буде на тôмъ поли дальше и заступитъ намъ Тымольскихъ, Конôвъ и другихъ польскихъ композиторôвъ. (От. Т. Кобрыньскій выдавъ въ послѣдныхъ рокахъ такожъ кадриль, основаный на мотивахъ рускихъ, котрый присвятивъ товариству „Академическій кружокъ“, и „Коломыйки“, печатанi въ Вѣденьскôй Musikzeitung.) *Н. В.*

— **Литература малоруска въ Россіи.** Пишутъ намъ зъ Вѣдня: „Передъ чотырма роками выдало було министерство внутренныхъ дѣлъ въ Россіи указъ, взбороняючій уживаня рускои бесѣды такъ въ публичнôмъ житю якъ и въ литературѣ. Указъ звучавъ коротко такъ: „Государь Императоръ 30 Мая 1876 всевысочайше повелѣтъ соизволилъ: 1) Не допускать въ предѣлы Имперіи какихъ бы то не было книгъ и брошюръ, издаваемыхъ на малороссійскомъ нарѣчьи. 2) Печатаніе и изданіе въ Имперіи оригинальныхъ произведеній и переводовъ на томъ же нарѣчьи воспретить, — и 3) воспретить различныя сценическія представленія и чтенія на малороссійскомъ нарѣчьи, а равно и печатаніе на таковомъ же текстовъ къ музыкальнымъ нотамъ“. Галицкі Русины — одвѣтно до занятого становища — одни указъ той похваляли, другi называли єго нигилистичнымъ и предсказували будущій упадокъ, умственный и моральный, рускаго люду. Минули ôдъ того часу чотыри лѣта — лѣта, въ котрыхъ рухъ нигилистичный и соціялистичный въ великаньскихъ розмѣрахъ обнявъ россійске Подоле и всю Украину. Якъ жежь тôй небезпечнôй пропагандѣ противодѣлати?... Суды самi не выстарчатъ, а книжокъ въ россійскôмъ языцѣ людъ не зрозумѣє и читати не буде. Не позôставало иншого дѣла, якъ обôйти указъ и промовити до люду бесѣдою зрозумѣлою; отожь само правительство року минувшого выдало двѣ книжки противъ теорій соціялистичныхъ въ бесѣдѣ малорускôй и розôслало тіжь по всѣхъ школахъ и до всѣхъ земствъ, для роздачи межи селянъ. Нынѣ россійске правительство, якъ зачуваємо, вже не тôлько на выдаванє книжокъ

малорускихъ призваляс, але навѣть важнй уступства въ корысть малорускаго племени здѣлати хоче. Вѣденьскй газеты — Wiener Allgemeine Zeitung и Wiener Tagblatt — пôдносятъ уже въ вступныхъ артикулахъ велике значене того проєкту для Малои Руси. Отъ що пишутъ згаданй газеты: „Es liegt uns eine Nachricht vor, welcher zufolge die russische Regierung die Absicht hat, die von dem kleinrussischen Stamme oder von den Ruthenen bevölkerten Gouvernements des Zarenreiches zu einem administrativen Ganzen, das mit besonderen autonomen Rechten ausgestattet werden soll, zu vereinigen. Die Kleinrussen oder Ruthenen wurden bisher als veritable Russen von der russischen Regierung und von den grossrussischen Schriftstellern ausgesprochen, ihre Sprache als ein zurückgebliebener Dialekt der russischen Sprache bezeichnet, die Eigenthümlichkeit ihrer Volksart geleugnet. Mit den gewaltsamsten Mitteln wurde diese Volksart unterdrückt, die Schriftsteller, die es unternahmen, in der Sprache dieses Volks zu schreiben, wurden verfolgt, verurtheilt, nach Siberien gebracht. Gleichzeitig mit dem polnischen Ausgleich versucht nun Graf Loris-Melikoff eine Art kleinrussischen Ausgleich zu Stande zu bringen und das ist für Oesterreich wieder ein bedeutsames und bedenkliches Faktum, zumal wenn man bedenkt, dass unter den Ruthenen in Galizien, wie ja das der Schmerzensschrei eines ihrer Abgeordneten in Reichsrathe (п. Ковальского) den wir erst unlängst bei der Berathung des Dispositionsfonds gehört haben, beweist eine tiefe Unzufriedenheit über das Vorwalten des polnischen Elements herrscht... Graf Loris-Melikoff will der Gährung in Podolien, Volhynien und der Ukraine, in den von Kleinrussen bewohnten Gourvernements, ein Ende machen und dadurch dem russischen Staatswessen sein festes Gefüge wiedergeben“...

— **„Руска Библіотека“**. Похвальну мысль повзявъ бувъ передъ трема роками п. И. Онишкевичь, теперѣшнй професоръ литературы и языка рускаго на универзитетѣ Черновецкôмъ: напечатати утворы всѣхъ лучшихъ писателѣвъ рускихъ въ окремôмъ повнôмъ выданю. Публичнôсть руска ôднеслась була зъ великою симпатiєю до такъ важного выдавництва и удѣлила п. Онишкевичеви всяку можливу помôчь. Однакъ симпатiи скоро устали... П. Онишкевичь, идучи порядкомъ хронольогичнымъ, розпочавъ выдавництво своє ôдъ творôвъ Ив. Котляревского, именно ôдъ Енеиды, въ котрôй, якъ вѣдомо, знаходятъ ся рѣчи, котрй до лектуры загальнои зовсѣмъ не надаютъ ся. Енеида добра для филольогôвъ, для учителѣвъ рускои литературы, але не для домôвъ рускихъ въ загалѣ и не для молодежи. Поганй гдеякй выраженя, заразъ въ першôмъ аркуши, мусѣли конечно остудити охоту до читаня дальшихъ частей библіотеки. П. Онишкевичь бувбы лучше прислуживъ ся Русинамъ, єслибы зачавъ бувъ ôдъ писателѣвъ галицкихъ и порозкиданй по рôжныхъ часописьмахъ и зборникахъ богацтва литературы галицко-рускои зôбравъ въ одну цѣлôсть. Повне выданє творôвъ Маркіяна Шашкевича, Ник. Устыановича, Ант. Могильницкого, Луки зъ Ракова, Як. Головацкого, Ив. Наумовича и иншихъ писателѣвъ — булибы Русины приняли далеко прихильнѣйше и певно п. Онишкевичь не потребовавбы бороти ся зъ грошевыми трудностями, якъ то теперь дѣє ся. Котляревского Енеиду, В. Гоголя и иншихъ поменшихъ писателѣвъ належало лишити аж на самъ конець цѣлого выдавництва.

Єсть єще и друга важна причина, для якои „Руска Библіотека“ многими не такъ радо принята, якбы на тое заслугувала. Якъ вѣдомо, року 1876 выдавъ п. Маркилъ Желеховскй повѣсть Григорія Квѣтки-Основяненька, знану и нашимъ Читателямъ „Марусю“. Щобы тую для народа сельского такъ ôдповѣдну и моральну повѣсть бôльше розширити, напечатавъ п. Желеховскй „Марусю“ въ кôлька тысячь екз., жертвуючи на выдавництво надъ тысячь зр. П. Онишкевичь въ два роки пôзнѣйше въ „Рускôй Библіотецѣ“ напечатавъ всѣ творы Григорія Квѣтки (межь ними и „Марусю“), и рôвночасно выдавъ „Марусю“ окремымъ накладомъ — очевидно для здѣланя конкуренціи п. Желеховскому! Ясна рѣчь, що при такôй роботѣ, при такôмъ взаимнôмъ нищеню, не схоче нѣкто на будуще руйновати свôй маєтокъ на выдавництва рускй...

Новй книжки.

— О корыстнôмъ ужитю неужитковъ. Написавъ *И. Н.* Цѣна 12 кр. а. в. У Львовѣ, 1880. Зъ друкарнѣ товариства имени Шевченка пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Книжочка мѣститъ въ собѣ слѣдуючй розправы: Выдмы пѣсковй. — Межѣ и дороги. — Млаки, мочары. — Цвѣтъ гречки. — Береги потокôвъ и рѣкъ; пасовиска. — Яловець, ôдлоги. — Кропива. — Гноѣвка, смѣте, ôдходы людскй. — Порохъ дорожный. — Якъ обходити ся зо збôжемъ; плодозмѣнъ. — Мокре сѣно, паша квашена. — Якъ ужывати маєтокъ.

Въ популярнôй литературѣ рускôй ново выдана книжочка „Просвѣты“ займає важнѣйше мѣстце. Авторъ не запускає ся въ довгй теоретичнй выводы, а повсюды зъ практичного становиска подає селянамъ нашимъ цѣннй, легкй до выконаня и приступнй рады. Розправа цѣла унята въ форму розмовы, стиль легкій, одвѣтно до понятій селянина, выкладъ предмету ясный и занимаючій. Для примѣру наведемъ бодай короткій уступъ на сторонѣ 13:

— А куды такъ идешь, Иване?

„Иду до мѣста, чи не вынесли люде тростины на продажь; купивъ передъ двома тыжнями десять вязанокъ, та вже выплѣвъ на маты и кобелѣ: треба за новою оглянути ся“.

— А чомъ же ты, маючи млаки и воды на своѣмъ грунтѣ, самъ не годуєшь тростины?

„Ей где бы она тамъ удала ся; то самй неужитки!“

Гмъ, подумавъ я; купивъ насѣня зъ тростины (а єго можь збирати зъ киты тростины), а що то була весна, и зробило ся тепло, пôйшовъ я зъ Иваномъ на єго млаки. Тутъ казавъ єму взяти мокрои глины, розмѣшати зъ нею насѣнє, поробити малй галочки, и кидати въ воду, найперше краємъ, а потому дальше.

— На щожь то? пытає Иванъ.

„Щобысь не потребувавъ за два лѣта ходити за тростиною, а мавъ свою.“

— Ей, дарма робота, каже, на такôмъ неужитку ничь не буде.

„Побачимо“, ôдрѣкъ-ємь.

А насѣнє зъ тростины мѣшає ся зъ глиною для того, що оно дрôбне, и кинене въ воду не пôйшлобы на спôдъ. А такъ глина тягне єго на спôдъ, и єсли вода не глубока, оно тамъ кôльчитъ ся, пускає въ дно коренѣ и росте. И моє насѣнє посходило, и въ осени выставали вже листки понадъ воду. Але Иванъ все не довѣряє, щобы зъ того була тростина, и то така, щобы мôгъ плести зъ неи маты и кобелѣ. Прійшла друга весна; тростина розкоренила ся, выросла вже понадъ воду въ хлопа майже. И доперва Иванъ увѣривъ; назбиравъ зъ утѣхою що було лучше, уплѣвъ мату, надъ котрою уживъ всю свою штуку, и приноситъ менѣ въ подяку.

— А що, тростина? пытаю.

„Ай є, є, спасибôгъ“.

И на третій рôкъ такъ тростина розросла ся, що вже не потребувавъ єи куповати, а мавъ свою, и доси зъ своси плете кобелѣ, а грôшь, що передше выдававъ на тростину, складає, щобы зложити вѣно своѣй доньцѣ. Она має пять лѣтъ, а ôнъ наскладавъ вже 50 золотыхъ.

— **Марта Борецка**, оповѣданє историчне (передрукъ зъ „Зорѣ“ на краснôмъ велиновôмъ паперѣ). Цѣна 32 кр. а. в. Львôвъ 1880. Накладомъ редакціи „Зорѣ“. Зъ друкарнѣ товариства имени Шевченка. Сторонъ 80.

— **Логика**, на языкъ рускій переведена ведля Бекка до ужитку шкôлъ середныхъ черезъ В. И. Цѣна екземпляра 65 кр. а. в. Львôвъ, накладомъ фонда краєвого, 1880. Зъ друкарнѣ товариства имени Шевченка. Сторонъ 62.

— **Нарысъ географіи** австрійско-угорскои монархіѣ зъ особлившимъ увзглядненємъ королевства Галичины и Льодомеріѣ и Великого княжества Краковского зъ 2. выданя польского первотвору Дра Ис. Шараневича переложивъ (и за згодою Автора доповнивъ) Дръ Юл. Целевичь. Львôвъ, накладомъ фонду краєвого, 1880. Зъ друкарнѣ товариства имени Шевченка.

— Дра Франца Мочника **Геометрія** для клясъ высшихъ гимназіяльныхъ. Зъ нѣмецкого переложивъ Дръ Е. М. Савицкій, проф. гимн. академичнои. Цѣна 1 зр. 25 кр. Львôвъ, накладомъ п. к. Рады школьнои краєвои, 1880 Зъ друкарнѣ товариства им. Шевченка. (Друга часть ôдъ ст. 137—326.)

ВСЯЧИНА.

— **Тунель въ горѣ св. Готарда** Проверченѣ двомилевои горы св. Готарда обходжено радостными объявами особливо въ Швайцарiи. Коли телеграфъ дня 29 Лютого с. р. донѣсъ, що послѣдна вже скала въ тунелю зостала перебита, загремѣли пушки въ Цурихy и Бернѣ на повитанѣ великаньского дѣла. Альпы, замыкаючи дороги, ведучи на полудне, зостали вже въ другомъ мѣстци проверченi и въ ихъ внутрѣ отворенi рiвнi безпечнi гостинцѣ. Коли давнiйше подорожникъ потребовавъ кiльканайцять днeй, щобы черезъ высокi снѣгомъ засыпанi вершки достати ся, часто зъ небезпеченьствомъ житя, до Италiи, нынѣ въ кiлька годинъ перебуде безъ жадныхъ трудовъ ту саму просторонь.

Для промыслу и торговлѣ краѣвъ, черезъ котрi желѣзница св. Готарда переходитъ, отвирає ся нова ера добробыту. И не лишь сама Италiя, Швайцарiя и Нѣмцѣ корыстати будутъ зъ тои комуникацiи, — такожь и дальшi краѣ, къ пiвночи положенi, будутъ дорогою св. Готарда дешевше и скорше спроваджувати плоды пiвострова апенинъского Есть проте нова желѣзница и для насъ великои ваги, и мы надъ Днѣстромъ и въ Карпатахъ зъ неи хiсновати будемо. Тi всѣ, що схотятъ достати ся до мѣстъ италiйскихъ, щобы тамъ подивляти первостепеннi творы штуки, а заразомъ памятники цивилизацiи римскои и христiяньскои, що середъ зборовъ тамъ нагромадженыхъ схотятъ выобразовати въ собѣ вкусъ артистичный або вскрѣпити въ серцяхъ вѣру въ столицi западного христiяньства, — всѣ они по дорозѣ надъ озеромъ *„Чотырехъ кантонiвъ“* тѣшити ся будутъ видами найкрасшои горскои природы и перехавши темнi челюсти тунелю св. Готарда, достанутъ ся подъ лязурове небо италiйскои краины. Значенѣ стратегичне и политичне новои тои дороги есть не менше велике и зъ тои причины не лишь сама Швайцарiя, але такожь Италiя и Нѣмцѣ брали удѣлъ въ тiй 7 лѣтъ треваючiй будовѣ, ухваляючи значну помочь грошеву.

Якъ въ давныхъ вѣкахъ, такъ и нынѣ, великi и выгiднi дороги суть шляхами цивилизацiйными. Посредствомъ улекшеныхъ комуникацiй народы зближаютъ ся и лучатъ ся въ поступовомъ движеню до свободы и культуры. Коли проте перекопане зостало межиморѣ Suez, коли выбудовано тунель подъ горою Mont-Cenis, коли переведено въ пiвночнiй Америцѣ желѣзницю межиморску Pacific, коли въ полудневiй Америцѣ збудовано желѣзницю перувiяньску черезъ Кордилеры: людскость довершенѣ тыхъ великаньскихъ комуникацiй повитала всюды яко великi историчнi выпадки. Зъ такимъ самымъ чувствомъ принимаємо вѣдомость о проверченю горы св. Готарда, котре для многихъ представляло ся предпрiємствомъ, неможливымъ до переведеня. — („Кл.“)

Листокъ школьный.

— Рада школьна краєва именовала дѣйстными учителями школъ етатовыхъ: Кв. Вѣтвицкого въ Валявѣ, П. Гулина въ Подгорцяхъ, Сим. Попеля въ Чуквѣ, Ал. Тылявского въ Побережи и Вол. Миллєра въ Решовѣ. Дальше именовала дѣйстными учительками школъ етатовыхъ: Северину Петровску въ Iосифовцѣ и Генрику Аронѣвну въ Радомысли.

— При росправахъ въ Вѣденьскомъ радхсратѣ надъ буджетомъ школъ, п. министеръ просвѣты, обговорюючи многi недостатки въ устрою теперѣшныхъ школъ, межь иншими выразивъ желане, щобы на будуще учителѣ и учительки школъ подъ взглядомъ вѣроисповѣданя не рожнились одъ своихъ ученикiвъ. Переведенѣ тои засады малобы спасенный вплывъ и на нашi школьнi одношеня.

— **Школьнi урочистости.** Ученики гимназiи рускои во Львовѣ устроили були въ Марцю сего року вечеръ музыкально-декляматорскiй подъ проводомъ своихъ учителѣвъ. Були бесѣды, деклямацiи, спѣвы и музыкальнi продукцiи; все выпало якъ найлучше, къ повному задоволеню учителѣвъ и притомныхъ гостей. Зачуваємо, що патрiотична молодѣжь рускои гимназiи обходити намѣряє еще однымъ вечеромъ музыкально-декляматорскимъ память поета нашого Маркiяна Шашкевича. — Красну урочистость школьну обходжено такожь въ селѣ Перевозци, коло Войнилова, за старанѣмъ мѣстцевого священика от. Белея и учителя п. Р. Л. Дня 14 Марця въ притомности околичныхъ гостей, нарокомъ на ту урочистость запрошеныхъ, продуковались дѣти школьнi бесѣдами, спѣвами и деклямацiями (особливо поезiй Н. Устыановича, А. Могильницкого и Ил. Грабовича). Не потребуємо додавати, якъ великого значеня буваютъ подобнi вечеры такъ для самои молодежи якъ и для старшихъ громадянъ на селѣ. Щиро желаємо, щобы бодай въ день 3 Мая памятку знесеня паньщины обходжено у насъ повсюды урочистостями школьными. Для сельскои молодежи булабы то безперечно найкрасша и найдогоднѣйша пора, чувствами льояльности заявити вдячность за освобожденѣ рускаго люду зъ довговѣковои неволѣ.

— **Екзаминъ дозрѣлости** въ семинарiяхъ учительскихъ одбуде ся сего року въ Перемышли одъ 16 до 21 Липня, въ женьскiй во Львовѣ одъ 22 Червця до 1 Липня, въ мужескiй во Львовѣ одъ 4 до 12 Липня, въ Станиславовѣ одъ 15 до 17 Липня, въ Тернополи одь 19 до 21 Липня.

— **Конкурсъ учительскiй.** Рада школьна краєва роспысує конкурсъ на посаду учительки молодшои при семинарiи женьскiй во Львовѣ зъ платою рiвно 800 зр., зъ додаткомъ активальнымъ и додаткомъ пятилѣтнымъ по 100 зр. Кандидатки выказати ся маютъ знанемъ рускаго языка. Учительки зъ выдѣловымъ испытомъ маютъ першенство передъ учительками зъ испытомъ до школъ звычайныхъ. — Речинець поданя до конця Мая с. р.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦIИ.

Всеч. от. **М. Ц въ Сорокахъ**. Реклямоване число выслано. Згаданый словарь одержали мы лишь на часъ короткiй. Выдавництва „Просвѣты“ за рокъ 1880 поступаютъ скоро напередъ. — **Чп. И. И. въ Станиславовѣ**. Присланыхъ поезiй печатати не можемъ; „Зоря“ въ загалѣ не есть одповѣднымъ мѣстцемъ для початковыхъ пробъ. — Всеч. от. **С. Л. въ Крегульци**. Редакцiи „Дѣла“ 4 зр. передано. — Вп. **А. К. въ Микулинцяхъ**. Повѣсти Марка Вовчка и Устыановича выслано. Всеч. от. **Ал. Т. въ Дрогобычи**. На „Дѣло“ 2 зр. передано; „Читальни“ премiю и реклямоване число выслано. — **Чп. Г. Л. въ Самборѣ**. Пренумерату для ученикiвъ до половины цѣны лишь на той часъ знижити можемо, наколи дотычнi ученики доставлятъ намъ найменше 10 пѣсней людовыхъ вразъ зъ арiями; въ часѣ святъ Великодныхъ, або въ пору вакацiйну, праця така не буде стояти великихъ трудностей. — Всеч. от. **Е. Г. въ Городку**. Редакцiи „Батькiвщины“ 1·30 передано; „Зорю“ одъ початку року выслали. — Всеч. от. **I. М. въ Малостовѣ**. Реклямоване число выслано. — Вп. **А. Р. въ Бережанахъ**. Перемышль и Самборъ не объявляютъ майже вѣкого житя, мимо того що въ першомъ зъ тыхъ мѣстъ есть численна руска интелигенцiя, а на чолѣ тожь стоятъ рускi крылошане. Зъ давнои столицѣ князѣвъ рускихъ, зъ мѣста где такъ славно трудились передъ 1848 рокомъ рускi ученi и патрiоты (Лавровскiй, Могильницкiй, Снѣгурскiй) — нынѣ лишь сумнi доходятъ вѣдомости. Зъ библiотекою рускою въ Перемышли еще горше, якъ зъ библiотекою при Народномъ Домѣ во Львовѣ. Не менше сумно, що и друкарня руска въ Перемышли нѣ книжокъ жадныхъ нѣ жадноi газеты рускои не выдае. Перемышль подъ взглядомъ житя рускаго стоитъ нынѣ на рiвни зъ якимъ небудь поменшимъ мѣсточкомъ на Руси.

ОГОЛОШЕНЯ.

ЗАВѢЩАНЄ

моимъ землякамъ на Украинѣ, Тараса Шевченка. Басове сольо въ сопроводѣ двохъ хорiвъ и фортепяна — музыка композитора рускаго Мих. Вербицкого. Накладъ редакцiи „Газеты Школьнои“. Продаєсь по зниженiй цѣнѣ 35 кр. въ редакцiи „Зорѣ“. 2—3

Пошукуютъ ся до закупна:

1) Дневникъ зъ року 1848 (редакторъ Ив. Вагилевичь);

2) Русалка, письмо литер. (редакторъ Вол. Шашкевичь).

На желанѣ выслати можемо въ замѣнъ „Зорю“ або послѣднiй рочникъ „Газеты Школьнои“.

Выдае и одповѣдае за редакцiю **Ом. Партыцкiй.** Зъ друкарнѣ Товарыства „имени Шевченка“ подъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ I. Львôвъ дня 1 (13) Мая 1880. **Число 9.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ однои строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чвертъ року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ГАЙДУКИ.

III.

Гайдуки скôнчили свôй щедрый обѣдъ а невѣсты упрятали рештки зъ стола. Теперь приступила жена Младана до свого чоловѣка и подала єму золоту чарку, котра безперечно для якогось пашѣ, або бега Босній-ского, була призначена, закимъ єще попала въ руки гайдукôвъ. Кождый зъ гайдукôвъ дôставъ такожь чарку, але послѣдній вже лишь деревяній отримали. Дорогій пачиня не выстали для такъ многихъ, бо було высше трийцяти гостей попадъ звычайне число (знаходились ту Головачь и Жеравиця зъ своими гайдуками). Оба тій ватажки сидѣли разомъ, ѣли зъ однои миски, пили зъ однои чарки, якъ давній, щирій побратымы. За прикладомъ ватажкôвъ ишли всѣ гайдуки. Кождый сидѣвъ побôчь выбраныхъ своихъ побратымôвъ. Тутъ сидѣло по двохъ або трёхъ, тамъ по пятёхъ и бôльше, ѣли зъ однои миски и пили зъ однои чарки.

Найбôльшу увагу звертали на себе три разомъ сидячій побратымы-молодцѣ: Алексей, старшій братъ єго Юрій и Игорь Станковичь, сынъ Головача. Хоть натуры ихъ дуже рôжнились, таки жили они вѣрно въ дружбѣ. Игорь Станковичь бувъ молодець скорый и у всѣмъ, що починавъ, пристрастный. Ôнъ бувъ въ станѣ, въ однôй хвили обсыпати чоловѣка ласками, а въ другôй єго убити. Юрій Младановичь мавъ у всѣмъ натуру батька. Алексей же бувъ лагôдный въ серци, але твердои рѣшущои волѣ. Помимо рôжницѣ своихъ характерôвъ, любились однако тій три молодцѣ сердечно и тôлько гдесь-колись опалистôсть Станковича насылала хмарку на ихъ побратымство. Але такій хвилѣ суперечки нѣколи не закалочували на довго ихъ пріязни. И днесь сидѣли они при звычайнôмъ столѣ, на муравѣ, въ щирôй дружнôй любвѣ. Цѣкаво прислуховавъ ся Станковичь пôдчасъ обѣду оповѣданю о нôчнôй пригодѣ, о вымордованю дѣвъ, о плѣненю дочки Паши, о єи красотѣ и добротѣ. „Она красавица!“ сказавъ Юрій; а Алексей оповѣдавъ такъ живо, яка она миленька, що Станковичь пристрастно закликавъ: „И така красавица мала статись добычею поганого бисурмана? Гей! клянусь дубомъ нашого побратымства*), що не допущу до того!“

Оба братя засмѣялись, они уважали тій слова за звычайный выбухъ єго горячковости. Але симъ разомъ мавъ ôнъ тверду волю, пôзнати Емиру и позыскати собѣ єи прихильнôсть. Цѣкаво глядѣвъ ôнъ въ сторону, где стояли невѣсты, котрій по старому славяньскому звычаю ôддѣленій ôдъ мужчинъ, въ невеликôмъ ôддаленю ôдъ нихъ обѣдали. Небавкомъ ôдкрыло быстре єго око Турчинку и ôдъ сеи хвилѣ попавъ ôнъ въ задуму и не говоривъ бôльшь нѣ слова. Коли подано єму по обѣдѣ чарку, глянувъ на ню розсѣяным окомъ, мовбы не знавъ, що зъ нею починати.

Наконець повставали старшій ватажки, а за ихъ прикладомъ пôшли всѣ гайдуки. Младанъ, яко господарь, поступивъ кôлька крокôвъ въ середину. „Милій товаришѣ!“ проговоривъ ôнъ взрушеным голосомъ: „вже споро часу минуло, ôдколи мы не бачились, тай Богъ знає коли, и чи єще такъ разомъ мы зновъ побачимось?... Иде о рѣчь немалои ваги и тому-то скликавъ я васъ до себе на пораду — спасибôгъ вамъ, що не ôдказались!“

„Дякуємо за ласку, батьку Младане!“ озвались гайдуки.

„Ну, хорошо хлопцѣ“, почавъ зновъ Младанъ: „держѣтъ чарки готовій! У мене добре вино зъ угорскихъ гроздъ; я ôдобравъ єго купцямъ зъ Дринополя и лишивъ тымъ джаврамъ бисурманьскимъ лишь тое, що христіянамъ належало. Пророкъ и безъ того наказує Туркамъ гордувати тымъ даромъ Божимъ, и тому повинній они намъ дяковати, що ôдводимо ихъ ôдъ грѣха, выпиваючи ихъ вино“. Голосный смѣхъ роздавъ ся по тыхъ словахъ. Господарь почавъ зъ величезнымъ стаканомъ ôдъ одного до другого ходити, наливаючи кождому повну чарку, бо такъ велитъ гостинный звычай гайдукôвъ.

Коли вже у всѣхъ чарки були повній, налявъ господарь и собѣ и зъ чаркою въ рукахъ приступивъ до своихъ славныхъ побратымôвъ: „Дорогій товаришѣ! Вино веселитъ серце чоловѣка, вино вводить пріязнь въ отверте серце и порыває душу до славныхъ дѣлъ. Для того прошу васъ: выхилѣтъ чарки до дна, выпіймо за побратымство. Нехай злучитъ братня любовь всѣхъ христіянъ, ôдъ берегôвъ Савы ажь по вершки Балкану, и нехай ихъ скрѣпитъ, скинути погане ярмо Туркôвъ и поганыхъ перевертнѣвъ-здрадникôвъ. Нехай жіе побратымство!“

„Живіо!“ закрычали гайдуки и выхилили свои чарки до дна. Одинъ другому подали руки и побратымъ притиснувъ побратыма до серця.

„Наставѣтъ зновъ чарки!“ озвавсь весело господарь. Зновъ обôйшовъ ôнъ всѣхъ докола, наливаючи кождому єго чарку, а налявши въ кôнци и собѣ, взявъ Головача и Жеравицю пôдъ руки и вôйшовъ зъ ними въ середину згромадженя. „Братя!“ почавъ ôнъ взрушеным голосомъ: „станьте въ около насъ, старшій по

*) Звычайно пôдъ дубомъ присягали собѣ вѣрнôсть побратымы, цѣлуючи въ знакъ дружбы крестъ святый.

переду, молодшй за нами, щобъ всѣ могли мене зрозумѣти. А теперь выпіймо за славу гайдуцтва!“

Всѣ выхилили чарки, кинули шапками въ гору и величали славу гайдукôвъ. Младанъ кивнувъ рукою и зновъ стало всё тихо.

„Милй братя!“ почавъ ôнъ знову: „послухайтежь мого слова и уважайте добре, бо ся хвиля дуже для насъ важна. Всѣмъ вамъ вѣдомо, якихъ лютостей Али-Османъ, паша Нового-Базару, на христіянахъ допустивъ ся. Чи єсть кто мѣжь вами, котрый бы мôгъ сказати: я о нѣмъ нѣчого не знаю, ôнъ менѣ нѣчого не вчинивъ?... Кождому зъ насъ далась єго лютôсть въ знаки, поки не выбрали мы житя свобôдного, поки не стали гайдуками, щобъ за вѣру и волю боротись, яко вѣчнй вороги діявольского пророка. Якъ мы боролись, и чого мы доказали — то кождому зъ васъ знакоме, и тому-то выпили мы за славу гайдуцтва. Такъ, мы доборолись славы, и поганець Турокъ дрожитъ за своими мурами передъ нашимъ именемъ. Але чимъ бôльше наша слава росла, тымъ бôльше терпѣли нашй братя, що не мали щастя знайти мѣжь скалами безпечного притулку“.

„Про-Бога, се правда!“ роздалось въ около. Младанъ говоривъ дальше, вычислявъ хоробрй дѣла гайдукôвъ, не згадуючи нѣ словечкомъ про себе самого; ôнъ навѣвъ опôсля всѣ лютости, якихъ Турки допустились, ажь дôйшовъ до пригоды минувшои ночи, въ котрôй плѣнено дочку лютого ворога христіянъ, пашѣ Ново-Базарского, пôдчасъ коли паша самъ, на котрого властиво були засѣлись, не знати якимъ способомъ утѣкъ.

„Тай добре сталось, дорогій побратыме!“ перебивъ єго Головачь: „бо колибъ вы були єго зловили, не булобъ зъ кимъ теперь договорюватись“.

„Справдѣ!“ додавъ Жеравица: „незабавомъ булибы наслали другого пашу, а повому байдуже булобы про Османа...“

„Гей братя!“ сказавъ весело Младанъ: „вы догадуєтесь теперь, до чого моя рѣчь веде, и моя гадка здає ся не знайде у васъ опору!“ А звернувшись до гайдукôвъ, додавъ: „Але я хочу, щобъ тôлько ваше выразне призволенє рѣшало, тôлько одноголосне рѣшенє васъ всѣхъ ручитъ за добрый успѣхъ. Мы три зъ вами тôлько крѣпкй, безъ васъ мы не значимо нѣчого“.

„Мы все зъ вами, все за вами!“ закричали гайдуки одинъ по другôмъ.

Ватажки поклонились.

„Ну, добре дѣти!“ сказавъ Младанъ, якъ зновъ утихло. „Слухайте, що скажу. Выбєрѣмъ напередъ кôлькохъ, яко послôвъ до паши, щобъ зъ нимъ уложитись, пôдъ якими условіями єму дочку выдамо. Передъ всѣмъ муситъ всѣ поля, котрй намъ и нашимъ братямъ заграбивъ, выдати —“

„Дуже добре!“ загули всѣ одноголосно.

„По тôмъ маєприсягнути на свôй Коранъ“ — тутъ сплюнувъ Младанъ — „що буде христіянъ на будуче передъ всѣми переслѣдованями ренегатôвъ боронити и що борба мѣжь нимъ а нами закôнчилась. Мы же повернемо въ нашй хаты. Чи довольнй вы тымъ?“

Нѣкто не озвавъ ся.

„Кто поганцёви завѣритъ?“ — промовивъ по довшôй надумѣ одинъ зъ присутныхъ.

„Правду кажешь, брате!“ сказавъ Младанъ, потакуючи головою. „И я не вѣрю єму, хотьбы ôнъ не знать на що клявъ ся. Але розважте, братя! Намъ нашй горы въ кôнци все єще лишатъ ся, и мы можемо нашихъ братей-долинянъ кождои хвилѣ до новои борбы заохотити“.

„Живіо!“ закричали гайдуки: „такъ буде мудро, такъ и зробимо!“

По сѣмъ приступили гайдуки до выбору послôвъ. Два мали бути зъ помѣжь ватажкôвъ выбранй, а два зъ помѣжь гайдукôвъ. Выбрано Головача, Жеравицю, Юрія Младановича и Игоря Станковича. Зъ радостнымъ „Живіо!“ привели гайдуки выбраныхъ послôвъ въ середину зôбраного кружка. Але Игорь Станковичь, поглядаючи въ сторону, где бачивъ Емиру, сказавъ поклонившись: „Братя! Се велика для мене честь, що вы такъ радо мене посломъ повитали. Однакожь я не можу тои чести принятй, бо не заслуживъ собѣ на тоє. Я не бувъ участникомъ славного дѣла сеи ночи, и не мôгбымъ зъ пашою о тôмъ, що случилось, говорити — такъ само, якъ мôй батько и Жеравиця. Лучше булобъ, щобъ хотяй двохъ паочныхъ свѣдкôвъ були послами, а ктожь мѣжь нами бôльшь до того придатный, якъ не Олекса Младановичь, богатырь минувшои ночи?...“ Бесѣда тая сподобалась и введено Алексея, яко выбраного гайдуками посла.

IV.

Ясно сіяє сонце надъ Новымъ-Базаромъ и надъ Коссовымъ-Полемъ. Въ мѣстѣ и въ округъ нёго панує великій рухъ. Буньчуки повѣваютъ въ повѣтрю, а посередъ нихъ зеленй хоругви Боснійскихъ бегôвъ. Цвѣтъ тыхъ дукôвъ-ôдступникôвъ зôбравъ ся въ Новôмъ-Базарѣ, щобъ славу Босніи, миленьку Емиру, освободити, розбôйникôвъ покарати и всѣхъ христіянъ, безъ рôжницѣ, ôдъ мурôвъ Нового-Базару ажь по вершки Балкана — вытяти. Ихъ позолочуванй, срѣбнй зброє полыскуютъ ôдъ промѣня сонѣчного, а тутъ и тамъ видко на пышнôмъ кони ѣздця, що соколомъ летитъ. Жваво веде ся розмова и на кождôмъ лици пробиваєсь радôсть надъ ждучими пригодами. Неспокôйнй Боснійцѣ кожду борбу радо витаютъ, а тымъ бôльше радовались теперь, где мали пômстити за ганьбу вчинену Ислямови.

Въ тôмъ роздавъ ся зъ минарету голосъ дервиша, скликуючій на молитву, и наразъ стало всюды тихо. Єще молитва не скôнчилась, въ тôмъ — щожь се? — всѣхъ очи звертаютъ ся здивованй на полудне вздовжь дороги, ведучои къ Вучитрину — и вже по молитвѣ.

Тамъ, дорогою зъ Вучитрина, зближаютъ ся чотыри ѣздцѣ-гайдуки. Ôдважно и мовбы зъ зôбраного въ таборѣ народу глумовали, ѣдутъ они все близше и близше.

„Гей, то джавры!“ закричали беги. „Чи приѣхали може, надъ нами поглумитись?“

„Щобъ я не зазнавъ нѣколи радощей райскихъ“, заскреготавъ Али-Видаичь, зять пашѣ изъ Зворника: „коли допущу, щобъ тй джавры назадъ въ свои норы вернулись! За мною!“ — крикнувъ на своихъ дѣвъ, и розмахуючи ятаганомъ попадъ голову, пôгнавъ мовь бѣшеный на встрѣчу гайдукамъ.

„Не трудѣтъ коней!“ озвались теперь гайдуки, и въ рукахъ найстаршого повѣвала бѣла хустина. „Мы хочемо зъ пашею Нового-Базару поговорити!“

„Не зневажай честнои бороды нашого пана, плюгавый невôльнику!“ закричавъ Видаичь: „и єсли єще разъ имя єго твôй поганый ротъ вымовитъ, не охоронитъ тебе навѣть твоє посольство передъ моимъ ятаганомъ!“

Глумливый усмѣхъ, якій лише найбôльше маловажанє на уста наводитъ, покрывъ лице гайдука. „За таку прислугу не дуже-бъ тобѣ подякувавъ паша, гордый Видаичу!“ ôдповѣвъ зимно гайдукъ. „Наше житє забезпечене житємъ єго дочки. Кажи, где можь єго найти? Зъ тобовь не маю я жадного дѣла!“

Видаичь почервонѣвъ ôдъ злости.

„Дивись, джавре, куды ѣхати буду!“ сказавъ ôнъ встекло и повернувъ конемъ назадъ.

Поволи ѣхали за нимъ гайдуки. Нахмурєнй, грôзнй лиця ренегатôвъ въ таборѣ, котрй зъ обохъ сторôнъ дороги на нихъ смотрѣли, позваляли гайдукамъ догадуватись, якъ булибы ихъ тутъ приняли, колибъ не були мали такъ важкои поруки за своє житє.

„Бачь — тй собаки!“ говоривъ одинъ другому, показуючи на гайдукôвъ. „Не ôдложили навѣть зброѣ и хотьбы тобѣ бодай похилили чоло передъ правовѣрными — чи бачивъ кто таке?“

„А якъ безстыдно они вь округъ себе поглядаютъ!“ зашипѣвъ другій.

„Аллагъ великій, а Магометъ єго пророкомъ!“ озвавъ ся поважно третій. „Я знаю ихъ, то хоробрй молодцѣ!“

„Якъ разъ угадавъ!“ — ôдповѣвъ на те сусѣдъ. „Чижь такій невôльникъ може бути хоробрымъ?“

„А вжежь — чому не може?... И вы ихъ добре знаєте: — Головача, Жеравицю и обохъ братей Младановичѣвъ!“

Нѣме здивованє наступило по тыхъ словахъ. Ренегатъ Боснійскій почитає навѣть въ своѣмъ найзавзятѣйшôмъ ворогу-гайдуцѣ — хоробрôсть, а згаданй особы славнй були зъ своєи хоробрости для гнетеныхъ христіянъ, и страшнй для музулманъ.

„Головачь! Головачь! — Жеравица! — и Младановичь!“ роздавалось теперь всюды по таборѣ. Кождый хотѣвъ власными очима побачити тыхъ юнакôвъ, про котрыхъ вже такъ богато чувавъ, и задля котрыхъ довго ôдмавлявъ свои ранній молитвы, єсли приходилось єму въ поле выходити: „щобъ пророкъ охоронявъ єго ôдъ встрѣчи зъ гайдуками“. Не дивиця отже, що на дорозѣ, котрою мусѣли гайдуки проѣзджати, всякого народу натовпилось.

„Та се той Головачь, що въ Скопôмъ самъ одинъ десять заптіѣвъ убивъ, коли за нимъ въ горы загнались? — Ану придивѣмъ ся!“

„А отъ и той проклятущій Жеравица!“ сказавъ другій. „Тажь єго були недавно зловили. Якъ-же ôнъ утѣкъ везирови зъ Травника?“

„Отъ якъ“ — почавъ иншій — „я бувъ при тôмъ!“

„Роскажижь! роскажи!“ роздалось въ округъ.

„Чей вамъ вѣдомо, якъ той джавръ Жеравица всѣ дороги зъ своими гайдуками позалягавъ, такъ що вже годѣ було правовѣрному за муръ выхилитись. Жаднои судины, не то бôльшого якого товару, не пропустивъ сей гайдукъ до мѣста. Не здались на нѣщо нѣ заптіѣ, нѣ деѣ везира, бо вражій джавръ — зъ бѣса хитрый! Въ кôнци перехитривъ єго везиръ. Щобъ звабити поганця, выправивъ ôнъ велику каравану по дорозѣ до Скопого, зъ товаромъ не-абы-якимъ — га, га, га! Крôмъ заптіѣвъ, що звычайно караваны проводятъ, умѣщенй були по бокахъ кождого коня великй кошѣ, а въ кождôмъ зъ нихъ сидѣвъ одинъ заптій — то бувъ нѣбы товаръ! — га, га, га!“

„Славно! славно! Аллагъ великій а Магометъ, пророкъ єго, освѣтивъ розумъ везира!“ закричали радôстно слухачѣ.

„Ну и зъѣвъ же лиха Жеравица — якъ джаврови христіяньскому пристало!“ продовжавъ попереднй. „Правда, що тôлько десять ихъ було, а ôнъ самъ одинайцятый, якъ на насъ напавъ. Але якже здивовались, коли наразъ бôльшь якъ сто заптіѣвъ показалось, и коли побачили, що мы имъ въ бороду наплюли. Але що правда, то правда. Якъ Жеравица побачивъ, що самъ свою шкôру на продажь вынѣсъ, велѣвъ своимъ ратуватись, а самъ кинувъ ся однѣсенькій на зустрѣчь намъ, и давъ ся намъ зловити; перше однакожь єще чотырёхъ чи пятёхъ зъ нашихъ мусѣли землю загрызти...“

„И вы не розсѣкли єго на мѣстци?“ зауважавъ одинъ зъ присутныхъ.

„Мы звязали єго и ôдставили до Травника, щобъ Сераєво и цѣла Боснія бачили Жеравицю на шибеници. Але джавръ ôдважный! Вже провадили мы єго пôдъ шибеницю — нарôдъ правовѣрный не тямивъ ся зъ радости, — въ тôмъ вырвавъ ся Жеравица, прискочивъ до везира, стягнувъ єго зъ коня и вскочивши самъ на вороного, счезъ якъ грôмъ, заки могли мы прійти до памяти. Тôлько кôлька куль везирскихъ деѣвъ засвистѣло за нимъ. За пôзно пôзнали мы, що намъ вражій поганець пѣску въ очи насыпавъ“.

„Шкода, що ôнъ джавромъ!“ дались кôлька голосôвъ чути и всѣхъ очи слѣдили за гайдуками, котрй власне черезъ браму Нового-Базара въѣзджали.

(Дальше буде.)

Галъшка, княгиня Острожска.

(*Историчне оповѣданє черезъ Д-ра Из. Шараневича.*)

VI. Новй стараня о руку княгинѣ Галъшки. Друге невольне вѣнчанє Галъшки въ Варшавѣ. Побытъ Галъшки при боцѣ королевои-матери Боны и утеча єи до Львова по ôдъѣздѣ королевои Боны до Италіи.

Ледви молода 14-лѣтна вдова по князю Димитрію Сангушцѣ кôлька день пробувала при своѣй матери въ Познани, а вже зновъ почали єи замужествомъ клопотати ся. О єи руку старавъ ся теперь сынъ воєводы Зборовского, убійцѣ князя Димитрія Сангушка, котрый, якъ мы бачили, бравъ такожь участь въ выправѣ до Чехъ на того нещастного первого мужа Галъшки. Зборовского попиравъ въ тыхъ заôѣгахъ о руку Галъшки гетманъ Тарновскій, тесть стрыя Галъшки (князя Василія Константина Острожского), котрый гнѣвный бувъ на короля за тоє, що по смерти Петра Кмѣты, воєводы и старосты Краковского, король опорожнене воєводство не надавъ Тарновскому, о що тойже короля просивъ, але надавъ зъ намовы приятеля и повѣрника свого, князя Радзивила, канцлерови Осецкому. Незадоволенє зъ того поступку короля зближило теперь двохъ найможнѣйшихъ панôвъ польскихъ и соперникôвъ до себе: гетмана Тарновского до воєводы Зборовского.

Судьбою дальшою Галъшки занявъ ся теперь зновъ самъ король Жигмонтъ Августъ II. Въ ту пору важнй зайшли справы, котрыми занятый бувъ король, а то: намѣренє выѣзду зъ Польщи королевои-матери Боны, зъ котрою король вже ôдъ довшого часу живъ въ незгодѣ; выданє за-мужъ трехъ сестеръ короля, пробуваючихъ єще тогды

въ дѣвствѣ (Ягайлонокъ); и поновне выданє за-мужь княгинѣ Гальшки. Перший двѣ справы на тôмъ мѣстци поминаємо, а повнѣйше обговоримо справу поновного выданя за-мужь княгинѣ Гальшки.

Король Жигмонтъ Августъ II боявъ ся, щобы княгиня Иліина не выдала доньки за молодого Зборовского и щобы на тоє не згодивъ ся найблизшій єи сродникъ князь Василій Константинъ Острожскій. Король не хотѣвъ дôмъ Зборовскихъ черезъ женитьбу молодого Зборовского зъ Гальшкою впустити до посѣданя єи значныхъ маєтностей въ Литвѣ. „Надъ тымъ роздумую — писавъ король до свого повѣрника, маршалка литовского Радзивила, — щобысмо великого вужа того до нашого паньства (т. є. до Литвы) не всадили, що наступити бы мусѣло, єслибы сынъ воєводы Калиского мавъ оженити ся зъ княгинею Гальшкою; воєвода и такъ має вже много маєтностей на Руси, котрй своєю запопадливостею єще и дальше помнажає. Єслибы проте сынъ воєводы понявъ Гальшку за жену, тогды на цѣлый Вольнь и на Русь ростягнувбы своє всемогучество. Радше видѣлибъ мы, щобы княгиня Гальшка за кого иншого за-мужь выйшла, а не за него*). Треба въ тôй справѣ — кôнчитъ король своє письмо — скоро оглядати ся, бо къ тому нема такъ злои рѣчи, до котрои панѣ-мати наша, намъ на злôсть, не хотѣлабы причинити ся“.

Щобы згаданôй женитьбѣ запобѣчи, король Жигмонтъ Августъ II уже въ першихъ дняхъ повороту княгинѣ Гальшки до матери казавъ черезъ послôвъ, дворянъ Литвы, освѣдчити княгини Иліинôй, щобы таяжь доньку Гальшку, котра єсть теперь свободною, при собѣ ховала и за-мужь безъ вѣдомости и волѣ короля не выдавала. Княгиня Иліина ôдповѣла, що всякй вєказôвки и листы короля зъ почтенємъ принимає; додала однакожь зъ певного рода огорченємъ, що такй вєказôвки и листы бувакть звычайно выдаванй на чіи-тамъ скарги або просьбы. Дальше княгиня Иліина покликувала ся на истнуюче право въ Литвѣ и на те, що княгиня Гальшка, будучи теперь панею власнои волѣ (sui juris), за радою своєи матери и своихъ приятелѣвъ сама собою розпорядкати може. „Однакожь, єслибы король собѣ пôсля права поступити хотѣвъ взглядомъ замужества поновного княгинѣ Гальшки, она (мати) того боронити не буде“.

Право литовске, ухвалене на соймѣ въ Вильнѣ року 1551, призваляло на ôддане за-мужь дѣвиць-сирôтъ тôлько за попередною згодою найблизшихъ сродникôвъ. Щобы отже право тоє, на котре княгиня Беата тутъ покликувала ся, не ставляло трудностей и перепонъ намѣренямъ короля взглядомъ замужества Гальшки — приобѣцявъ король на соймѣ року 1555 о зложенє (т. є. внесенє) того права постарати ся**).

Король Жигмонтъ Августъ II самъ теперь занявъ ся выбôромъ мужа для княгинѣ Гальшки. Выбôръ павъ на Поляка, гр. Лукаша Гурку. Политичнй погляды короля були тогды вже значно змѣнили ся. Пожитє короля зъ третою женою, Катериною, не було щастливе, и король не маючи надѣѣ на законне потомство, не ставивъ бôльше трудностей на внутренне зліяне Литвы зъ Польщею, приготовлене тогдышними обстановами*). Вправдѣ король не бувъ приклонный припущеню вельможныхъ Зборовскихъ до владѣня надъ просторонными землями и маєтностями на Литвѣ, однакожь въ загалѣ женитьбѣ польскихъ панôвъ зъ богатыми Русинками на Литвѣ уже не протививъ ся. А понеже право литовске такôй женитьбѣ о стôлько перешкаджало, що пôсля него Полякъ, беручій дѣвицю або вдову за жену на Литвѣ, ôдъ єи дôбръ и маєткôвъ земскихъ „ôдпадавъ“, а добра тй и маєтки сродники жены ôдкупити для себе могли сплатою одвѣтного вѣна зъ четвертои части цѣлого маєтку**). — проте король старавъ ся о зложенє (усуненє) такожь и того права. Ôнъ приказавъ выготовити проєктъ до ухвалы соймовои, уневажняючій тоє право статуту литовского що до осôбъ Лукаша Гурки и Гальшки. Выняткове внесенє права того узасаднене було въ проєктѣ тымъ, що Гальшка близшого сродника не має, котрыйбы мôгъ корыстовати ся выкупномъ на свою корысть, кромѣ одного стрыя князя Василія Константина Острожского, котрый однако черезъ свôй попереднѣйшій чинъ и запавшій на него засудъ права свого природного єсть позбавленый. Такъ отже єдино для поодинокихъ личностей змѣняно обовязуюче право — поступокъ, якій нѣколи на добре выйти не може соспôльности.

Щожь то бувъ за чоловѣкъ, и якого бувъ ôнъ роду, котрому король руку княгинѣ Гальшки призначивъ, и для котрого намѣривъ бувъ допустити ся змѣны въ статутѣ литовскôмъ?

Лукашь Гурка бувъ воєводою Куявско-Берестейскимъ и вразъ зъ братомъ своимъ Андреємъ и сродниками княгинѣ Иліины, Костелецкими, належавъ до выправы Зборовского на князя Димитрія Сангушка до Яромира въ Чехахъ. Якъ многй зъ тогдышнихъ вельможь польскихъ, такъ и Гурка цѣлымъ сердцемъ горнувъ ся до кальвиньскои вѣры, котра въ той часъ въ Польщи и Литвѣ по дворахъ шляхотскихъ розпространяла ся. Рôдъ Гуркôвъ бувъ всегда воєнного духа, а зверхный блескъ бувъ ихъ дѣдичнымъ свойствомъ. Яснѣти свѣтлою збруєю, дорогимъ риштункомъ, красотою и цѣнностею коней — було особенною утѣхою Гуркôвъ. Оба братя, Лукашь и Андрей, ôдзначали ся богатыми строями и выставнымъ выступленємъ межи всѣма рицарями польско-литовскими при торжествѣ вѣнчаня и коронаціи третои жены короля Жигмонта Августа II, Катерины. Король любивъ проте братей Гуркôвъ и въ доказъ ласки своєи давъ имъ при коронаціи держати ознаки королевского

*) List z 21 Września 1554 (Przeździecki, Jagiellonki polskie, T II str. 106.)

**) Субляція, т. є. зложенє (внесенє) того статута, не наступило на соймѣ. Lachowicza listy str. 103 z Warszawy 21 Listopada 1556: „przeto iż nie stała się sublatia tego statutu, o którym J. M. dobrze wiesz, na sejmie.“ Приобѣцяному внесенію перешкодили правдоподобно приятелѣ Василія Константина князя Острожского.

*) Przeździecki, Jagiellonki polskie T. II str. 105: „Zgryzota spowodowana zazdrośnem poczuciem królowej Katarzyny, przyspieszyła może jej poronienie, a z niem i koniec pożycia domowego z królem.“ — Остатный листъ короля до маршалка Радзивила, въ котрôмъ єще зъ певнымъ сочутємъ о королевôй, женѣ своєй, ôдзыває ся, бувъ зъ 6. Цвѣтня 1554 (Lachowicz, str. 77. Przeździecki, T. II str. 101.)

**) Statut litewski przez Działyńskiego (Poznań 1841, str. 210, 211): „Тежь уставуємъ: которую бы дѣвку отець або матка дали до чужое землѣ, зъ великого княжества литовского до Польщи або до Мазовшь, ... братя або сестры, а єслибы братей або сестръ не было, только братя стрыєчные або иншіє которыє ближные — тогды ти братя або ближные маютъ єє за имѣніє заплатити, чого имѣнія єє стояти будуть и до ей земли, где она пошла, въ посагъ подати.“ Стор. 458: „абы дѣвки и вдовы, которыєбы за границю великого княжества до чужои земли безъ волѣ приятелей своихъ и кревныхъ за-мужь шли, абы отъ права своєго прирожоного и отъ имѣній не отпадали. А которыєбы за призволєнємъ приятелей своихъ прирожоныхъ до чужои земли за-мужь пошли, абы имѣня свои зоставили ближнимъ, а они бы имъ ведля шацунку за тоє имѣня пенезѣ откладали.“ Обширнѣйше тоє право повторено на стор. 481 и 482, где и скала означена єсть сумы выкупна.

достоинства. Недовго по коронаціи надавъ король Жигмонтъ Августъ II Лукашу гр. Гурцѣ воєводство Куявско-Берестейске, опорожнене по шуринѣ тогожь Гурки, Януши Костелецкôмъ, сроднику княгинѣ Беаты Иліины.

Щобы усунути всѣ перепоны, котрй женитьбѣ Лукаша Гурки съ княгинею Гальшкою намѣрила ставити королева-мати Бона, у котрои теперь княгиня Иліина вразъ зъ донькою Гальшкою, приѣхавши зъ Познаня до Варшавы, пробувала, загадавъ король Жигмонтъ Августъ II якъ найскорше въ дѣло привести повзяте намѣренє взглядомъ повторного замужества княгинѣ Гальшки.

Було то на веснѣ року 1555, коли король ѣхавъ зъ Литвы до Пётркова на соймъ рѣчпосполитои. По дорозѣ задержавъ ся въ Варшавѣ у королевои-матери Боны, где, якъ вже сказано, княгиня Иліина зъ донькою пробувала. Тогды приѣхавъ бувъ до Варшавы, вѣдай по приказу самого короля, гр. Лукашь Гурка зô сродникомъ своимъ Андрεмъ Чарниковскимъ, епископомъ Познаньскимъ. Черезъ кôлька день намавлявъ король княгиню Иліину, щобы ôддала доньку свою за Лукаша графа зъ Гурки, але княгиня вымявляла ся ôдъ того всѣма способами, а заставляла ся передовсѣмъ дотычнымъ правомъ литовского статута. Але и помимо приобѣцяного стараня о знесенє того права (выняткова що до гр. Гурки и княгинѣ Гальшки) на соймѣ будучôмъ, княгиня Беата Иліина не згоджувалась зъ волею короля и позôставала при своѣмъ опорѣ. Такожь намовы Чарниковского, епископа Познаньского, не ôднесли пожаданого успѣху. Не зважаючи на тоє противеньство княгинѣ Беаты Иліины уложено точки интерцизы межи воєводою Куявско-Берестейскимъ Гуркою а княгинею Иліиною, и король, єще передъ ôдъѣздомъ зъ Варшавы до Пётркова, намѣрявъ навѣть звѣнчати графа Лукаша Гурку зъ княгинею Гальшкою.

Уже надôйшовъ бувъ день выѣзду зъ Варшавы. Лише одинъ той день до вечера пробувати мавъ король въ Варшавѣ, а на нôчлѣгъ удати ся до поблизького Блоня. Въ Варшавѣ, въ палатѣ королевскôй, где пробувавъ такожь двôръ королевои-матери Боны, все бувло приготовлене до вѣнчаня, крôмъ панны молодои и єи матери. Наочный свѣдокъ Лука Горницкій описує, якъ той повторный шлюбъ нещастнои княгинѣ Гальшки ôдбувъ ся*). Коли чимъ разъ сильнѣйше намовами напирано на княгиню Беату Иліину, тая, не знаючи, що здѣлати, утекла ганками до лазнѣ и ту скрыла ся, щобы не можь бувло єи знайти. Начали теперь намавляти княгиню Гальшку, щобы зôзволила на шлюбъ зъ гр. Гуркою, але Гальшка неустанно и сквапливо повтаряла лишь слова: „Я готова тоє здѣлати, єсли єсть така воля княгинѣ матери моєи“. Колижь спостережено, що княгиня-мати скрылась, приказавъ король ю шукати. Знайдено княгиню Иліину въ лазни. Але и поновнй просьбы не помагали. Тогды знято зъ руки княгинѣ-матери перстень и принесено тойже княгини Гальшцѣ, и сказано єй, що мати уже призволила на вѣнчанє зъ Гуркою и що въ знакъ того присылає свôй перстень. Але и теперь єще княгиня Гальшка не довѣряла. Коли приступивъ женихъ до неи и впроваджено ю до замковои каплицѣ, она на запытанє Чарниковского, епископа Познаньского: „Чи маєшь добру и непримушену волю?“ — ôдповѣла: „Маю и призволяю, єсли мати моя призваляє; но єсли такъ не єсть, я остаю ся при воли матери“. Тогды всѣ присутнй почали вмавляти въ Гальшку, що мати уже призволила, и Чарниковскій давъ шлюбъ, пôдчасъ котрого неустанно слышнй були слова молодои княгинѣ: „Єсли то воля княгинѣ, матери моєи, тогды и моя воля“. По шлюбѣ король сейчасъ выѣхавъ зъ Варшавы. Ажь теперь княгиня Иліина выйшла зъ свого укрытя въ лазни и заразъ удалась до королевои-матери Боны, где була и донька єи Гальшка, и тутъ обставала при тôмъ, що донька єи не брала шлюбу зъ гр. Гуркою, бо она (т. є. княгиня Иліина) на той шлюбъ не призволила и понеже донька єи Гальшка всегда на волю матери покликувала ся и противъ єи волѣ нѣколи бути не хотѣла; и проте — сказала княгиня Иліина — „нѣ я нѣ донька моя того шлюбу за шлюбъ правный не маємо и мати не можемо*).“ Тымчасомъ король Жигмонтъ Августъ II по ôдбутôмъ соймѣ въ Пётрковѣ вертавъ ся черезъ Варшаву до Литвы. Надармо єще разъ старавъ ся король, то самъ лично то черезъ канцлера Осецкого, намовити княгиню Иліину, щобы выдала свою доньку Гальшку Луцѣ графови зъ Гурки. Княгиня Иліина наконець сказала канцлерови Осецкому, що Гурку на очи видѣти не хоче и що готова на все ôдважитись, щобы доньцѣ своѣй вынайти иншого мужа. А щобы не була силована до выданя Гальшки Гурцѣ, княгиня Иліина тримала ся неôдступно двору короловои-матери Боны, котра ю очевидно стверджала въ опорѣ противъ волѣ короля, своєго сына**). (Княгиня Иліина боялась, щобы ѣй, єслибы на иншôмъ мѣстци мешкала, насильно не взято доньки и не ôддано єи Гурцѣ.) Але тая пôдпора ôдпала для княгинѣ Иліины, коли королева-мати Бона въ Сѣчни 1556 на всегда опустила Польщу, удаючись до Италіи на свои родимй маєтности. Княгиня Иліина вразъ зъ донькою Гальшкою пробувала черезъ якій-то часъ въ королевскôй палатѣ при сестрахъ короля, дѣвицяхъ, и ôдси єще противила ся всякимъ намовамъ короля и єго окруженя взглядомъ выданя Гальшки графови Гурцѣ.

Княгиня Гальшка зъ намовы своєи матери писала до панôвъ сенаторôвъ польско-литовскихъ, що за Берестейского воєводу Гурку не пôйде, а самому Гурцѣ освѣдчила, що волитъ горло дати якъ выйти за него. Король не хотѣвъ Гальшку саму зъ матерею єи позôставити въ Варшавѣ, щобы въ єго неприсутности не ôддано Гальшки за кого иншого, проте року 1556 вразъ зъ своими сестрами довше нѣжь звычайно позôставъ въ Варшавѣ, где єму по выѣздѣ ненавистнои матери стало и милѣйше и свободнѣйше.

Пôдчасъ того побыту въ Варшавѣ довѣдавъ ся король Жигмонтъ Августъ II, що княгиня Иліина розпочала переговоры зъ Симеономъ Олельковичемъ, княземъ Слуцкимъ, въ цѣли ôдданя єму за-мужь своєи уже 16-лѣтнои доньки Гальшки.

Олельковичѣ були сродниками Острожскихъ. Давнѣйше княжили они въ Кіевѣ, но стративши Кіевъ

*) Dzieje w koronie polskiej, Warszawa 1750, str. 151, 152, 153.

*) Gornicki l. cit. p. 152: „Po ślubie tym księżna przyszedłszy do królowej (Bony), gdzie nalazła córkę swoją, powiedziała, iż to nigdy wola moja nie była, żeby córka moja tak zamąż iść miała; i jakom ja nie przyzwalała, tak i córka moja przyzwolić nie mogła, gdyż się zawsze odzywała na wolę moją, przeciwko której nigdy być nie chciała. Przeto i ja i córka moja ślubu tego za ślub nie mamy, ani mieć możemy.“

**) Gornicki l. cit. p. 152: „A zatem księżna z córką swoją nigdy się królowej Bony i królowien puścić nie chciała, bojąc się, żeby jej, gdzieby na inszym miejscu mieszkała, córki nie wzięto“.

осѣли потомъ на Копылю и Слуцку*). Матерею князя Василія Константина Острожского (стрыя Гальшки), а другою женою князя Константина I Острожского (дѣда Гальшки) — була княгиня Александра зъ Слуцка зъ роду Олельковичѣвъ. По ѣи братѣ лишили ся два внуки: Симеонъ и Олелько. Зъ однымъ зъ нихъ, зъ Симеономъ княземъ Слуцкимъ, загадала княгиня Иліина звѣнчати дочку свою. Тому намѣреню спріявъ тайкомъ, безъ вѣдомости короля, єгожь найсердечнѣйшій пріятель, маршалокъ литовскій, князь Радзивилъ. Такъ отже за тайнымъ порозумѣнємъ зъ княземъ Радзивиломъ умовлялась княгиня Иліина зъ княземъ Симеономъ Олельковичемъ; зъ другои стороны и король Жигмонтъ Августъ II не перестававъ переспрaвляти зъ княгинею Иліиною въ корысть свого любимця Гурки.

Зъявивъ ся єще иншій новый убѣгатель о руку княгинѣ Гальшки. Бувъ нимъ Іоанъ зъ чеcкого королевского роду Подєбрадовъ, князь пануючій на Олесници и Зѣмбици въ Шлеску. Але той не бувъ на руку нѣ королеви нѣ княгини Иліиной, и проте єму одказано.

Такъ перейшовъ рокъ 1556. Ажь коли король одправляючись зъ Варшавы до Вильна освѣдчивъ своє желанє, щобы сестры єго вразъ зъ княгинею Иліиною и єи донькою Гальшкою за нимъ до Вильна удались, тогды княгиня Иліина въ боязни, щобы на иншомъ мѣстци не одобрано ѣй Гальшки насильно, загадала тайкомъ вразъ зъ донькою выѣхати зъ Варшавы. Удаючи, що поддаеть ся воли короля, перебралась вразъ зъ донькою не до познаня и змовивши ся зъ своими приятелями, оставила королевскій двоpъ въ Варшавѣ и утекла розставными коньми до Львова**), где въ монастыри Доминиканьскомъ, якбы въ притулку освященомъ (asylum), знаходить безпечне схоронєнє. (Дальше буде.)

ЗЪ КАРПАТЪ КОЛОМЫЙСКИХЪ.

VIII. Опрышокъ. — Пращанє ся зъ Буркутомъ. — Плавба Черемошемъ до Жабєго. — Пороги Черемоша.

На другій день по поворотѣ зъ Шулиґуры постановивъ я опустити Буркутъ и вернути домовь. Уладившись до подорожи и замовивши дарабу (сплавъ), котра мене мала завезти до Жабєго, пошовъ я попращати ся зъ знакомыми. Коли иду шукати Ромашкана, онъ саме тогды шукавъ за мною, а якъ стрѣтились, каже до мене: „Добре, що Васъ бачу; отъ що лишь прибувъ Гуцулъ зъ Довгополя, о котромъ я Вамъ колись-то згадувавъ; онъ бувъ ватажкомъ въ опрышкахъ; адѣтъ, онде стоитъ подъ тиномъ“. Подививсь я, зацѣкавленый дуже, въ сказану менѣ сторону и побачивъ чоловѣка пятьдесять-лѣтного, высокого, въ покорной поставѣ; капелюхъ здоймивъ зъ головы и державъ въ рукахъ, а коли я къ нему зближивъ ся, зогнувъ ся низенько зъ поклономъ, кажучи лагоднымъ голосомъ: „Слава Іисусу Христу!“ Колижь пильнѣйше єму приглядаю ся, самъ собѣ недовѣряючи, познаю, що то бувъ той самый ѣздець, котрого онога бачивъ на вершкахъ Карпатъ, та зовсѣмъ не такого... Верховина, бачите, буйнѣ лѣсы, свѣтъ дикій, несцѣпленый нѣчіими законами, выкликавъ бувъ въ нѣмъ онога тоту буйну дику натуру и пригадавъ єму молодѣ лѣта, коли сюды гулявъ зъ молодцями... Теперь, прибувши помѣжь люди, ставъ ся покорный, якъ баранець; але глубоко въ серци спочивавъ живый той буйный духъ, котрого будила верховина. То справдѣ такъ, якъ коли сернюкъ, въ хатѣ плеканый, побачитъ ся наразъ на чистомъ поли. Безмежный поглядъ, сусѣдный лѣсъ, холодный вѣтрець, корчѣ и травы, пробудятъ въ нѣмъ дрѣмучу натуру, буйну волю и охоту до свободы.

Банно було ми пращати Буркутъ, и тыхъ всѣхъ, що мя щиро, мовь брата, полюбили. Але небавкомъ другѣ образы заняли мою душу.

Черемошь шумѣвъ и непокоивъ ся, мовь той конь быстрый, ѣздця дожидаючи. Гуцулы, що мене мали везти до Жабєго, зладили дарабу, приладили стольцѣ для мене, а самѣ закосичили ся буйными цвѣтами та галузками зеленои смереки, веселѣ и охочѣ до дороги. Дарабъ було на березѣ зъ осѣмъ, готовыхъ до походу. „Въ имя Боже! пускайте дарабы!“ загомонѣвъ голосъ першого керманича — и мы полетѣли, мовь стрѣла, по скоромъ Черемоши, котрый возбравши водами дощевыми, спавшими сеи ночи, скрѣпленый и рѣзьвый, шумѣвъ весело по скалистомъ днѣ. О хорошо то, и дуже хорошо, ѣхати зъ Буркуту Черемошемъ. По обохъ сторонахъ — горы, лѣсами покрытѣ и иншою буйною рослиною, цвѣтами напестреною; а надъ тобою чисте, якъ сафиръ, небо; по лѣвомъ боцѣ одступаютъ часто горы дальше одъ берега и являютъ ся хуторы, поодинокѣ оселѣ, ба навѣть часомъ и церковця заблищитъ блящаною банею та золоченымъ на нѣй крестомъ. Все иншѣ образы приплываютъ попередъ очи. Але наймилѣйше, коли вже зачнутъ ся пороги Черемоша або, якъ ихъ тутъ называютъ, „шипоты“ та „гуки“. Они менѣ пригадали Днѣпровѣ пороги. А є ихъ тутъ одинайцять межи Буркутомъ а Жабємъ. Уже ихъ зъ далека чути, якъ шумятъ та гудутъ. По такихъ порогахъ спадае Черемошь стромголовь зъ шумомъ и гукомъ въ долъ; Гуцулы-керманичѣ працюютъ кермами зъ всеи силы, щобы пустити дарабу самою середною „стрункою“; а коли уже дарабу туды справили, то веселѣ, мовь вдохновенѣ, подносятъ кермы до горы, выпростовуютъ тѣло, мовь въ героичной поставѣ, быстрымъ окомъ по горахъ та лѣсахъ кидаючи, и стаютъ весело гукати. Гуканя тѣ одзываютъ ся одъ однои дарабы до другои, и гинутъ десь далеко въ дрѣмучомъ лѣсѣ. Дараба гуде по порогахъ, мовь несамовита, а перебувши ихъ, зануряє ся въ шумячомъ плесѣ понизше пороговъ, то скупає ся на хвилинку въ синихъ водахъ, то зновъ выниряє на верхъ весело, мовь тота дика качка, що купаючись весело играє по водахъ. Тогды и въ менѣ молоде серце живѣйше заграло, и вынявши пистолю, стрѣливъ я зъ утѣхи помежи горы и скалы, ажь стогубне ехо далеко въ дебрахъ одозвалось...

Пороги тотѣ зовутъ ся: Межи Потоками, Берда Выжна, Берда Нижна, Зовой, Скорушнинка, Дземброня, Дѣдовъ Локоть, Погулянє, Цыганчина, Малый Гукъ, Есла, Великій Гукъ. Найнебезпечнѣйша єсть Цыганчина. Тутъ бо напротивъ головнои струнки єсть стромка скала, утесана мовь стѣна, котра

*) Bychowca rękopism 1453: „Приставися князь Александеръ Володимировичь Кіевскій Олелько и оставилъ по себѣ двохъ сыновъ Семена и Михаила и король (Казимиръ) не отдалъ межи ними Кіевъ, но далъ отъ себе держати князю Семену, а князь Михаилъ ишолъ на Копыль до отчины своеи. Дѣдъ ихъ Володимиръ бѣгалъ въ Москву и тымъ пробѣгалъ отчину свою Кіевъ“. Зъ того то роду походивъ въ простой линіи князь Семенъ Олельковичь, зъ котрымъ княгиня Иліина загадала звѣнчати свою доньку, княгиню Гальшку.

Зломане вѣрности и бѣгство въ Москву дѣда Олельковичѣвъ, Симеона, и Михаила, не могли простити ихъ потомкамъ королѣ польскій зъ дому Ягайлонбвъ.

) Zimorowicz triplex Leopolis: „mater adest spemque vultu simulans, filiam officia salutationis sibi differentem (utque quondam Boreas Orytheam) corripit, subitoque dispositis vehiculis **Leopolim usque adducit“.

ломитъ ся пôдъ острымъ кутомъ. Пôдъ ту скалу валитъ вода по порогахъ цѣлымъ наваломъ, а въ тôмъ кутѣ крутитъ ся она мовь шалена и творитъ незглублене плесо. Керманичѣ мусятъ уже зъ далека робити кермами зъ всеи силы, щобы ôдвернути дарабу ôдъ тои погубнои струнки; бо колибы она дарабу захопила, понеслабы єѣ впростъ на скалу, ударяючи въ ню сильно; тутъ бы дараба розбила ся, виръ пôрвавбы ю въ свôй коливорôтъ, и тогды — немпнуща смерть всѣмъ, що плывутъ на дарабѣ. Такй пригоды буваютъ часомъ, особенно тогды, якъ керманичѣ невправнй, або добре напитй. Але за те найкрасша и найдикша околиця въ сѣмъ мѣстци, — и якъ лишь дараба омине лукаву струнку, тогды легко на серци, и любо и весело; а що Цыганчина одинъ зъ найдовшихъ гукôвъ, то и найлюбѣйше по нѣй гуляти...

Перебувши Великій Гукъ, Черемошь утихомиряє ся, стає ся спокôйнѣйшій и лагôднѣйшій; ба и околиця тратитъ свôй дикій характеръ и стає ся пріятнѣйшою. Въѣздимо до села, насамперед до горѣшного Жабєго, где правдиво романтичнй околицѣ и що разъ новй виды, — а ôдтакъ въѣздимо до долѣшного Жабєго.

Не могу мовчки поминути Красный Лугъ, — на правду дуже красный, и не даромъ єго нарôдъ такъ прозвавъ. Красный Лугъ тягне ся лѣвымъ берегомъ далеко, звужаючи ся клиномъ, обмеженый горбами, а въ дали, на послѣднôмъ плянѣ, высокими горами. По нѣмъ розкиненй малёвничо хаты, дерева, огороды: по правôмъ березѣ сторчитъ простовѣсна скала, пôдъ котрою плыве Черемошь, мовь змурована зъ великихъ, добре обтесаныхъ каменѣвъ, дуже правильно и гладко. Тутъ Черемошь уже стає ся зовсѣмъ супокôйный и глубшій, хочь бѣгъ єго завсѣгды жвавый, якъ той хôдъ Гуцула, а чистый, якъ воздухъ верховиньскій. Ой любо то и мило плысти зъ Буркута дарабою по нашôмъ свавôльнôмъ Черемоши!...

Добре вечеромъ прибули мы до долѣшного Жабєго. Я впросивъ ся въ гостину до панъ-отца, нынѣ покойного вже св. п. Яворовского; бо тутъ нема гостинниць публичныхъ, где бы чоловѣкъ за грошѣ мôгъ найти харчь и притулище. От. Яворовскій пріймивъ мене въ свôй дôмъ цѣлымъ серцемъ; ôнъ щирый, гостепріемный, якъ и всѣ панъ-отцѣ въ Коломыйскихъ горахъ. Найже бодай благодарною споминкою ôдвдячу ся за такъ щире та любе гостепріемство!... А много уже изъ тыхъ панъ-отцѣвъ, у котрыхъ гостивъ я любо та мило, не бачу нынѣ въ живыхъ. Умерли и Войнаровскій въ Коссовѣ, и Кобрыньскій въ Яворовѣ, и Бурачиньскій въ Криворôвни, и Витошиньскій въ Красноилѣ, и Яворовскій въ Жабю... Вѣчная имъ память!

Денисъ.

НЕ ВЕРНЕСЬ!...

Ôддай менѣ, моя ты люба,
Мôй рай, молодôсть ми ôддай —
А якъ болитъ мене та згуба,
У серця мого ся спытай...

Верни ми хоть одную днину
Минувшихъ ранныхъ моихъ лѣтъ;
Верни, верни ми хоть годину,
Най ще разъ гляну въ райскій свѣтъ...

Погасъ огонь вже мôй душевный,
Скипѣла кровь на серця днѣ,
Стемнѣвъ ми свѣтъ колись рожевый,
А рай — — не вернесь вже, охъ! нѣ...

Иляріонъ Грабовичь.

Галицко-руска литература.

(Дальше.)

Зъ кôнцемъ минувшого вѣку на Львôвскôмъ универзитетѣ заведено церковно-рускй выклады и черезъ те началось зближене зъ россійскою литературою. Але тая литература не далеко въ Галичинѣ запровадила. Литературнй пробы складали ся пôсля старыхъ позôсталыхъ книгъ и россійскихъ книжокъ минувшого вѣку. Поетична часть литературы складалась зъ реторичныхъ поезій на торжественнй случаѣ, писаныхъ на ладъ старыхъ бурсъ, въ дивнôмъ мѣшанôмъ языцѣ, где церковно-славяньскій негармонійно помѣшано зъ выраженями и формами языкôвъ польского и руского. О много бôльше оказуютъ ся живй вплывы въ трійцятыхъ рокахъ.

Межи галицкими письменными людьми не було недостатку въ патріотахъ, котрй бажали розвою своеи народности, — але они не могли довгій часъ вырватись зъ тяжкихъ условій свого быту, зъ борбы зъ окружаючимъ гнетомъ народности, зъ лятинизаціи церковнои, котра ôддалила ихъ ôдъ Малорусинôвъ и ôдъ власнои старины; не дивно проте, що они довго не находили властивои дороги. Наконець долѣтає и сюды ôдгомôнъ славяньского ôдродженя и майже рôвночасно дôйшли сюды працѣ малорускихъ писателѣвъ зъ Украины, где вже ясно появились доказы, що народный языкъ може бути впровадженый на литературне поле. Украиньска литература могла оказати благодатный вплывъ тымъ бôльше, що исторія не помѣшала племеннои идентичности галицкихъ Русинôвъ зъ племенемъ въ Малороссіи пôдъ взглядомъ языка, быту и поезіи. Самй Русины не були въ силѣ пôддвигнути знамена своеи народности; ажь коли появивъ ся въ Малороссіи народный живый языкъ въ книжцѣ, коли вôйшла въ житє яка-така литература — тогды по конечности порушила она самй глубокй инстинкты и взбудила вспôвчутє у Русинôвъ. Народна поезія Малорусинôвъ оказала той морально-національный вплывъ, о якôмъ мы вспоминали. Тогды вже выданй були зборники Цертелева и Максимовича; польскй ученй, Доленга-Ходаковскій, Вацлавъ зъ Олеска звернули свою увагу на рускй пѣсни въ Галичинѣ и ставили ихъ высше польскихъ,—тое узнане дало такожь духа галицкимъ патріотамъ. Въ початку трійцятыхъ рокôвъ завязавъ ся невеличкій кружокъ галицкихъ студентôвъ Львôвского универзитету, котрй поставили собѣ за цѣль, пôзнати питому народнôсть и основати галицку литературу. Примѣры ôдродженя у другихъ племенъ додавали имъ силы въ тôй мысли, що ихъ нарôдъ — они числили єго на 15 мілiонôвъ — маєтаке саме право до особного литературного розвою. Въ тôмъ кружку були Шашкевичь, Вагилевичь, Головацкій, Илькевичь и другй. Щобы вскрѣпити свôй народный напрямъ, они приняли славяньскй имена Руслана, Далибора, Ярослава, Мирослава и иншй. Въ 1834 роцѣ задумали вже були выдати невелику книжку зъ народныхъ пѣсень и власныхъ статій, въ прозѣ и стихахъ, пôдъ назвою „Зоря“; — але мѣстцевй власти не тôлько взборонили выдавництво, але єще ôддали молодыхъ писателѣвъ пôдъ надзôръ полиціи. Пôзнѣйше напечатали тй товаришѣ згадану книжку въ Пештѣ (бо на Уграхъ були свобôднѣйшй порядки), однако въ Галичинѣ була книжка зновъ заказана. То була „Русалка Днѣстровая“ (у Будимѣ, письмомъ корол. всеучилища Пештяньского 1837. XX, 135), котру можна уважати яко початокъ новѣйшои галицкои литературы.

Маркіянъ Шашкевичь (1811 — 1843) єсть знатнѣйшимъ писателемъ того часу. Бувъ ôнъ сыномъ священика въ Золочôвскôмъ окрузѣ, учивъ ся въ Львôвскôмъ

университетѣ; тутъ попались єму въ руки „Енеида“ Котляревского, зборникъ пѣсень Максимовича и малоруска граматика Павловского (1818), котрѝ выкликали въ нѣмъ цѣлковитый переворотъ: тѝ книжки ôдкрыли єму нову дорогу; ôнъ взявъ ся до пôзнаня свого народу, єго пѣсень, преданій, обычаѣвъ, письменнои старины; ôнъ ставъ зъ надмѣрною силою працювати надъ ôдродженємъ рускои народности и вплынувъ своими гадками на кружокъ людей, котрый зôбравъ ся около него. „Днѣстрова Русалка“ була въ особенности єго дѣломъ. Єго „Думки“ и „Псалмы Руслановѝ“ були початкомъ новои поетичнои литературы; гдеякѝ зъ єго пѣсень перейшли навѣть въ загалъ народу. Шашкевичь умеръ скоро, будучи священикомъ въ Золочôвскôмъ окрузѣ; але єму пощастилось положити основу до дальшого дѣла. Єго имя тѣшитъ ся у галицкихъ патріотôвъ великимъ поважанємъ: ôнъ першій пробудивъ Галичанъ до правдивого руского житя, давъ учути чародѣйнѝ звуки рôдного слова, показавъ дорогу галицкôй литературѣ.

Иванъ Вагилевичь (1811 — 1866) учивъ ся въ Львôвскôй духовнôй семинаріи, бувъ за участь въ „Днѣстровôй Русалцѣ“ и за звязи зъ славяньскими учеными (н. пр. Шафарикомъ) выключеный зъ помежи кандидатôвъ духовного стану; въ 1845 роцѣ знесено засудъ противъ него и ôнъ ставъ священикомъ. Въ 1848 роцѣ робивъ богато для пробудженя своєи народности, але вже небавомъ розлучивъ ся зъ своими товаришами (якъ каже Головацкій *„ôддавъ ся Полякамъ“*), перейшовъ на протестантску вѣру, терпѣвъ немало нужды, потôмъ бувъ однымъ зъ библіотекарѣвъ въ закладѣ Осолиньскихъ во Львовѣ, переводчикомъ, начальникомъ Львôвского архива, и много працювавъ на поли исторіи краєвои, языка, етнографіи и археольогіи. Рускѝ єго творы ограничились участею въ „Русалцѣ“ и въ газетѣ „Дневникъ“ зъ року 1848; потôмъ писавъ по польски. Єго ученѝ працѣ розсѣянѝ въ часописяхъ, въ ческôмъ „Часописѣ“, въ „Варшавскôй библіотецѣ“, въ „Библіотецѣ Оссолиньскихъ“ и т. д. Богато осталось такожь въ рукописяхъ, межь иншими и зборничокъ менше уживаныхъ слôвъ рускихъ.

Заказъ выданя „Русалки“ додававъ мало охоты галицкимъ патріотамъ, але въ трійцятихъ рокахъ появлялись вже ôддѣльнѝ працѣ, котрѝ побуджали до замилованя въ своєй народности. Такою була книжка Григорія Илькевича († 1841): „Галицкѝ приповѣдки и загадки“ (Вѣдень 1841); дальше кôлька граматикъ Левицкого, Вагилевича, Лозиньского; кôлька зборникôвъ зъ спѣванками, печатаныхъ латиньскими буквами — Вацлава зъ Олеска, Жеготы Павлѣ и Лозиньского. Хотяй Шашкевичъ вказавъ для литературы правдиву дорогу въ народнôмъ дусѣ и на живôмъ народнôмъ языцѣ, предсѣ появлялись єще такъ званѝ „клясичнѝ“ реторичнѝ поезіи. Такими були писаня Іосифа Левицкого („Стихъ“ въ честь галицкого митрополита, Перемышль 1838), Сим. Лисенецкого („Воззрѣніе страшилища в Пестѣ и Будѣ“ — описанє наводненя Дунаю, Вѣдень 1838) и иншѝ. Цѣкава рѣчь, що авторы подôбныхъ творôвъ, перекручуючи церковный языкъ думали, що пишутъ по малоруски! Ученый Максимовичь, професоръ Кіевского универзитета, розбираючи въ „Кіевлянинѣ“ 1841 року подôбнѝ плоды червонорускои литературы, ажь настрашивъ ся ихъ правдиво вавилоньского языка; ôнъ старавъ ся объяснити имъ, що литература не може истновати зъ якимсь штучнымъ языкомъ, и що средствомъ для великои цѣли повиненъ бути живый народный языкъ. Але єго переконуючѝ слова принесли мало успѣху; проте не дивно, що той „клясичный“ языкъ єще и теперь утримуєсь у однои части галицкихъ писателѣвъ.

(Дальше буде).

Рускѝ лѣтописи и лѣтописцѣ XVII. столѣтія.

(Критичный розбôръ Корн. Заклиньского. — Дальше.)

Межи лѣтописями козацкими, якѝ доси напечатано, найзнаменитшѝ суть слѣдуючѝ: Львôвска, Хмельницка, Чернигôвска и лѣтопись Самовидця.

„Лѣтопись Львôвска“.

Такъ названа длятого, що авторъ єи проживавъ по найбôльшôй части у Львовѣ, и ту писавъ свою лѣтопись. Войцицкій называє ю „лѣтописею Рускою“, для того що — якъ каже — була написана черезъ Русина въ Галичинѣ, родомъ зъ Галичины*). Лѣтопись та сягає ôдъ року 1498 до 1649. Заголовокъ єи такій: „Исписаніе лѣтомъ отъ Рождества Христова 1498, и по немъ идущихъ“.

Не можь припустити, щобъ цѣла лѣтопись выйшла зъ руки одного автора, що выступивъ доперва въ другôй половинѣ 17 столѣтя. Такъ само неможливо, щобы ôнъ все, що дѣялось въ 16 столѣтю, списавъ зъ оповѣдань наочныхъ свѣдкôвъ, бо нѣкто не мôгбы такъ точно спамятати, въ котрôмъ роцѣ були Татаре, або морове повѣтря, або саранча. Се дасть ся пояснити тôлько въ той способъ, що авторъ „Львôвскои лѣтописи“ корыстувавъ ся записками зъ 16. столѣтя, починеными черезъ когось другого, и самъ дальше „исписувавъ“ лѣта, наводячи те, що чувъ ôдъ другихъ, що самъ бачивъ, въ чôмъ бравъ удѣлъ. Мôгбы кто сказати, що ôнъ тѝ вѣдомости зъ 16 столѣтя черпавъ зъ якои иншои лѣтописи, однакъ се неможливо длятого, що бувбы взявъ бôльше и обширнѣйшихъ звѣстокъ якъ тѝ, що ихъ находимо въ лѣтописи. Мусимо отже лѣтопись Львôвску роздѣлити на двѣ части. Перша часть ôдъ року 1498 до 1605 заповнена дуже коротенькими звѣстками въ двохъ або трехъ словахъ, напримѣръ року 1525: „Турцы Рогатынъ доставали“; року 1542: „Саранча о Матцѣ Божой“; року 1597: „Наливайка згублено“; року 1602: „Радимна выгорѣла вшитка“. — Подôбно такожь коротенька згадка, що сей або той король померъ, а той наставъ и пр. Замѣчательно, що цѣла та часть лѣтописи написана у Львовѣ авторомъ, що нѣкуды зô Львова не рушавъ ся, и записавъ переважно такѝ подѣѣ, що лучились въ Галичинѣ. Про те, що тогды дѣялось на Украинѣ, про гетьманôвъ козацкихъ и т. д., не згадуе, кромѣ про Пôдкову и Наливайка, однакъ и се лишь длятого, що першого зъ нихъ у Львовѣ стято, а другій ходивъ до Угоръ и вертавъ зъ ôдти черезъ Галичину. Одинъ тôлько рôкъ 1592 подає обширнѣйшу звѣстку, а се тому, що лѣтописець росказуе, въ якій способъ настала унія. Однакъ и ту не хоче ôнъ довго задержуватись, а ôдсылає свого читателя до дѣльця исторично-полемичного пôдъ надписею: *„Перестороґа зѣло потребная Православнымъ Христіянамъ“***) — написаного въ тôмъ часѣ черезъ якогось Львôвского священика, що бувъ на соборѣ въ Берестю. Можь бы думати, що цѣлу ту часть лѣтописи Львôвскои ажь до року 1605 написавъ авторъ „Нерестороги“.

Друга часть лѣтописи, котра насъ властиво займати буде, починає ся ôдъ року 1605 и тягне ся до 1649. Выйшла она зъ руки самого автора „Львôвскои лѣтописи“. Ôдъ року 1605 вѣдомости стаютъ обширнѣйшѝ, хотяй се бувъ мабуть доперва рôкъ уродженя автора, однакъ мôгъ ôнъ дôзнатись про все ôдъ свого батька, що живъ до року 1621, и ôдъ

*) Kwartalnik Naukowy, Kraków 1835, T. II. ст. 86.

**) Пересторога напечатана въ „Актахъ отн. ко исторіи Западной Россіи“ T. IV. N. 149. (Петрушевичь, лѣтопись Львовска, ст. 9.)

другихъ очевидцѣвъ, дальше мôгъ вже самъ не одно видѣти. Всѣ подѣ ажь до року 1630 описавъ пôсля того, що єму другї росказували, и що самъ затямивъ зъ молодыхъ лѣтъ; доказомъ того тая обстанова, що гдеякї роки, въ котрыхъ важнї подѣ стали ся, подає ошибочно — напримѣръ битву пôдъ Цецорою на рôкъ 1619 мѣсто на рôкъ 1620; побытъ королевича Володислава и гетьмана Сагайдачного у Львовѣ на рôкъ 1620 мѣсто 1621; смерть Сагайдачного на рôкъ 1620 мѣсто 1622*). Видно зъ того, що авторъ всѣ тї приключеня описавъ не сучасно, а кôлька лѣтъ пôзнѣйше, и для того даты, якї подає, не суть точнї. Згадуючи про осаджене Димитрія Самозванця на престолѣ 1605 року, каже: „И съ того ся война почала въ Москвѣ, и точила ся много лѣтъ**)“. Видно, що се писавъ авторъ кôлька або и кôльканайцять лѣтъ пôзнѣйше.

Ôдъ року 1630 авторъ почавъ брати удѣлъ въ справахъ публичныхъ, ставъ бувати по свѣтѣ, длятого вѣсти, якї ôдъ того року подає, суть обширнѣйшї, дотычатъ вже цѣлои Руси-Украины, переважно козакôвъ; даты суть точнї, вѣроятно въ тôмъ роцѣ почавъ писати авторъ свою лѣтопись и ôдъ теперь вже описувавъ сучасно подѣ рôкъ за рокомъ. Наступає пытанє, въ котрôй именно части Руси, и въ котрôй мѣстцевости була написана лѣтопись Львôвска?

(Дальше буде.)

*) Лѣтопись Львовская. Петрушевичъ, ст. 12, 13

**) ibidem ст. 10.

ЗЪ НАРОДНЫХЪ УСТЪ.

Пѣснь Пресвятôй Богородици Чудотворнôй Почаєвскôй.

Изъ сторонъ Золочôвскихъ прислано намъ понижше замѣщену пѣснь до Матери Божои Почаєвскои; сѣ спѣває повсюды людъ рускій за кордономъ и зъ ôдтамъ розповсюднилась она въ околици Бродôвъ по приграничныхъ селахъ Галичины. Пôдъ взглядомъ языковымъ и поетичнымъ ôдрôжняє ся пѣснь тая дуже корыстно ôдъ нашихъ галицкихъ пѣсень ôдпустовыхъ и проте радо помѣщаємо ю въ нашôй „Зори“.

Пасли пастырѣ ôвцѣ на горѣ,
Видѣли Матерь Божу на скалѣ,
На тôй скалѣ стопку знати,
Где стояла Божа Мати,
Тамъ воду берутъ, всѣмъ вѣрнымъ даютъ.

О пречистая Дѣво Марія,
Где въ Почаєвѣ икона Твоя,
Чуда Твои надъ чудами,
Показалась надъ Турками,
Бо Твоя сила всѣхъ побѣдила.

Зъ града Збаража въ Почаєвъ прійшли,
Много народу христіянъ знайшли,
Зачали ся уганяти,
Якъ бы могли всѣхъ достати —
Раду складаютъ, всѣ ся змовляютъ.

Въ вôвторокъ рано браму злягли,
Законникови главу истяли;
Ôнъ взявъ несе свою главу,
Матцѣ Божôй даєтъ славу,
Предъ образъ паде, духъ свôй предаде.

А въ монастыри плачутъ-ридаютъ,
Руцѣ пôдносятъ, крижомъ падаютъ,
Змилуйже ся Дѣво Мати,
Не дайже намъ погибати,
Въ нещастнôй доли, Туркôвъ неволи.

За оденъ бо день зъ Турецкой землѣ,
Ставъ въ Почаєвѣ чернець зъ неволѣ
Матерь Божую благати,
Щобъ хотѣла розôгнати,
Злыхъ Бисурманôвъ, Магометанôвъ.

Божая Мати всѣмъ ся зъявила,
И омофоромъ вѣрныхъ покрыла,
Не бôйте ся христіяне,
Не возьмутъ васъ Бисурмане,
Во свои руки, въ тяжкіи муки.

Чернець Желѣзо предъ Маріею,
Ставъ на повѣтру всѣмъ видимою:
Проситъ Панѣ Монархинѣ,
Не опускай тои святынѣ,
Яко Царица и Владычица.

Турки-Татаре смѣло ступаютъ,
На гору стрѣлы якъ дощь пускаютъ,
Уганяютъ ся зъ мечами,
Маютъ стрѣльбы за плечами,
Ихже всѣ стрѣлы назадъ летѣли.

Крикнувъ на войско турецкій баша:
„Всѣ мы погибли, недоле наша!
Стрѣлы назадъ ся вертаютъ,
И насъ самыхъ забиваютъ,
Що я такого бачу дивного?“

Зъ того ся Турки всѣ дивовали,
Такого чуда нѣтъ не видали —:
„Знати зъ небесъ Божї силы,
Полки войска наступили,
Насъ проганяютъ и убиваютъ...“

„Вы христіяне, (Турокъ пытає),
Що то за Панѣ въ горѣ сіяє?
Зъ нею войско изъ мечами,
Поступає все за нами,
Не идетъ землею но облаками...“

А христіяне такъ имъ сказали:
То Матеръ Божа стоитъ зъ ангели,
Єи образъ въ монастырѣ,
Славенъ чуденъ въ Божôй силѣ,
Котору маєтъ и всѣмъ являєтъ.

Страхомъ великимъ всѣ закричали,
Божую Матерь божкомъ назвали:
На повѣтру стоитъ Божка,
Зъ нею прійшло много войска —
Недоле наша, забитый баша!

Всѣ Бисурмане зъ мѣста рушаютъ,
Зъ коней падаютъ, карки ламаютъ,
Зъ Почаєва утѣкаютъ,
Невольникôвъ оставляютъ —
Маріи сила, страшна имъ была.

О Мати Бога, можна Царице!
Мы предъ тобою падемъ на лице,
Прибудь въ помощь и въ часъ смерти
Не дай въ грѣхахъ намъ умерти —
Предстательнице, всѣхъ Заступнице!

Гагôлки.

(Изъ зборника народныхъ пѣсень от. Мих. Цара. Всѣ три гагôлки записанї въ селѣ Пôдберезцяхъ коло Винникъ въ повѣтѣ Львôвскôмъ.)

I. Коструб.

Буде мене мати била,
Щомь Коструба не любила —:
Приѣдь, приѣдь Кострубоньку,
Стану зъ тобовь до шлюбоньку!

Рано, рано ранесенько
Та на бѣлôмъ камѣненьку*):
Приѣдь, приѣдь Кострубоньку,
Стану зъ тобовь до шлюбоньку!

Славажь тобѣ, Христе Цару,
Же мôй Кострубъ на цминтару:
Ноженьками придонтала,
Рученьками приплескала....

*) „Камѣненьку“ правдоподôбно вмѣсто: „комоненьку“. Въ старорускôмъ языцѣ „комонъ“ значило стôлько що „кôнь — ôдти выраженє комаиця-конюшина.

2. Романъ.

Де ты ѣдешь, Романе?
— На ярмарокъ, васпане.
А що везешь, Романе?
— А дѣвоньки, васпане.
А по чому, Романе?
— Сто за крейцаръ, васпане.

За вороты калужа,
Моя мила недужа:
Якъ музыку зачуе,
За стѣною танцюе.
А я малый невеличкій,
Ще й до того не дорôсъ,
А зô Львова до Кракова
Карабина не донѣсъ...
А я малый до дѣвоньки,
Треба менѣ драбиноньки.
Кадукъ менѣ раду давъ,
Що я собѣ бабу взявъ;
Якъ ярмарокъ настане —
Продамь бабу, васпане.

Звычайно гагôлку тую долучаютъ до другои гагôлки, званои „Жучокъ“.

По двѣ дѣвчинѣ берутъ ся за обѣ руки на окреетъ и стаютъ пара побôчь пары, а одна менша (Жучокъ) вылазитъ имъ на руки и поступае поволи по рукахъ неначе по живôмъ мостѣ, опираючись руками на рамена дѣвчатъ. Пары позôсталй зъ кôнця, пôдходятъ кôлькадесятъ крокôвъ, спѣваючи:

Ходитъ Жучокъ по жучинѣ,
А Жучиха по деревинѣ.
Грай Жучку, грай! и т. д.

3. Явôръ.

Ой нѣхтожь тамъ не бувавъ, де ся явôръ розвивавъ.
Ой яворе, яворoньку зелененькій!
На тôмъ яворoньку три мѣсяцѣ ясній,
Три мѣсяцѣ ясній, три парубки красній:
Оденъ парубонько: въ *Н. Н.* Ивасенько,
Другій парубонько: въ *Н. Н.* Федусенько,
Третій парубонько: въ *Н. Н.* Михасенько.

Ой нѣхтожь тамъ не бувавъ, де ся явôръ розвивавъ.
Ой яворе, яворoньку зелененькій!
На тôмъ яворoньку три зороньки ясній,
Три зороньки ясній, три дѣвоньки красній:
Одна дѣвчинонька — въ *Н. Н.* Марусенька,
Друга дѣвчинонька — въ *Н. Н.* Гандзуненька,
Трета дѣвчинонька — въ *Н. Н.* Зосуненька.

А ты Ивасеньку взѣй си Марусеньку.
А на Ивасеньку вышита сорочка,
Ой хтожь то ѣ вышивъ? — *Н. Н.*-ова дочка.
А на Марусеньцѣ зô Львова вѣночокъ,
Ой хтожь то ѣй купивъ? — *Н. Н.*-ôвъ сыночокъ.

А у Ивасенька рученька бѣленька,
Рученька бѣленька — листокъ написати,
Листокъ написати, до Марусѣ подати.
А у Марусеньки чорненькіи очи,
Чорненькіи очи — листъ перечитати...

(Такъ само повтаряютъ, приспѣвуючи до другои пары: „А ты Федусеньку взѣй си Гандзуненьку“ и до третѣи пары: „А ты Михасеньку взѣй си Зосуненьку“.)

Справы рускій въ Угорщинѣ.

(Пôсля „Одесского Вѣстника“ подавъ Василь Лукичъ).

Газета „Русская Мысль“ помѣстила въ выпуску за мѣсяць Марець статію *„Голосъ изъ Угорской Руси“*, въ котрôй анонимный авторъ представляе страшный станъ рускихъ справъ въ Угорщинѣ. „Дѣло дôйшло до того, пише авторъ, що не тôлько читанє рускихъ книжокъ и газетъ, але навѣть уживанє рускои мовы въ родиннôмъ кружку образованои верствы уважае ся майже карною провиною, хочь по закону рускои мовы можна свобôдно уживати въ школѣ и церквѣ, а такожь повинно уживатись єи въ урядовыхъ зношеняхъ начальникôвъ повѣтовыхъ, судовыхъ и иншихъ зъ особами и товариствами рускои народности, рôвно якъ и въ протоколахъ окружныхъ зборôвъ въ рускихъ комитатахъ“. Якажь рада на тое? Авторъ статіи, мѣжь иншими, указуе на кольонизацію Крыму угорскими Русинами, котрій пôсля єго слôвъ, легко моглибъ переселитись тамъ въ числѣ 30—40.000 родинъ. Єслижь не можна поселити угорскихъ Русинôвъ въ Крымѣ, то лишаесь еще Азія, ôддаленй береги Амура... Дальше мовитъ авторъ: „Лишаючи свои хаты и землѣ, емигранты угорскои Руси, моглибъ переселитись масами лише на рядовй землѣ, позаякъ приватнй властителѣ не даютъ достаточныхъ гваранцій въ сповненю заключеныхъ зъ емигрантами условій. Єсли тое горяче бажанє: переселитись на рядовй землѣ Россіи, удѣйствитъ ся, емигранты не лишь будутъ уратованй для рускои народности ôдъ соблазни мадяризаціи, або ôдъ загиненя безъ слѣду въ Америцѣ, но и станъ тыхъ Русинôвъ, котрî лишатъ ся въ Угорщинѣ, дуже швидко поправитъ ся. Переконавшись, що послѣднй могутъ освободитись ôдъ мадярского гнету емиграцiею, Мадяры станутъ далеко огляднѣйше поступати зъ рускими своими пôддаными, котрî приносятъ стôлько корысти державѣ своею працею и своими талантами“.

Якъ видно — повѣдае „Одесскій Вѣстникъ“ въ числѣ 91 зъ 6 Мая сего року — угорскій патріотъ розвязавъ цѣлу справу швидко и доволѣ навѣть дотепно! Але чи раціонально и практично? Зачнемъ ôдъ кольонизаціи. Факгомъ єсть, що угорскй Русины емигруютъ на полудне Угорщины. Въ Темешварскôмъ комитатѣ, въ Бачцѣ, навѣть въ Славоніи повстали рускй осады зъ людностею до 50.000. Щожь до емиграціи въ Америку, можна хиба указати на поодинокй случаѣ, що наступили въ сѣмъ роцѣ, коли въ декотрыхъ мѣсцевостяхъ Угорщины показавъ ся голодъ. Руска кольонизація на полудни Угорщины єсть продуктомъ цѣлого столѣтя. О скôлько звѣстно, рускй кольонисты або боронятъ своеи народности, або пôдмагаютъ сербскй и хорватскй племена. Въ Новôмъ Садѣ, въ центрѣ сербства, у нихъ єсть своя уніяцка церковь зъ приходомъ близько до 3000 людей.

Такимъ дѣломъ не видно цѣлкомъ конечности до переселеня новыхъ 30—40.000 родинъ. Тй, котрî конечно мусять емигрувати, найдутъ пріютъ на полудни Угорщины; ходитъ лишь о те, щобы привернути живй зношеня зъ кольоніями. Переселенє въ Росію такои великои масы угорскихъ Русинôвъ, бôльше якъ 100.000 людей, малобъ дуже сумнй наслѣдки для тыхъ, що лишатъ ся въ Угорщинѣ, позаякъ крайне наивно думати, що Мадяры будутъ далеко огляднѣйше поступати зъ позôсталыми рускими пôддаными. Противно, Мадярамъ се якъ разъ булобы на руку. Въ протягу половины столѣтя не булобы вже и спомину про Русинôвъ въ Угорщинѣ.

Боротись за народне истнованє, — каже дальше „Одесскій Вѣстникъ“, — а не покидати власнои та зэсидженои землѣ: отъ до чого винній намагати угорскй Русины. Они окажутъ тымъ и прислугу цѣлôй заходнôй Славянщинѣ, котрôй и єсть чого боятись *„Drang-y nach Osten“*. Не можна заперечити, що народна борба въ Угорщинѣ, особливо для

малочисленныхъ племенъ, нелегка. Но коли Сербы зъ такимъ успѣхомъ боронятъ своихъ народныхъ правъ, то и угорскѝ Русины, котрѝ безпосередно сусѣдуютъ зъ Галичанами, суть въ повнѣй змозѣ давати одпѣръ мадяризаціи. Але до того треба конечно корыстуватись правами, котрѝ надала имъ конституція, до якихъ належитъ выбѣръ депутатѣвъ въ Пештеньскій соймъ и т. д. Ктожь виненъ, що угорскѝ Русины посылаютъ въ Пештеньскій соймъ мадяролюбѣвъ? Въ артикулѣ „*Голосъ изъ Угорской Руси*“, межи кривдами, якѝ дознаютъ Русины зѣ стороны Мадярѣвъ, наводитъ авторъ и тое, що руске товариство св. Василія знищено. На те мусимо ѣдповѣсти, що товариство згадане истнуе, тѣлько не выявляе жадного житя, бо зарядъ товариства находитъ ся въ рукахъ партіи, котра апатично ѣдноситъ ся до руского руху въ Угорщинѣ. Ѣдъ самыхъ членѣвъ залежитъ змѣнити управу и ввести житє въ товариство. Въ загалѣ угорско-руска интелигенція позбавлена всякои енергіи. Мадяры, видячи крайну уступчивѣсть образованыхъ Русинѣвъ, ставлятъ чимъ разъ бѣльшѝ вымаганя; однакъ при першихъ ознакахъ постойности и ѣдваги они безперечно зрекутъ ся нѣчимъ неусправедливленои претенсіи: наказувати, въ якѣй кто мовѣ маe розмавляти въ родиннѣмъ кружку. У угорскихъ Русинѣвъ истнуе єдина газета, „Органъ епархіяльного правительства и Общества св. Василія Великаго“, выходяча на половину въ мадярскѣй мовѣ. Ся газета не богато корысти приноситъ народови. Щобъ наглядно пѣзнати, якою рускою мовою и якимъ стилемъ пише „Карпатъ“, тая „общественная, соціяльная, церковная, науковая, литературная и економическая газета“, наводимо дословно одну „Новинку“ помѣщену въ послѣднѣмъ числѣ зъ 29 Цвѣтня сего року: „Въ нашемъ духовномъ сѣменищѣ сущій садъ, будущими учителями нашего народа, причетниками наши художественно обробленъ, какъ мы сами удостовѣрили, что явно свидѣтельствуетъ при томъ, что наши причетники свой до сугъ не тратятъ...“ Можна премію росписати для того, котрыйбы ѣдгадавъ, по якому се списано? Чижь не ма змоги, выдавати для народу якій лучшій листокъ бодай разъ на тыждень?

Сказати треба, що рускій народъ въ Угорщинѣ далеко розумнѣйше и здоровше дивитъ ся на свѣй станъ, якъ єго интелигенція. Ѣнъ не уганяе „за журавлями въ небесахъ“, а твердо сидитъ на земли, котру лишили єму батьки. Двайцять селъ (Ярембина, Легнава, Яструбъ и иншѝ) выкупили у своихъ дѣдичѣвъ землю и лѣсы и уладились дуже гарно. Такои дороги винни держатись — кѣнчитъ „Одесскій Вѣстникъ“ — и иншѝ рускѝ села на Угорщинѣ. Патріоты винни пѣдмагати народъ въ тѣмъ дѣлѣ, а не маячити о емиграціи въ Крымъ, або до Азіи — на Амуръ...“

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ ЛИТЕРАТУРНѝ.

— Пишутъ намъ **зъ Цириха** (въ Швайцаріи): Въ Грудню минувшого року завязалось у насъ литературне товариство „Славія“. Всѣ славяньскѝ народности, зъ выемкою Полякѣвъ, заступленѝ въ тѣмъ товариствѣ. Русинѣвъ-Галичанъ єсть въ нашѣмъ мѣстѣ бѣльше, але до „Славіи“ вписало ся доси тѣлько двохъ: В. Нагѣрный, архитектъ мѣйского „HochbauBureau“, и Семечко, укѣнченый агрономъ. Але хотяй насъ мало, а все таки репрезентуемо нашъ нарѣдъ хорошо и, правду сказати, непослѣдну ролю тутъ граемо. В. Нагѣрный выбраный въ Мартѣ сего року предсѣдателемъ товариства и єсть въ великѣй чести и повазѣ у тутешнихъ членѣвъ-Славянъ. Мы кождои суботы сходимось на вспѣльнѝ вечерницѣ и майже на кождыхъ сходинахъ читаютъ ся реферати. Семечко уже два разы читавъ зъ рускои исторіи и буде свои одчиты зъ нашои исторіи єще дальше продовжати. Маемо такожь читальню и библіотечку невелику. Въ читальни єсть до 30 газетъ, межь тыми и „Дѣло“; давнѣйше було єще „Слово“ и „Руская Рада“, але теперь не знаемо для чого не присылаютъ, а грошевѝ ѣдношеня молодого товариства на пренумероване газетъ єще не позваляютъ. Поминки про Тараса Шевченка святкували мы дуже поважно. Удѣлъ въ вечерѣ брали всѣ народности и всѣ якѣбы рѣднѝ Русины-братя старали ся, щобы народне руске свято выпало скѣлько можь велично. Продукцій музычныхъ було кѣлька и всѣ выпали такъ гарно, що дѣйстно не знати, котрѣй дати перше мѣсце. Часть тутешнього городского оркестра безплатно ѣдограла 5 ѣдновѣдныхъ композицій музычныхъ, котрѝ всѣхъ присутныхъ до живого тронули. Нагѣрный мавъ прехорошій ѣдчитъ о Тарасѣ Шевченку. Зѣбраныхъ осѣбъ було высше 80. — Зъ литературы малорускои майже нѣчого не маемо тутъ въ читальни, а члены хотѣлибы читати. Такожь и словарь здавбы ся намъ, а нема єго. Здоровимо Васъ и надѣемось на помѣчь въ книжкахъ и газетахъ ѣдъ товариствъ рускихъ въ Галичинѣ.

— **Еще о литературѣ малорускѣй въ Россіи.** Пишутъ намъ поновно зъ Вѣдня: „Въ доповненю вѣстей, поданыхъ мною въ 8 числѣ „Зорѣ“, доношу Вамъ радостну новину, що указъ противъ малорускои литературы нынѣ въ части уже знесеный. Цензура Петербурска въ мѣсяци Цвѣтни дала призволенє на выпечатанє кѣлькохъ украиньскихъ книжокъ, межь иншими такожь на выданє малорускаго перекладу Гомеровои Иліяды, доконаного знанымъ и въ Галичинѣ писателемъ Руданьскимъ; правдоподѣбно одержатъ патріоты Кіевскѝ такожь призволенє на выдавництво малорускои газеты. Въ звязи зъ тымъ частковымъ знесенємъ указу стоитъ такожь поворотъ до краю п. Григоровича, булого секретаря при земствѣ въ Полтавѣ, котрого вывезено року минувшого въ стороны азійскѝ за те, що не хотѣвъ присланыхъ министерствомъ малорускихъ анти-соціялистичныхъ книжокъ розсылати до шкѣлъ и громадъ Полтавского повѣта. (Григоровичь заявивъ бувъ, що указъ царскій взбороняе безъусловно выдаванє всякихъ малорускихъ писемъ и що ѣнъ присланыхъ книжокъ дотя роздавати не буде, доки указъ напередъ не зѣстане знесеный.) — Урядовѝ газеты Вѣденьскѝ: „Wiener Zeitung“ и „Politische Correspondenz“, маючѝ досыть докладнѝ и безперечно урядовѝ информаціи зъ Россіи, подаютъ ближшѝ вѣдомости о проектованыхъ реформахъ въ земляхъ малорускихъ. До „Politische Correspondenz“ пишутъ зъ Петербурга нѣдъ днемъ 27 Цвѣтня: „Политика примиренья въ Россіи розтягае ся не лишь на поодинокѝ особы. Теперѣшній диктаторъ хоче такожь усунути антагонизмъ владѣючій межи розличными племенами въ державѣ, а то за помочею компромисѣвъ. Въ першѣмъ рядѣ маe ѣнъ на оку Малороссѣвъ. Племя тое, замешкале на Украинѣ и въ полудневыхъ частяхъ державы, доси мало лишь дбало о россійску идею державну и той фактъ историчный зневоливъ двѣръ Петербурскій до строгихъ мѣръ противъ Малои Руси. Найперше задумано усунути землю, на котрѣй розвивали ся антипатіи елементу малоруского противъ Россіянамъ и усунено знанымъ указомъ всякѝ условія, середъ котрыхъ мѣгъ розвивати ся языкъ малорускій. Русины могли зъ органами правительственными переписовати ся тѣлько по россійски; зъ церквы и шкѣлъ, зъ проповѣдей и наукъ, зовсѣмъ усунено языкъ малорускій. Тѣй то обстановѣ въ части приписати мусимо фактъ, що рухъ нигилистичный розвинувъ ся найсильнѣйше въ полудневыхъ областяхъ царства россійского. Гр. Меликовъ намагае теперь до усуненя причинъ незгоды домашнои и хотѣвбы оба тѝ роды зближити до себе. Початкомъ примиренья маe бути **заведенє языка малоруского въ урядахъ и школахъ.** Зъ другои стороны належитъ осторожно принимати поголоски о намѣреныхъ переговорахъ зъ Поляками...“ Газеты россійскѝ, котрѝ накликованемъ до безвзгляднои руссификаціи натворили були богато неладу въ Россіи, выражаютъ ся и зъ своеи стороны досыть прихильно о новыхъ реформахъ въ Малѣй Руси. Петербурске „Новоє Время“ такъ межь иншими выражае ся: „Розумѣесь само собою, що если свобѣдно по малоруски говорити, муситъ бути вѣльно и по малоруски писати. Нема и найменшихъ причинъ, ѣдмавляти права обывательства бесѣдѣ и литературѣ малорускѣй“. Такъ нынѣ пише „Новоє Время“, а передъ чотырма роками якѝ то похвалы не голосило оно на указъ выданый противъ рускои бесѣды! „Tempora mutantur et nos mutamur in illis...“

— Изданія Общества им. М. Качковского. Книжочка за мѣсяць Цвѣтень, 1880. **Управа хмелю.** Съ додаткомъ науки „О радахъ повѣтовыхъ“ и т. д. Накладомъ Общества им. Михаила Качковского. Цѣна 10 кр. а. в. Львѣвъ, 1880.

Обществу им. Качковского завдячити маемо важнѝ услуги на поли господарства и промыслу. Его накладомъ ѣдъ часу завязаня товариства появилось уже кѣлканайцять и по части цѣнныхъ книжочокъ, обговорюючихъ рѣжнѝ галузи сельского господарства; до такихъ надe-

житъ и найновѣйше выданє „Управа хмелю“. Окрѣмъ того для заохоты до поступового товариства и до промыслу уряджує товариство выставки промыслово-господарскій (торѣкъ въ Станиславовѣ, сего року въ Коломыи) и постаралось о выдавництво господарскои газеты „Господарь и Промышленникъ“ въ Станиславовѣ.

„Управа хмелю“ написана от. К. Дзеровичемъ зъ Топорова, однымъ зъ важнѣйшихъ продуцентовъ хмелю въ Галичинѣ. Згадана книжочка єсть властиво передрукомъ зъ послѣдного рочника „Газеты Школьной“, где розправа от. Дзеровича въ первый разъ була печатана Для околиць, догѣдныхъ до управы хмелю, и для всѣхъ початкуючихъ хмелярѣвъ подає розправа от. Дзеровича дуже приступнѣ и на довголѣтныхъ досвѣдченяхъ опертѣ рады и спостереженя. Не сомнѣваємось, що книжка станесь заохотою до управы хмелю въ тыхъ околицяхъ, где доси тою галузею господарства Русины не занимались, а где дикій хмелѣ по огородахъ и садахъ указуютъ на землю ѣдповѣдну для такои управы.

ВСЯЧИНА.

Незвычайнѣ приключеня. Въ Цвѣтню сего року доносили газеты о дивнѣмъ фактѣ, якій мавъ мѣстце на Угорщинѣ въ мѣстѣ Рабъ. Одинъ збродняръ за поповнене убійство засужденый зѣставъ на кару смерти и повѣшеный на шибеници. Колижь труна принесено до шпиталю въ цѣли здѣланя науковыхъ спостереженій и коли черезъ мертве тѣло пущено струю електричну, мнимый мертвець къ загальному перестрахови — ожывъ. Жаль однако, що житє тоє було лишь недовге, бо збродняръ по уплывѣ однои добы умеръ.

Дръ. І. Юнкеръ въ серединѣ минувшого столѣтя бувъ славнымъ лѣкаремъ и професоромъ анатоміи въ Галлє. Разу одного передано єму до огляду два тѣла висѣльцѣвъ. Були то жовнѣры тамошнои залоги; они умовились були, ночею, коли будутъ на стѣйцѣ (вартѣ), утечи зъ мѣста. Замѣръ не удавъ ся, обохъ зловлено и пѣсля тогдышнихъ правъ войсковыхъ повѣшено. Юнкеръ тѣла нещастливцѣвъ приказавъ внести до анатомичнои салѣ, щобы на другій день зъ учениками своими здѣлати потрѣбнѣ лѣкарскій спостереженя. Анатомична саля припирала до мешканя лѣкаря. Пѣзно въ ночи, коли професоръ єще спокѣйно сидѣвъ при столѣ и до завтрѣшнои лекціи приготовлявъ ся, зачувъ ѣнъ въ припираючѣй комнатѣ дуже сильный стукотъ. Зъ найбѣльшимъ холодомъ, безъ забобонного страху, поспѣшивъ професоръ, зъ свѣчкою въ руцѣ, до салѣ. Зъ разу здивовавъ ся немало, спостерѣгши лишь одно тѣло на столѣ. Окна були зачинены, двери такожь, крадѣжь зовсѣмъ була неможлива. Юнкеръ розглянувъ ся по комнатѣ и, першій разъ въ житю своѣмъ, почавъ дрожати... Але то тревало недовго. Въ кутѣ комнаты, клячучи на колѣнахъ, простеръ руки до лѣкаря повернувшій до житя висѣлець и моливъ тревожливо о милосердіє, о выбавленє ѣдъ поповнои кары. Незвычайный видъ, тонъ бесѣды и перейманча просьба тронула до живого чоловѣколюбного лѣкаря и ѣнъ обѣцявъ умилосердити ся надъ нимъ, тымъ бѣльше, що провина жовнѣра зъ морального становища не выдавалась єму великою збродненю. Тои самои ночи перебравъ ѣнъ вязня въ стару свою одѣжь, закинувъ на него подорожный свѣй плащь, покрѣпивъ єго виномъ и гдечимъ зъ своєи спижарнѣ, давъ до руки лѣхтарню и приказавъ нести дорогою попередъ себе. Такъ прийшли оба ажь до ворѣтъ мѣйскихъ. Лѣкаря стражники добре знали и безъ допытовъ отворили браму, въ надѣи, що ѣнъ иде до хорого. Мнимый слуга очевидно дѣставъ ся такожь за брамы мѣста. Теперь лѣкарь ѣдаровавъ на дорогу нещастливця, приказавъ єму, доки єще нѣчь, ити крокомъ поспѣшнымъ, а въ день держатись весело и нѣчимъ не здраджувати своєго положеня. По довшѣмъ проходѣ вертавъ Юнкеръ до мѣста. Коло ворѣтъ спытавъ єго стражникъ за товариша, але професоръ ѣдповѣвъ, що то бувъ слуга зъ того дому, куды ѣнъ нѣсъ помѣчъ лѣкарску, и що слуга теперь тамъ лишивъ ся. Ѣдповѣдь задоволила стражника и вертаючому лѣкареви отворено мѣйску браму. Тяжша була рѣчь, затаити трупа передъ ученики; але ту выстала вже сама повага учителя и єго слово не будило у ученикѣвъ пѣдозрѣня. Одъ того часу минуло лѣтъ 12, и нѣкому лѣкарь о дивнѣй своѣй пригодѣ не росповѣдавъ. По 12-ѣмъ роцѣ въ важнѣй однѣй справѣ поѣхавъ Юнкеръ до Голяндіи. Въ Амстердамѣ на однѣмъ публичнѣмъ мѣстци стрѣтивъ ѣнъ хорошо убраного привѣтливого мужчину въ середныхъ рокахъ. Бувъ то богатый мѣстцевый купець, котрый пѣзнавши лѣкаря представивъ ся єму яко знакомый зъ Галле, яко той давный бѣглець-жовнѣръ, котрому професоръ уратовавъ житє. Началась сердечна пріятельска розмова, зъ котрои лѣкарь довѣдавъ ся, що уратованый нимъ жовнѣръ черезъ десять лѣтъ служивъ у амстердамского купця, що ту справовавъ ся честно и прикладно, и що передъ двома роками выдавъ купець за него свою єдиначку-доньку. Сердечно тою вѣстею урадовавъ ся лѣкарь, бо пересвѣдчивъ ся, що даровавъ житє чоловѣкови честному и що за благородне своє дѣло не буде ѣдповѣдати передъ власною совѣстею.

Листокъ школьный.

— Рада школьна **краєва** именовала дѣйстными учителями школъ етатовыхъ: Владислава Слезиньского въ Дмитровичахъ, Ант. Вандзиляка въ Высовѣй, Ив. Шафранця въ Голини, Сим. Гнѣцкого въ Пилишковцяхъ, Леопольда Горошка въ Стыберовцѣ, Войт. Матысяка въ Победрѣ, Игн. Крыжановского въ Копечинцяхъ, Вас. Комарницкого въ Прокуровѣ, Владис. Смѣловского въ Сусѣдовичахъ, Ил. Кущака въ Пѣдгѣркахъ, Онофр. Бойчука въ Коржеличахъ, Винк. Буцкого въ Кришковичахъ, Ник. Туркова въ Довголуцѣ, Петра Шостака въ Хмѣльнѣ, Луку Горалюка въ Колодѣєвѣ, Винк. Лабендзя въ Єлеснѣ и Лонгина Дорожиньского въ Орѣховци. Дѣйстными учительками школъ етатовыхъ именованѣ: Ванда Зигадловичь у Львовѣ, Матильда Морштадтъ у Львовѣ и Клементина Закревска въ Стрѣлковичахъ.

— **Загальнѣ зборы Товариства педагогичного** ѣдбудутъ ся сего року въ Дрогобычи 21, 22 и 23 Липця. Члены Товариства, хотячѣ брати удѣлъ въ нарадахъ, маютъ найдальше до дня третого Липця завѣдомити о тѣмъ центральный зарядъ и заразомъ переслати 1 зр. Зарядъ постараєся о зниженє цѣны билетовъ на всѣхъ галицкихъ желѣзницяхъ. Пѣдчасъ зборовъ въ Дрогобычи посѣтятъ члены Дрогобыцку жупу сольну, Борыславскій копальнѣ нафты и Трускавецкій купелѣ. Проектована єсть такожь проѣздка въ иншій сусѣднѣ мѣстцевости, достойнѣ огляду (якъ до каменя въ Урычи, до Вороблевичь, Стебника).

— **При рускѣй школѣ взорцевѣй** въ Народнѣмъ Домѣ выдавано доси курсовѣ свѣдоцтва въ языцѣ польскѣмъ. На протестъ, внесеный Львѣвскими Русинами-родичами до краєвои Рады школьнои, ѣдповѣла таяжь Рада, що на будуще выдавати ся маютъ свѣдоцтва ѣдповѣдно до желаня родичѣвъ: въ языцѣ польскѣмъ або рускѣмъ. Русины Львѣвскій, незадоволенѣ тою ѣдповѣдею, занесли рекурсъ до выс. министерства.

— **Министерство просвѣты** возвало репрезентацію мѣста Львова, щобы ѣдповѣдно до ухвалы найвысшого трибуналу державного основано зъ фондѣвъ мѣйскихъ окрему школу зъ выкладовымъ языкомъ рускимъ для дѣтей рускихъ во Львовѣ.

Конкурсы учительскій. Рада школьна окружна въ Городку розписує пѣдъ днемъ 26. Цвѣтня 1880 конкурсъ на слѣдуючѣ посады учительскій въ округѣ Городецкѣмъ:

1. При школахъ етатовыхъ зъ платнею 300 зр. рѣчно и вольнымъ мешканемъ: а) въ повѣтѣ Городецкѣмъ: въ Барѣ, Обертынѣ, Родатичахъ, Ставчанахъ; б) въ повѣтѣ Рудецкѣмъ: въ Коропужу, Михалевичахъ, Новосѣлкахъ гостинныхъ.

2. При школахъ филіяльныхъ зъ рѣчною платнею 250 зр. и вольнымъ мешканемъ: а) въ повѣтѣ Городецкѣмъ: въ Лозинѣ и Рокитнѣ; б) въ повѣтѣ Рудецкѣмъ: въ Беньковѣй Вишни, Пѣдгайчикахъ, Погорцяхъ и Поверхавѣ.

3 На посаду молодшого учителя або учительки при школѣ мѣшанѣй 4-клясовѣй въ Рудкахъ и Комарнѣ зъ рѣчною платнею 270 зр.

Речинець подания до 15 Червця сего року

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Посредствомъ редакціи прислали П. Т.: Дръ И. Я. въ Станиславовѣ: на „Дѣло“ 4·00, на „Батькѣвщину“ 1·30; от. Г. Г. въ Кончакахъ на „Карнавалъ славяньскій“ 0·50; П. К. въ Рускѣмъ Баниловѣ на „Страхопуда“ 1·35.

Выдає и ѣдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пѣдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ I. Львôвъ дня 15 (27) Мая 1880. **Число 10.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ однои строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ГАЙДУКИ.

V.

Ясный вечеръ наступивъ по теплôмъ дни. Спокôйно плывъ мѣсяць по темнôмъ небѣ, обливаючи блѣдавымъ свѣтломь вершки Балкану. Въ таборѣ гайдукôвъ стало тихо. На полянцѣ, пôдъ яснымъ небомъ, спочивали они закутанї въ свои плащѣ, зъ оружіємъ при боцѣ, якъ правдивымъ гайдукамъ пристало. Тутъ и тамъ можь було на скалахъ бачити тѣни вартôвникôвъ, котрї, укрытї за выстаючими скалами, табору гайдукôвъ изъ всѣхъ сторонъ стерегли.

Вже пôвнôчь минула, коли зъ печеры, въ котрôй Емира пробувала, показавъ ся образъ невѣсты. Осторожно оглянулась она въ около, а побачивши, що все спочиває, пôдняла заслону и показалось красне лице Емиры, облите свѣтломъ мѣсячнымъ. Мусѣло ѣй легше статись на свѣжôмъ, росою скропленôмъ воздусѣ, бо зôтхнула глубоко, а легонькій вѣтрець холодивъ єи лице. Довго стояла она нерухомо, въ глубокôй задумѣ; наконець здаваюсь, що розбитї єи думки зновъ починаютъ въ одно мѣстце збиратись. Чорне око заблысло и зновъ похмурилось; грудь ôддыхала коротко и тяжко. Потôмъ склонила головку, а зложивши въ крестъ руки на грудёхъ, ступала къ невеличкому байраку мѣжь скалами, где кôлька молодыхъ деревъ малесенькій гай утворили. Було то затишне мѣстце. Вправдѣ не щебетавъ тутъ соловейко, але выплывавъ кришталевый потôчокъ изъ скалы, а спадаючи зъ плескомъ въ долину, розбрыскувавъ свои кроплѣ въ около мовь дощь бриллянтовый. Тутъ усѣла Емира на камени, спустивши въ долину очи, бо єще єи думочки не прояснились цѣлкомъ. Журба и боязнь, а може одно и друге, стискали єи серце, глубокї взцохи добувались зъ єи устъ, и притискаючи крѣпше руки до сердця, прошептала она: „Чого менѣ такъ лячно?... Батько мôй добрый и любитъ мене; я знаю, що ôнъ нѣчого не пожалує, щобъ мене освободити. А прецѣжь менѣ такъ лячно, що слёзы самї навертаютъ ся“.

И дѣйстно покотилась долѣ личкомъ слёза и заблысла ôдъ свѣтла мѣсячного мовь ясна перла на травици.

„Чи гарный той молодець“ промовила зновъ по хвили: „чи той богатыръ-гайдукъ поверне назадъ щастливо?“ И тихонько прошептала она кôлька разôвъ имя Алексея. „Чому нашї молодцѣ не такї, якъ ôнъ; ахъ, чому мѣжь ними всѣми навѣть однѣсенького нема, щобъ хоть подôбный бувъ до него — до Алексея? — Зъ нимъ я зъ великимъ жалёмъ розстанусь. Ôнъ такій добрый, ôнъ спасъ мому отцю житє — ахъ! я єго нѣколи не забуду! — Великій Аллагъ! колибъ ôнъ тôлько въ пророка схотѣвъ увѣрити! Батько мôй певно бы єго высоко вынѣсъ, такъ высоко — — але менѣ о тôмъ теперь и думати не годитъ ся!“

Печервонѣвшись, мовбы кто найскрытшу єи гадку ôдгадавъ, замовкла она и довго мовчала.

Шелестъ въ травѣ розбудивъ ю зъ задумы. Она глянула и побачила передъ собою гайдука. Зъ переляку забула своє лице заслоною покрыти. Зôрвалась и хотѣла крикнути, але гайдукъ закрывъ єи уста долонею и потягнувъ ю лагôдно за собою.

„Цить! красна дѣвонько!“ прошептавъ ôнъ: „не бôй ся того, що передъ тобою до землѣ коритъ ся!“

Перелякана глядѣла Емира на молодця, що такъ прелестно до неи заговоривъ и наразъ прійшла ѣй гадка, що то може тайный пôсланець ôдъ єи батька. Але нѣтъ! тї жилистї крѣпкї члены, тоє обгорѣле лице, тоє ясне око, той палаючій поглядъ — здраджували, що чоловѣкъ той не бувъ Туркомъ. Але що бôльше єще: застромленый за поясъ ганчаръ зъ крестомъ у рукояти и висячій на шіи амулетъ зъ святыми мощами, то всё булобъ выстарчило, укарати смертею кождого Турка и ренегата, котрыйбы хоть разъ поваживъ ся подôбный амулетъ на себе вложити. Все то розважила Емира, и готова була на все. Она усѣла на камени и ждала, що станесь дальше. Гайдукъ изъ своєи стороны оглянувъ ся въ около, а побачивши, що всѣ єго товаришѣ крѣпко поснули, и що въ тôмъ тѣнистôмъ мѣстци нѣхто єго навѣть побачити не мôгъ, промовивъ до Емиры: „Я не спавъ и бачивъ, якъ ты при блѣдôмъ свѣтлѣ мѣсяця къ байраку приближалась. Тай годѣжь менѣ заснути, ôдколи твôй образъ станувъ передъ мои очи. Кто въ сонце дивитъ ся, ослѣпне, а кто разъ тебе побачивъ, той на вѣки спокôй душѣ утративъ — и я вже того спокою не маю. Скажи, чи не гнѣваешь ся на мене за те, що ôдваживъ ся за тобою слѣдити?“

„Я теперь въ неволи“ ôдповѣла Емира: „щожь тобѣ може на тôмъ залежати, чи гнѣваюсь на тебе, чи нѣтъ!“

„И много залежитъ!“ ôдповѣвъ гайдукъ пôднесенымъ голосомъ. „Я тужу за найменшою бодай ознакою твоєи ласки, — борони Боже, щобъ твоє ясне око навѣть на хвильку похмурилось. Ты така миленька, такъ и сіяешь красою; о, глянь хоть разъ на мене, а буде щастливый Игорь Станковичь, сынъ Головача!“ И благаючи простягъ ôнъ обѣ руки до неи.

Дивуючись слухала Емира бесѣду молодця. Такъ зухвало єще нѣкто до неи не промовлявъ. И отъ озвалась теперь въ нѣй дума пашевои дочки. Она забула,

що єсть плѣнницею гайдукôвъ, и выпростовавшись гордо передъ гайдукомъ, сказала дрожачимъ ôдъ гнѣву голосомъ: „Не забувай въ своєй бесѣдѣ, кто я, а кто ты, нужденный рабе!“

Игорь поблѣдъ, але за хвилю запалало єго лице червонымъ жаромъ. Ôнъ зôрвавъ ся, хвативъ судорожно правою рукою за грудь, пôдперъ ся лѣвою въ бôкъ, и глянувъ палкимъ окомъ на дѣвчину, котра теперь за пôзно нерозвагу свою пôзнала и дрожати стала. Довго мовчавъ гайдукъ, глубоко ôддыхаючи, бо грудь єго стиснулась ôдъ гнѣву.

„Кто ты, а кто я?“ почавъ ôнъ по хвили майже голосно говорити. „Чи думаєшь, що дочка пашѣ, дочка лютого ката христіянъ може гордо глядѣти и рабомъ называти вôльного сына вôльныхъ скалъ, потомка славныхъ прадѣдôвъ, що сидѣли на престолѣ князѣвъ сербскихъ, поки не зрадили прихильники твого батька свою ôтчину и свого Бога? Гей! послухай, кто я, котрого ты въ своєй гордости рабомъ назвала!“

Ôнъ примовчавъ, щобъ упорядковати свои мысли. Око єго палало єще заєдно гнѣвомъ, лѣва рука спочивала за поясомъ, а правою розмахувавъ на всѣ стороны, якбы поясняючи нею свою бесѣду. Залякана Емира притулилась до скалы, заслонила своє лице, бо вже не могла дальше выдержати острого погляду глубоко ураженого гайдука.

Въ кôнци поправивъ Игорь шапку и приближивъ ся до Емиры. „Клянусь тобѣ найсвятѣйшимъ именемъ Iисуса Христа, що тобѣ правду говорю въ кождôмъ словѣ — якъ Богъ на небѣ, котрый бачивъ славу Сербіи и славу нашого народу; слухай! Коли вашь поганый пророкъ свôй коранъ ôдъ самого сатаны отримавъ, а єго наслѣдники святый Ерусалимъ своимъ пôвмѣсяцемъ оплюгавили, зôбралось христіяньство, щобъ святй мѣстця освободити. Вже тогды знаходивъ ся мѣжь ними одинъ Головачь, яко начальникъ ôддѣла христіяньского. Єго слава розходилась по горахъ Ливану, а кровь мого прадѣда плыла зъ водами Кедрона. Але що я тобѣ о тôмъ росказую! Ты и такъ мене не зрозумѣешь, бо тобѣ незнакомй святй правды нашои православнои вѣры; ты заслѣплена діявольскимъ обманомъ своєго пророка! Скажу тобѣ лишь тое, що вже тогды имя нашои родины на всю Сербію було славне, и слава мого прадѣда навѣть тогды, коли поганый Бранковичь Амуратови свого Бога и ôтчину зрадивъ, не загинула, а доси єще жіє и — дасть Богъ — по вѣкъ жити буде. Независимо жіємо мы середъ нашихъ воротôвъ, свобôдни въ свобôдныхъ горахъ. Наше имя перенимає страхомъ Туркôвъ и безчестныхъ ôдступникôвъ, а наповняє радостею серця нашихъ братей. Мы остали ся вѣрными Богу и отчинѣ, а то бôльше значитъ, нѣжь колибъ мы надъ десятьма такими пашаликами пановали, якъ той, въ котрôмъ твôй батько христіянъ мордує. Чи чулась? то я! — А ты?... ты дочка пашѣ. Щожь въ тôмъ великого? Ты при всѣмъ лишь невôльницею гарему, дочкою зрадника, жертвою діявола!“

Ажь теперь почавъ гнѣвъ єго притихати; ôнъ ôдступивъ о кôлька крокôвъ въ гущавину, мовбы утомивъ ся, и поглядавъ безъ перервы на дѣвчину, котра ôдъ єго шорсткихъ слôвъ майже умлѣвала. На видъ той вспыхнула зновъ єго давнѣйша намѣтнôсть и въ великôмъ жалю упавъ ôнъ єй до нôгъ: „Горе менѣ! що я учинивъ? Не памятай дальше моихъ слôвъ, прекрасный ангеле! То въ гнѣвѣ злый духъ говоривъ зъ мене, и вчинивъ мене найнещастлившимъ сотворѣнємъ! Прости, Емиро, моя пане!... Ты мовчишь? На милôсть Бога, прошу тебе, скажи, чи менѣ прощаєшь, чи може хочешь, щобъ я въ пропастяхъ Балкану себе погубивъ и тамъ власною рукою мою провину укаравъ! Я противъ тебе и святого побратымства прогрѣшивъ ся, бо намовивъ Алексея Младановича до небезпечного посольства, щобъ мочи самъ на самъ зъ тобою бути!“

„Такъ? то се твоимъ дѣломъ було?“ сказала Емира, звернувшись теперь быстро къ нёму. „Але клянусь гробомъ своєи матери, що помимо твоєи никчемности Алексей щастливо поверне — а нѣ, то я по вѣки вже свого батька бачити не хочу!“

Игорь скочивъ, якъ колибъ єго гадь укусила. „То ôнъ причиною твоєи неласки для мене?“ сказавъ ôнъ зôтхнувши: „Ну, побачимо! — Єще ты не у батька!“ — И наразъ ставъ ôнъ такъ холодный, мовбы нѣчого передъ тымъ не случилось. Але блѣде єго лице, єго кровею пôдбѣгли очи здраджували, що въ души у него зродились лихй думки.

VI.

Сильный голосъ вартôвникôвъ роздавъ ся теперь изъ скалъ. Въ одинôй хвили станули гайдуки на ногахъ; и Игорь поспѣшивъ чимъ скорше до своихъ, та вмѣшавъ ся мѣжь товаришѣвъ. Зновъ роздавъ ся голосъ зъ вершкôвъ и можь було почути, якъ ктось кресомъ (стрѣльбою) о землю стукнувъ. „То нашй!“ кликнувъ одинъ зъ гайдукôвъ, и товаришѣ єго стали весело выкрикувати.

„Тихо, товаришѣ!“ озвавъ ся сурово Младанъ. „Нôчь має тысячь ушей, и єще не знаєте, чого выкрикуєте!“

„Нехай радуютъ ся, батьку!“ сказавъ Алексей Младановичь, спускаючись власне зъ вершкôвъ скалъ: „Приношу добрй вѣсти нашимъ; ану, хлопцѣ, близше до мене!“

„Чи упорались добре? Чи принявъ паша нашй условія?“

Такй и подôбнй пытаня посыпались изъ всѣхъ сторонъ. Гайдуки окружили свого посла и такъ були розцѣкавленй почути про успѣхъ посольства, що не замѣтили зовсѣмъ, якъ Емира, понукана цѣкавостею, ажь къ нимъ самымъ приближилась. Другй невѣсты повыходили такожь зъ печеръ, не смѣли однакожь такъ далеко зближатись, бо обычай строго наказує, щобъ невѣсты въ справы мужчинъ не мѣшались.

„Ну, роскажи!“ озвавъ ся теперь поважно Младанъ, заложивши руку за поясъ: „якъ вамъ поводилось, що робитъ паша?“

Алексей пôдкрутивъ молоденькій вусъ, не мало гордый зъ того, що увага єго хоробрыхъ и старшихъ товаришѣвъ теперь выключно на него звернулась. Ôнъ почавъ оповѣдати: „Вѣдомо вамъ добре, братя, якъ мы ôдъѣхали. Хоть добрй були у насъ конѣ, то такой зъ великимъ трудомъ и лишь за помочею нашихъ нагаёкъ змогли мы тыхъ ледачихъ спагôвъ (пôдпанкôвъ) дôгнати. Вчасно досыть приспѣли мы до Нового-Базару. Але въ Вучитринѣ, братя, то мовь изъ улія выроились Турки — га, га, га! Тôлько ихъ тамъ посходилось, що изъ за ихъ шатрôвъ та списъ навѣть мурôвъ Нового-Базару не видко“.

„А вжежь“ замѣтивъ усмѣхаючись Младанъ: „якъ жиръ зачуютъ, то мовь вовки скоро зберутъ ся!“

„Але такой безголовй они, батьку Младане!“ обôзвавъ ся одинъ старый гайдукъ: „тай якъ инакше бути може, якъ въ такого пророка вѣруютъ? Гей! чи не задумали они знайти насъ? Ой, мусѣлибы перше весь Балканъ ôдъ споду до вершкôвъ перевернути и скорше поглотилибы ихъ нашй святй горы, якъ море колись-то Египтянъ, заки знайшлибы насъ!“

„Такъ, такъ!“ притакнули гайдуки, а Алексей ставъ дальше оповѣдати: „Якъ мы побачили тыхъ поганцѣвъ, они саме тогды кланялись своимъ богамъ. Сейчасъ перервали приписану молитву и посыпались на зустрѣчь намъ. Бегъ изъ Зворника, Али Виданчь —“

„Сплюнь! сплюнь!“ закричали гайдуки: „той продôвъ сынъ, то зъ роду Бранковича, котрый на Коссовôмъ Полi Бога свого зрадивъ. Най буде прокляте имя его по вѣки!“

„Отжежь тотъ самъ“, оповѣдавъ дальше Алексей: „побачивши насъ, причвалавъ къ намъ, вымахуючи списою мовбы цѣлый Балканъ проколоти хотѣвъ. Раю христiяньску ôнъ дѣйстно досыть наколовъ ся, але зъ гайдукомъ справа инша. Мы высмѣяли его. Головачь сказавъ ему правду и въѣхали мы ôдтакъ въ Новый-Базаръ. Одступники затискали пястуки и скреготали зубами, а мы думали собѣ: „Бѣснуйтесь лишь, вражй сыны, то вамъ и такъ нѣчого не поможе!“

Гайдуки потакували головами, поправляли поясы, або гладили вуса.

„Паша сидѣвъ на радѣ. Якъ вôйшли мы, назвавъ насъ джаврами и велѣвъ ôдложити оружiе. Але Жеравица ôдповѣвъ, що оружiя не ôдложимо, лишь або безпечно повернемо, або всѣ до одного поляжемо, але тогды ôнъ дочки своеи бôльше не побачитъ“.

„Славно, Жеравица! закричали весело гайдуки, вывиваючи шапками понадъ головами.

„Годѣ, братя!“ сказавъ поважно Алексей: „хоть паша-бисурманъ, а таки жаль менѣ его стало, якъ ôнъ по тыхъ словахъ объ землю собою вдаривъ и рвучи свою сиву бороду заедно лишь имя дочки выголошувавъ. Навѣть Жеравица и Головачь тôлько поясы свои поправляли, а Юрiй таки добре мене въ бôкъ почастувавъ—“

„Росказуй, росказуй дальше!“ закричали гайдуки. „Та вжежь ôнъ таки батько, хоть душа его дiяволу запродана!“

„Въ кôнци прiйшовъ ôнъ до себе и спытавъ насъ, чого за выпущенe дочки на волю жадаемо, и освѣдчивъ намъ, що не пожалуe для неи навѣть крови зъ пôдъ серця“.

Колибъ увага гайдукôвъ не була такъ зовсѣмъ на Алексея звернена, булибъ почули глухiй стонъ, котрый зъ грудей Емиры выдобувъ ся. Але въ тôй хвили вже утихла Емира и стояла безчувственно, мовь вкопаный въ землю стовпъ.

„Головачь высказавъ ему нашй условiя. Черезъ хвилю глядѣвъ паша перѣшимо на насъ, а потôмъ озвавъ ся: „Богато вы ôдъ мене жадаете, але я вже казавъ, що не пожалую нѣчого для своеи дитины!“ И въ тôй хвили давъ ôнъ розказъ, щобъ беги росходились, Головачь же выславъ мене сюды, щобъ о всѣмъ вамъ росказати“.

„А чомужь ôнъ самъ разомъ зъ другими не прiйшовъ?“ спытавъ Младанъ.

„Ôнъ лишивъ ся у паши. Жеравица и братъ мôй Юрiй выйшли въ околицю на розвѣды, чи паша яку небудь здраду не задумавъ“.

„Ну, то мудро!“ похваливъ Младанъ. „Кто Туркови завѣрюe, той решетомъ воду носитъ!“

„Я ручу за слово мого ôтца!“ озвалась Емира и станула ôдважно посередъ згромадженя мужчинъ. Гордо пôднесла она голову, якъ колибъ вымагала для себе тои самои почести, яку ѣй невôльники батька ôддавали. „Я ручу за него!“ повторила она: „еще нѣколи не зломивъ ôнъ свого слова!“

(Конець буде.)

На котрôмъ мѣстци нынѣшного Галича и его окресности стоявъ старорускiй княжiй городъ Галичь?[1])

(Черезъ Дра Из. Шараневича.)

Положенe старорускаго княжескаго города Галича занимаe чимъ разъ бôльше свѣтъ ученый и мы нетерпеливо выжидаемо ôдъ компетентныхъ сторонъ остаточного рѣшеня того предмета. Академiя умѣтностей въ Краковѣ зъ иниціятивы професора штукъ красныхъ и члена Академiи п. Лущкевича, а такожъ и Вѣденьска комисiя центральна для выслѣдженя и охороны старыхъ будовлей, звернули увагу на старинность структуры костела ОО. Францискановъ имени св. Станислава (первѣстно церквы рускои св. Панталемона), положеного на поляхъ села Залуквы при устю рѣки Лôмницѣ, давнѣйше Чевъ званои, до Днѣстра.[2])

Жерела, котрй до выслѣдженя положенiя старорускаго княжеского города послужити могутъ, роздѣлити можна на слѣдуючй розряды:

I) Позôсталй руины, валы (окопы) земляней и урочища.

II) Захована доси топографична номенклятура, котру я зôбравъ зъ мапъ катастральныхъ т. е. помѣровыхъ, хоронячихъ ся въ архивѣ мапъ краeвыхъ во Львовѣ.

III) Исторично-топографична номенклятура, захована въ историчныхъ письменныхъ памятникахъ, передовсѣмъ въ документахъ.

IV) Положенe церквей давнѣйшихъ и теперѣшныхъ. Храмы Божй заховуютъ ся и по своѣмъ знесеню еще довго въ традицiи народнôй. Людъ и по сотках лѣтъ памятаe, що на тôмъ або сѣмъ мѣстци колись церковь знаходила ся.[3])

V) Свѣдоцтва черпанй зъ лѣтописей совчасныхъ и пôзнѣйшихъ.

Про недостатокъ мѣстця и часу не могу розписуватись широко и подробно о кождôмъ зъ тыхъ жерелъ;

[1]) Статiю тую пишу переважно на пôдставѣ зôбраныхъ мною матеріялôвъ вынятыхъ зъ регистратуры ц. к. прокураторiи скарбу во Львовѣ – на просьбу редактора „Зорѣ“ и товаришей, котрй сими днями робили екскурзiю на такъ звану „Чортôвску скалу“ на всхôдъ Львова, щобы ствердити мои погляды на первѣстне положенe стародавного Львова, высказанй въ Временнику Ставропигiйского Института зъ року 1875. Зъ тымъ то товариствомъ встрѣтивъ ся я за мѣстомъ и при поворотѣ до Львова выяснивъ мои новѣйшй погляды на положенe старорускаго княжого города Галича. — (Зъ причины помѣщеня въ „Зорѣ“ теперѣшнои статiи ôдкладаю продовженe оповѣданя о княгини Гальшцѣ до ч. 12.)

[2]) Професоръ Лущкевичъ въ Краковѣ першiй звернувъ увагу на старинность костела св. Станислава, а колишнои церквы. Будова тои святынѣ пôсля доказôвъ професора Лущкевича есть чисто-романьского стиля зъ застосованемъ до потребъ и церемонiялу восточного обряда и походитъ зъ XIII. вѣка.

[3]) Буваe, що люде опускаючи давнй жилища и переселяючись на инше мѣстце, переносили и празники храмовй своеи церквы до новои осады. (Зри мою исторично-географичну статiю въ Временнику зъ року 1875.)

*

я ограничу ся лишь на тôмъ, що спеціяльно дотычитъ положеня старорускаго города Галича. Пишучи тое предполагаю, що читатель достаточно обзнакомленый зъ положенемъ и географичною пластикою нынѣшнаго Галича. Лишь коротко замѣчу, що Галичь нынѣшній лежитъ по правôй сторонѣ Днѣстра, на побережнôй долинцѣ у стôпъ замковои горы, на котрôй стремлятъ еще розвалины польскаго замку; що повыше нынѣшнаго Галича вливаютъ ся до Днѣстра двѣ рѣки: Луква (давнѣйше Лыква) и Лôмница (давнѣйше Чевъ); що межи тыми обома рѣками лежитъ выжина (plateau) изъ стрôмкимъ спадомъ до Днѣстра а зъ лагôднѣйшимъ стокомъ къ Луквѣ; що Луква перерѣзуе долину обмежену зъ однои стороны тою выжиною а зъ другои стороны пасмомъ гôръ ажь до нынѣшнаго Галича, и що на тыхъ горахъ побудованй суть нынѣшнй села: Крылосъ, Пѣтричь и Козина; що горы тй пануютъ надъ тою рѣчною долинкою и що долинку тую замыкае горôъ, на котрôмъ стоитъ церковь села Викторова.[1])

Ad I.

Коло Галича звѣстнй менѣ суть:

а) кусокъ огромного вала ôдъ стороны зливу рѣкъ Днѣстра и Луквы, заразъ при костелку св. Станислава;

б) каменна руина посередъ поля, заросла корчами и ледви зъ далека замѣтна, на котрôй взносить ся знакъ тріянгулярный;

в) огромнй валы на верху горы Крылоса, посередъ котрыхъ стоитъ мурована церковь нынѣшна Крылоска храма Успенія Пречистои Богородицѣ; середъ тыхъ валôвъ и на нихъ такожь часть самого села есть побудована;

г) „церквище“ (na cerkwiskach), такъ назване поле въ селѣ Пôдгородѣ, положене межи полемъ „надъ Млынôвкою“ и полемъ „на Кривулѣ“[2]). Осада въ Пôдгородю (пôдъ городомъ положена) вразъ зъ приналежною землею сягала ажь по Лôмницю; на ей грунтахъ повстала пôзнѣйше осада Соколъ або Новесело[4]);

д) гора Городище въ обрубахъ давного монастыря храма Успенія Пресвятои Богородицѣ въ Пѣтрычи[3]).

Ad II.

Зôбрану мною зъ мапъ катастральныхъ помѣрчу номенклятуру зъ околиць Галича предложивъ я професорови порôвнавчои филологіи на тутешнôмъ универзитетѣ, Дру Брикнеру, до етимольогичного розкладу и на пôдставѣ здѣланого розбору позволяю собѣ здѣлати слѣдуючй заключеня:

а) Доховались двѣ топографичнй назвы зъ часôвъ панованя рускихъ князѣвъ до нынѣ, именно назвы: Галичь и Быковъ недалеко Галича (въ лѣтописи „Быкове болото“), въ котрôмъ року 1164 утопилось 300 людей ѣдучихъ зъ солею Удеча до Галича, зъ причины выливу Днѣстра.[5])

Галичь походитъ ôдъ старославяньского слова галъ, т. е. чорный, котре то слово въ нынѣшныхъ славяньскихъ языкахъ рѣдко и лишь въ зложеню приходитъ: galobela въ серôскôмъ означае чорно-бѣлого цапа; галка въ рускôмъ означае кавку и т. д.[1]). Тымъ способомъ Галичь (зъ формою закôнченя на ь=j) значилобы „головачок чорный“ або „сынъ Чорного“, котрый збудовавъ або которому приналежавъ Галичь.

Друга топографична назва дохована зъ рускихъ часôвъ есть Быкôвъ, ободонс, побôчь топографичнои назвы Mułwiska т. е. багнисте мѣсце, простираюче ся побôчь села Поплавникъ на лѣвôмъ березѣ Днѣстра, перетяте дорогою ведучою зъ Поплавникъ на всходъ. Нынѣшнй Быкôвъ лежитъ проте напротивъ выжины межи Луквою, Лôмницею и Днѣстромъ.

Рôвно якъ Галичь уформована есть назва Пѣтричь (зъ окôнченемъ на ь) ôдъ имени Пѣтрикъ. Въ обохъ назвахъ буква ч повстала черезъ змягченс зъ буквы к.

Назва Быкôвъ пôдъ взглядомъ граматичнои формаціи сходитъ ся зъ иншими подôбными назвами въ нынѣшнôй номенклятурѣ Галича, на пр. Батюхôвъ, Борщôвъ, Карповый Гай, лѣсъ Романкôвъ, гора Сибилôвъ и Викторôвъ. Суть то самй имена посѣдательнй и походятъ ôдъ: Быкъ, Батюкъ, Борщь, Карпъ, Романко, Викторъ.

Батюхôвъ лежитъ коло Быкова, а всѣ прочй наведенй назвы находятъ ся на выжинѣ, где передъ опустошенемъ черезъ Татаръ лежало село Григорôвъ (такожь зъ окôнченемъ на „овъ“ ôдъ имени Григорій) и поле Езовъ, або недалеко тои выжины (якъ н. пр. село Викторôвъ).

б) Назвы селъ поблизкихъ на згаданôй Залуковскôй выжинѣ (по лѣвôй сторонѣ Лôмницѣ и Днѣстра) походятъ ôдъ занятій тамошнихъ мешканцѣвъ: Блюдники ôдъ „блюда“ т. е. начиня; Хмѣльники ôдъ управы хмелю; Поплавники ôдъ певного рода великихъ сѣтей (неводôвъ), або ôдъ ловлѣ рыбъ такими сѣтями. Назвы тй правдоподôбно указуютъ на давнй занятя тамошнихъ мешканцѣвъ въ поблизкости старинного княжого города або на его передмѣстяхъ (Блюдники ôдъ занятя около выроблюваня начинь; Поплавники ôдъ выроблюваня певного рода сѣтей и т. д.)

в) Назва топографична Бѣдунь надъ рѣкою Лôмницею, по лѣвôй сторонѣ рѣки (повыше костела св. Станислава а пониже Сокола), походитъ ôдъ выраженя „бѣда“.

Чей то не самъ тôлько случай, що въ поблизкости Бѣдуня находитъ ся сѣножать „Перелома“, котра вразъ зъ сѣножатею „Зачевѣ“ належитъ до латиньского прихода въ Галичи. Бѣдунь означалобъ мѣстце великои бѣды, великого нещастя, котре, може бути, случилось зъ причины якихъ-то елементарныхъ катастрофъ, зъ причины перелому однои части выжины (на котрôй стоявъ стародавный городъ Галичь) черезъ рѣку Днѣстеръ и Лôмницю. Певно такожь не безъ причины поле при Лôмници напротивъ Быкового болота въ актахъ парохіяльныхъ зове ся „Plebańszczyzna“.[2])

г) Важною есть еще назва топографична Крылосъ т. е. Крылоска церковь, около котрои повстала осада

---

[1]) Въ документахъ згадуютъ ся „Стависка ôдъ Викторова“.

[2]) Въ однôмъ зъ ерекційныхъ документôвъ въ церквѣ Крылоскôй читавъ я, що ниву „церквище“ громада записала церквѣ Крылоскôй. Не знаю, чи то те саме урочище, що въ Пôдгородю „na cerkwiskach“.

[3]) Зри мою розправу „Стародавный Галичь“ въ „Зори“ яко Альбумъ на рôкъ 1860 ст. 300 на пôдставѣ „Acta terrestria Haliciensia“.

[4]) Sub anno 1754: „bona villae Podgrodzie seu Nova wieś dicta Śokoł ad bona Kryłos principaliter spectasse“.

[5]) Зри статію „Стародавный Галичь“ Альбумъ 1860 ст. 301.

[1]) Читаемо въ Длугоши такожь и имя власне Galicz. Liber II ad annum 1005... „principalium virorum, qui duces Borysz et Gleb occiderunt, haec sunt nomina Puchcza, Galicz et Lasko“.

[2]) Akta kościoła łać. Maryi Panny w Haliczu.. „Dniestr gruntu między Plebańszczyzną a Bykowem violenti meatu seu per diluvium posował.“ „Pratum Zaczewje, qui attigit pratum Ostrowczyk“. „Duo lanea in Załukiew sita pod Borszczowem i Karpowym gajem“. Wizya z roku 1643: „sianożęć (probostwa łać.) przez powódź Dniestrową oderwana i do Popławnik przez tę powódź przyłączona. Dziedzic Popławnik nieboszczyk odjął z starym Dniestrem tę sianożęć płebańską“.

Другй посѣлости лат. парохіи находились въ нынѣшнôмъ городѣ Галичи посередъ его укрѣпленій (зъ часôвъ польскои рѣчпосполитои),

Крылосъ. Назва та выробила ся подóбно якъ назва топографична Widła въ самóмъ Галичи, або якъ Соколъ на грунтахъ Пóдгородя. Означаютъ тí назвы мѣстцевóсть óдъ ѣи власностей. Подóбнí назвы (съ формацією óдъ апелятивóвъ) находятъ ся внутръ теперѣшного Галича, рóвно якъ и въ цѣлóй тамошнóй окресности.

д) Ударяє такожь топографична назва Волославє. Мѣстцевóсть та припирала колись до грунтóвъ Сегиня, съ котрою назвою (н. пр. „zagroda pod Saginiami“) такъ въ самóмъ нынѣшнóмъ Галичи якъ и напротивъ него, по лѣвóй сторонѣ Днѣстра, спотыкаємось.[1])

Здавалось бы, що назвы тí съ формацією на „овъ“, подыбуванí на выжинѣ Залуковскóй (где безсомнѣнно лежавъ стародавный рускій Галичь), або хоть въ поблизкости тои выжины) повстали совчасно, вказуючи на вспóльнóсть пóдъ якимъ-то певнымъ взглядомъ. Я до тыхъ ту наведеныхъ назвъ всѣхъ не дѣлаю категоричныхъ заключенíй, бо не єсмь певный, чи всѣ топографичнí назвы Галича и єго окресности до мапъ катастральныхъ зостали втягненí, а списавъ я ту лишь враженє и уваги, котрí въ застосованю до топографíи старинного Галича возбудивъ въ менѣ трудъ проф. Дра Брикнера.

Ad III.

Смѣлѣйше приступаю къ третому роздѣлу жерелъ що до топографíи стародавного Галича.

а) Въ письменныхъ памятникахъ згадуютъ ся поля по тамтóй сторонѣ Днѣстра (alias Zadniestrze), посѣданí первѣстно черезъ латиньского пароха. Такожь и руска церковь мѣйска Рождества Христа посѣдала поля по лѣвóй сторонѣ Днѣстра, якъ то видно съ акту съ року 1777: „o sianożęć do cérkwi nativitatis Domini za Dniestrem, cmentarzysko zwaną“.

б) Ланы два тоижь лат. парохíи надъ Луквою, котрí король Владиславъ Ягайло за тамтí землѣ (Zadniestrze) замѣнявъ року 1404, отже въ рóкъ передъ тымъ, коли мѣстичѣвъ (мѣщанóвъ) Галича пасовисками обдаривъ[2]).

в) Перевóзъ на рѣцѣ Днѣстрѣ, съ котрого король Ягайло уступає для парохíи лат. обряду въ Галичи двѣ третины доходóвъ въ дни святочнí. Бувъ то дуже давный перевóзъ, бо на нѣмъ не грóшми лишь хлѣбомъ платило ся. Пóдъ рокомъ 1427 мовитъ ся: „De nauta in fluvio Dniestr videlicet panis, qui antiquitus de hujusmodi nauta est et fuit“[3]).

г) Поля и пасовиска латиньскои парохíи припирали до селъ Татарами опустошеныхъ: Григорóвъ и Перевозы, котрí то села уважали ся дѣдичнымъ добромъ тои парохíи (року 1427).[1])

д) Села Пóдгородє и Благовѣщенє, котрí съ давенъ давна (н. пр. року 1453) приналежали до церквы въ Крылосѣ[2]).

е) Каменный вывóзъ надъ Чвою (Лóмницею). Верхъ того каменного вывозу, напротивъ него, єсть поле Езовъ; оно єсть урочищемъ двохъ Татарами спустошеныхъ селъ, належавшихъ до латиньского прихода Григорóвъ и Перевозы. Насупротивъ каменного вывоза була колись церковь св. Спаса. Съ óдтамъ провадивъ такъ званый Спаскíй гостинець до Блюдникъ, положеныхъ заразъ по лѣвóй сторонѣ Чви (Лóмницѣ). Були тамъ такожь яблонѣ и груши старожитнí великí, котрí пóзнѣйше люде самовольно повыкопували, такъ що року 1628 позставали лише ямы на мѣстцяхъ, где ихъ повыкопувано[3]).

Ad IV.

Приступаємо теперь до четвертого розряду жерелъ, служачихъ намъ до выясненя топографíи старорускаго города Галича[4]). (Конець буде)

ЗЪ КАРПАТЪ КОЛОМЫЙСКИХЪ.

X. Жабє.

Жабє єсть найбóльше и найкрасше село въ цѣлыхъ Коломыйскихъ горахъ. Єсть тутка ажь двѣ парохíѣ: Жабє горѣшне и Жабє долѣшне; обѣ тягнутъ ся понадъ Черемошемъ... Хаты Жабєго розкиненí то по долинцѣ, то по горбахъ, то въ ярахъ помѣжь горами — широко-далеко, а лѣсы та полонины Жабѣвскí тягнутъ ся ажь до угорскои границѣ. Жабє припирає до найвысшихъ верхóвъ Карпатскихъ. Заразъ за селомъ на лѣвóмъ боцѣ Черемоша зноситъ ся высоко на кóлька тысячей стóпъ гора Кринта, на котрóй находитъ ся перша Жабѣвска полонина; а по правóмъ березѣ тужь за Жабємъ слыве помѣжь верхами Карпатскими Чорна-Гора, найвысша изъ всѣхъ верхóвъ галицко-рускихъ, съ котрои и лѣтомъ снѣгъ не злѣзає.

Жабє єсть то, можь сказати, столиця Гуцулóвъ; тутъ задержавъ Гуцулъ свóй найкрасшíй типъ и найславнѣйшу буйнóсть, ажь до часóвъ знаного вже намъ Герлички,

---

або безпосередно за брамами города на передмѣстю. Такъ читаємо въ актахъ лат. костела: „Ager in Hubinie in fundamento antiquissimi usus“ — а визія зъ року 1682 говоритъ: „in fundum, hortum et pomarium nuncupatum ecclesiae parochialis (r. lat.) antiquitus haereditarium, recte post portam civitatis ab ecclesia hic sibi tendentem in loco Młynówka post ecclesiam seu synagogam ruthenicam iacentem“. Двѣ суть Млынóвки; одна згадує ся въ люстрацiи умѣщенóй въ Lipińskiego i Balińskiego starożytna Polska: „którą wszyscy mieszczanie Haliccy i Załukiewscy czyścić byli obowiązani; и pole nad Młynówką w Podgrodziu зъ лѣвого берега Луквы, коло котрого наведене урочище „na cerkwiskach“ лежитъ.

[1]) Здає ся, що не припадково многí назвы топографичнí въ обсягу нынѣшного мѣста Галича формованí суть óдъ назвъ особовыхъ съ окóнченємъ „инъ“, на пр. Губинъ, Егулинъ, Мунятинъ, а назвъ зъ окóнченємъ на „овъ“ въ самóмъ Галичи нема. Правдоподóбно тí назвы въ нынѣшнóмъ Галичи зъ однаковою формацією повстали уже пóзнѣйше. До такихъ пóзнѣйшихъ формацій належатъ такожь назвы: Муравина, Тинява, Козина, Мединя, а навѣть и назва рѣки Лóмници (давнѣйше Чевъ).

[2]) Документъ Владислава Ягайла зъ року 1404. Actum in Grodek etc. Порóвнай: Lipiński i Baliński, Starożytna Polska: Halicz.

[3]) Дотацiя короля польского Владислава Ягайла зъ Кракова 1427. Въ Галичи мешкали вже тогды мѣщане латиньского обряда. Привилей той застерѣгає податки óдъ Русинóвъ, котрí óдъ мѣщанъ латиньского обряду домы и дворища купуютъ, якъ бы въ тóмъ ново-осадженóмъ городѣ Галичи мѣщане лат. обряда були первобытными або що найменше численнѣйшими жителями тогожь. Русины въ тóмъ мѣстѣ творили лишь частну осаду, подóбно якъ Русины въ городѣ Львовѣ Казимиромъ розширенóмъ — такъ що во Львовѣ улиця при церквѣ мѣйскóй, а въ Галичи улиця при церквѣ Рождества Христового, Рускою улицею называли ся. Инакше назвъ „Руска улиця“ не булобы, єслибы рускимъ було цѣле мѣсто.

[1]) Документъ зъ року 1427: „Item prata. agros supra fluvium Dniestr adiacentes villis desertis Hrehorov et Perewozy plaebanicis, utrisque ripis“.

[2]) Akta grodzkie i ziemskie T. III, Lwów 1878. pag. 94. Актъ розграниченя зъ року 1555: „bonorum ecclesiasticorum et ceterorum (aliorum) desertorum ad eadem pertinentium“.

[3]) Oblata in castro Haliciensi 1628. Visio cameralis terrestris: „Mieszczanie powiadali, że te pola z dawna są plebańskie, które pola leżą z tej strony od św. Stanisława Kościoła, przedtem cerkwi św. Pantalemona, którego pola gościniec idzie z Bludnik do Jezowa na wierch' tego kamiennego wywozu. Z tego miejsca (kamiennego wywozu) było dobrze widać ku Bludnikom i Pakasowcom.

[4]) Замѣтки тí подавъ я въ мѣсяци Грудню року минувшого проф. Лущкевичу до ужитку. Зъ нихъ въ слѣдуючихъ замѣткахъ дѣлаю короткíй вытягъ вразъ зъ згоднымъ моимъ и п. Лущкевича дослѣдомъ взглядомъ положеня старинного Галича.

котрый тому бôйнôсть прикоротивъ на вѣки. Варто видѣти Гуцула, рослого якъ смерека, легкого якъ олень, коли ôнъ въ цѣлôмъ своѣмъ малёвничôмъ строю гуляє. Крысаня (капелюхъ чорный сукняный) убрана широкою бляхою, обтыкана павлянымъ пѣремъ; сорочка бѣла, богато вышивана всѣлякими мережками рôжнобарвными и на обшевцѣ и на пазусѣ и на широкихъ рукавахъ вздовжь и довкола, пущена поверхъ суконного синого убраня; широкій чересъ изъ шкôры, набиваный густо бляхами та ſузиками; черезъ плече хороша дзьобенка (торба), або зъ рôжнобарвнои вовны або изъ шкôры, мосяжными ſузиками набивана; пôдъ шіевь звязаный пéтекъ (короткій сѣрачокъ), висячій свобôдно на хребтѣ, такожь обильно вышиваный всѣлякою заполочею; на ногахъ або чоботы зъ пôдкôвками, або легкій постолы шнурованй ажь до половины ноги, числячи ôдъ пяты до колѣна. То стрôй святочный Гуцула. Въ лѣвôй руцѣ держитъ ôнъ пôдчасъ танцю гарну и звинну Гуцулку зъ жаркими очима, такожь богато прибрану: на головѣ въ червону заполочь, квѣты и многобарвній бинды (стяжки), на шіи въ пребогате намисто, зложене зъ коралёвъ, пацёрокъ, дукачёвъ и хрестикôвъ, въ бѣлôй тоненькôй шовкомъ вышиванôй сорочцѣ, въ червонôмъ поясѣ, ſалёнами обшитôй красноôй спôдници и въ жовтыхъ чоботахъ. Такъ иде пара за парою. Наразъ першій леſинь (а за нимъ и другій) стане передъ музыкою, заспѣває коломыйки, притупкує, „вёвкне“, а ôдтакъ пуститъ ся крученого, мовь въ коловоротѣ, правою рукою топôрцемъ въ воздусѣ вывиваючи; часомъ въ танци кине топорець въ гору, що ажь млынця закрутитъ ся, и не перестаючи танцювати анѣ не змиливши такту, ловитъ его зручно понадъ головами танцюючихъ; часомъ зъ буйности выстрѣлитъ въ танци зъ пистолѣ, котру носитъ за поясомъ. Чи и нынѣ такъ веде ся, сомнѣваю ся, бо буйнôсть и богацтво Гуцулôвъ пришибненй Герличкою и жидами.*)

Старавъ ся я, звѣдатись гдещо про заложенє Жабего, и зъ ôдки сей нарôдъ помѣжь тыми горами, дебрами та ярами взявъ ся. Покôйный от. Яворовскій росказувавъ менѣ, що тотй горы давно за польскихъ часôвъ були пустынею, лишь дикимъ звѣремъ замешканй. Тутъ отже, мовь въ пропасть, утѣкати мали всѣ переступники ôдъ кары. Булибы отже тотй горы збѣговискомъ розличныхъ народôвъ, а найбôльше Полякôвъ, Русинôвъ, Волохôвъ, Мадярôвъ. Зъ часомъ, якъ видимо, взявъ гору надъ всѣма елементъ рускій. Тотй бѣглецѣ трудили ся нужды ради рыболовствомъ, ловлею дикихъ звѣрôвъ и розбоємъ, нападаючи на пограничній оселѣ. Зъ ôдти той духъ буйный и тая охота, ити въ опрышки, котра задержала ся въ Гуцулахъ ажь до новѣйшихъ часôвъ.

Основателемъ Жабего мавъ бути якій-то Жабка, Полякъ зъ роду, славный на свôй часъ розбôйникъ, о котрôмъ однако не задержало ся въ памяти докладнѣйшихъ вѣдомостей. Ôдтакъ вславивъ ся Добушь своими нападами и своими героичными зухвальствами. Бувъ то опрышокъ дивного роду; коли зъ однои стороны грабивъ богачёвъ, а особенно жидôвъ, то зъ другои допомагавъ бѣднымъ а церквамъ приносивъ богатй жертвы. Кажутъ, що ôнъ носивъ зъ собою всюда евангеліе, акафистну книгу и иншй книги церковнй, и що часто въ походѣ читавъ зъ нихъ самъ въ голосъ, а и его дружина одправляла зъ нимъ молебнѣ. Печеры въ Чорногорѣ, ему лишь звѣстнй, служили ему на сховище здобутыхъ богацтвъ, а въ случаю погонѣ давали и ему самому схороненє. Нарôдъ вѣритъ еще до нынѣ, що въ Чорногорѣ въ скалѣ суть скрытй Добушевй сокровища; тамъ показуютъ его крѣсло, на котрôмъ сѣдавъ, и камѣнь нимъ списаный.

Въ найновѣйшихъ часахъ переховала ся поведѣнка о славнôмъ опрышку Антосю Ревизорчуку, зъ котрого Коженёвскій зробивъ героя въ своѣй драмѣ „Верховинцѣ“. Пытавъ я про того Антося и вывѣдувавъ ся, чи ôнъ есть дѣйстнымъ лицемъ, чи може лишь черезъ поета выдуманымъ. Менѣ сказали, що ôнъ дѣйстно тамъ живъ, що направду утѣкъ зъ войска и ставъ ся опрышкомъ. Мавъ то бути леſинь, якихъ мало: красный якбы малёваный, рослый якъ ялиця, сильный на всѣ горы, а ôдважный, мовь левъ розлюченый; достойный лѣпшои долѣ.

О нѣмъ ходитъ поведѣнка, що ôнъ часто за старця перебраный, являвъ ся мѣжь народомъ, спѣваючи при лѣрѣ о его неволи-недоли, а ôдтакъ счезавъ въ лѣсы безъ вѣсти, и нѣкто не смѣвъ за нимъ туда слѣдити.

Ой десь ся подѣла, руска свобôдонько!
Отъ недавно, ще недавно въ горахъ пробувала,
Отъ недавно, ще недавно въ Гуцулахъ гуляла —
А теперь вже и тутъ тя нема, тай не буде,
Що разъ тихше о тобѣ споминаютъ люде.

Часомъ ще старець вироситъ ся до хаты,
О тôй давнôй свобôдонцѣ стане споминати:
Про тыхъ буйныхъ, якъ горы, Угорчикôвъ*) давныхъ,
Про тыхъ вôльныхъ, якъ вѣтеръ, Угорчикôвъ славныхъ,
Якъ свобôдно жили, гуляли и пили
И пана не знали!

„Въ верхъ смереки хлопцѣ, въ вышитôй сорочцѣ,
Крысаня зъ павами, сѣрачокъ зъ шнурами,
Чересъ зъ червôнцями, убранечко сине,
И вусикъ чорненькій, ажь дѣвчина гине.

Топôрцемъ звиває, дѣвчину стискає:
Пращай люба, мила душко, ватагъ покликає;
Пращай люба, мила душко — а якъ мя не буде,
Поплачь троха — будь здорова — вже дараба гуде!
Черемошь шумитъ, молодець летитъ,
А дѣвчина чорнобрива за милымъ тужитъ;
Ой шумитъ, гудитъ, вѣтеръ подуває,
А дѣвчинѣ чорнобривôй серденько вмлѣває“.

Такъ спѣвавъ старець. Наразъ задумавъ ся —
Чи про свои лѣта буйнй теперь нагадавъ си?..
„Бувай здоровь, ſаздо, пусти мя изъ хаты:
Тутъ ми душно, иду въ лѣсы мôй вѣкъ коротати“.

И счезъ въ лѣсѣ, якъ у воду — дебры го сховали,
Ревизорчука Антося въ нѣмъ люде пôзнали!

Тотй стихи складавъ я въ огородѣ священика въ Жабю нижнôмъ, ôдпочиваючи на муравѣ, въ роцѣ 1864.

Денисъ.

*) Гуцулы въ камеральщинѣ не робили панщины и не платили майже жадныхъ податкôвъ, лишь податокъ крови. По роцѣ 1848 судьба ихъ дуже погôршила ся.

„ЛЮБЮ ТЕБЕ...“

„Любю тебе...“ менѣ ты сказала,
Зоре єдина моя!
Ручку бѣленьку свою подала —
Ты веселилась и я...
О нѣ! я зъ щастя плакавъ, смѣявъ ся —
Мовь божевôльнымъ я ставъ!
Серцемъ, душею зъ тобовь вязавъ ся,
Зъ устъ твоихъ рай высысавъ...

*) Опрышки.

Въ тыхъ очахъ твоихъ небо я бачивъ,
Долю житя въ словахъ чувъ,
Мовь свѣтôвъ панъ всѣхъ, твою горячу
Къ серцю головку горнувъ!...

„Любю тебе...“ Коли я згадаю,
Въ груди бьѥсь серце и рвесь:
Вырватись хоче до свого раю —
Охъ, щодень такъ оно бьѥсь!
Самъ я не знаю, где бересь сила,
Що вно не хоче спочать,
Що въ моихъ гадкахъ все стоитъ мила
И все ся хоче думать...
Серце ся въ раю вже разъ скупало,
За раѥмъ рве ся, дрожитъ...
„Любю тебе...“ въ души ми остало,
Вѣчно въ души ми звучитъ!...

Иларіонъ Грабовичь.

Чорногорка.

IV.

У Чорногорцѣвъ задержали ся еще давнѣ звычаѣ супружескѣ. Якъ у старожитныхъ Славянъ, такъ по части еще и нынѣ практикуе ся въ Чорногорѣ такъ звана „отмыца“ т. е. упроваджене або выкраденe дѣвицѣ, мимо строгого закона, котрый карае такихъ проступникôвъ выгнянѥмъ зъ краю и сконфискованѥмъ маетку, а священика, повѣнчавшого таку пару, позбавляе священического стану и такожь выганяе зъ краю. Законъ ѥсть собѣ однакожь закономъ, а Чорногорцѣ уважаютъ такой рицарскимъ дѣломъ, увезти дѣвицю.

Въ селѣ Загарачь мавъ Чорногорець красну доньку Іоку, котру полюбивъ молодець Керсто, маючiй однако въ ѥи отци завзятого ворога, котрый доньку за иншого юнака зъ Бѣлопавловичь выдати хотѣвъ. Керсто рѣшивъ ся выкрасти дѣвицю. Одной темной ночи прiйшовъ въ ѥи село, выкликавъ ю даными знаками къ собѣ и предложивъ ѥй, щобы зъ нимъ утѣкала. Она бояла ся; мала бо трёхъ братей и много кревнякôвъ, котрi моглибъ убити ѥи милого.

„Не бôй ся — зашевнявъ ю любый, — я не прiйду по тебе самъ, а зъ десяткою товаришей хоробрыхъ; прiйдемо завтра не яко злодѣѥ, але выстрѣлами оголосимо свою сватьбу, котра хотяй буде кровава, але такой молодецка...“

„Жаль менѣ тебе“, говорила ѥму занепокоѥна любка: „жаль менѣ и отця и трёхъ моихъ братей; кождый бо зъ васъ може згинути въ борбѣ, котрои буду причиною. Але щожь менѣ робити? Обманути тебе — нечестно и страшно; утечи зъ тобою — значитъ навести на себе проклôнъ отця, а чи може що бути страшнѣйшого надъ проклятство отцевске?“

„Страшнѣйшiй ѥсть встыдъ для мене и тебе: видѣти ся въ рукахъ нелюба мимо власнои волѣ. А що на то скажутъ юнаки?“

„Та ѥсли такъ, то згода. Будьже юнакомъ и приходи по мене завтрэ. Я буду на тебе ждати; лишь не забудь щадити въ борбѣ отця и братей“.

Вечеромъ другого дня громадка молодежи зъ Керстомъ на чолѣ увезла Іоку. Въ чверть годины племя Загарчанъ довѣдалось о увезеню племяницѣ и кинулось въ погоню за грабежниками. Прiйшло до бôйки кровавои, въ котрôй було кôлькохъ убитыхъ и раненыхъ. Загарчане мусѣли уступити бôльшôй силѣ Керста. На тôмъ однакожь не скôнчило ся. Бѣлопавличѣ, довѣдавшись, що то прiятелѣ Керста ôдбили у нихъ невѣсту, рѣшили помстити ся конечно. Въ числѣ ста людей напали ночею на дôмъ Керста, въ котрôмъ молодѣ жили, убили пôдступомъ Керста, а молоду ѥго жену, мимо обороны и крику отчайдушного, заведено въ дôмъ першого нареченого, выбраного ѥи отцемъ. Іока осталась мимо то вѣрною любому свому Керстови, бо ôдъ накиненого ѥй мужа зъ племени Бѣлопавловичѣвъ утѣкла назадъ до родины.

Щобы пояснити звычай сватаня въ Чорногорѣ, скажу мимоходомъ, що Чорногорка выходитъ за-мужь дуже часто зъ власного выбору и любви. Найбôльше вліяне маѥ еще мати, але буваѥ и такъ, що долю доньки рѣшаѥ самъ отець, якъ мы то видѣли зъ повысшого примѣру.

Молодець чорногорскiй Михаилъ бачивъ ся неразъ на хороводахъ зъ красавицею Зоркою. Обоѥ порозумѣлись и танцювали разомъ, розпочинаючи танець публичнымъ поцѣлуѥмъ, якъ то вже ѥсть звычай въ Чорногорѣ.

Прiйшовши разъ до свого дому, Михаилъ ждавъ лише хвилѣ, щобы зъ отцемъ начати розговоръ о выбранôй любôй. Хотѣвъ знати, чи отець на ѥго выбôръ згодигъ ся. „Отче“, зачавъ ôнъ несмѣло: „менѣ подобала ся одна дѣвиця; зъ нею рѣшивъ ся я оженитись. Чи дашь менѣ на то призволене?“

„Позволяю, Милошь, позволяю, лишь скажи менѣ, зъ якого она дому. Думаю, що она ѥсть донькою чесныхъ и хоробрыхъ родичей, инакше мусѣвбымь тобѣ ôдмовити свого благословеня“.

„Она зъ хороброго роду Янковичей“ — сказавъ живо сынъ.

„Ѥсли такъ, то призволяю, хотябы она була и калѣкою“ — одвѣтивъ отець, и ставъ росповѣдати сынови о подвигахъ рицарскихъ того хороброго племени, котре два разы зъ одными ятаганами въ рукахъ брало крѣпость турецку Жаблякъ.

Одна женьщина спытала разъ Михаила: „Чи хорошажь твоя наречена?“

„Якъ кому — сказавъ Милошь, покраснѣвши — для мене она дуже хороша, бо я ю люблю, а що любе, то и хороше“.

Рѣшено теперь, просити о руку Зорки, але не розголошувати сватьбы, щобы въ разѣ ôдмовы не мати сорома. Другого дня заразъ выслало племя Милоша одного зъ поважнѣйшихъ и старшихъ своихъ членôвъ, Богдана, просити для Милоша о руку Зорки. Прiйшовши въ дôмъ Янковичей и ставши при порозѣ, сказавъ Богданъ: „Добрый вечеръ!“ — „На добру встрѣчу!“ — ôдповѣли родичѣ. — Вôйшовши въ комнату, пытаѥ Богданъ: „Чи ѥсть дома голова дому, Марко?“ — „Ѥсть дома“ — ôдповѣли ѥму. По звычайныхъ пытаняхъ: Якъ ся маѥте? Що чувати зъ Альбанiи? Чи убили и кôлько Туркôвъ? — прiйшли поубираны женьщины дому, щобы уцѣловати Богдана руку. Межи ними була и Зорка, на котру Богданъ звернувъ бôльшу увагу, и оглянувши ю — якъ то кажутъ — ôдъ стôпъ до головы, сказавъ до неи: „Будь здорова, красивая дѣвиця!

Господыня дому, мати Зорки, зняла зъ гостя верхню одѣжь, подала триногiй стôльчикъ до сѣданя и въ кôлькохъ хвиляхъ бувъ накрытый стôлъ для приѥму гостя.

Покрѣпленый старець говоривъ дальше: „Самъ я знаю и ôдъ честныхъ людей чувъ я, що у васъ ѥсть донька добра, Зорка. Я, и цѣле племя наше, бажаѥмо посвоячити ся зъ вами. Чи згоднi вы, выдати свою Зорку за мого племянника, Милоша?“

„Не знаю“, каже господарь: „я самъ хотѣвбы того; лишь треба запытати доньки и матери, якъ имъ подобаѥсь ваше предложене“.

Встыдливе мовчане дѣвицѣ чорногорскои, якъ и у насъ

Русинôвъ, єсть ознакою прихильности. Отцю Зорки осталось лишь на знакъ згоды подати Богданови руку и сказати: „Даю вамъ ю, и дай Боже, щобы она вамъ принесла щастє“.

„Хвала тобѣ, брате, сказавъ весело Богданъ, а уцѣловавшись зъ отцемъ Зорки, вынявъ зъ кешенѣ червонець (дукатъ) и подаровавъ Зорцѣ, котра грôшь приняла. Єсли дѣвиця не пріймає грошей, значитъ то, що она не згаджаєся на супружество. Такій посолъ ночує звычайно въ домѣ нареченои, а ôдтакъ выбираючись рано до свого дому, уговорюєсь, щобы о зарученю не розголошувати нѣчого, ажь до *„великои просьбы“*, котру обѣ стороны означаютъ на певный день. Дотеперѣшне поступованє Богдана єсть тôлько *„малою просьбою“*.

Повернувши до дому, розповѣвъ Богданъ, що все єсть въ порядку и що за тыждень ôдбуде ся „велика просьба“. По такъ радостнôй вѣсти спрошує отець молодого всѣхъ своихъ своякôвъ, щобы и они, бодай для самои формы, дали на той союзъ своє призволенє.

Коли зберутъ ся вже сродники, пытає отець: „Сына мого Милоша хочу женити зъ дѣвицею Зоркою зъ роду Ивановичѣвъ. Чи згаджаєте ся на той союзъ?“ — „Такъ, згаджаємо ся“ — ôдповѣдаютъ всѣ. И теперь идутъ забавы и пированя ажь до раня. Такъ само робятъ и свояки молодои Зорки.

По тыждни выбрало племя молодого чотырёхъ старыхъ и хоробрыхъ Чорногорцѣвъ, котрî зъ отцемъ Милоша ôдправились зъ подарками, щобы „по закону“ просити о руку Зорки. Отримавши „прихильне слово“, отець Милоша давъ Зорцѣ обручку, котру она приняла и заложила на палець. По тôй церемоніи сѣли гостѣ за стôлъ, где ихъ родичѣ молодои середъ веселыхъ пѣсней, гуслярного звона и выстрѣлôвъ угощали напитками и стравами; при учтѣ знаходилась и молода.

По обѣдѣ обмѣнюютъ ся гостѣ взаимными подарками, межи котрыми приходитъ и червоне яблоко зъ золотою або срѣбною монетою въ серединѣ, котре дôстаєсь молодôй яко символичный подарокъ, щобъ она була здорова и румяна якъ те яблоко и щобы мала подостаткомъ золота и срѣбра. Молода дає свому будущому свекрови такожь подарки.

По окôнченю тыхъ церемоній бере отець молодои гусли въ руки, и граючи приспѣвує пѣсни веселй.

Дѣвиця обманута такъ проклинає измѣнника въ пѣсни: „Проклятый будь незнакомый молодче—(часто бо трафляє ся, що женихъ, засватаный отцемъ, и не видѣвъ своєи нареченои) — що зъогидивъ ты моє лице! Боже, спусти хоробу на него на девять лѣтъ, щобъ болѣвъ ôнъ, не поправившись, и щобы не умеръ, доки не выпроситъ прощенія, не побудує церквы середъ дороги; нехай ажь тогды похоронитъ тебе мати твоя передъ церквою на дорозѣ!“ Такъ кляла Духайка-дѣвиця, та такъ и „стало ся“.

Межи „великою просьбою“ а весѣлємъ оставляютъ молодымъ часъ одного року и бôльше до близшого пôзнаня. На день весѣля выбираютъ обѣ стороны послôвъ, котрî умовляютъ ся о часъ и способъ обходôвъ весѣльныхъ. Въ самъ день весѣля сходятъ ся послы въ дôмъ молодого и приносятъ єму въ подарку великî хлѣбы „погачѣ“, печенй цѣлî бараны и безроги (званй „печива“), вино, мѣдъ и т. д. Забавляючись умовляютъ ся послы-сваты о назвы, якî пôдчасъ весѣля прибрати маютъ. Одинъ называєсь первенець, другій — старый сватъ, третій — шафаръ, четвертый — воєвода, дальшій — кумъ, а остальнй — сваты. Первенець иде на передѣ походу молодого и звѣщає своякôвъ молодои, що зближаєся женихъ зъ весѣльными гôстьми. Старый сватъ, поважный звычайно мужчина, муситъ добре бесѣдовати, божь на нѣмъ тяжитъ обовязокъ при розличныхъ церемоніяхъ весѣльныхъ держати ôдповѣднй бесѣды. Кумомъ выбираютъ когось зъ родины жениха, а сватôвъ зъ пріятелѣвъ и знакомыхъ. Такій похôдъ зъ пѣснями, гуками и выстрѣлами продовжаєся неразъ кôлька дней, а залежитъ то ôдъ ôддаленя помешканя невѣсты. Стравы и напоѣ провадятъ зъ собою, длятого потрѣбный и шафаръ и воєвода. Скоро похôдъ зближаєся до дому невѣсты, сваты стаютъ и ожидаютъ єи родину, котра выйшовши напротивъ, частує винами и впроваджає прибулыхъ въ єи дôмъ. Тутъ передає шафаръ свадебный хлѣбъ „старому сватови“, котрый ôдтакъ взявши хлѣбъ до руки, говоритъ до прибулыхъ: *„Позолотьтъ єго!“* — на що „старый сватъ“ жениха ôдповѣдає: *„Въ добрый часъ!“* Теперь „старый сватъ“ жениха кладе кôлька червôнцѣвъ на той хлѣбъ, а „старый сватъ“ невѣсты бере хлѣбъ, кладе собѣ на голову и говоритъ переломлюючи єго: „Якъ зъ того дому выходитъ дѣвиця, то нехай дасть Богъ и св. Іоанъ, щобы въ єи новôмъ домѣ родились пшениця и кукуруза; щобы множились у неи ôвцѣ якъ звѣзды на небѣ, щобъ у неи було стôлько жита, скôлько єсть пѣску въ мори; щобъ єй давъ Богъ тôлько сынôвъ, кôлько ихъ було у Югъ Богдана“. (Згаданый тутъ Югъ Богданъ, загально знаный сербскій патріотъ и герой, мавъ девять сынôвъ хоробрыхъ, зъ котрыми згинувъ въ борбѣ зъ Турками на Косовôмъ Поли.)

Коли гостѣ забавляютъ ся, въ осôбнôй комнатѣ дружки и свояки убираютъ молоду въ нове одѣнє. Ôдтакъ братъ, або найближшій своякъ, входитъ въ комнату и при словахъ *„Въ добрый часъ, сестро!“* здôймає зъ єи головы шапку, кидає въ кутъ и кладе на єи голову „морожу“, т. є. чорну хусточку шовкову зъ червоными берегами.

Такъ перебрана входитъ молода въ гостинную комнату, где ю сваты саджаютъ на першôмъ мѣстци. По скôнченôй учтѣ братя молодои ôддаютъ ю шафарамъ, котрî зъ словами *„Хвала вамъ пріятель!“* выводятъ ю зъ родительского дому въ церковь. Коли цѣлый похôдъ кôльканайцять крокôвъ увôйшовъ, кричатъ родичѣ за нею: „Прощай, рôдна доню наша!“ Она обовязана оглянути ся єще разъ на родичей и братей и своякôвъ. Въ церквѣ молода уклякає передъ образами; пôзнѣйше женихъ приходитъ неспостережно, приступає до молодои и починає ся церковный обрядъ вѣнчаня. Ôдтакъ выходитъ зъ церквы женихъ и стрѣляє изъ пистолета на знакъ, що ôнъ вже не молодець а мужь, и веде цѣлый похôдъ весѣльный середъ пѣсней и выстрѣлôвъ до свого дому.

ЗЪ ПОЕЗІЙ ГАЙНОГО.

Ты маєшь альмазы и перлы,
Всё маєшь, що збагне душа,
Ты маєшь найкрасшіи очи —
Щожь хочешь ще, любко моя?

Про очка твои тî гарненькî
Все пѣсня за пѣсневь плылà
Зъ моєи душѣ, зъ пôдъ серденька —
Щожь хочешь ще, любко моя?

Велика очей твоихъ сила:
Спокою не бачу вже я,
Ты горемъ мя вѣчнымъ покрыла —
Щожь хочешь ще, любко моя?

Ом. Одинъ.

Примѣтка. Еще року 1876 прислав менѣ незвѣстный Авторъ 6 поетичныхъ творôвъ, частею перекладаныхъ зъ Гайного, частею оригинальныхъ. Перекладчикъ, а взглядно Авторъ, пôдписавъ ся псевдонимомъ О м. О д и нъ. Все тоє переховувалось ажь до сего часу. Думаючи, що иншимъ способомъ не запôзнаєсь руска публичнôсть зъ почт. Авторомъ — передаю натеперь два ёго утворы почт. Редакціи „Зорѣ“.

Василь Лукичъ.

Галицко-руска литература.

(Дальше.)

Сейчасъ по оголошеню конституціи въ роцѣ 1848 зôбралась во Львовѣ руска „Головна Рада“ (рôдъ политичного товариства), котора поставила собѣ за цѣль означити бажаня и права руского народу; основалась галицко-руска „Матиця“ для выдаваня дешевыхъ пожиточныхъ книжокъ; въ Львôвскôмъ университетѣ отворено катедру руского языка и словесности; выклады руского языка впроваджено въ гимназіяхъ всхôднои Галичины. Опираючись на „рôвноуправненю“, жадала Львôвска „Головна Рада“ впровадженя руского языка не тôлько въ школахъ, а такожь въ публичныхъ урядахъ. Рада видѣла труднôсть дôйти до такого результату, але Русины числили на тоє, що рядъ повласть имъ свою помôчь. Тогдышнѣ ôдношеня державы спріяли Русинамъ. Рядъ шукавъ средствъ, щобъ дѣлати противъ Полякôвъ, а Русины доставляли такого средства. Зъ початку на все годилось правительство; годилось и на тоє, що рускій языкъ має таке саме право, що и польскій. Але коли угорске повстанє було усмирене и Поляки перестали бути страшными, станувъ рядъ зновъ бôльше по сторонѣ польскôй. Богато тутъ шкодили Русинамъ клеветы польскѣ и стало такъ, що рускій языкъ еще нѣбы не розвиненый, и длятого нехай остане ся урядовымъ языкъ нѣмецкій такъ довго, поки Русины не приготовлятъ людей, ôдповѣдныхъ заняти мѣстця учителѣвъ и урядникôвъ.

Такимъ чиномъ станули Галичане зновъ въ дуже невыгôднôмъ положеню. Они заявляли були щиро свою вѣрнôсть для Австріи, але покутнѣ интриги ôддали ихъ на жертву Полякамъ.

До того прилучились внутренній затрудненя. Выпадки ишли скорше, нѣжь Галичане здужали приготовитись до нихъ. Ôдповѣдь властей, що рускій языкъ еще не розвиненый до урядового ужитку, въ першôй хвили не була безъ пôдставы. Въ той часъ, коли Русины пôднесли политичне питанє о правахъ своєи народности, зôбравъ ся во Львовѣ „збôръ ученыхъ Русинôвъ и любителѣвъ народнои просвѣты“ для основаня Матицѣ, и въ питаню литературнôмъ мусѣвъ буквально начати ôдъ азбуки, ôдъ установленя правописи, печатныхъ черенокъ и литературного языка. Тоє питанє не було жартэмъ, бо до того часу образованѣ Галичане о много лучше владали польскимъ языкомъ, якъ своимъ питомымъ; теперь не можна було въ однôй хвили сотворити готового письменного языка: одни хотѣли писати языкомъ церковнымъ, другѣ народнымъ.

Мало-помалу ôдбилось тоє питанє языкове въ двохъ головныхъ партіяхъ, не вчисляючи перекинчикôвъ (перевертнѣвъ або ренегатôвъ). Одна партія опираєсь и теперь на „общерусскôй“ єдности и старає ся писати россійскимъ языкомъ; друга говоритъ о єдности въ границяхъ малорускаго племени и впроваджує въ письмо языкъ народный. Партіи тѣ ôдрôжнились и политичными поглядами. Перша, котру Поляки назвали ôдъ церквы св. Георгія або св. Юра, „святоюрцями“, складає ся головно зъ галицкого духовеньства. Она єсть безперечно патріотична и до жертвъ народныхъ склонна, и ôдзначає ся консерватизмомъ въ своихъ понятяхъ; одинъ ôдломъ тои партіи сильно перенятый засадами аристократичными и ôдзначаєсь погордою для *„темного хлопства“*. Друга партія сподѣвалась, що єдинымъ средствомъ, пôднести руску народнôсть въ Галичинѣ, єсть старане о народнѣ масы, о ихъ просвѣту и самопôзнанє, — зъ чого слѣдує потреба литературы на народнôмъ языцѣ, длятого що людъ иншои литературы не мôгбы понимати; зъ того слѣдує дальше зближенє и получене зъ малорускимъ ôдродженємъ въ Россіи; политичнѣ взгляды тои партіи бôльше свободолюбивѣ и демократичнѣ. При знанôмъ политичнôмъ положеню рускои народности пôдъ нѣмецко-польскою властею не могли галицкѣ патріоты до сего часу згôдно выяснити національныхъ задачь свого народу. Зъ ôдси-то постоянній взаимнѣ инкриминаціи, котрымъ, особливо изъ стороны рускихъ „аристократôвъ“, не було часто вже и мѣры.

Рôжница мнѣній галицкихъ патріотôвъ истнує и до сеи поры, длятого конечно вôйти намъ въ гдеякѣ подробности.

Одинъ зъ старшихъ ветеранôвъ галицкои литературы, Як. Головацкій, представляє новѣйшій хôдъ галицкои словесности, ôдъ 1848 року ажь до нынѣ, въ слѣдуючій способъ:

„Русскѣ Галичане, — говоритъ ôнъ — котрыхъ 1848 рôкъ заставъ безъ приготованя въ своѣмъ языцѣ, почали писати по русски якъ попало, надѣючись, що зъ часомъ природнымъ порядкомъ выробитъ ся правильный письменный языкъ.

„Передовѣ люде видѣли, що галицко-русска письменнôсть повинна злити ся зъ россійскою, але тôлько немногѣ выступали явно зъ тыми гадками, боячись утратити довѣріе и опѣку ряду. Графъ Стадіонъ сказавъ еще въ 1848 роцѣ: „Єсли галицко-рускій языкъ и россійскій одинъ и той самъ, то лѣпше менѣ пôдтримувати Полякôвъ“. Коли зôставъ намѣстникомъ во Львовѣ графъ Голуховскій, почали Поляки еще сильнѣйше выступати противъ Русинôвъ... Неприхильнѣ ôдношеня принудили Русинôвъ въ 1854 роцѣ звинути русску раду во Львовѣ и замѣнити „Галицку Зорю“ зъ политичнои газеты на литературну. Рахубы Галичанъ, що Поляки не перестанутъ нѣколи ворохобитись противъ Австріи и що Австрія не буде могла сама здавити ихъ революційныхъ забаганокъ и проте завсѣгды потребувати буде Галичанъ-Русинôвъ, — оказались безпôдставными. Коли Поляки станули по сторонѣ Австріи противъ Россіи, то австрійскій патріотизмъ галицкихъ Русинôвъ не мôгъ здавити въ собѣ внутренного чувства и племенного сродства — и Австрійцѣ, пôдмовленѣ Поляками, переконались, що въ случаю вôйны зъ Россією русскѣ Галичане стати ся могутъ невыгôдными. Зъ того часу почали Поляки еще сильнѣйше тиснути и оскорбляти Русинôвъ — и безперестанными кривдами допровадили ихъ до цѣлковитого ôдступленя ôдъ давнѣйшихъ засадъ. Тоє выразивъ одинъ зъ передовыхъ Галичанъ въ 1866 роцѣ (по битвѣ пôдъ Садовою) въ „Словѣ“, доказуючи що галицкѣ Русины и Малорусины одинъ и той самъ нарôдъ зъ Великороссіянами, що они творятъ одну народнôсть по походженю, по исторіи, по вѣрѣ, по языку и литературѣ; и нѣкто не збивавъ тыхъ доказôвъ, кромѣ одныхъ загорѣлыхъ украинофилѣвъ и Полякôвъ.

„Впрочѣмъ идея о двохъ русскихъ народностяхъ баламутитъ еще и до сего часу умыслы галицкихъ украинофилѣвъ, котрѣ пôддержуванѣ Поляками (??), стали политичною партією, непріязною для Россіи... Поляки на перемѣну стараютъ ся розличными неправдивыми теоріями загемнити здоровый змыслъ народу въ єго понятіяхъ о исторіи, языцѣ и литературѣ, манячи недосвѣдченыхъ въ сѣти малорусского,

украинъского и польско-рускаго патріотизму... Люде, ôддавшій ся ворогамъ Руси, ошукованій Поляками, ошукуютъ самыхъ себе и другихъ, а для народу и науки не суть въ станѣ принести жаднои корысти. Розсудній люде зъ помежи Галичанъ узнаютъ одну русску народнôсть и одну русску литературу". („Поезія Славянъ", статія Як. Головацкого о червоно-рускôй литературѣ, стор. 203—204).

(Дальше буде.)

Рускій лѣтописи и лѣтописцѣ XVII. столѣтія.

(Критичный розбôръ Корн. Заклинъского. — Дальше.)

Въ котрôй части Руси-Украины и въ котрôмъ мѣстѣ була написана „Лѣтопись Львôвска" — дасть ся легко означити. Пôдъ рокомъ 1635 каже авторъ, що соймъ ухваливъ дуже великій податки: „Тылько въ Рускомъ паньствѣ (с. є. воєводствѣ) раховалисьмы по 30 поборовъ, а у иншихъ сторонахъ єще больший податокъ".[1])

Пôдъ рокомъ 1637 згадуючи про пожары въ мѣстахъ нынѣшнои Галичины (во Львовѣ, Яворовѣ, Самборѣ, Сокалю и проч.) каже, що „не досыть ту, але и Украина о тыхъ же огня роскошахъ маютъ що повѣдати"[2]). Черезъ Украину розумѣвъ авторъ безперечно цѣлу Малороссію, всѣ прочій краѣ, где Русины мешкаютъ. Росказуѥ, що 1649 р. козаки почали добувати Межибожа, а „добивши въ пень выстинали и спалили, и Ляховъ съ тамтыхъ краєвъ выбили"[3]).. Зъ сего видно, що авторъ пишучи свою лѣтопись, перебувавъ въ нынѣшнôй Галичинѣ, отже въ галицкôй Руси була написана лѣтопись Львôвска. Розглянувши добре текстъ лѣтописи, можемо сказати, въ котрôмъ именно мѣстѣ она повстала. Цѣла лѣтопись видимо писана у Львовѣ; авторъ зъ всякими подробностями росказуѥ, що́ коли лучило ся у Львовѣ, не забуваѥ нѣколи про пожаръ и морове повѣтря; означуѥ такожь передмѣстѥ и улицю, день и годину, коли щось незвычайного во Львовѣ стало ся. Росказуючи про вôйну панôвъ польскихъ, Гербурта и Стадницкого, року 1607, каже, що они одинъ другого гонячи заѣхали до Львова „и стали обозомъ подъ святымъ Юромъ. Шкоду чинили по передмѣстю великую, а потôмъ казали дѣло нарихтувати на ратушь, и разъ минувъ и другій разъ трафилъ[4])".

Року 1616 каже, що того року творили ся конфедераты, а король казавъ ихъ нищити, тожь ихъ по всѣхъ мѣстахъ гублено. Авторъ додаѥ: „И во Львовѣ єдного дня подъ ратушомъ 19 порану стято, а ку вечеру въ замку 6 также стято, а старшину 4 пановъ въ поле выпровадили."[5])

Пôдъ рокомъ 1619 згадуѥ про землетрясенѥ, яке було во Львовѣ въ день суботный о годинѣ 2.; пôдъ рокомъ 1620 про побытъ королевича Володислава во Львовѣ; пôдъ рокомъ 1623 вычисляѥ, котрій церквы и костелы згорѣли на Краковскôмъ передмѣстю[6]).

Пôдъ рокомъ 1633 росказуѥ про посвященѥ Петра Могилы на митрополита у Львовѣ въ Успеньскôй церквѣ; каже, котрій владыки були присутнѣ. „А першоѥ посвященѥ было въ середу святочную (бо св. Юра было), другоѥ въ субботу, а третоѥ въ недѣлю проводную." Згадуючи про побытъ короля Володислава III во Львовѣ въ роцѣ 1634 каже, що король приѣхавъ въ вôвторокъ 16. Вересня а выѣхавъ въ пятницю 17 Жовтня. „Коли былъ во Львовѣ, ѣздилъ на произдцки, осмотривалъ вшитко. И Галичане, съ передмѣстя Галицкого, просили єго королевской Милости о свободу, и росказалъ имъ мѣсто будувати, и заложити на имя брата своєго Казѣмѣря, бо во Львовѣ были съ нимъ два браты.[1])" Говорячи про инші мѣста, авторъ завсѣгды додаѥ, що и у Львовѣ те саме стало ся (такъ пôдъ рокомъ 1637 каже, що огнѣ повсюды пановали, такъ що много мѣстъ выгорѣло: „и ве Львовѣ, передмѣстя Галицкоѥ вшитко[2])." Пôдъ рокомъ 1638 каже, що якъ попередного року всюда огнѣ панували: „Радимно вшитко выгорѣло, Яворовъ также и ве Львовѣ на кôлька мѣстахъ показовалося.[3])" Видимо зъ сего, що авторъ писавъ лѣтопись во Львовѣ и завсѣгды мавъ єго передъ очима. Все, що стало ся во Львовѣ, здавало ся нашому лѣтописцеви найважнѣйшимъ. Ôнъ н. пр. пôдноситъ яко рѣчь важну то, що капитанъ, котрый пôднявъ ся збудувати Кодакъ року 1635, щобы козаки не ходили на море, „оженилъ ся былъ во Львовѣ у пана Дзяного у Влоха[4])". Не оминаѥ нѣ одного пожару, анѣ морового повѣтря, яке коли було во Львовѣ.

Лѣтописецъ каже, що року 1640 передъ Зелеными святами, въ четверъ о годинѣ 12, во Львовѣ на мостѣ запалило ся, и „вшитко передмѣстя згорѣло до годины 8"[5]).

Пôдъ рокомъ 1642 росказуѥ про морове повѣтря, якъ єго до Львова занесено черезъ то, що спроваджено заповѣтренѣ товары, „изъ того моръ начался у мѣстѣ и на предмѣстю.[6])" Про осаду Львова черезъ Хмельницкого каже авторъ, що козаки всѣ передмѣстя спалили, воду ôдоймили перетявши руры, що въ церквѣ св. Юра було 54 людей забитыхъ, що якійсь Татаринъ упавъ на самъ престолъ и забивъ ся.[7]) Такій всѣ вѣдомости мôгъ подати лѣтописецъ будучій у Львовѣ, пôдчасъ осады, и записуючій сейчасъ все, що бачивъ.

Такъ отсе высказали мы, що лѣтопись Львôвска була писана во Львовѣ. Слѣдуѥ теперь найважнѣйше а при тôмъ нелегке питанѥ, означити, кто бувъ авторомъ Львôвскои лѣтописи и якъ ôнъ звавъ ся. Однакъ на се годѣ ôдповѣсти, объ тôмъ не находимо найменшои згадки нѣ въ самôй лѣтописи, нѣ въ сучасныхъ прочихъ лѣтописяхъ.

(Дальше буде.)

Біографія бл. п. митрополита Гр. Яхимовича.

(Одозва.)

Минувшого мѣсяця ôдбуло ся во Львовѣ перенесенѥ мощей бл. п. митрополита Григорія Яхимовича зъ кладбища городецкого на лычакôвске. Обрядъ той представивъ такъ величавый видъ, якого Львôвъ може єще ôдъ первого похорона того Владыки не видавъ. Зъ всѣхъ сторонъ краю приспѣло мимо недогôдноі поры множество духовеньства; всѣ Русины, безъ рôжницѣ мнѣній и партій, явились въ повнôмъ числѣ на похоронѣ, щобы свому незабутному Отцеви єще разъ послѣдну прислугу ôддати; домовина Покôйного була засыпана вѣнками зложеными черезъ всѣ рускій товариства; весь Львôвъ вырушивъ на вѣсть: „Яхимовича ховаютъ!"

Истинно, незвычайнымъ, великимъ бувъ той мужь, котрый зъѣднавъ собѣ такъ загальне почитанѥ, котрого память въ 17 рокôвъ по смерти всѣхъ єще такъ живо порушила! Дѣйстно, ôнъ заслуживъ, щобы єго память въ серцяхъ Русинôвъ нѣколи не згасала, щобы переходила ôдъ рода въ родъ, и загрѣвала насъ до подôбноі любови и працѣ для добра церквы и народности, якою ôдзначавъ ся пок. Митрополитъ.

Многій почитателѣ бл. п. Григорія удались до мене, щобы я яко своякъ Покойного занявъ ся выданемъ повноі біографіи єго. Узнаючи ей потребу и корысть, пріймаю сей зазывъ и прошу умильно всѣхъ Русинôвъ, щобы менѣ всякій вѣсти зъ житя и дѣлъ пок. Митрополита надсылати зволили.

Жизнь пок. князя Владыки ѥсть надзвычайно поучаюча и богата въ важній приключеня. Добивши ся працею и правостею своєю высокого становища, бувъ ôнъ ôдъ р. 1848 ажь до смерти осередкомъ всего церковного, полигичного

[1]) Лѣт. Львовска выд. Петрушевичъ, ст. 23.
[2]) ibidem ст. 27. [3]) ibid. ст. 36.
[4]) [5]) [6]) Лѣт. Львовска ст. 11, 12, 20.

[1]) [2]) [3]) [4]) [5]) [6]) [7]) ibidem ст. 22, 26, 31, 23, 31, 32, 35.

и народного житя галицкихъ Русинôвъ. О него опирало ся все, що тôлько важнѣйшого въ тыхъ часахъ у насъ дѣялось. Получивши зъ собою всѣхъ Русинôвъ и зъединавши повне ихъ довѣріе, бувъ ôнъ правдивымъ Пастыремъ и представителемъ всеи галицкои Руси. Не менше поучаючи були и єго личнѣ свойства. Межи рускимъ духовеньствомъ жіютъ безчисленнѣ оповѣданя о рôжныхъ дѣлахъ и памятныхъ словахъ будь прилюдныхъ будь приватныхъ, котрѣ кидаютъ прекрасне свѣтло на характеръ Покойного и свѣдчатъ о надзвычайнôмъ єго тактѣ, о єго праведности, добротѣ и великодушности.

Многѣ дѣла Покойного записала уже исторія краю на своихъ картинахъ; але многѣ памятнѣ дѣла и слова передаютъ ся лишь устно, а зъ часомъ можутъ для потомства цѣлкомъ загинути. Булабы то однакожь велика шкода, щобы памятка ихъ загинула, бо мужѣ якъ пок. Яхимовичъ суть рѣдкими.

По великôмъ почитаню, зъ якимъ всѣ Русины до пок. Митрополита ôдносятъ ся, я пересвѣдченый, що всѣ священики схочутъ менѣ помочи и причинитись до выданя згаданои біографіи. Кожду и найменшу звѣстку прійму зъ вдячностею и совѣстно ю зужиткую. Особенно цѣнными булибы менѣ вѣстя ôдъ старшихъ священикôвъ, котрѣ Покойного лично знали, и самѣ не одного ôдъ него досвѣдчили або ôдъ своихъ знакомыхъ чули. Знаючи, що многимъ старшимъ священикамъ буде писанє уже утяжливе, заявляю, що не хочитъ менѣ о стилизацію, форму або языкъ, але о нагѣ факта. Одно кладу лишь условіе, щобы подаванѣ менѣ вѣсти були вѣрными, свобôдными ôдъ пôзнѣйшихъ тенденцій. Я бажаю, щобы біографія пок. Яхимовича була вѣрнымъ образомъ єго житя, дѣлъ и часу, въ котрôмъ ôнъ живъ. Гадаю, що стôйнôсть біографіи на тѣмъ лишь зыскає, и що всѣ почитателѣ пок. Митрополита на тоє згодятъ ся.

Призбиранѣ матеріялы передамъ до обробленя котрому зъ старшихъ дѣятелѣвъ, котрый дѣла пок. Митрополита и єго часы добре знає. Єслибы не удалось менѣ позыскати кого до сеи працѣ, займу ся въ остаточнôмъ случаю пôдъ проводомъ старшихъ людей самъ написанємъ біографіи.

Ласкавѣ письма прошу адресовати до Довгого, почта Калушъ, где ажь до 1. Вересня с. р. перебувати буду.

Въ кôнци прошу всѣ почт. редакціи рускихъ часописей о ласкаве оголошенє сеи ôдозвы.

Александеръ Стефановичъ
катехитъ при Львôвскихъ учит. семинаріяхъ.

ВСЯЧИНА.

Рукопись св. Апостола Петра. Въ жидôвскôй газетѣ Саваотъ, выдаванôй въ Єрусалимѣ, появилась незвычайна цѣкава вѣдомôсть. Дня 13 Липня 1879 въ Єрусалимѣ умеръ въ 109 роцѣ житя бѣдный чоловѣкъ Коре, знаный цѣлôй тамошнôй околици. Вже бôльше 50 лѣтъ ôнъ переставъ зъ людьми зносити ся, живъ якъ пустельникъ и слывъ въ народѣ чоловѣкомъ святымъ. Понеже нѣкто не знавъ, чи мавъ ôнъ другôвъ або своякôвъ — то мѣстцевѣ власти забрали въ посѣданє весь єго маєтокъ. Коли прийшли въ печеру на Гефсиманьскôмъ холмѣ, въ котрôй старець живъ, найшли ю перебрану тигровыми шкôрами; мѣсто постели розстеленѣ були такожь шкôры. Пôдъ шкôрами найшли драбину, ведучу до печеръ, где стоявъ сундукъ, обитый желѣзомъ. Въ сундуцѣ найшли до 200.000 франкôвъ, рôжнѣ французкѣ, греческѣ, турецкѣ и новѣ монеты. Думаютъ, що то все зôбрано милостынями. Пôдъ монетами бувъ пакетъ, завиненый въ стару газету, такожь разомъ зъ рôжными грôшми. Зверхъ того найдено зôписованый часомъ и вогкостею шаль, котрого первѣстну вартôсть обчисляютъ на 2.000 франкôвъ. Зъ паперôвъ, лежавшихъ коло шалю, довѣдано ся о походженю старця. Бувъ ôнъ зъ богатои жидôвскои купецкои родины, котра жіе нынѣ въ Штокгольмѣ. Пôдъ тыми паперами лежала величезна рукопись на папирусѣ, завинена въ кусокъ зеленои матеріи, котра розпала ся при дôткненю. Въ рукописи найдено слѣдуюче передне слово, написане красными буквами на старинномъ юдейскôмъ языцѣ: „Петро, рыбакъ Іисуса, Сына Божого, сповнитель Его Завѣта, говоритъ къ народамъ сего мира, по повелѣню и въ имя Господа.“ Рукопись такъ пôдписана: „Я Петро, рыболовъ, во имя Іисуса, на 50 року мого житя, укôнчивъ писати слова любви, въ третю Пасху по смерти мого Учителя и Господа Іисуса Христа, Сына Маріи, въ домѣ Белери, близь храма Господня.“ Папирусъ помимо старинности бувъ єще гибкій и то дало повôдъ догадуватись, що Коре самъ пôдробивъ рукопись. Але ученѣ Єрусалима, по многихъ дослѣдахъ, прійшли къ заключеню, що такимъ чистымъ стародавнымъ єврейскимъ языкомъ, зъ такою легкостею и зъ такимъ знанемъ библійныхъ зворотôвъ языковыхъ, не мôгъ нѣкто писати изъ пôзнѣйшихъ людей. При тôмъ папирусъ не выготовляє ся теперь нѣгде и то такожь вказує на стародавнôсть рукописи. Щобы въ кôнци розъяснити такъ важне питанє, телеграфовано къ библійскому Товариству въ Лондонѣ, котре сейчасъ прислало цѣлу комисію. По довгихъ розборахъ комисія высказала своє пересвѣдченє о автентичности рукописи и признала авторство св. Апостолови. Библійске товариство твердитъ, що св. Петро безсомнѣнно умѣвъ писати, бо о тôмъ говоритъ ся въ однôмъ мѣстци евангелія св. Марка. Комисія въ Єрусалимѣ и библійске товариство въ Лондонѣ неустанно теперь переписуютъ ся и высылаютъ до себе телеграфичнѣ депеши. Лондоньске товариство предложило роднѣ Корого въ Штокгольмѣ 20,000 фунтôвъ штерлингôвъ (200,000 зр.) за рукопись, але родина не хоче єи продати. Однако товариство получило право зняти вѣрну фотографичну копію зъ рукописи и перевести текстъ рукописи на всѣ жіючѣ языки.

НОВѢЙШІЙ ТВОРЫ МУЗЫЧНІЙ.

(Подавъ *Василь Лукичъ.*)

— *В. Кюнеръ. Тарасъ Бульба* опера, слова Гарскаго, въ четырехъ актахъ. С. Петербургъ. — Стор. 392. (Дôстати можна въ книгарни В. Бесселя и К° въ Петербурзѣ.)

— *В. Пасхаловъ.* Романсы и пѣсни. Нр. 13. „Отчего тяжело мнѣ“, слова Владиміра Орлова изъ *Т. Г. Шевченка* („Чого менѣ тяжко, чого менѣ нудно?“), Москва. (Дôстати можна въ книгарни А. Б. Гутхейля. Цѣна 50 коп.)

— *Кобзарь, Малороссійскій пѣсенникъ.* Москва. Типомъ Іогансона, изд. А. В. Морозова. Стор. 122 + VI въ 8-ку. (Дôстати можна въ книгарни П. Юргенсона въ Москвѣ. Цѣна 50 коп.)

— *Стан. Ружицкій. Тропакъ.* (Дôстати можна въ книгарни П. Юрг. въ Москвѣ. Цѣна 40 коп.)

— *Ник. Кумановскій. Думка и коломыйка.* Зъ литографіи Института Ставропигійского во Львовѣ. Цѣна 45 кр. Дохôдъ призначеный въ корысть рускои бурсы въ Станиславовѣ.

— *Брамсъ. 50 малороссійскихъ пѣсенъ*, съ легкими варьяціями. (Дôстати можна въ музыкальнôмъ магазинѣ І. Юргенсона въ Петербурзѣ. Адреса: „Большая Морская, Нр. 9. на углу Невскаго проспекта“). Цѣна 2 рубл.

— *Рубецъ. Зборникъ украинскихъ пѣсенъ.* 3 выпуски: въ кождôмъ по 20 пѣсень; поєдинчій выпускъ стоитъ 75 коп. (Дôстати можна въ муз. маг. І. Юргенсона.)

— *Рубецъ. 60 народныхъ русскихъ и малороссійскихъ пѣсенъ* на 3 женскихъ или мужскихъ голоса. (Дôстати можна въ муз. маг. І. Юргенсона. Цѣна партитуры 1 рубл., цѣна голосôвъ 1 рубл. 50 коп.)

— *Рубецъ. Краткая музыкальная граматика.* Второе изд. С. Петербургъ. Стор. 168 въ 8 ку. (Дôстати можна въ книгарни А. Битнера въ Петербурзѣ. Цѣна 1 рубл. 40 коп.)

— *Рубецъ. Краткая музыкальная граматика* съ приложеніемъ біографическаго лексикона русскихъ композиторовъ и музыкальныхъ дѣятелей. Выпускъ І-ый и ІІ-ый. С.-Петербургъ. Стор. 164 въ 8-ку. (Дôстати можна въ книг. А. Битнера. Цѣна за оба выпуски 2 рубл.)

— *Le Carnaval slave.* (*Карнавалъ славянскій*) en motifs des toutes nations clavées composées pour le piano par *Theophile I. Kobryński.* Proprie'te' des Editeurs. Op. 3. Prix 50 kr. Léopol. Lit. Staurop. Inst. a Léopol. (Дôстати можна въ книгарняхъ и у самого Автора въ Снятынѣ.)

— *Hafija, Katarzyna, Ołenka i Makryna. Cztery kołomyjki* na fortepian *Jana Ustyanowicza.* Dz. 17. Lwów. Nakładem księgarni Seyfarta i Czajkowskiego. Lith. Anst.

v. G. Röder, Leipzig. Цѣна 64 кр. а. в. (Дôстати можна въ книгарни Сайфарта во Львовѣ. Композиторъ присвятивъ „Pięknym Rusinkom.“)

— *Haliczanki. Dumka i kołomyjki* na fortepian *E. Tymolskiego.* Dz. 173. We Lwowie. Nakład i własność księgarni Seyfarta i Czajkowskiego. Lith. Anst. v. G. R. Leipzig. Цѣна 64 кр. а. в. (Дôстати можна въ книгарни Сайфарта и Чайковского во Львовѣ.)

— *Felix Jaroński. Chants d' Oukraine, dumki* na fortepian. Nr. 5. *„Każut' lude, szczom szczasływa.“* Варшава. Второе изд. (Дôстати можна въ книг. Гебетнера и Вольфа въ Варшавѣ. Цѣна 45 кр.)

— *H. Dietrich. Hanka, chanson d' Oukraine* pour le piano. Op. 39. Варшава. (Дôстати можна въ книгарни Гебетнера. Цѣна 60 коп.)

— *Славянскій маршъ.* На народно-славянскія темы для большого оркестра, переложеніе *А. Баталиной* въ 4 руки. Op. 31. Цѣна 1 рубл. 50 коп. (Дôстати можна въ книгарни П. Юргенсона въ Москвѣ.)

— *Народное веселье, полный русскій и малороссійскій пѣсенникъ*, содержащій въ себѣ 100 пѣсенъ и романсовъ. Москва. Стор. 528 въ 12-ку. (Дôстати можна въ магазынѣ П. А. Глушкова въ Москвѣ. Цѣна 2 рубл.)

— *Стрѣлокъ, сборникъ* оперъ, водевилей, шансонетокъ, комическихъ куплетовъ, сатирическихъ и гумористическихъ стихотвореній, романсовъ, пѣсенъ, сценъ и разсказовъ изъ народнаго *малороссійскаго* и еврейскаго бытовъ. Москва. Стор. 280 въ 8-ку съ образами. (Дôстати можна въ магазынѣ П. А. Шарапова въ Москвѣ. Цѣна 2 рубл.)

Листокъ школьный.

— **Рада школьна краєва** именовала дѣйстными учителями шкôлъ етатовыхъ: Вл. Тарасовича въ Чайковичахъ, Ст. Токарского въ Туховѣ, Пет. Смолика въ Лежайску.

— **При розправѣ о школахъ народныхъ** въ Вѣденскôмъ райхсратѣ межь иншими такъ промовлявъ п. Ковальскій: „Русины зъ давныхъ давенъ дуже дбали о школы; въ половинѣ 50 ыхъ рокôвъ було вже надъ 1000 рускихъ шкôлъ. Але теперь надано тымъ школамъ опѣкунôвъ, котрй поставили собѣ всякй иншй цѣли, тôлько не цѣль просвѣщати. Народъ утримуючій школы видитъ, що зъ тыхъ шкôлъ нема корысти, та и не радо посылае до нихъ дѣти помимо примусу школьного. Въ рускихъ школахъ буваютъ неразъ учителѣ, котрй по руски ледви умѣютъ читати, гдеякй навѣть имени свого пôдписати не умѣютъ. Рускій народъ бажае, щобы его дѣти учили ся въ школѣ вѣдомостей потрѣбныхъ въ господарствѣ, ремеслѣ и промыслѣ, а не тратили часу на науку польского языка, котрый ему цѣлкомъ непотрѣбный. Але у насъ громадамъ силомôць накидаютъ польскій языкъ. Русины не маютъ анѣ одной рускои семинаріи учительскои; въ семинаріяхъ во Львовѣ, Станиславовѣ и Тернополи, въ котрыхъ повинна наука бути на половину по руски и по польски, по руски майже зовсѣмъ не учэтъ. Въ Перемыскôй женьскôй семинаріи цѣла наука веде ся безъ всякого ладу, за те гдеякй польскй учительки и черницѣ безчестятъ руску молодѣжь и ображаютъ глупыми бесѣдами народнôсть руску. Русины выграли справу о руску школу во Львовѣ въ державнôмъ трибуналѣ, але и доси еще такои школы не основано. Тай свѣдоцтвъ рускихъ для ученикôвъ ходячихъ до рускихъ шкôлъ не хотятъ намъ Поляки признати, хотяй сама Рада школьна давнѣйше инше розпоряджене була выдала. Але законы важнй всюды и для всѣхъ, тôлько для Русинôвъ не выконуютъ ся“. Въ кôнци внѣсъ п. Ковальскій резолюцію: 1) щобы рядъ во Львовѣ, въ Золочевѣ и Самборѣ заложивъ семинаріи учительскй зъ рускимъ выкладовымъ языкомъ; 2) щобы въ учительскихъ семинаріяхъ во Львовѣ, Станиславовѣ, Тернополи и Перемышли выразно було вызначено, котрй предметы маютъ ся выкладати по руски; 3) щобы въ Галичинѣ установленй були инакшй екзаминаційнй комисіи для учителѣвъ и учителёкъ шкôлъ народныхъ; 4) щобы учителѣвъ и инспекторôвъ окружныхъ, не умѣючихъ по руски, перенесено на Мазуры. Тоту резолюцію ôдослано до комисіи буджетовои, а зъ ôдти дôсталась она до комисіи науковои.

— Рада школьна окружна **для мѣста Львова** росписуе конкурсъ на посады при школѣ св. Мартина зъ платнею рôчною 700 зр. и зъ додаткомъ службовымъ 100 зр. Презентуе Рада мѣста Львова. Речинець подання до кôнця Червця сего року.

— Рада школьна окружна **въ Ярославлю** росписуе пôдъ днемъ 9 с. м конкурсъ на посаду учителя старшого при двоклясовôй школѣ въ Ольшанахъ зъ платнею 450 зр. Речинець подання до 20 Червця с. р.

— Рада школьна окружна **въ Мостискахъ** росписуе конкурсъ на управляючого учителя при 4-клясовôй школѣ мужескôй въ Мостискахъ зъ рôчною платнею 450 зр. и 50 зр. за управництво и зъ вольнымъ мешканемъ. Речинець подання до 5 Липця 1880.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Всеч. от. **В. Д. въ Волцневѣ.** „Зорю“ ôдъ числа першого выслано. — Вп. **С. М. въ В.** Зъ присланыхъ поезій помѣстимо кôлька въ числахъ слѣдующихъ. Вмѣсто псевдонима волѣлибъ мы (и публичнôсть волитъ) повный пôдписъ автора. — Вп. **В. Б. въ Чертежи** „Зорю“ ôдъ першого числа выслано. — Вп. **Е. Ж. въ Станиславовѣ.** Въ числѣ слѣдующôмъ. Другій примѣрникъ „Зорѣ“ ôдъ числа першого и повѣсти Н. Устыановича выслано. — Вп. **Д. Д. въ Чортковѣ.** Прасылку „Просвѣтѣ“ передано. — Вп. **М. І въ Прибою** (Novi Bazar). „Зорю“ ôдъ первого числа выслали. — Вп. Дръ **И. Я. въ Станиславовѣ.** Препорученє Ваше доручили мы „Просвѣтѣ“. — Всеч. от. **К. С въ Жужелю.** За присланy книжку спасибôгъ. „Газету Школьну“ зъ року минувшого выслано. — **Двомъ другамъ „Зорѣ“ въ повѣтѣ Калускôмъ.** Ôдповѣдь „Szkol-ѣ“ и Ôддѣлови Товариства педагогичного въ Калуши ôдложити мусимо, задля недостатку мѣстця, до числа слѣдующого. — Всеч от. **М. С. въ Залôщяхъ новыхъ.** Повѣсти Н. Устыановича выслано.

ОГОЛОШЕНЯ.

Почт. Редакцію упрашаемо о ласкаве умѣщенє въ своѣй часописи слѣдующого оголошеня.

Конкурсы на творы драматичнй.

Въ мысль рѣшеня выдѣлу „первого рускаго литературно-драматичного общества“ въ Коломыи зъ дня 27. Цвѣтня 1880, росписуе ся конкурсъ на написанє оригинальныхъ творôвъ драматичныхъ, именно комедій одно- або дво-актовыхъ, одвѣтныхъ до представленя на рускôй сценѣ.

Зъ установленыхъ 2 премій вызначае ся перша на 50 зр, друга на 30 зр. а. в.

Пôсля § 14. статута общества всѣ творы драматичнй конкурсовй, комисією оцѣненй, а ôдтакъ преміованй, будутъ на сценѣ представленй и окремо накладомъ общества печатанй. Творы, котрй премій не удостоятъ ся, але будутъ до представленя на сценѣ комисією порученй, оголосятъ ся печатею въ однôй изъ литературныхъ часописей.

Речинець конкурса означае ся до кôнця сего року, въ котрôмъ то часѣ зволятъ авторы свои творы пересылати „franco“ на руки секретаря общества, п. Теофиля Грушкевича, ц. к. професора гимназіяльного въ Коломыи, не пôдписуючи при текстѣ свого имени, а долучаючи его окремо въ опечатанôмъ листѣ.

Такожь оголошуе ся, що для нашого аматорского театру потрѣбнй суть добрй переводы комедій и образôвъ народныхъ зъ спѣвами або безъ нихъ.

Авторы зволятъ проте свои переводы въ кождôмъ часѣ на руки директора театру, п. Изидора Трембицкого, редактора „Весны“ въ Коломыи, переслати и заразомъ подати цѣну, яку за перевôдъ жадаютъ.

Ôдъ выдѣлу первого рускаго литературно-драматичного Общества. — Въ Коломыи дня 1 мая 1880.

Р. Перфецкій, председатель. **Т. Грушкевичъ,** секретарь.

Ôдъ редакціи „Зорѣ.“

На численнй запытаня доносимо, що „Зоря“ печатае ся въ бôльшôмъ запасѣ и проте кождого часу предплачувати можна. (Пренумерату принимае ся ôдъ І. Сѣчня або ôдъ І. Липця.)

Выдае и ôдповѣдае за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ I. Львôвъ дня 1 (13) Червця 1880. **Число 11.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ однои строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

ГАЙДУКИ.

(Конецъ.)

„Бачь яка смѣла, и ручитъ за свого батька!“ загомонѣли гайдуки, котрй однакожь при тôмъ всѣмъ не могли утаити почести своєи для дѣвчины. „Шкода лишь, що бисурманка!“

„Ну добре!“ сказавъ Младанъ: „мы вѣримо тобѣ, дѣвонько. Але у насъ не по звычаю, щобъ невѣсты, а тымъ менше дѣвчата, мѣшались въ нарады мужчинъ. Видно, ты того не знаєшь, тай небогато ты гдечого иншого знати будешь, бо и чогожь и ôдъ кого музулманка має научитись?... Цижь теперь, та лагодись въ дорогу — завтра ранесенько ôдведемо тебе до батька. Надѣюсь, що нѣкто тебе мѣжь нами нѣчимъ не обидивъ!“

„И я надѣюсь, що ты не будешь на мене жаловатись!“ ôдповѣла Емира, а склонившись и глянувши перше на Алексея, хотѣла Младана въ руку поцѣловати. „Ты добрый и приведешь мене назадъ до батька...“

„Годѣ!“ сказавъ Младанъ ховаючи руку: „лиши, лиши тоє! того въ насъ нема въ звычаю!“ И погладивши ю по головѣ, промовивъ надзвычайно лагôдно: „Ты добре дѣвча, и тому жаль менѣ ôдъ серця, що ты бисурманкою. Услухай моєи рады! Коли лучитъ ся тобѣ способнôсть, пôзнати святу и правдиву нашу вѣру, то плюнь на твого пророка, того діявольского сына, и повѣрь въ Христа и въ Пречисту Дѣву. Памятай мои слова — а теперь иди, бо мы маємо єще гдещо мѣжь собою поговорити“.

„Послухайте єще послѣдній разъ, милй товаришѣ“ сказавъ Младанъ, по ôдходѣ Емиры, до гайдукôвъ: „послухайте мого слова, бо може не доведе ся вже менѣ, зôйтись коли-небудь зъ вами на тôмъ мѣсци. Бо ôдъ Турка можь всёго надѣятись!“

„Говори, говори, Младане!“ озвались гайдуки, похиливши свои головы.

„Вѣдомо вамъ, зъ якихъ причинъ мы за оружіе взяли. Вѣрнй нашôй присязѣ, убивали мы безпощадно поганцѣвъ-Туркôвъ, а лѣсы и поля Босніи, ôдъ Дрины ажь до Ядару, моглибы богато про насъ росказати. Выбралисте мене ватажкомъ — надѣюсь, що не оказавсь я нѣколи негôднымъ тои чести!“

„Нѣколи! нѣколи! По вѣкъ тебе не забудемо! Слава Младану!“ закричали гайдуки. Младанъ поклонивъ ся на всѣ стороны и продовжавъ дальше: „Въ тôмъ часѣ придбали мы нашими ятаганами немало майна, тай не одна печера наповнилась дорогою добычею. Мы збирали, поки не прійде часъ, спокôйно нашого майна уживати. Теперь прійшовъ той часъ и вы можете до подѣлу приступити. Моя рада ось така: Васъ всѣхъ єсть двайцять; зробѣмъ двайцять и пять рôвныхъ частей — кождый зъ васъ дôстане по однôй части, а осталыхъ пять заховаємо тутъ мѣжь скалами, щобъ въ потребѣ—“

„Нѣтъ, нѣтъ, батьку Младане!“ перебили гайдуки: „такъ не годитъ ся! Ты забувъ на себе, на Жеравицю, на Головача!“

„Я бы думавъ“ озвавъ ся старый попереду стоячій гайдукъ: „подѣлити все на двайцять и шѣсть частинъ — кождому зъ ватажкôвъ по двѣ, а намъ по однôй части. Такъ не буде и намъ и вамъ кривды“.

„Такъ! такъ!“ притакнули гайдуки.

„Нехай буде и такъ!“ сказавъ Младанъ, покручуючи вусомъ. „О одно лишь прошу єще васъ: Держѣтъ миръ зъ Турками, доки они самй єго не зôрвутъ и не зроблятъ насъ зновъ гайдуками. Завтра розлучимо ся, може на довго, а може лишь на коротко, и тому повечеряймо теперь єще въ послѣдній разъ, якъ пристало гайдукамъ. Десятёхъ зъ помѣжь васъ ôдпровадятъ завтра зо мною дочку пашѣ до Нового-Базару“.

За хвилю почались всѣ порати. Розложено огонь, попаставлювано котлы, а невѣсты мали немало заходу, щобы послѣдню вечеру якъ найлучше приладити. Мужчины зносили бочôлки и скринки, розбивали ихъ, а Младана шапка була мѣрою до роздѣлу на частины. Пôдчасъ того, коли кождый бувъ якимсь дѣломъ занятый, приступивъ Игорь, сынъ Головача, до Алексея, взявъ єго за руку и одвѣвъ въ сторону, ажь къ байраку.

„Чого хочешь Игоре?“ спытавъ здивованый Алексей.

Игорь махнувъ лишь рукою и провадивъ єго мовчки дальше за собою. Въ кôнци опинились въ невеличкôмъ але густôмъ лѣсѣ. Гробова тишина пановала въ около, бо тутъ не доходивъ вже крикъ гайдукôвъ въ таборѣ; тôлько вершки деревъ шумѣли, легкимъ колысанй вѣтромъ.

„Щожь то, Игоре? чого тобѣ заманулось ôдъ мене?“ пытавъ Алексей петерпеливо.

Але побратимъ єго мовчавъ; проникливо глядѣвъ ôнъ на Младановича, лице єго побѣлѣло мовь полотно, уста дрожали, а очи — то спочивали нерухомо, то зновъ неспокôйно въ округъ бѣгали, мовбы ихъ властитель зъ ума зôйшовъ.

„Алексею!“ озвавъ ся ôнъ въ кôнци дрожачимъ голосомъ, котрый внутренну борбу въ нѣмъ здраджувавъ. „Алексею, чи ты єще моимъ побратимомъ?“

„До чогожь таке пыгане?“ ôдповѣвъ здивованый Алексей: „тажь мы разомъ хлѣбъ и сôль ѣли и крестились священною водою въ знакъ нашого побратимства; чомужь ты сомнѣваєшь ся о моєй дружбѣ?“

„О побратимствѣ и твоѣй готовости, кровь и житє въ разѣ потребы для менє посвятити, я не сомнѣваюсь, але я хочу єще бôльше, якъ житя —“

„Не розумѣю тебе“ сказавъ Алексей, котрого здивованє чимъ разъ бôльше взмагалось.

„Ты не розумѣешь мене?“ закричавъ дико Игорь: „весь свѣтъ зрозумѣвбы мене, лишь ты не хочешь!“ и ôнъ хативъ обома руками за голову. „Вы змовились, мене зъ розуму звести!“

„Побратиме, ты слабый!“ сказавъ лагôдно Алексей. „Вертаймо лучше назадъ!“

„Нѣ кроку зъ ôдси!“ закричавъ Игорь: „нѣ однѣсенького кроку не дамь тобѣ ступити, доки не буду знати, чого ôдъ тебе надѣятись...“

Наляканый тымъ незвычайнымъ поступкомъ свого побратима, лишивъ ся Акексей на мѣсци. Хвилю мовчали оба, а Игорь старавъ ся опамятатись зъ задиву. Въ кôнци приступивъ ôнъ къ Алексею, взявъ єго за руку и дрожачимъ, майже благаючимъ голосомъ промовивъ ôнъ: „Алексею, побратиме, послухай мене. Цѣлкомъ, цѣлкомъ ôдкрываю тобѣ моє серце — побачишь, якій огонь єго жаритъ. Я люблю — люблю дочку пашѣ, Емиру!“

„Нещастный!“ крикнувъ блѣднѣючи Алексей.

„Але я хочу щастливымъ бути“ ôдповѣвъ пристрастно Игорь. „Я хочу и мушу, колибъ менѣ навѣть прійшлось житємъ и душею за тоє заплатити. Емира муситъ моєю женою бути, она не смѣє свого батька бôльше побачити. Той ночи хочу ю зъ нашого табору упровадити, а ты Алексею поможешь менѣ!...“

Алексей слухавъ зъ початку зъ перелякомъ бесѣду Игоря, але въ кôнци бувъ ôнъ зовсѣмъ пересвѣдченый, що побратимъ єго збожеволѣвъ и глянувши милосердным окомъ на Игоря, озвавъ ся: „Игоре, ты або слабый, або за богато по обѣдѣ сегодня гостивъ ся... Не розумѣю твоєи бесѣды!“

„Я слабый! га, га, га!“ засмѣявъ ся Игорь дико. „Цѣле море огняне горитъ въ моѣй головѣ! Колибъ тôлько искорка єго въ твоѣмъ тѣлѣ запалала, ты зъ ума зôйшовбы! Я зносивъ все, але дальше вже не годенъ терпѣти — и тому пытаю ся тебе єще разъ: чи хочешь менѣ помочи, чи маю проклинати ту годину, въ котрôй мы побратимство собѣ поприсягли?“

Замѣсть ôдповѣди, Алексей ôдвернувъ ся.

„Я розумѣю тебе, розумѣю!“ процѣдивъ зъ тиха Игорь. „Я мôгъ надѣятись того, бо вже и такъ заслѣпило Емиру твоє гладке лице — она сама признала ся менѣ —“

„До чогожь признала ся?“ спытавъ сквапливо Алексей.

„Тобѣ може тоє не мило?“ ôдповѣвъ гôрко усмѣхаючись Игорь. „До чогожь бы иншого, якъ не до того, що тебе любитъ, — але для чого ты такъ теперь налякавъ ся?“

„Для того, бо самъ я объ тôмъ не знавъ!“ ôдповѣвъ Алексей. „Впрочѣмъ хотьбы мене и любила, то щожь менѣ зъ того? Она поганка, дочка пашѣ: она нѣколи не може бути жѣнкою гайдука!“

„Але моєю буде и муситъ бути!“ закричавъ Игорь.

„Нѣколи!“ сказавъ Алексей зъ натискомъ. „Нѣколи, якъ довго кровь моя тепла и грудь моя дыше!“

„Такъ то?“ ôдповѣвъ Игорь холоднымъ мовь лѣдъ голосомъ. „Ну то знай же, що проклинаю годину нашого побратимства! А теперь дрожи передъ мною, щобъ не обезславивъ я тебе на вѣки!“

Алексей хопивъ за пистолетъ, розваживъ однакожь и ôдвернувшись, скорымъ крокомъ ôддалявъ ся. Дикій смѣхъ Игоря доходивъ до него и вже въ дали чувъ ôнъ єще выразно слова: „Она таки буде моєю!“

Вже сонце высоко нôдôйшло, якъ гайдуки готовѝ до ôдходу, на полянцѣ зôбрались, щобъ у послѣдне єще попращатись. Алексей сидѣвъ задуманый и невеселый. Игоря не було. По довшôмъ часѣ надôйшовъ и Игорь. Ôнъ здававъ ся бути спокôйнымъ, але Алексея лякавъ єго холодный спокôй єще бôльше, якъ вчерашня єго горячка. Ôнъ хотѣвъ вже батькови о цѣлôй вчерашнôй розмовѣ зъ Игоремъ росказати, зъ обавы о безпечеństво Емиры — коли Игорь до нѣго приступивъ. „Забудь, що сталось мѣжь нами!“ сказавъ ôнъ.

„Злый твôй замѣръ — я охотно забуваю“, ôдповѣвъ холодно Алексей: „але побратимство наше на вѣки вже зôрване!“

Игорь затисъ уста, ажь кровь выступила и ôдôйшовъ мовчки на бôкъ. Тымчасомъ ходивъ Младанъ до кождого за порядкомъ, наливаючи чарки. Въ кôнци станувъ и зъ своєю чаркою на серединѣ и озвавъ ся: „Братя, выпіймо три чарки! Напередъ всего подякуймо Богу за Єго ласку и не забудьмо помянути нашихъ погибшихъ товаришѣвъ. Здôймѣмъ шапки, та помолѣмъ ся за нихъ и за всѣхъ, що погибли за православну вѣру и за нашь нарôдъ. А теперь выпіймо за вѣчну память богатыря, що заколовъ на Коссовôмъ Поли Амурата: выпіймо за славного Милоша Обилича!“

Гайдуки выпили тихцемъ, безъ звычайныхъ веселыхъ крикôвъ, тôлько руки стискавъ одинъ другому, а гдекому и слёза въ чарку покотилась.

„И за царя Лазаря“, сказавъ Младанъ: „послѣдного христіяньского царя славнои и вольнои Сербіи!“

„За царя Лазаря!“ повторили гайдуки выхиляючи свои чарки.

„И за всѣхъ православныхъ христіянъ!“ додавъ Младанъ, а гайдуки повторили выхиляючи знова чарки.

Такъ скôнчилось прощанє. Незадовго потôмъ опустили гайдуки таборъ, въ котрôмъ такъ довго хоронились и неодну тяжку годину перебули. При выходѣ зъ котлины затримались они хвильку и глянули єще разъ на тоє мѣсце: ктожь може знати, чи лютôсть и самоволя Туркôвъ не возвутъ ихъ вскорѣ знова на те кроваве мѣсце. Тому то покропили они при ôдходѣ землю старанно кровею козла, выкопали на пôвъ сяжня глубоко землѣ и кинули кôлька грудокъ зъ самого споду въ потôкъ, щобъ мôгъ „вовкулакъ“ знова на своє давне мѣсце вернутись и ôдъ Туркôвъ єго охоронити.

VII.

Близько двѣ недѣлѣ минули ôдъ того часу. Одного вечера сидѣвъ Младанъ, посередъ своєи родины, въ своѣй направленôй хатѣ, въ селѣ Тергушнôй. На дворѣ ляло мовь зъ коновки, а сильный вѣтеръ розмѣтувавъ краплями дощу и бивъ ними о малѝ ôконця Младановои хаты. „Въ таку пору“ — промовивъ Младанъ поважнымъ голосомъ: „бачитъ чоловѣкъ, що такой лучше пôдъ сухимъ дахомъ, якъ въ байракахъ Балкану. А ты жѣнко, якъ думаєшь?“ спытавъ ôнъ звертаючись до своєи по други. Була то вже немолода, але помимо того єще гарна невѣста, высокого росту, котра власне въ тôй хвили при ôкнѣ стояла, и въ темну, слотливу нôчь поглядала. Побôчь неи на столѣ лежала куделя; видно, мусѣла она доперва передъ кôлькома хвилями ôдъ своєи роботы встати.

„Намъ старымъ певно, що лучше, але не знаю, чи и нашй сыны такъ думаютъ. Отъ подивись лишь на Алексея!“ сказала она, показуючи на сына, котрый задуманый близько дверей сидѣвъ. „За тыхъ чотырнайцять днеи ôнъ цѣлкомъ змѣнивъ ся, такъ що я сама не пôзналабы єго, колибъ не видѣла що дня“.

„Ей Богу, правда!“ притакнувъ Младанъ. „Я бувбы нѣколи не думавъ, що тому хлопцю житє юнацке та Балканъ такъ до серця припали. Зате нашъ Юрій, той зовсѣмъ не сумує — (тутъ вказавъ на старшого сына, котрый близько печи рыскаль выстругувавъ) — той и не думає вже про крѣсъ и думавбы кто, що ôнъ єго нѣколи навѣть въ рукахъ не мавъ. Теперь пильнує плуга и рыскаля, якъ колибы нѣколи чимъ иншимъ не занимавъ ся!“

„Та годѣ!“ озвавъ ся рôвнодушно Юрій: „я волѣвбы може носити крѣсъ, якъ рыскалѣ вырѣзувати та скибу ôдвалювати, але якъ близше тому придивитись, то въ кôнци все одно!“

„Добре кажешь, Юрію!“ похваливъ Младанъ. „Чоловѣкъ повиненъ на кождôмъ мѣсци свои обовязки сповняти: въ битвѣ бути хоробрымъ воякомъ, а на поли добрымъ робôтникомъ; трусливый въ битвѣ, а ледачій на поли — оба заслугуютъ на ганьбу!“ Тутъ замовкъ Младанъ, но по хвили звернувъ ся зновъ до жѣнки и сказавъ: „Але жѣнко, Алексей мене зовсѣмъ не тѣшитъ!“

„Чоловѣче!...“ озвалась зъ докоромъ жѣнка.

„Я бачивъ єго зъ тою Туркинею. Ну, то булабы дѣйсно діявольска справа, колибъ —“

Въ тôмъ застукало сильно до дверей.

„Кто бы се мôгъ такъ пôзно приходити?“ сказавъ Младанъ. „Засвѣтѣтъ смолякъ! А ты, Юрій, иди та подивись, кто се такій?“

При першôмъ звуку голосу за дверми скочивъ Алексей на ноги. „То она!“ крикнувъ ôнъ и въ однôй хвили бувъ вже за дверми.

„Будежь тутъ новина!“ сказавъ Младанъ. „Ты Юрію злагоди зброю, а ты жѣнко держись готовою, може собака бисурманьскій вже инакше надумавъ ся!“

Теперь увôйшовъ Алексей въ хату, ведучи за собою двохъ турецкихъ молодцѣвъ.

„Батьку! батьку!“ кликнувъ ôнъ радôстно: „то она! мати — то Емира!“

„Щожь се?“ спытавъ здивованый Младанъ, и лице єго почервонѣло ôдъ гнѣву.

Емира пôдбѣгла до него: „На Бога, утѣкайте, утѣкайте! За хвилю будутъ тутъ заптіе мого батька, щобъ всѣхъ васъ вымордовати; гайдукъ Головачь веде ихъ —“

„Головачь?... То ложь!“ крикнувъ Младанъ, а такъ сердито, що дѣвчина, котра вже и такъ ôдъ двогодинного ходу въ такôй непогодѣ ледви на ногахъ держалась, ажь назадъ поточилась.

„То не ложь, батьку Младане!“ сказала выступаючи наперед друга дѣвчина, котра въ мужескôмъ одѣню, мовь молодець въ першôмъ цвѣтѣ вѣку выглядала. „Клянусь святымъ крестомъ, що се дѣйсна правда!“

„А! то ты Елизо?“ спытавъ здивованый Младанъ.

„Не роспытуй дальше!“ продовжала Елиза. „За хвилю будутъ вже заптіе тутъ и нашъ трудъ нѣ-на-що не придасть ся. Спѣшись, бо инакше даремно моя панночка тяжкй зневаги ôдъ рôдного батька зносила!“

„Гей хлопцѣ!“ крикнувъ Младанъ на сынôвъ. „Выпровадѣтъ конѣ, берѣтъ ятаганы и понабивайте кресы! Жѣнко! закинь хустину на плечѣ, та ходѣмъ!“

Въ однôй хвили було всё готове.

„Кажешь, що Емира зносила зневагу, — та за щожь?“ спытавъ Младанъ, приступаючи къ дѣвчинѣ.

„За любовь до твого сына!“ ôдповѣла Елиза: „за свою приклоннôсть къ правдивôй вѣрѣ христіяньскôй. Игорь Головачь обвинявъ ю о тоє передъ батькомъ, ставши теперь бисурманомъ!“

„Проклятый здрадникъ!“ крикнувъ сердито Младанъ и приступивши къ Емирѣ, обнявъ ю. „Такъ ты отже потерпѣла вже за вѣру! Ну, коли утратила ты рôдного батька, то будьже менѣ дочкою!“

И ôнъ поцѣловавъ ю въ чоло, власне въ хвили, коли Алексей въ хату увôйшовъ.

„Возьми ю, сыну, та поучай дальше въ правдивôй вѣрѣ!“ и при тыхъ словахъ передавъ Емиру въ руки Алексея.

Кôлька минутъ пôзнѣйше утѣкавъ Младанъ зъ своєю родиною, Емирою и Елизою, котрою головно Юрій дуже занявъ ся, зъ Тергушнои. Тай бувъ вже остатный часъ до того, бо ледви выѣхали зъ хаты, якъ вже въ дали почувъ ся тупотъ коней.

Село Тергушна лежитъ у споду гôръ, однои зъ пôвнôчныхъ галузъ Балкану, котра черезъ цѣлу Боснію тягнесь и зъ ретійскими Альпами лучитъ ся. Дороги и стежки протинаютъ ся въ тыхъ лѣсистыхъ горахъ и рѣдко кому суть добре знакомй. Къ нимъ чвалавъ Младанъ зъ своєю родиною. Коли на першій горбокъ выѣхали, розъяснилось небо ôдъ червонои луны, а оглянувшись въ задъ, побачили Тергушну въ поломѣняхъ.

„Такъ то Турокъ додержує слова!...“ сказавъ Младанъ. „Свята то правда: кто Туркови вѣритъ, той решетомъ воду чере. Ну, теперь мы зновъ гайдуками— Богъ зъ нами!“

А ôдъ Тергушнои роздавъ ся зновъ тупотъ коней. „Гей, той проклятый песъ, той Головачь! Алексею, ѣдь зъ невѣстами къ горбку на право, а мы тымчасомъ зъ Юріємъ спрячемо того діявольского сына; ôнъ знає всѣ дороги и утеча булабы неможливою!“

Не сказавши нѣ слова (такъ важною здавалась ся хвиля), пôгнавъ Алексей къ полудню. Трескъ хворосту свѣдчивъ, що погоня вже недалеко за ними. Блескъ пожару въ Тергушнôй сягавъ ажь доти. На самôмъ передѣ выскочивъ зъ темного лѣса Игорь, сынъ Головача. Ôнъ выглядавъ мовбы зъ гробу взятый, а хоть на головѣ єго повѣвавъ турбанъ, такой Младанъ сейчасъ єго пôзнавъ.

Ватажко гайдукôвъ пôднявъ крѣсъ, выцѣливъ — блыснуло и грянуло — Игорь поваливъ ся зъ коня. „Христе царю!“ крикнувъ ôнъ у послѣдне.

Глумливо засмѣявъ ся Младанъ въ голосъ.

„То заплата здрадникамъ!“ сказавъ ôнъ. „Ты бôльше вже Бога свого не здрадишь!“ И скочивъ зновъ на коня и пôгнавъ зъ Юріёмъ за своими. Безъ дальшои перешкоды приспѣли они до свого давнѣйшого табору.

Незабавомъ зôбрались зновъ гайдуки около свого славного ватажка и на однôмъ дни обходивъ Младанъ зъ гайдуками весѣлє Алексея зъ Емирою, котру въ крещеню Ириною прозвали, и весѣлє Юрія зъ Елизою. По звычаю выпили гайдуки три чарки за здоровє молодыхъ и за славу гайдукôвъ...

Пôсля сербского росказавъ — *П. Скобельскій.*

На котрôмъ мѣстци нынѣшного Галича и єго окресности стоявъ старорускій княжій городъ Галичь?

(Черезъ Дра Из. Шараневича.)

(Дальше.)

Найстаршій церковнй будовлѣ, котрй мабуть зъ часôвъ, коли єще Галичь бувъ столицею удѣльныхъ рускихъ князѣвъ (почавши ôдъ князя Володимирка р. 1140 ажь до короля Данила р. 1255[1] — отже зъ епохи зверхъ одного цѣлого столѣтя) позôстали, суть:

а) Костелъ каменный св. Станислава, передѣланый зъ рускои церквы святого Панталемона, а положеный на поляхъ Залуковскихъ — и

б) Каменна церковь Рождества Христова посередъ нынѣшного Галича (днесь приходска церковь греч. обряда).

О костелѣ Францѣшканьскôмъ св. Станислава подыбуємо писану вѣдомôсть пôдъ рокомъ 1589: „**Opuszczony od wielu lat i zniszczony kościółek św. Stanisława extra muros in colle montis prope Haliciam**“[2]).

Костелокъ сей стоявъ тогды пôдъ вѣдомствомъ пароха Галицкого лат. обряда. Року 1598 перейшовъ въ посѣданє Францѣшканôвъ, котрй єго обновили и при нѣмъ зъ Галича поселились; згорѣвъ року 1802 и ажь по доконанôй репарацiи зъ верху и зъ середины одержавъ нынѣшный свôй видъ. Що костелъ той зъ часôвъ рускихъ князѣвъ походитъ, по доказамъ архитектоничнымъ проф. Лущкевича нема найменшого сомнѣня.

Чи церковь Рождества Христова въ самôмъ мѣстѣ нынѣшного Галича єсть такожь такъ старинна, не знати. Будовля єи пôдъ взглядомъ архитектоничнымъ єще не зôстала знатоками штуки будовництва розсмотрена. Повнѣйше свѣдоцтво о будынку тои церквы зложене въ актахъ визитацiйныхъ зъ року 1757 въ той спосôбъ: „**cerkiew miejska halicka, patronat ma nad nią magistrat miejski halicki, murowana, niedokończona, tylko w murach doprowadzona, w środku niewytynkowana, bez sklepienia, tylko z deszczek o jednej kopułce gontami pobita, potrzebuje reparacyi. Czyjem sumptem i którego roku została wybudowana, dla dawności czasu niewiedzieć**“. Традицiя несе, що церковь та вже була разъ реставрована черезъ митрополита Атаназiя Шептицкого р. 1747[3]). Остаточно реставрувавъ ю бл. пам. митрополитъ и кардиналъ Левицкій вразъ зъ своимъ братомъ Петромъ, приходникомъ рускимъ въ Галичи, року 1825[4]).

Церковь Рождества Христова року 1740 (якъ правдоподôбно и прочй церквы рускй въ Галичи) стояла пôдъ верховнымъ надзоромъ игумена монастыря въ Пѣтричи яко офицiяла епархiи галицкои[5]). Чи церковь тая дѣйстно походитъ зъ епохи резиденцiи рускихъ князѣвъ въ Галичи — пытанє тоє позôставляємо яко єще нерѣшене ажь до остаточного розсмотреня єи структуры черезъ знатокôвъ. Замѣчаємо лишь ту, що церковь тая зовсѣмъ не похожа на церковь оборонну, якою по свѣдоцтву лѣтописей була церковь Пресв. Богородицѣ внутрь стародавного Галича; що стоитъ на грунтѣ водностôмъ а проте не могло тутъ нѣколи забракнути воды запершимъ ся въ нѣй людямъ, якъ то о церквѣ Пресв. Богородицѣ лѣтопись двѣчи упоминаєт[1]). Чи впрочѣмъ нынѣшна Галицка церковь храмъ свôй первѣстный „Успенiя Пресв. Богородицѣ“ змѣнити могла на храмъ Рождества Христова, въ той спосôбъ, що храмъ Успенiя перенесено зъ Галича до Крылоса — и чи така перемѣна храмôвъ при консерьватизмѣ церковнôмъ коли-небудь практиковати ся могла: о тôмъ яко мирскій чоловѣкъ рѣшати не хочу[2]).

Зъ наведеныхъ увагъ видно, що лишь нынѣшній костелъ св. Станислава, на выжинѣ Залуковскôй, єсть безсомнѣнно стародавнои структуры и сягаєт часôвъ пановання князѣвъ рускихъ. Мешкаючй при тôмъ костелѣ Францѣшканы єще и днесь жалуютъ ся на недостатокъ воды и жаль той высказуютъ кождому, кто лишь загоститъ до ихъ обытели.

Вѣсти про давнй а нынѣшнй церквы Галича подаємо ту въ короткôмъ переглядѣ.

Въ лѣтописи при описѣ смерти князя Ярослава Осьмомысла (пôдъ рокомъ 1187) згадуютъ ся загально церквы и зборы монастырей въ Галичи[3]). Знаходимо тамъ зъ епохи рускихъ князѣвъ слѣдующй церквы:

1) Церковь св. Спаса (лѣт. пôдъ р. 1152).

2) Церковь Пресв. Богородицѣ, згадана въ лѣтописи пôдъ рокомъ 1187, въ котрôй похороненый бувъ 2 Листопада тогожь року галицкій князь Ярославъ Осьмомыслъ, въ котрôй зложено тѣло убитого Поляками пôдъ Завихостомъ галицко-володимирского князя Романа, и въ котрôй кôлькакратно засѣдавъ на златокованôмъ тронѣ князь нашъ Данило, въ початкахъ часто противниками зъ Галича проганяный, але ôдтакъ зновъ сторонниками своими назадъ до Галича побѣдоносно впровадженый. (Князь Данило зъ авторитету римского престола коронованый бувъ въ Дрогичинѣ на короля рускаго року 1254; умеръ року 1264.)

3) Церковь и монастырь св. Іоана. Князь Ростиславъ (сынъ Ивана Берладника) призваный бувъ галицкими боярами на княженє противъ Угрôвъ занявшихъ Галичь; въ борôбѣ покрытого ранами занесено въ тую церковь, где и померъ.

4) Церковь св. Михаила. Вправдѣ выразно лѣтопись о нѣй не упоминаєт, але о єи истнованю вносити можна зъ подань лѣтописныхъ, понеже князь Данило идучи на вôйну звыкъ бувъ молити ся не лишь до Пречистои Богородицѣ, але такожь и до св. архангела Михаила.

Кiєвъ, тая „мати городôвъ рускихъ“, числивъ въ 12 и 13 столѣтю 7 церквей посвященыхъ празникамъ Господскимъ и Богородичнымъ, а межи тыми були двѣ церквы Богородичнй, зъ котрыхъ одна, Десятинна, престольна, где мѣстились гробы рôвноапостольского Великого князя Володимира и єго супруги Анны. Окрôмъ сихъ храмôвъ Богородичныхъ находились єще въ Кiєвѣ церквы: Воздвиженьска, Богоявленьска, Преображеньска, Благовѣ-

---

[1]) Въ тôмъ роцѣ Данило резидує уже въ новозбудованôмъ Холмѣ, а сынъ єго Левъ въ новозбудованôмъ Львовѣ.

[2]) Привилей Жигмонта III зъ дня 5 Мая 1589, котрымъ король той надаєт костелъ на власнôсть Францѣшканамъ Галицкимъ. (Oblata зъ року 1641.)

[3]) Зри „Слово“ зъ року 1879 ч. 3—6.

[4]) Въ записках, находячихъ ся въ регистратурѣ ц. к. прокураторiи скарбу во Львовѣ, читавъ я, що церковь Воскресенська въ Галичи була продана зъ кôнцемъ 18 вѣка, а грошѣ зъ тои продажи призначенй на обновленє церквы матернои. Грунта церквы Рождества Христова лежали, пôсля визиты зъ року 1757, всѣ въ мѣстѣ Такъ и пр. „grunt, na którym siedzi Teodor Strutyński, zaczyna się od ulicy ruskiej, a ten grunt z dawna cerkiewny.“ „Inny grunt za ulicą ruską kończy się do Dniestru“ и т. д.

[5]) Въ записках регистратуры читаємо, що крестъ серебряный и евангелiє въ аксамитѣ зъ серебряными пуклями забравъ до монастыря въ Пѣтричи р. 1740, якобы власнôсть того монастыря, Богошевскій, офицiялъ Галицкій и игуменъ монастыря въ Пѣтричи.

[1]) Лѣтопись Ипатiєвска пôдъ рокомъ 1219 и 1255.

[2]) Въ актѣ визиты зъ року 1757 читаємо впрочѣмъ: „w tej cerkwi ołtarz jeden prześlicznej roboty Beatae Virginis Mariae.“

[3]) Зри мою статiю „Стародавный Галичь“. („Зоря Галицка“ яко альбумъ на рôкъ 1860.)

щеньска, св. Креста (збудована княземъ Мстиславомъ Удалымъ року 1212) и найменше 12 церквей або монастырѣвъ посвященыхъ храмамъ святыхъ угодниковъ, якъ св. Андрея Первозваного, св. Николая, св. Іоана, св. Симеона, св. Василія, св. архистратига Михаила, св. Димитрія, св. Георгія, св. Иліи, св. Софіи, св. Теодора, св. Петра.

Мимохоть насуває ся догадка, що число церквей въ княжескорускомъ городѣ Галичи на тй чотыри въ лѣтописи згаданй церквы не ограничало ся, и що Галичь на полудне, рѣвно якъ Суздаль а пѣзнѣйше Володимирь Клязменьскій на пѣвночи, по образцю Кіева розширялись, росли и церквами украшались. Правдоподѣбно и въ Галичи въ часахъ его славы, въ XII и XIII столѣтю, число церквей и монастырѣвъ рѣвнало ся, если не повному числу церквей Кіевскихъ, то бодай половинѣ того числа. (Зъ упадкомъ центра соспѣльно-политичного житя въ Кіевѣ повстали два новй центры того житя: одинъ на пѣвночи въ Володимири Клязменьскѣмъ, другій на полудни у пѣднѣжа Карпатъ, надъ Днѣстромъ, одною зъ головныхъ чорноморскихъ рѣкъ, т. е. въ рускѣмъ Галичи.)

По опустошеню Татарами Галича року 1241 князь и король рускій Данило въ новопобудованѣмъ Холмѣ, призначенѣмъ на княжу резиденцію, збудовавъ однымъ заходомъ величавй каменнй церквы при помочи художниковъ-пришельцѣвъ такъ рускихъ якъ и нѣмецкихъ — на пр. церковь св. Іоана Златоустаго, церковь св. Тройци, церковь св. Безмездниковъ. То було около року 1259[1]). Чижь не повинно бути тымъ бѣльше число такихъ церквей и монастырѣвъ въ Галичи, въ мѣстѣ, котре черезъ цѣле одно столѣтє, отже бѣльше якъ черезъ три поколѣня, росло и змагало ся пѣдъ скиптромъ могучихъ и славныхъ князѣвъ, якъ Володимирко и Ярославъ Осьмомыслъ зъ династіи Ростиславичѣвъ, а Романъ и Данило зъ династіи Романовичѣвъ? Чижь не насуває ся догадка, що и тіи галицкй князѣ, рѣвно якъ князѣ Кіевскй, на памятку своихъ побѣдъ надъ непріятелями, або въ память незвычайныхъ пригодъ, будовали храмы божй и монастырѣ[2]), въ котрыхъ потѣмъ найрадше пробували и где по смерти ихъ тѣла въ величавыхъ гробницяхъ спочивали[3])? Чижь можна-жь припустити, що коли въ новозбудованѣмъ Львовѣ, бдъ року 1255 ажь до пѣзнѣйшихъ часѣвъ польскои рѣчпосполитои, находили ся многй церквы (якъ Переображеньска, Богоявленьска, Благовѣщеньска, Воскресеньска, Богородична, св. Теодора, св. Николая, св. Георгія); що коли жаденъ навѣть зъ меншихъ рускихъ городѣвъ безъ бѣльше церквей не бувъ: щобы въ княжескѣмъ престольнѣмъ городѣ Галичи, въ часахъ его величія и славы, не було церквей всѣхъ тыхъ важнѣйшихъ празниковъ Господскихъ, Богородичныхъ и иншихъ, народомъ рускимъ почитаныхъ, св. угодниковъ?

Повстає пытанє, якй церквы находились въ Галичи въ протягу шести вѣковъ, т. е. бдъ року 1255 ажь до нынѣ, коли вже князѣ рускй вынесли свбй престолъ зъ Галича и бдколи лѣтописи рускй о Галичи майже нѣчого бѣльше, а польско-литовскй лише зрѣдка упоминаютъ. На тое пытанє одвѣтимо лишь о стѣлько, о скѣлько для нашого предмету буде потреба. Конечно згадати мусимо и про галицкй костелы, а то зъ причины, що уже за панованя першихъ королѣвъ польскихъ они тамъ знаходили ся, а въ загалѣ часто такожь давнѣйшй церквы рускй перемѣнювано на костелы.

Зачнемо бдъ костелѣвъ.

Въ епосѣ польскои рѣчпосполитои встрѣчаємо чотыри костелы въ обсягу мѣста Галича:

1) Костелъ Францѣшканѣвъ св. Креста, побудованый въ ринку самого города въ слѣдство наказу старосты Оты[1]) зъ року 1367, щобы мѣщане галицкй бдступили на побудованє того костела мѣстце, яке собѣ ОО. Францѣшканы самй выберутъ[2]). Сей костелъ знесеный зѣставъ за австрійского панованя, а монастырь Францѣшканѣвъ при тѣмъ костелѣ находившій ся зѣставъ въ нынѣшный ратушь перетвореный.

2) Костелъ Успенія Пресвятои Богородицѣ лат. обр., положеный въ самѣмъ городѣ (розумѣє ся не нынѣшный новый будынокъ), где пѣсля записокъ зъ р. 1648 тѣла жителѣвъ галицкихъ, даровавшихъ свои маєтности тому костелови, хоронили ся. Зъ интуиціи опертои на бднесныхъ историчныхъ свѣдоцтвахъ вношу, що первѣстный костелъ Успенія Пресв. Богородицѣ бувъ зъ начала рускою катедральною церквою и що король Ягайло призначивъ туюжь на латиньскій катедральный костелъ архіепископу лат. обр. Якову Стрыпѣ — рѣвно якъ сей король призначивъ бувъ на катедральный латиньскій костелъ престольну церковь въ Перемышли, искусно збудовану зъ тесаного каменя[3]). О первѣстнѣмъ положеню топографичнѣмъ церквы того храма говорити будемо въ уступѣ V, опираючись на письменныхъ свѣдоцтвахъ.

3) Костелъ днесь Францѣшканьскій св. Станислава, передѣланый зъ церквы св. Панталемона, отже зъ греческои церквы, котрый попри святѣмъ Михаилѣ архистратигу въ галицкбй Руси, именно на Подолю, уживавъ особенного почитаня.

4) Костелъ и монастырь Доминиканѣвъ въ Хорост-

---

[1]) По свѣдоцтву лѣтописи Ипатіевскои.

[2]) Długosz L. IV, p. 123 et 124, an. 958: „Vladimirus dux Russiae in signum suae evasionis (de insidiis Pieczengorum) ecclesiam Transfigurationis in Kijov aedificat et dotat.“ На иншѣмъ мѣстци (L. II. p. 188): „Caeduntur Pieczengi et Jaroslav in signum victoriae in locum certaminis ecclesiam S. Sophiae, ante conflictum votum Jaroslaus erigit.“ Зъ поводу побѣды бднесеной збудована зѣстала въ Кіевѣ такожь и церковь Богоявленьска (Epiphaniae).

[3]) Где воєвичій Володимирко, умершій напрасно року 1152 (при выходѣ зъ церквы св. Спаса въ Галичи), зѣставъ похороненый — Ипатіевска лѣтопись мимо подробного опису тои смерти о тѣмъ не споминає. Такожь не звѣстно, где похоронено Володимира, сына Ярослава Осьмомысла, умершого року 1198. Король Данило († 1264) похороненъ бувъ въ въ Холмѣ, а князь Левъ I Даниловичь въ монастыри св. Спаса (або въ Лавровѣ).

[1]) Зри мою Исторію галицко-володимирскои Руси стор. 314 на пѣдставѣ истор. Сборника III.

[2]) Если той костелъ заразъ по роцѣ 1367, отже за короля Казимира, бувъ побудованый въ Галичи на тѣмъ мѣстци, где днъ и пѣзнѣйше стоявъ (напротивъ входу до церквы Рождества Христова), и если будовы до пѣзнѣйшого часу — н. пр. до панованя короля Владислава Ягайла — не бдложено, то мѣщане Галицкй уже року 1241, т. е. по збуреню Галича Татарами, переселити ся мусѣли зъ выжины Залуковскои на своє теперѣшне мѣстце. За часбвъ Ягайла стоявъ вже замокъ въ Галичи на тѣмъ мѣстци, где до днесь знаходятъ ся его руины, и где молдавскй воєводы посѣдаючй тойже яко заставъ, переховували свои скарбы.

[3]) Długosz L. X. p. 26. „fuit autem ad praefatam metropolitanam Haliciensem ecclesiam... Jacobus natione Polonus consecratus et sedi suae ecclesia ibidem graeci ritus consignata“ (Зри примѣтку въ моєй исторіи галицко-володимирскои Руси стор. 311 и зрѣвнай зъ тымъ слова булѣ ерекційнои латиньского архіепископства въ Галичи пѣдъ р. 1375. Theineri Monumenta Poloniae et Lithvaniae I pag. 13: „decerni mus Haliciensem, Premisliensem..... ecclesiam esse catedrales... antistites schismaticos.. ab illis penitus amovendos, ipsamque ecclesiam Haliciensem in archiepiscopalem seu metropolitanam erigimus“.

ковѣ, селѣ въ поблизкости Галича, храма св. Анны, фундованый року 1662 черезъ старосту галицкого Андрея Потоцкого на мѣстци якогось давного, ôдъ кôлькасотъ лѣтъ збуреного а тогды на поляхъ Хоросткова (надъ рѣкою Липою) взновленого[1]). Сей монастырь и костелъ знесенй зôстали року 1789 австрійскимъ правительствомъ.

Зъ рускихъ церквей, якй въ протягу шести столѣтій були въ Галичи и его окрестности (Крылосѣ, Пѣтричи и Залуквѣ), знаходимо слѣдующй:

1) Церквы Богородичнй Успенія Пресв. Богородицѣ, одна въ Крылосѣ зъ монастыремъ[2]), до котрого удержаня служили (що найменше ôдъ початку 15 столѣтя) поблизькй села Пôдгородѣ и Благовѣщенѣ; друга Успенія Пресв. Богородицѣ, бувша еще року 1557 при монастыри въ Пѣтричи, осадѣ становившôй складову часть Галича за часôвъ польскои рѣчпосполитои рôвно якъ и Крылосъ[3]).

2) Церковь Благовѣщеня. Находилась она где-то въ поблизкости села Пôдгородѣ, около котрои позôстала (безсомнѣнно еще зъ часôвъ князѣвъ рускихъ) часть осады старорускаго города Галича, и котра осада еще въ документѣ пôдъ рокомъ 1458 згадуѣ ся, подôбно якъ около старинноi церквы св. Спаса въ тôмже Галичи позôстали еще були въ 14 столѣтю останки осады давного Галича пôдъ скромною назвою селъ Григорôвъ и Перевозы (опустошеныхъ Татарами еще передъ рокомъ 1428[4]).

3) Церковь Божои Матери Лановска, згадана въ люстрацiи Галицкого староства пôдъ рокомъ 1556, котра однакожь въ актахъ визитъ зъ 18 столѣтя бôльше не упоминаѣ ся[5]).

Пôсля свѣдоцтва Длугоша (X, 26) одна зъ церквей рускихъ була призначена на церковь катедральну лат. обряду въ Галичи и при нѣй мешкали архiепископы лат. обр. ажь до року 1414, доки архiепископъ польскiй Янъ Решовскiй за призволенѣмъ папы не перенѣсъ столицю зъ Галича до Львова.

Понеже нова катедра лат. обр. во Львовѣ задержала храмъ Успенія Пресвятои Богородицѣ; понеже при знанôмъ церковнôмъ консерватизмѣ храмы катедральныхъ церквей разъ установленй не змѣняютъ ся, навѣть и тогды, если катедры на иншй мѣстця переносятъ ся; понеже ерекцiйный документъ лат. архiепископа на Руси не творитъ новои катедры, а лишь давну уже истнуючу православну для лат. архiепископа призначаѣ[1]): проте и зъ анальогiи, якъ дѣялось по иншихъ городахъ, здѣлати мусимо заключенѣ, що давна престольна церковь руска Успенія Пресвятои Богородицѣ, стоявша еще року 1255[2]) посередъ укрѣпленiй стародавного Галича, ôддана зôстала латиньскому архiепископу и на латиньску катедру перемѣнена.

За рѣчь певну приняти можна, що по перенесеню лат. катедры зъ Галича до Львова позôсталый въ Галичи лат. катедральный костелъ зôставъ придѣленый польскому парохови тогожь мѣста, тымъ бôльше, що храмъ латиньскои парохiяльноi церквы въ Галичи есть до нынѣ храмомъ Успенія Пресвятои Богородицѣ[3]). Латиньска „plebańszczyzna“ первѣстно находила ся при устю рѣки Лôмницѣ до Днѣстра и при берегахъ тоижь рѣки, где безсомнѣнно стоявъ стародавный Галичь. Села Григорôвъ и Перевозы вразъ зъ урожайными околичными ланами, густыми дубровами и т. д., стоявшй на мѣстци старорускаго города Галича коло тогдышноi церквы св. Спаса недалеко ôдъ палаты галицко-рускаго князя Володимирка уже року 1428 дѣдичными зъ давна селами лат. парохiи называютъ ся, мимо того, що дотацiя лат. парохiи въ документѣ зъ року 1404 еще дуже убогою и невыстаючою представляѣ ся. Зъ того дѣлаю заключенѣ, що вразъ зъ катедральнымъ костеломъ такожь и первѣстна дотацiя тогожь, обôймаюча часть просторони давного опустѣлого Галича, дôсталась въ удѣлъ Галицкого польского пароха. На кождый способôъ впадаѣ въ очи тая обстанова, що въ латиньскôй катедрѣ по перенесеню ѣи до Львова нѣчого зъ ѣи землѣ и будынкôвъ въ Галичи не позôстало.

Гдежь подѣла ся тая первѣстно руска а ôдтакъ на латиньскiй костелъ перетворена церковь храма Пресв. Богородицѣ, котра стояла внутрь укрѣпленiй стародавного Галича на выжинѣ Залуковскôй, надъ правымъ берегомъ Лôмницѣ, недалеко устя рѣки Лôмницѣ до Днѣстра? Преданѣ говоритъ[4]), що давна церковь Пресв. Богородицѣ завалила ся въ слѣдство обломаня ся горы и що задля того храмъ ѣи перенесено на инше мѣстце, пôдъ королевскiй замокъ, где ю на грунтахъ мѣйскихъ (а не старостиньскихъ) построѣно. Думаю, що була то найскорше церковь Матери Божои Лановскои, котору Русины въ Галичи по давному храму своѣи катедры збудовали, при котрôй преданѣ о завaленю ся ѣи первѣстнои будôвлѣ заховало ся, и котра въ люстрацiи зъ

[1]) Копiя документа ерекцiйного находитъ ся въ регистратурѣ ц. к. прокураторiи во Львовѣ. Зъ часôвъ польскои рѣчпосполитои не лишь Залукôвъ, але такожь осады по лѣвôй сторонѣ Днѣстра (якъ Хоросткôвъ) до Галича причисляно. Давна осада перенесла ся зъ выжины Залуковскои до трехъ мѣстць: до Пѣтрича, Крылоса и нынѣшного Галича, якъ свѣдчили о тôмъ дуже вымовно три башты (сторожницѣ), зъ котрыхъ стражь спозирала на всѣ окресности Галича за надходячимъ непрiятелемъ. Одна башта замкова въ Галичи, зъ котрои видно було выжину Залуковску и околицѣ горѣ Днѣстра ôдъ Галича; друга башта стояла въ лѣсѣ Крылоса, зъ котрои спозирали на полудне къ Станиславови; третя башта була въ Пѣтричи, а зъ неи глядѣли на пôвнôчь и всхôдъ въ стороны Подôля. Въ поблизькости кождои зъ тыхъ баштъ находилась осада укрѣплена валами.

[2]) Тй осады дарованй були тому монастыреви правдоподôбно черезъ князя Теодора Любартовича вразъ зъ селомъ монастырскимъ Перегиньскомъ, а може еще ôдъ часôвъ Казимира В. при реставрованôй нимъ рускôй галицкôй митрополiи позôстали. (Зрч мою Исторiю галицко-володимирскои Руси ст. 316, 317). Документъ зъ року 1458 выставленый черезъ старосту Галицкого Отона de Ходча (Akty grodzkie i ziemskie T. VII ст. 94, 95): „monasterium Kryłos, cum villis Podgrodzie et Błahowiszczenie ad praefatum Kryłos spectantibus“ — „pro tutore dicti monasterii alias na metropolita.“ Кiевскiй митрополитъ Макарiй выпросивъ у короля Жигмонта II р. 1548 привилей, признаючiй „monasterium Haliciense una cum villa Perehińsko et toto fundo monasterii — (ту розумѣютъ ся вѣдай села Пôдгородѣ и Благовѣщенѣ) — ecclesiae metropolitanae Assumptionis Beatae Virginis Mariae, ad quam antea pertinebant“. Зъ того бы слѣдовало, що монастырь зъ реченымi добрами приналежавъ первѣстно церквѣ Богородичнôй, истновавшôй уже передше окремѣшно ôдъ монастыря.

[3]) Oblata ex actis terrestribus (Oblata привилею короля Жигмонта Августа II зъ року 1557: „Kałahurowie z Pietrycza monasteru założenia Wniebowzięcia Panny Maryi.“ Днесь осада Пѣтричь належитъ до парохiи Крылоса и не маѣ власноi церквы. Монастырь Пѣтрицкiй знесеный зôставъ вже за австрiйского пановання.

[4]) Akta grodzkie i miejskie, T. VII, pag. 94.

[5]) Есть традицiя, що въ самôмъ рынку Галича стояла еще якась друга руска церковь. Зри „Слово“ зъ р. 1879, чч. 3—6.

[1]) Зри мою Исторiю галицко-володимирскои Руси стор. 226 — на пôдставѣ Theineri Monumenta T. I, pag. 713, 714.

[2]) Ипатiевска лѣтопись. Полноѣ собранiѣ II, стор. 192.

[3]) Первѣстна дотацiя латиньскои парохiи въ Галичи була по лѣвôй сторонѣ Днѣстра, якъ то повыше документами выказано. Дотацiю тую року 1404 замѣнивъ Ягайло за поля надъ Лувою, а ôдтакъ року 1428 дотацiю тои парохiи помноживъ полями надъ Лôмницею.

[4]) „Слово“ зъ року 1879, чч. 3—6.

року 1556 межи иншими Галицкими семи церквами згадує ся. Преданє о обломаню ся берегôвъ и о повсталôй черезъ тоє руинѣ домôвъ и церквей знаходимо и въ иншихъ мѣстахъ, якъ въ Кіевѣ и въ Могилевѣ; проте и церковь катедральна руска перемѣнена на лат. костелъ стоявша на берегахъ Лôмницѣ) где встрѣчаємо давнѣйшу латиньску „plebańszczyznę“, або где знаходитъ ся урочище Перелома, або где єсть урочище Бѣдунь) могла направду обломитись и розсыпатись, а обломки єи могли въ водахъ Лôмницѣ погрузитись.

Всѣ тѝ заключеня не суть категоричною певностею, але помимо того зъ тымъ бôльшою силою до нашого пересвѣдченя промавляти будутъ, коли въ дальшôмъ уступѣ на пôдставѣ вѣстей лѣтописныхъ яснѣйше стане передъ душею положенє стародавного Галича.

Для доповненя уступу IV наведемо єще гдеякѝ историчнѝ вѣсти о прочихъ церквахъ Галича зъ часôвъ польскои рѣчпосполитои. Днесь знаходятъ ся двѣ церквы въ Галичи: 1) церковь мурована приходска Рождества Христова, тая сама, о котрôй повыше вже була бесѣда; 2) церковь св. Николая, збудована року 1602 на грунтѣ ôдъ давна церковнôмъ. Въ 18 вѣку була єще въ Галичи: 3) церковь Воскресенія Христова, стоявша на грунтахъ мѣйскихъ.

Въ 16 вѣку окрôмъ тыхъ трехъ церквей згадуютъ ся єще: 4) церковь Пречистои Дѣвы Лановскои; 5) церковь св. Михаила; 6) церковь св. Петра и 7) церковь св. Тройци[1]).

Въ документахъ зъ року 1591[2]) згадує ся єще церковь св. Богородицѣ, правдоподôбно ставропигіяльна, якъ церквы тогожь имени въ Рогатинѣ и во Львовѣ.

Въ актѣ пôдъ рокомъ 1595 споминає ся монастырь св. Петра въ Галичи, котрого грунта и ланы ажь коло монастыря въ Пѣтричи находили ся[3]).

Згадуютъ ся єще крôмъ того въ актѣ визиты зъ року 1730 три церквы въ Залуквѣ, тôмъ передмѣстю галицкôмъ зъ часôвъ рѣчпосполитои: 1) церковь св. Петра и Павла; 2) церковь св. Михаила; 3) церковь Богоявленія. Всѣ они построєнѝ на грунтахъ зъ давна церковныхъ зъ початкомъ 18 вѣку.

Въ Крылосѣ вспоминаютъ ся зъ початкомъ 19 вѣка кромѣ церквы Успеньскои: каплиця зъ каменя, котру перетворено на дзвôницю, и церковь дочерна св. Михаила[4]).

Въ селѣ Козина, належачôмъ до приходскои церкви въ Крылосѣ, знаходитъ ся єще до нынѣ церковь св. Михаила[5]).

Всѣ тѝ церквы, а бодай переважна ихъ часть — чи не взяли свои храмы зъ давнѣйшихъ церквей старинного Галича? Мимохôть насуває ся подôбна догадка. Зъ Галичемъ давнымъ, замѣненымъ въ два села, а ôдтакъ по опустошеню тыхъ селъ Татарами, перенеслись потомки давныхъ мѣщанъ Галицкихъ на рôжнѝ поблизькѝ мѣстця вразъ зъ своими храмами, такъ що въ 15 вѣку ледви одна осада Благовѣщеньска въ поблизкости урочища старорускаго княжого города Галича позôстала[1]).

(Конець буде.)

[1]) Актъ люстраційный Галицкого староства зъ року 1556, збереженый въ библіотецѣ Института Оссолиньскихъ.

[2]) Turgenievii Suplementa ad historica Russiae monumenta.

[3]) Turgeniev ut supra.

[4]) Дотація приходскои церквы въ Крылосѣ складалась зъ початкомъ 19 вѣка (пôсля записокъ знаходячихъ ся въ регистратурѣ ц. к. прокураторіи во Львовѣ) зъ грунтôвъ и правъ монастыря въ Дороговѣ надъ рѣкою Сѣвкою, зъ сумы 10.122 зол. „fundationis Jacobi Bucniowski“, которѝ выжичивъ епископъ Скородыньскій року 1804, и изъ процентôвъ ôдъ сумы 54.600 зр. пôсля увѣдомленя царкулу Стрыйского зъ дня 18 Червця 1807 до ч. 4122 и т. д.

[5]) Церковь Положенія ризы Пресв. Богородицѣ на Соколи очевидно повстала вразъ зъ тою новѣйшою осадою. Она принадлежитъ разомъ зъ Пôдгородємъ до парохіяльнои церквы въ Крылосѣ.

НА ДНѢПРОВѬ ПОРОГИ!

(Зъ записокъ *Я. Новицкого.* Подавъ *Василь Лукичъ.*)

. . . . . .
А на Украинѣ добрô.
Мѣжь горами старый Днѣпрô
Неначе въ молоцѣ дитина,
Красує ся, любує ся
На всю Украину;
А понадъ нимъ зеленѣютъ
Широкіи сéла;
А у селахъ у веселыхъ
И люде веселѝ...

(*Тарасъ Шевченко, выд. Праске II, стор. 129.*)

I. Стрѣча на Днѣпровôмъ березѣ. — Лоцманьска Камѣнка. — Знакомôсть зъ лоцманомъ Омельченкомъ. — Переказы про могилы: „Близнюки“, „Сторожева“, „Галаганка“. — Якъ Запорожцѣ кутю проганяли?

Давно бажавъ я познакомитись зъ порогами старого Бористена, але задумана подорожь ôдбулась допервa при кôнци Мая 1875 року. Рôжнообразна природа Днѣпра зъ єго зелеными островами, супокôйне житя єго надбережныхъ мешканцѣвъ, богатство краю, славнѝ переказы давнины — отъ що тягнуло мене. Подорожь свою на пороги розпочавъ я зъ Екатеринослава.

Поза мѣстомъ вже не чути на Днѣпрѣ нѣ посвистôвъ локомотивы, нѣ гомону пароходôвъ: тутъ вже берегъ рѣки представляє тихе супокôйне житя — воды навѣть быстрого Днѣпра плывутъ мовчки, не подыбуючи на дорозѣ нѣякихъ перешкодъ и тôлько въ ряды-годы почуєшь тиху розмову рыбалокъ, що розложились зъ удочками на човнѣ притвердженôмъ до зеленого острова, та гдесь-колись покрикъ дѣтей, що пригнали въ полудневу спеку череду на „тирло“*). Берегомъ Днѣпровымъ удавъ ся я до поблизького села, до лоцманьскои Камѣнки. На дорозѣ стрѣтивъ кôлькохъ молодыхъ парôбкôвъ, котрѝ розложились пôдъ тѣнею деревъ и мовчки покурювали зъ коротенькихъ люлёчокъ.

— Здоровѝ, хлопцѣ!

— Дай Боже! ôдповѣли парôбки.

— А далеко до Камѣнки?

— Нѣ, недалеко: верстовъ зо двѣ буде, а може и єще менше.

— Кудажь васъ Богъ веде?

— Та идемо у Красно-Камѣнку, въ новомосковскôмъ околѣ, бѣля Днѣпра.

— Ага, знаю.

— Були мы доси въ Кичкасѣ, та теперь пѣшкомъ.

— Певно служили при переправѣ, на поромахъ?

— Нѣ, наймались плоты (дарабы) гонити черезъ пороги до Кичкаса.

Розговорившись про заробки на плотахъ, довѣдавъ ся я, що за гôнку плота черезъ пороги ôдъ Камѣнки до Кичкаса, верстовъ до 70 водою, наймленѝ лоцманы одержуютъ ôдъ 3 до 5 рублѣвъ. Пôсля думки лоцманôвъ, сесь заробокъ гарный, але не завсѣгды удає ся щасливый часъ, щобъ домôвь принести єго въ цѣлости. Се длягого, що лоцманъ дô-

[1]) Днесь уже и тои осады нема. Бути може, що урочище „па cerkwiskach“, коло Пôдгородя, означає урочище давнои Благовѣщеньскои церквы.

*) На Украинѣ „тирломъ“ зовутъ мѣсце при рѣчцѣ, озерѣ, ставку або саджавцѣ, куда зганяютъ въ лѣтнѝ горячѝ дни череду до напою, купаня и выпочинку.

стає платню не пôсля числа страченыхъ нимъ на плотѣ днѣвъ, а за доставу на мѣсце т. є. до Кичкаса. Лучає ся и такъ, що лоцману, котрый вступивъ на плôтъ, погода годитъ до першого-другого порога, а опôсля, гляди, пôднялась буря, вѣтеръ, и плôтъ стоитъ и стоитъ, иногды по цѣлыхъ тыждняхъ. Сама рѣчь, що черезъ довшій часъ поневольного ôдпочинку спожиткує лоцманъ всѣ запасы, якій тôлько взявъ зъ дому, и муситъ опôсля живитись на рахунокъ зарôбку. Важку розмову про зарôбки мы замѣнили на иншу.

— А що, хлопцѣ, не заспѣваєте якои?

— Хибажь вы любите слухати нашихъ пѣсень?

— Такъ, я дуже люблю вашi пѣсни.

— Та мы не вмѣемо!

— Нѣ, хлопцѣ, не до пѣсень: намъ треба рушати — озвавъ ся одинъ зъ парôбкôвъ, що весь часъ поглядавъ недовѣрчиво зъ пôдъ ока и не бравъ участи въ розмовѣ. Пôднялись хлопцѣ на ноги, и одинъ зъ помѣжь нихъ заявивъ, що въ лоцманьскôй Камѣнцѣ живе старый лоцманъ Осипъ Омельченко, котрый дуже богато може росказати про давнину. Попрощавшись пустивъ ся я въ дорогу и не дальше якъ въ 40—50 крокôвъ хлопцѣ завели веселу пѣсню:

Ой не спитъ ся, не лежитъ ся
И сонъ мене не бере,
Пôшовбы я до дѣвчины,
Такъ не знаю, де живе!

а луна товаришила имъ зъ противного порожного берега Днѣпрового. По пôвгодиннôмъ ходу отямивъ ся я на рôвнинѣ зеленого лугу, зъ котрого видно було вже и лоцманьску Камѣнку. Лугъ зеленѣвъ якъ море. Повѣтре було чисте и легке, що, здає ся, груди не втягали єго, а само оно лило ся въ груди. Здавалось, нѣби сама жизнь напувала тѣло, якъ вода напуває губку, проймала всёго чоловѣка до самои душѣ. Вся зелена степова скатерть, скôлько можна було скинути окомъ, була заткана квѣтками: червоными купами смôлки, синими дзвониками, жовтыми степовыми тулипанами, фiолетовымъ сономъ и чепчикомъ. Въ травѣ ворушивъ ся и трѣщавъ цѣлый миръ коникôвъ и всякихъ кузокъ. Надъ лугомъ въ синѣмъ небѣ вили ся, спѣвали птицѣ. Край дороги бѣгали проворнi хаврашки и побачивши людей, втѣкали въ норы и смѣливо выглядали зъ ôдгамъ, пôднявши ушка въ гору. Весь зеленый лугъ и сине кругле небо заливало промѣня горячого золотого сонця. Прозорый воздухъ розширявъ видокругъ далеко, далеко на всѣ боки, скôлько можна було доглянути окомъ....

На дорозѣ подыбавъ я бабусю, котра звѣстила, що Омельченко живе майже на кôнци села, за церквою, та що на єго хатѣ великій дымарь зъ высокою деревляною крышкою. Минувши церковь и перейшовши селомъ зъ верству, на однôй зъ нижшихъ улиць побачивъ я величезный коминъ на хатѣ Омельченка.

Була 4 година зъ полудня. Сонце немилосердно пекло, я почувъ и втому и спрагу. Вôйшовши въ хату Омельченка, заставъ я одну лише бабусю, що мазала червоною глиною мережки на коминѣ, якбы то було въ суботу передъ Клечаною недѣлею*). Ôдъ неи розвѣдавъ, що дѣдусь дома, але гдесь въ сѣняхъ заховавъ ся ôдъ мухъ. Ôдчинивши дверѣ ôдъ хаты, вказала бабуся въ темный кутокъ, где сидѣвъ на низенькôмъ стôльци сивый, низько остриженый дѣдусь.

Пôдôйшовши, поздоровивъ ся я зъ дѣдомъ.

— А що, дѣдусю, мабуть ôдъ спеки заховались въ холодокъ?

— Одно те, що така спека, а друге отся проклята муха не дає супокою: нѣгде мѣсця не найдешь, такъ я и заховавъ ся сюды.

По звычайныхъ пытаняхъ: ôдкиля? куда Богъ несе? по якому дѣлу? — мы розговорились зъ старикомъ о сплавѣ суденъ, и Омельченко росповѣвъ зô всѣма дрôбницями недавну катастрофу на Ненасытьци, где судно розбило ся въ дрôбнi кусники. Зъ оповѣдань Омельченка я переконавъ ся, що се похôпный, досвѣдченый и розумный старець. Ôнъ росповѣдавъ, на яке небезпеченьство наражаютъ ся лоцманы въ часѣ плавбы черезъ пороги, хочь се впрочѣмъ лучає ся рѣдко. Самъ Омельченко за часъ своєи пятьдесятилѣтнои майже службы богато вытерпѣвъ лиха и обовязки лоцмана уважає дуже небезпечными и невдячными, позаякъ лоцманъ нѣякого иншого удержаня не дôстає а корыстує ся лишь дарунками „на могоричъ“ ôдъ властителѣвъ суденъ, бôльшою частею жидôвъ.

Я объявивъ Омельченкови намѣръ переплысти пороги и просивъ єго о раду: на чôмъ лучше ôдбути свою невелику подорожь — на плотѣ, чи на суднѣ. Дѣдусь по недовгôмъ мовчаню ôдповѣвъ: „Щобъ було раньше, деньми пять! Теперь вода понизшала, и судна вже не ходятъ, а лучше булобъ на суднѣ; оно и на плотѣ нѣчого, та все не такъ“. Дальшу нашу розмову перебивъ дѣдусь пытаємъ: „Можебъ вы пополуднували зъ нами, що Богъ пôславъ“.

Лоцманы — живый и бойкій нарôдъ, а на такій норовъ зложились вже самi условi житя, середъ котрыхъ они проживаютъ. Въ недовзѣ мы сидѣли вже въ сѣняхъ за низенькимъ столикомъ на стôльцяхъ; до насъ прилучилась и бабуся, поставивши на столику червону поливану миску зô сметаною. Дѣдусь ôдрѣзавъ кôлька великихъ скибокъ житного хлѣба и ставъ менѣ бажати всего доброго; ôдтакъ принялись мы полуднувати. Дѣдусь ставъ дуже говôркій. На просьбу мою, щобъ росказавъ якій небудь переказъ, або заспѣвавъ якои про давнину, сказавъ: „Та оно вы, люде грамотнi, знаєте бôльше якъ мы, то можебъ щонебудь росказали намъ, а мыбъ послухали зô старою“. У мене знайшовъ ся переказъ, записаный въ Олександрôвскôмъ околѣ про Сагайдачного. Я почавъ читати. Дѣдусь уважно слухавъ и часто спинявъ мене, высказуючи то здивованє, то жаль. Опôсля я перечитавъ пѣсню про Кальнишевского, на котру дѣдусь покивуючи головою, промовивъ: „Гарна пѣсня! я гдесь єѣ чувъ, та давно. Бѣдне Запороже, яка то, кажутъ, єго сила була!...“ Дальше поспытавъ дѣдусь, кто подавъ переказъ и пѣсню, бо єго дивувало немало, що пѣсня и переказъ зложенi були рôдною мовою, — и „на щó письменнымъ людямъ всё тоє треба знати?“ Довѣдавшись, що переказы и пѣсни друкуютъ ся, а такожь друкуютъ ся имена тыхъ, що подали, и що всё тоє потрѣбне для науки— дѣдусь сказавъ: „То хиба и собѣ записатись, чи що? Яку-бъ же я вамъ сказавъ?“ Подумавши трохи поспытавъ: „А отся чи є записана, що про Харка спѣваютъ?“ Я ôдповѣвъ, що хочь вже и записавъ одну пѣсню про Харка, але пѣсни спѣваютъ ся зъ рôжными змѣнами и я готовый записати и ôдъ него. Дѣдусь обернувъ ся до мене зô словомъ „*пишъ*!“ и заспѣвавъ:

Ой нашъ Харко, Харко батько,
Все пье та гуляє,
А вже Москаль Запороже
Кругомъ облягає.

Скôнчивши тую пѣсню, дѣдусь проказавъ єще пѣсни про Нечая, Саву, Марусеньку — и вконець, подумавши єще трошка, зновъ сказавъ „*пишъ*!“ и заспѣвавъ:

Казали Ляхи, казали они
И старенькiи люде:

*) Такъ зовутъ на Украинѣ Зеленi свята.

Ой забрать Гайдамакъ, забрать сѣромахъ,
Бо зъ нихъ добра не буде.

До голосу дѣдуся прилучивъ ся голосъ бабусѣ и пѣсня выйшла досыть мельодична.

На дворѣ вечерѣло. Я пôшовъ зъ дѣдусемъ полюбоватись Днѣпромъ при заходѣ сонця. Спустили ся мы зъ крутои скелѣ на берегъ. Сонце въ той часъ сховалось за гору села. Мы зъ дѣдусемъ сѣли на камѣннôмъ ôдломѣ. Було тихо и тепло. Пôсля доволѣ довгого дня все на свѣтѣ якбы потомилось. И сонце нѣбы зъ нехотя ишло на ôдпочинокъ. И дерево стояло нерушимо. Птицѣ мовчали. Було якось тихо й мертво на свѣтѣ, нѣбы само небо вже дрѣмало...

(Дальше буде.)

ЗЪ ЖИТЯ АРТИСТКИ.

(ОПОВѢДАНЄ.)

I.

Ѣхавъ я разъ зъ Бродôвъ до Львова; було то осенею 18... року. День бувъ нелюбый, мрачный, дощемъ покроплювало; тожь и въ непогôднôмъ розположеню душѣ доѣхавъ я до Красного. Пора обѣдати; отже идѣмъ до реставраціи...

Колижь бо я идучи знаною проѣзджимъ туда верандою, заздрѣвъ зъ нечевя напередъ себе знакомого менѣ пана К. зъ Тарнополя, ведучого якусь молоденьку а дуже хорошу, либонь панночку, пôдъ руку... „Гмъ! подумавъ я: ктобы то мôгъ бути тота панночка? Я знаю всю рôдню пана К., але такои помѣжь єго своячками я анѣ не видавъ анѣ про таку не чувавъ нѣколи. Мабуть своячка, або дуже знакома, коли ôнъ ю веде такъ щиро попôдъ руку.“

Иду за ними слѣдъ въ слѣдъ, и якъ тота тѣнь, ôдъ нихъ не ôдступаю. Они зайшли до реставраціи, тай я за ними. Молода дама сѣла по однôмъ боцѣ стола, а той знакомый по другôмъ, простѣсѣнько напротивъ неи, а я тужь коло него. Тай сѣпнувъ я, таки заразъ, пана К. за рукавъ, и шепчу ємy до уха: „А зъ ôдки Вы, добродѣю, роздобули таку красну панночку?...“ А ôнъ на те (шуткарь бувъ собѣ!) не ôдповѣдає впростъ, але бере мене пôдъ руку, пôдноситъ горѣ и самъ встає, тай каже до мене, дивлячись на сю даму: „Представляю Вамъ паню Ц., жену пана Ц., котрый тутъ побôчь неи сидитъ, а котрый бувъ Вашимъ ученикомъ; протежь и тота панѣ єсть якбы Ваша духова своячка, по мужеви своємy“... На тотѝ слова панѣ Ц. усмѣхнула ся, а панъ Ц. схопивъ ся зъ крѣсла и прибѣгъ зô мною привитати ся. Тымчасомъ я ôдповѣдно до ситуаціи, въ котру мене впроваджено, обертаю ся до панѣ Ц., кажучи: „Дуже вдячный єсмь пану К., що менѣ ôдкрывъ такъ дорогоцѣнну по дусѣ своячку, котрôй маю честь представити ся“. И подавъ я своє „*имярекъ*“... Веселôсть запанувала мѣжь нами топжь хвилѣ; обѣдъ скôнчивъ ся, а я не пускаючи ся моихъ дорогихъ знакомыхъ, сѣвъ разомъ зъ ними до одного coupè до другои клясы.

Въ вагонѣ розмѣстились мы такъ, що я сидѣвъ коло своеи „духовои своячки“, напротивъ неи сидѣвъ єи мужь, а напротивъ мене панъ К. До того самого coupè увôйшло єще двохъ мужчинъ. Одинъ бувъ старшій, мôгъ мати до 60 рокôвъ, а другій о много молодшій. Оба були дуже недбало убранѝ: на старшôмъ бувъ рудавый, старый, вытертый, замарганый, болотомъ забрысканый плащь; на молодшôмъ такого самого рода гунька; старшого голову накрывавъ помятый, старый, вытертый, чорный капелюхъ, за котрый не давбы нѣкто и три центы; молодшій же мавъ на головѣ шапочку, зомяту, затовщену и знѣвечену такъ, що єѣ хиба лишь на смѣтє выкинути. Чоботы у обохъ були такожь добре заболоченѝ, лице невмыте, борода щѣтею заросла, волосє розкудовчене... Ктобы то були тотѝ оба нашѝ спôвпасажеры — тяжко було ôдгадати; може якѝ купцѣ-Ормене... Одна лишь гадка заєдно насувала ся на ихъ поглядъ: „Чого тотѝ замазанцѣ ухали ся до другои клясы; для нихъ и третя єще за добра“.

На стаціи засвистали, затрубѣли; ѣдемо. Мы собѣ по правôмъ боцѣ стали барашковати, жартовати, смѣяти ся; дуже намъ було любо та весело; а тотѝ два спôвпасажеры вбили ся въ самъ кутъ вагону по лѣвôмъ боцѣ, — зануренѝ въ свои гадки они анѣ одного слова не промовили...

Не памятаю вже, якими психичными стежками зайшли мы ажь до згадки про славну водевилистку нѣмецку, панну Гальмаєръ... Отже я кажу: „Дивна то особа тота п. Гальмаєръ; она крôмъ великого таланту, можь сказати геніяльности, котрою стала ся славною артисткою, ôдзначає ся такожь и своимъ дивнымъ успособленємъ характера... Она єсть спосôбна до чинôвъ благородныхъ, котрѝ свѣдчатъ о єи шляхотнôмъ и добрôмъ, можбы сказати — великôмъ серцю; але не менше нôдпадає она такожь и злымъ норовамъ: єсть склонна до злости и пристрастного гнѣву, и до такихъ чинôвъ, котрѝ каляютъ душу и серце... Она знає про свою натуру; часто жалує она щиро по такихъ пристрастныхъ буряхъ за свои проступки и проливає гôркѝ слезы; але по часѣ она зновъ лихе творитъ... Она сама каже: „Въ менѣ суть два геніи, одинъ добрый, другій злый; коли мною мôѝ недобрый геній завладѣє, тогды я забуваю на все, на мою душу, на спасеніє, и не маю силы єму опертись“. Я читавъ про гдеякѝ цѣкавѝ подѣ зъ єи житя, — и єсли угодно, роскажу Вамъ зъ нихъ гдещо“...

„Просимо, дуже просимо!“ — загомонѣли всѣ въ одинъ голосъ. И я почавъ такъ росказувати:

Передъ двома роками умеръ бувъ въ Вѣдни мѣщанинъ, що муку спродававъ, оставивши безъ гроша и безъ способу до житя жѣнку и шестеро малолѣтныхъ дѣтей. Бувъ то чоловѣкъ дуже ретельный и честный, про тоє всѣ, що єго знали, дуже за нимъ жаловали. А єще бôльше жаловали они бѣдну вдову и осталѝ безталанниѝ сироты; але нѣкто не подавъ помôчнои руки.

На другій чи третій день по тôмъ появляютъ ся друкованѝ обвѣщеня, поприлѣплюванѝ по рогахъ улиць, того содержаня: „П. Гальмаєръ буде того а того дня въ склепику покойного Н. Н. ôдъ 8. годины зъ рана до пôзного вечера продавати муку въ власнôй особѣ. Чистый дохôдъ зъ продажи призначеный на пôдмогу осталои вдозы и шестеро малолѣтныхъ сирôтъ, котрѝ нынька суть въ крайнôй нуждѣ“. Розумѣє ся, що цѣкава вѣденьска публичнôсть, умѣюча впрочѣмъ чувствовати нужду и оцѣнити благородный чинъ своєи любленои артистки, численно облягала въ той день згаданый склепикъ, щобы ôдъ Гальмаєрки муки купити. Були такѝ, що за пушку муки, набранои пальчиками єи, кидали на стôлъ по пятцѣ, по десятцѣ — за що она имъ своимъ найкрасшимъ поглядомъ и найлюбѣйшою усмѣшкою дяковала... Пріятно було бачити, якъ п. Гальмаєръ, въ чистôй перкалевôй суконцѣ, въ бѣлôмъ якъ снѣгъ фартушку, завязанôмъ пôдъ шіею, зъ закочеными по локоть рукавами, въ снѣжнôмъ чипочку на головѣ, черезъ цѣлый день увивала ся, муку продаючи; якъ она фертично и зручно выкручовала ся; якъ кождого то поглядомъ то словомъ привѣтливо витала; якъ на єи лици, зъ почутя доброго учинку, сіяла радôсть и веселôсть; якъ кождый входивъ и выходивъ веселый и вдоволеный до склепу и зô склепу мучного; и якъ незвычайный рухъ втѣшныхъ людей розличного стану, пола и вѣку

пановавъ до вкола того склепику черезъ цѣлый день, мовь коло улія, коло котрого въ погôдне полудне лѣтомъ веселй пчôлки пригравают̀ъ... Але и для осталои родины покойника сей день бувъ не менше радôсный и веселый, бо принѣсъ зъ розпродажи муки кôлькасотъ зр. чистого доходу, зъ чимъ вдова могла удержати ся надальше при посѣданю мучного склепу. *Денисъ.*

(Дальше буде).

Письма рускихъ Галичанъ
ДО МИХАЙЛА ПЕТРОВИЧА ПОГОДИНА
въ лѣтахъ 1836—1861.

Въ трийцятыхъ и сороковыхъ рокахъ, по иниціятивѣ поодинокихъ ученыхъ мужѣвъ, стала поволи двигатись славяньска идея, котра въ наслѣдку вѣнчалась тымъ, що не лишь пояснено и познакомлено великій славяньскій міръ зъ положенємъ и потребами поодинокихъ племенъ славяньскихъ, но также була при тôмъ и та корысть, що славяньскй ôдносины сталисъ чимъ разъ бôльше дружными, а скрѣпившись взаимностею, порушили масы народа до новогo житя. Межи мужами, занимаючими видне мѣсце межи славистами того часу, безперечно всяка честь належитъ покойному Михайлу Петровичу Погодину, котрый бувъ професоромъ при универзитетѣ въ Москвѣ. Ôнъ ôдзначавъ ся наукою и широкою обчитанностею про славяньство и умѣвъ при своихъ частыхъ подорожахъ по земли славяньскôй побудити ученыхъ межи кождымъ майже славяньскимъ племенемъ до бôльшои дѣяльности на поли рôдного слова и исторіи, якъ также и до збираня старинныхъ памятникôвъ, маючихъ своє загальне значенє въ исторіи славяньства.

Такимъ дѣломъ завязалась широка переписка межи ученымъ професоромъ московского универзитета и учеными — розсѣяными по всѣй великôй славяньскôй земли. На сѣмъ мѣсци для близшого поясненя пôдносимо, що пок. Погодинъ мавъ до розпорядимости значнй фонды, котрй єму що-рôчно давало россійске правительство для пôдпомоги славяньскимъ ученымъ. Крôмъ того мавъ ôнъ и свою книгарню*).

Пок. Погодинъ за житя єще свого уложивъ хронольогично всю (?) переписку, походячу изъ славяньскихъ земель, думаючи оголосити друкомъ, але смерть, здає ся, перешкодила єго намѣреню. Доперва по смерти єго передала жена покойника зôбрану нимъ переписку *„Императорскому Обществу Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Универзитетѣ“*, котре выдало ю пôдъ заголовкомъ: *„Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель (1835—1861). Выпускъ I-й. Письма О. М. Бодянского съ предисловіемъ и примѣчаніями Нила Попова. (8⁰), стр. XVIII + 136. — Выпускъ II-й. Письма П. І. Шафарика съ предисловіемъ и примѣчаніями Д. Ч. Нила Попова. (8⁰), стр. 137 — 448. — Випускъ III-й (и послѣдній) съ примѣчаніями Д. Ч. Нила Попова. (8⁰) стр. 449 — 744 + II + IV. Изданіе Императорскаго Общества Исторіи и Древностей Россійскихъ при Московскомъ Университетѣ. Москва 1879—1880“*.

Изъ всѣхъ закуткôвъ славяньскои землѣ находятъ ся тамъ письма, котрй походятъ ôдъ рôжныхъ людей, и въ котрыхъ высказуютъ ся всѣякй погляды индивидуальнй о тогдышнôмъ положеню славянъ. Особливо горячо ôдносятъ ся до Погодина наддунайскй славяне, якъ на пр. болгаринъ Захарій Княжевскій, называючій Погодина въ своѣмъ письмѣ (1847 р.) *„Милостивый Отецъ всѣхъ Болгаръ Михаилъ Петровичъ“* и др. И Галицка Русь не остала позаду. Мимо великого давленя и пригнетуваня въ самôмъ зародѣ всякого объявленя житя народного въ рокахъ 1816—1848 вже самымъ системомъ едукаційнымъ, предцѣнь найшли ся у насъ люде, высшй талантомъ, котрй ôдважились въ приватныхъ письмахъ и за „предѣлами“ Галичины высказати свои гадки, котрй характеризуютъ направленє ихъ индивидуальныхъ поглядôвъ на наше движенє умыслове въ рокахъ 1836—1861.

Выпускъ III-ій повысшого выданя єсть неоцѣненымъ скарбомъ для нашои исторіи и литературы. Побôчь писемъ Копитара, Дубравского, Вука Караджича, Миклошича, Колляра, Штура, Ганки, Линдого, Мацѣевского и др., находимо письма слѣдуючихъ рускихъ Галичанъ:

XV. *Письма Варлаама Компаневича*, числомъ 2 (ôдъ 23/2 1837 до 14/8 1839), стр. 533—534.

XVI. *Письма Дениса Зубрицкого*, числомъ 29 (ôдъ 8/8 1839 до 19/1 1861), стр. 537—621.

XVII. *Письма Ивана Вагилевича*, числомъ 11 (ôдъ 10/8 1836 до 27/7 1846), стр. 622—651.

XVIII. *Письма Я. Ѳ. Головацкого*, числомъ 2 (ôдъ 11/9 1841 до 22/11 1853), стр. 652—655.

XIX. *Письма Северина Шеховича*, числомъ 5 (ôдъ 10/2 1856 до 17/11 1857), стр. 656—666.

Мы задумали подати нашимъ Читателямъ вытягъ зъ писемъ рускихъ Галичанъ, здержуючись въ тôй дражливôй справѣ ôдъ всякого коментаря. Належалобы намъ начати наше дѣло зъ Зубрицкимъ, але думаємо, що „бôльшу“ и „розголоснѣйшу“ ролю ôдограв на нашôй нещастнôй галицкôй Руси Шеховичь, котрого и самъ Зубрицкій въ письмахъ до Погодина называє *„не благонадежный молодой человѣкъ“*, *„вертопрахъ“* (22 письмо Зубр. 1856 р., стр. 596).

Письма Шеховича писанй всѣ по россійски и рôжнятъ ся дуже ôдъ всѣхъ прочихъ писемъ. Носятъ они на собѣ характеръ переважно — простои жебранины. Шеховичь ставъ переписуватись зъ Погодиномъ въ 1856 р., ôдправивши своє перше письмо дня 10 (22) Лютого пôдъ адресомъ: „До почтеннаго издателя „Москвитянина“ или до „содержателя конторы этого журнала*)“. Бувъ ôнъ тогды редакторомъ „Семейнои Библіотеки“. Худе матеріяльне положенє Шеховича принудило єго удати ся о помôчь до знаменитого россійского ученого; хотя ôнъ на вступѣ свого письма подає, що: „Взаимноотношенія, которыя обыкновенно „бываютъ между издателями журналовъ, побуждаютъ меня „удаться къ Вамъ Милостивый Государь, съ прошеніемъ, „относящимся къ дѣламъ литературнымъ. Моя участь по„ставила меня въ Редакторы „Семейной Библіотеки“; въ „нѣкоторомъ отношеніи могу смѣло гордиться такою уча„стью, быть двигателемъ роднаго слова въ такихъ мѣстахъ, „гдѣ очуждались отъ него и даже ругались ему“. Дальше говоритъ авторъ письма: „Я не намѣрился тѣмъ разомъ, „описать Вамъ здѣсь состояніе Галицко-Русской словесно„сти, т. е. ея хода и розвитія, начиная съ 1848 года: сдѣ„лаю то, если покажется любопытнымъ, въ другой разъ, „междувременно считаю нужнымъ объявить Вамъ, что есть „люди, которые противодѣйствуютъ нашимъ подвигамъ: „люди то свои, которые къ сей цѣли издаютъ даже газету

*) Библіотеку Погодина, складаючу ся зъ рѣдкихъ дѣлъ на всѣхъ славянскихъ языкахъ, якъ также и дорогоцѣнный рукописный архивъ закупило россійске правительство по смерти єго за 200.000 руб. Библіотека и архивъ єго повстали переважно зъ дѣлъ и рукописей, надсылаными єму въ даръ изъ всѣхъ закуткôвъ славянщины. Много тамъ и нашого попалось, „великодушно“ подарене пок. Зубрицкимъ.

*) Редакція „Пись. къ М. П. Погодину“ додає ôдъ себе, що Шеховичь „лично не былъ извѣстенъ М. П. Погодину“ (стр 656).

„Зорю Галицкую“ въ противномъ духѣ*)“ — и заразъ за симъ проситъ Погодина о помôчь, мотивуючи просьбу свою въ такій способъ: „Понеже однако мнѣ надобно только-что „создавать читателей, которые составляютъ досель маленькое число 150 предплатителей-Священниковъ, я никакъ не „смогу дѣйствовать успѣшно на поприщѣ журнальномъ, если „Вы, Милостивый Государь, не изволите пособить мнѣ собрать „ніемъ хоть нѣсколько десяти подписчиковъ“. Также поясняє Шеховичь, якимъ ôнъ пише языкомъ и якого рода суть помѣщенй въ єго выданяхъ статіи, говорячи: „Впрочемъ „языкъ моей газеты образовался (разумѣется) постепенно: „въ томъ году усовершенствуется вполнѣ. Кромѣ того слу„чаются статьи историческія, языкословныя и др. отъ Г. Д. „Зубрицкаго, А. Петрушевича (очень надежнаго историка), „не упоминая о другихъ. Въ минувшемъ году я издавалъ „Семейную Библіотеку въ тетрадяхъ, но она показалась „слишкомъ ученой для здѣшней Публики, и я теперь, кромѣ „статей: о Исторіи, Литературѣ, Общеполезныхъ Свѣдѣ„ніяхъ, Литературныхъ Всеславянскихъ извѣстіяхъ и дѣлахъ „Народныхъ, принялъ также въ мою газету часть Гумори„стическую, чтобъ возбудить большую дѣятельность и жи„вѣйшее соучастіе“. При кôнци свого першого письма ясно высказавъ ся Шеховичь, щó ôнъ властиво хоче ôдъ Погодина, въ слѣдуючихъ словахъ: „Прошу Васъ, М. Г., если „изволите исполнить мое прошеніе, сдѣлать это возможно „скоро, и прислать деньги предплатные прямо въ мою ре„дакцію подъ нижеслѣдующимъ адресомъ, потому что отъ „почтамта я получилъ бы только при концѣ года, а моей „Газетѣ нужно пособіе тотчасъ“.

Друге письмо Шеховича до Погодина зъ Цвѣтня 1856 р. Дякує ôнъ въ тôмъ письмѣ Погодину за ôдповѣдь и межи прочимъ доноситъ: „Какъ ни скудое будетъ число подпи„счиковъ изъ Москвы, все же оно будетъ достаточно къ „убезпеченію моей газеты отъ паденія“... На сѣмъ письмѣ находитъ ся дописка для насъ великои ваги: „P. S. — Г. Ше„ховичъ благонамѣренный молодый чоловѣкъ, издаетъ жур„налецъ, желая прививать галичскимъ хохламъ чистый „русскій языкъ. Напрасно! — Хохлаки ни по русски, ни „по хохлацки не читаютъ. Бѣдный редакторъ достоинъ со„болѣзнованія и подкрѣпленія, онъ принужденъ искать под„писчиковъ за границей. Я покорнѣйше рекомендую его и „пребываю Вашего Высокородія покорнѣйшимъ слугою — Зу„брицкій, Я. Головацкій“. Шеховичъ додавъ ôдъ себе: „Под„писавшіеся Господа, сошедшись у меня случайно, посви„дѣтельствовали бѣдному состоянію моей Газеты“.

Въ письмѣ 3-мъ (безъ даты и року) дякує Шеховичь Погодину за прислану жертву на „Семейну Библіотеку“, и такъ дальше доноситъ: „Во все продолженіе моего изда„тельства я былъ принужденъ жить изъ другихъ средствъ „и такъ въ томъ году я пользовался лекціею у одного чи„новника, который теперь, къ моему сожалѣню, по рѣшенію „правительства, переселился въ Италію (Верону) и для того „отъ іюнія мѣсяца я лишился единственнаго средства къ „моему содержанію. Быть можетъ, что я успѣлъ бы полу„чить какую нибудь діурну съ жалованьемъ 20 гульд. еже„мѣсячно; однакъ такая тягостная должность отняла бы у „меня все время и охоту къ литературнымъ и журналь„нымъ занятіямъ, ибо она очень томительна“... А дальше додає: „Наши Рутены убѣждаются, но все таки есть враги, „которые сердечно тѣшилися бы, если бы „Сем. Библ.“, „послѣ храброй въ Галиціи борьбы, прекратилась. Я пытаюсь „роспространить ея объемъ и надѣюсь получить болше под„писчиковъ. Но если „С. Б.“ притерпѣваетъ такія непріят„ности между Галицкими Рутенами, то напротивъ сердце „трепетаетъ отъ радости, узнавая о ея принятіи между про„чими Австрійскими Славянами. Я, кажется мнѣ, писалъ „Вашему В-дію, съ какимъ рвеніемъ читаютъ „С. Б.“ раз„ноплеменные Славяне въ Вѣнскихъ Славянскихъ кофейныхъ „домахъ.*) Но єще болѣе занимаются Русской Литературой „питомцы Лайбахской Семинаріи. Я получаю отъ нихъ „письма, писанныя гораздо лучшимъ слогомъ, нежели отъ „писемъ Рускихъ Галичанъ. При томъ содержаніе этыхъ „писемъ, єсли было бы извѣстно въ Россіи, вѣрно пособило „бы „С. Б.“ къ высшему значенію и она, подвизаясь теперь „въ спорѣ Галицко-Рутенскомъ, была бы достойна посредни„чать о вопросѣ принятія Русскаго Литературнаго языка „для всѣхъ здѣшнихъ Славянъ, который то вопросъ возникъ „былъ въ Австріи три года тому назадъ, но єго не разрѣ„шили по причинѣ тогдашнихъ Русскихъ и всегдашнихъ „польскихъ Редакторовъ“.

Письмо 4-е носитъ дату: „Сучава въ Буковинѣ 26 Іюнія (8 Іюлія) 1857.“ Въ нѣмъ доноситъ Шеховичь Погодину, що: „Вслѣдствіе неблагопріятствующихъ обстоя„тельствъ я принужденъ былъ прекратить издаваніе Сем. „Библ. въ журнальномъ видѣ. Жертва Вашего В-дія при„спѣла на мѣсто въ такое время, какъ я рѣшился прекра„тить изданіе, именно предъ окончаніемъ I четвертьгодія. „Настоящихъ подписчиковъ полугодовыхъ было около 70, „жертва Ваша великодушна поставила меня въ возможности „докончить I и придолжать цѣлое II четвертьгодіе. Всѣхъ „пренумераціонныхъ денегъ за 1856 г. получилъ я отъ Пу„блики 158 гульд., къ тому Ваша жертва 220 гульд. — „вмѣстѣ 378 гульд., которая сума шла въ изданіе двухъ „кварталовъ за 1856 г., на всѣ редакціонныя издержки и „отчасти въ мое собственное содержаніе. Убѣдившись, что „слѣдующіе кварталы не въ состояніи буду издавать безъ „помочи, я заблагоразсудилъ прекратить изданіе“. Дальше доноситъ Шеховичь, що на Буковинѣ занимаєсь наукою румуньского языка, „очень любопытнымъ явленіемъ для Рус„скаго языка, изъ котораго произошелъ онъ пополамъ“, що въ языцѣ орменьскôмъ не „могъ досель сдѣлать успѣховъ“, и що задумавъ выдати на нѣмецкôмъ языцѣ брошурку о „языкѣ Русскомъ и его нарѣчіяхъ въ убѣжденіе Нѣмцевъ, „которые не зная кажется даже ничего о нарѣчіяхъ роз„личныхъ языковъ, таки неперестаютъ усматривать въ языкѣ „мною употребляемомъ стремленіе опасное. Конечно, Нѣмцѣ „въ Австріи, именно въ Вѣнѣ даже не имѣли случай видѣть „нашу азбуку, а если подозрѣваютъ, такъ мы удолжены „тѣмъ нѣсколькимъ Рутенамъ, которые, произведены въ чи„новники, такъ безчестно сѣютъ вражду въ народѣ и такъ „ложные дѣлаютъ доносы. Вотъ документъ свидѣтельствую„щій моимъ словамъ: „Von der K. K. Polizei Direction in „Lemberg N. 336 a. v. An Herrn Seweryn Szechowicz, Re„dacteur der Semejnaja Bibliotеka in Suczawa. Nachdem Sie „sich in dem von Ihnen redigirten Blatte Sem. Bibl. Ihrem „Programme und der darüber erhaltenen Koncession zuwider „nicht durchgehends der landesüblichen ruthenischen, sondern „der russischen Sprache bedienten, ohne die Bewilligung zur „Herausgabe eines Journals in derselben erhalten zu haben, „und weil Sie auch im Widerspruche mit dem in Ihrem Pro„gramme gegebenen Versprechen im Sinne der Oesterreichi-

*) Передъ р. 1853 бувъ Шеховичь и самъ однимъ зъ редакторôвъ „Зорѣ Галицкои“. Въ р. 1853 начавъ ôнъ выдавати „Лада, письмо поучительное русскимъ дѣвицамъ и молодицамъ въ забаву и поученіе“. Въ 1855 р. выдававъ ôнъ „Семейну Библіотеку“, а на послѣдокъ звѣсного всѣмъ „Господаря“.

*) Письма, на котре ссылає ся Шеховичь, нема въ публикаціи.

„schen Regierung jedem Separatismus entgegenzuwirken aus-
„gesprochener massen Seite 68, 100, 105, 168, 176, sodann
„Seite 118, 120, 136, 138, 152, 154 des Jahrganges 1856
„auf eine Verschmelzung des intellektuellen Lebens der Oe-
„sterreichischen Ruthenen in der Literatur mit jenen Russ-
„lands, dessen Nationalität als indentisch mit der ihrigen dar-
„gestellt wurde — oder selbst auf ein Eingehen desselben in
„dem letzteren und somit auf deren geistige Entfremdung von
„dem Mittelpunkte des staatlichen Verbandes in Oesterreich
„beharrlich hingearbeitet haben, so wird Ihnen im Auftrage
„des hohen K. K. Statthalterei Praesidiums vom 18 Februar
„1857 Z. 1012 p. r. eine gemessene Verwarnung hiemit er-
„theilt. Lemberg am 8 April 1857. Chomiński“. При кôнци свого письма старає ся Шеховичь пояснити повысшій указъ полиціи, додаючи, що „Этотъ г. Хоминьскій, Начальникъ „Львовской полиціи, хотя со мною почти въ дружескихъ „отношеніяхъ, однакъ долженъ былъ мнѣ сдѣлать это пре-„достереженіе вслѣдствіе порученія Губернатора Галицкаго „гр. Голуховскаго.“

Письмо 5-е и послѣдне, датоване зъ Черновець 5 (17) Ноября 1857, за котре Шеховичь не оплативъ порта мотивуючи, що „по здѣшнимъ заведеніямъ почтовымъ часто письма пропадаютъ“, касає ся выключно роспространи „Семейной Библіотеки“ въ Россіи. Въ тôмъ письмѣ пише ôнъ: „Послѣдовавъ совѣтамъ Вашего В-дія, я давно уже выслалъ „письмо къ Е. П. Министру Норову касательно Сем. Библ. „Но какъ я узналъ отъ Г. Директора Учебнаго округа Нов-„городскаго, П. Похалова, о прекращеніи Сем. Библ. въ „Россіи (который по этому удержалъ должное за требован-„ный нимъ и высланный къ нему эксемпляръ), то я, со-„мнѣваясь о принятіи Сем. Библ. въ Академію Наукъ, смѣю „покорнѣйше просить Ваше В-діе, чтобъ благосклонно изво-„лили походатайствовать у Е. П. Министра Норова въ мою „пользу“. На тôмъ кôнчилась переписка Шеховича зъ Погодиномъ и мы нѣякъ вже не довѣдуємось, чи Погодинъ у министра „ходатайствовалъ“ за Шеховичемъ, чи нѣ. Здає ся, що Погодинъ перервавъ дальшій кореспонденціи зъ Шеховичемъ. *Иванъ Ем. Левицкій.*

(Дальше буде.)

Ерикъ Норденшильдъ.

Свѣтъ науковый бачно слѣдитъ за новыми ôдкрытями географичными, за выправами по незнаныхъ краяхъ и моряхъ. Ôдбуваютъ ся подорожи въ глубь Азіи и Африки; новй повстаютъ охотники, новй кораблѣ плынутъ на пôвнôчь, въ вѣчнôй надѣи дôстати ся на таємничій бѣгунъ. Результатъ многихъ подорожей, особливо до пôвнôчного бѣгуна, не стоитъ въ жаднôй мѣрѣ до великаньскихъ накладôвъ и незмѣренныхъ трудôвъ. Знаный подорожникъ проф. Норденшильдъ вже давнѣйше выказавъ неможливôсть, дôстати ся до сторонъ полярныхъ, а то зъ причины великаньскихъ гôръ ледовыхъ такъ на пôвнôчнôмъ мори, якъ и на пôвнôчнôй суши. Єго практичный умыслъ звернувъ ся бôльше до цѣлей реальныхъ и выконалѣныхъ. Результатомъ єго практичныхъ намагань єсть послѣдна добрымъ успѣхомъ вѣнчана выправа, о котрôй ту кôлька слôвъ сказати хочемо.

I.

Напередъ запôзнати ся мусимо зъ особистостею, котра теперь такъ великимъ розголосомъ тѣшитъ ся въ Европѣ; зъ мужемъ, котрому на стрѣчу выѣзджає самъ сынъ королевскій; зъ чоловѣкомъ, котрого поворотъ до краю єсть неустаннымъ великаньскимъ торжествомъ, въ мѣру якъ єго чергою витаютъ мѣста италійскй, французскй и англійскй. Адольфъ Ерикъ Норденшильдъ родивъ ся въ Финляндіи 1832 року, єсть отже нынѣ въ самôмъ розвою мужеского вѣку и силы, бо числитъ доперва 48 лѣтъ. Рôдъ Норденшильдôвъ єсть ôдъ давна знаменитый и достарчувавъ краєви ученыхъ, вождôвъ, мореплавцѣвъ. Хотяй родженый въ Финляндіи, подорожникъ моря пôвнôчного належитъ своими пересвѣдченями и трудами науковыми до Швеціи. Ôнъ получивъ навѣть право засѣдати на соймѣ швецкôмъ и такъ зрôсъ ся зъ своєю другою отчиною, що єго послѣдна выправа прибрала була знамя народного предпріємства. Єще року 1853 молодый Норденшильдъ товаришивъ своєму отцю въ переѣздцѣ науковôй до Уралю, для выслѣдженя тамошныхъ богацтвъ земныхъ; при тôй способности посѣтивъ ôнъ такожь копальню мѣди въ добрахъ россійского князя Демидова. Ôдъ року 1863 дѣлавъ частй выправы по моряхъ пôвнôчныхъ, шукаючи вольной морскои дороги, котрою можна бы вздовжь сибирскихъ выбережій оплысти Азію, а ôдтакъ проливомъ Беринга дôстати ся до Японіи. Задача тая ôдъ давна непокоила мореплавцѣвъ. Вже въ 16 вѣку здѣлано въ тôй мѣрѣ першу пробу, а пôзнѣйше пробы такй кôльканайцять разôвъ повторювано, але всегда надармо! Всѣ стараня розбивали ся о леды пôвнôчнй, котрй спиняютъ дальшу плавбу, особливо въ сусѣдствѣ Новои Землѣ. Сгежина морска, звана Карскими Воротами, найчастѣйше завалена ледовцями и проте ставила запору намѣренямъ ôдважныхъ морякôвъ. Норденшильдъ пôднявъ на ново тую вже закинену гадку и въ письмѣ до шведского правительства просторонно пояснявъ цѣль и користи намѣренои выправы. „Маю глубоке пересвѣдчене, — писавъ ôнъ — що плавба вздовжь пôвнôчныхъ берегôвъ Азіи єсть не тôлько можливою, але навѣть богата буде въ практичнй корысти.“

Норденшильдъ хотѣвъ выправу свою пôдняти середъ лѣта, числячи на тое, що въ тôмъ часѣ розтоплягъ ся леды въ поблизкости берегôвъ азійскихъ и що тогды можь буде переплысти Карскй Ворота (коло Новои Землѣ). И не завѣвъ ся ôнъ въ своихъ надѣяхъ. Корабель паровый Вега, добре заосмотреный на довшу выправу, опустивъ пôдъ командою вправного капитана пристань шведску дня 21. Липня 1878 року, въ надѣи, що найдальше по двомѣсячнôй плавбѣ буде можь досягнути проливъ Беринга. Въ початкахъ все предсказувало добрый успѣхъ. Вега переплыла безъ трудности Карскй Ворота и посувала ся по вôльныхъ водахъ, освѣтлена лучами теплого сонця, коли несподѣвано завитала передвчасна зима. Напередъ густй мраки залягли поверхню моря, спиняючи свобôдну дальшу плавбу, а небавкомъ, коли вже цѣль була дуже близька и вже лишь не много годинъ дороги ôддѣляло подорожникôвъ ôдъ проливу Беринга, леды напрасно окружили Вегу и замерзлый корабель вразъ зъ залогою надъ двѣста дней зимовыхъ стояти мусѣвъ середъ моря, въ поблизкости берегôвъ азійскихъ. Норденшильдъ, пересвѣдчившись о неможливости дальшои плавбы, пôддавъ ся конечности и старавъ ся всякими способами улекшити товаришамъ такъ несподѣвану неволю. Не браковало книжокъ а навѣть дневникôвъ, котрй еще передъ выѣздомъ зъ Швеціи забрано зъ собою. А хотяй вѣдомости о послѣднôй вôйнѣ въ Турціѣ мали вже цѣлый рôкъ за собою, предсѣ не выдавались теперь застарѣлыми. На святый вечеръ освѣтлено по давному звычаю рôздвяне деревце, котре пригадувало залозѣ далекій рôдный край шведскій. Выправы ловецкй, ôдношеня зъ дуже нечисленными мешканцями поблизкихъ берегôвъ (зъ племени Чукчôвъ), обсерваціи астрономичнй и магнетичнй, розвѣдки землеписнй, студіи природ-

дничй — все то выповняло довгй дни зимовои вязницѣ середъ ледôвъ.

Лѣдъ стопивъ ся доперва въ серединѣ лѣта 1879 року, а вже 20 Липня тогожь року оплывала Веґа захôдный рôгъ Азіи, и перейшовши проливъ Беринга, доплывала до японьского порту. Норденшильдъ, провôдникъ щасливо укôнченои выправы, промовивъ тогды до урадованои залоги: „Врештѣ цѣль, до котроі надармо хотѣли дôйти рôжнй народы, въ першій разъ нынѣ осягнена. Бôльша часть людей ученыхъ и досвѣдченыхъ твердила, що наша выправа не дасть ся выконати — а предсѣ нынѣ дѣло наше вѣнчалось добрымъ успѣхомъ, нынѣ зôстала отверта дорога пôвнôчно-всхôдна, безъ утраты одного житя людского, безъ нарушеня здоровя нашои добре успособленои залоги, безъ найменшои шкоды въ будовѣ корабля.“

Выпочавши въ портѣ, пустила ся Веґа въ дальшу подорожь, повертаючи до Швеціи полудневымъ шляхомъ, щобы каналомъ Суецъ вплынути до Середземного моря. Норденшильдъ занятый гадками о выправѣ и о важныхъ зъ тои выправы результатахъ, ôдкладавъ до свого повороту упорядкованє своихъ нотатокъ и спостережень, котра то праця мала єму, пôсля єго думки, забрати цѣлый рôкъ часу. Не догадувавъ ся, що тымчасомъ єго листы, писанй до пріятелѣвъ, пп. Диксона и Сибіріякова, складали ся на цѣкаву книжку, котру вже нынѣ межинародна публичнôсть розрываєе на всѣ стороны.

Оправдало ся тутъ, що нема такъ злои рѣчи, котрабы на добре не выйшла; такъ и тая недобровольна зимôвля посередъ ледôвъ морскихъ причинилась немало до осягненя важныхъ вѣдомостей науковыхъ. Въ листахъ Норденшильда, повныхъ цѣкавыхъ спостережень, ôдбиває ся велика скромнôсть ученого мужа. Довѣдуємо ся н. пр., що въ тыхъ ледовыхъ ямахъ на днѣ замерзлого моря розвиває ся въ незвычайныхъ розмѣрахъ житє рослинне и звѣряче. За помочею динамиту, котрый єсть конечно потрѣбный при выправахъ полярныхъ, розбивавъ п. Норденшильдъ грубй масы леду и бачивъ въ глубинѣ, доходячôй неразъ до сто метрôвъ, оказы фавны и фльоры, якй можь видѣти тôлько въ моряхъ зворотниковыхъ. Физіольоги не вѣрили дотеперь, щобы такъ богате житє могло истнувати тамъ, где панує вѣчный морозъ и где не доходятъ сонѣчнй променѣ, щобъ корыстно вплынути на розвôй житя. Слѣды рослинности, найденй въ глубокихъ покладахъ пôвнôчнои землѣ, свѣдчатъ о богатствѣ природы въ тыхъ зледоватѣлыхъ нынѣ сторонахъ. Щобы дати мѣру трудôвъ, понесеныхъ черезъ тыхъ мужѣвъ науки, досыть вспôмнути, що о милю ôдъ увязненого въ ледѣ корабля выбудовано зъ леду и снѣгу обсерваторію для спостережень астрономичныхъ, магнетичныхъ и физичныхъ. Щобы дѣлати корыстнй спостереженя, годѣ було умѣстити таку обсерваторію близше корабля, где була змѣнна поверхнôсть ледôвъ, и треба було поставити ту будову на сусѣднôмъ березѣ. Тамъ хидили що дня по кôлька разы тй сильнои волѣ мужове, не зважаючи на морозъ, доходячій до 45° Цел., анѣ на 18-степенне зимно, котре панувало въ самôй обсерваторіи, где они позôставали неразъ пять годинъ по собѣ! Одинайцятёхъ мужѣвъ выручалось черезъ цѣлый часъ въ тôй задачи. Не дивно отже, що выправа Норденшильда належитъ безперечно до найбогатшихъ добычей науковыхъ и ôддала може найважнѣйшй услуги на поли науковыхъ ôдкрытій.

Етнографичнй спостереженя Норденшильда подаютъ намъ дуже занимаючй черты тыхъ племенъ, котрй жіютъ, терпятъ, любятъ и умираютъ такъ само, якъ и щасливший народы свѣта. Чукчѣ суть єще бѣднѣйшй ôдъ Гренляндцѣвъ; годѣ добачити у нихъ якого-небудь религійного понятя. Такъ само и пôдъ взглядомъ политичнымъ маютъ они дуже неяснй выображеня. Найбôльше нѣбы цивилизованый вождь, Менка, котрый умѣвъ бодай перекрестити ся передъ образами, хотяй представлявъ россійску власть, не знавъ однако нѣчого о истнованю царя въ Петербурзѣ; ôнъ знавъ тôлько, що въ Иркуцку находятъ ся великій полководець и панъ цѣлои краины. Лагôднôсть и уцтивôсть знаменуєе бѣдныхъ Чукчѣвъ. Они не присвоюютъ собѣ нѣколи чужои рѣчи, але ошукати, пôдôйти чужоземцѣвъ, єсть для нихъ найбôльшою радостею. Разъ продали они Норденшильдови заяця, а показалось, що то бувъ обдертый изъ шкôры и справленый лисъ. Доносили они залозѣ Веґи и иншу звѣрину, котру тамъ дуже тяжко дôстати, а то зъ причины одностайнои бѣлои барвы тамошнихъ птицъ и заяцѣвъ, незамѣтныхъ на снѣгу. Приносили такожь жаданй оказы етнографичнй, дуже примитивнй; найбôльша була труднôсть зъ заплатою, бо грôшь не маєе у нихъ жаднои вартости, хиба перебитый и переробленый на лелѣтку (заушницю). Звычайно плачено имъ потрѣбными до житя предметами, найчастѣйше хлѣбомъ, часомъ горѣвкою, котру называютъ Чукчѣ „рамомъ“ и дуже радо ю пьютъ. Честный Норденшильдъ остерѣгаєе, щобы не приучувати Чукчѣвъ до тои гидкои намѣтности, и говоритъ, що лѣпше брати зъ собою ремѣсничй або промысловй якй выробы, н. пр. ножѣ, сокиры, рôжнобарвнй хустины и таке инше. Наводитъ примѣръ о выняткôвôй тверезости одного Чукча, котрый не хотѣвъ приняти чарки горѣвки, лишь просивъ хлѣба для своихъ голодныхъ дѣтей.

Урадованый успѣхомъ подорожи Норденшильдъ увеличаєе вѣдай самъ передъ собою велику вагу торговельныхъ корыстей, якй та нова дорога запевняє для свѣта. Однакъ певною єсть рѣчею, що можна числити рôчно на шѣсть до ôсѣмь тыжднѣвъ отвертои дороги морскои вздовжь сибирскихъ берегôвъ. Тымъ дѣломъ богатства минеральогичнй и лѣснй, дорогй футра, рыболовля и иншй єще продукты Сибиру могутъ знайти легкій ôдбытъ за помочею тамошнихъ водныхъ шляхôвъ, и то на двѣ стороны: ôдъ рѣки Енисей до Европы; а зъ противнои стороны до Хинъ, Японіи и океана Тихого. Професоръ Норденшильдъ отворивъ тымъ способомъ нову дорогу свѣтову для торговлѣ сибирскои. При науцѣ и посвященю, при сильнôй вытревалости, такожь и звѣзда щастя усмѣхнула ся єго предпринятю. Звычайно успѣхъ чоловѣка будитъ зъ однои стороны похвалы, зъ другои неохоту и клеветы. Але дѣло знаменитого ученого повитавъ радôстно цѣлый свѣтъ и нынѣ сердечно витаєе Веґу, повертаючу зъ ледôвъ пôвночи и зъ пекучихъ упалôвъ полудня. Докидаємо и мы щире слово похвалы и радости, обѣцюючи пôзнѣйше описати просторонно цѣлу выправу, якъ тôлько професоръ Норденшильдъ въ окремôй книжцѣ выскаже свѣтови результаты своєи подорожи морскои.

Образъ „Страшного Суду“.

Причинокъ до исторіи рускоґо малярства въ XVI вѣку.

(Подавъ *Евг. Желеховскій*.)

Майже въ кождôй церквѣ стрѣчаєе ся образъ *Страшного Суду* (*Судного дня*). Уже зъ давна подававъ той предметъ широке поле фантазіи малярскôй и коли вже сама лектура евангельского представленя потрясала душу чоловѣка, то тымъ бôльше дѣлала на змыслы и чувства живопись, котра посполу зъ леґендами часто розширяла и розкрашувала основу свою понадъ мѣру евангельскихъ даныхъ. Звычайно вносивъ такъ поетъ якъ и малярь въ своє представленє сучаснй подѣй, житє и звычаѣ свого часу, являючи себе часто приклонникомъ якогось певного свѣтогляду

соспо̂льного и религійного, або сторонникомъ певного политичного стремленя. Укажемо лише на Данта „*Небесну комедію*“.

Головною частею на образахъ Страшного Суду буває „пекло“ и „пекольнй муки“, позаякъ змисловй (конкретнй) задатки того предмету надобили ся передовсѣмъ до пластичного представленя, того такъ важного условія во всѣхъ видахъ искуства.

Яко примѣръ представляючій загальнй признаки образбвъ такого рода а до того о̂дличаючій ся питомыми своими признаками може послужити образъ Страшного Суду въ селѣ Студѣнцѣ, Калуского повѣта. Мѣститъ о̂нъ кромѣ малёваныхъ групъ и сценъ важнй историчнй приписки, котрй подаю разомъ зъ описомъ того образу, о ско̂лько они еще затримали ся и я ихъ о̂дчитати змо̂гъ. Значна часть письма того постирала ся або поблекла, а було оно само, по̂сля моєи гадки, досыть круте своими чертами и численными скороченями. Нѣ малярь нѣ ро̂къ намалёваня не суть поданй на образѣ. Переказъ мѣсцевый подає Хелея, господаря въ Студѣнцѣ, яко фундатора образа и завертає утво̂ръ той въ часы вѣку XVII. (Родины Хелеёвъ вже нема, давно вымерла). По̂сля поро̂внаня характеру письма зъ иншими памятниками, гадаю, що справдѣ той образъ есть давный и скорше походитъ еще зъ XVI вѣку. Есть о̂нъ малёваный на дошкахъ, збитыхъ разомъ шпугами, а розмѣръ має поздовжный, именно въ-вышь тримає 2 м. 20 цтм., а въ-ширъ 1 м. 27 цтм. (безъ рамъ). Розмѣръ такій бувъ маляреви потрѣбный для представленя цѣлого судного акту о̂дъ „*вышнихъ*“ ажь до „*преисподнихъ*“, и о̂дтакъ дасть ся той образъ подѣлити на три осады (контигнаціи).

Першій осадъ найвысшій займає небо зъ сонцемъ, мѣсяцемъ, звѣздами, ангелами и Св. Тройцею, въ котро̂й Богъ-Отець означеный есть написомъ єврейскимъ ..... (Іегова), Духъ Святый понизше видомъ голуба, а Іисусъ Христосъ образомъ осо̂бнымъ яко Судія зъ книгою отвертою на словахъ: „**Прїйдѣте благословенніи Отца моего, наслѣдѣйте оуготованное вамъ царствїе и пр.**“ По̂дъ тымъ образомъ начертаный крестъ вида: ┬ а зъ обохъ сторо̂нъ Христа и креста того стоятъ зверненй до Спасителя численнй громады мученико̂въ, несучихъ знамена страстей, якъ бичь, пальмову вѣтку, копіе, крестъ и стовпъ, а на переднбмъ плянѣ суть апостолы, по шѣсть зъ одного и другого боку, веденй Пресв. Дѣвою и Св. Еванг. Іоаномъ. По̂дъ крестомъ клячитъ зъ одной стороны старець, а зъ другой невѣста, обоє безъ авреолѣ около головы — вѣдай суть то справителѣ (фундаторы) того образу; одѣнє ихъ есть библійне. Межи ними есть книга зъ написомъ: „**Дѣша праведнїхъ въ рѣц ѣ̀ жїи ї не дотркнет сѧ їх мѣка**“. Зъ по̂дъ той книги стремитъ таинственна, велика рука, окружена безчисленными головками ангело̂въ и держитъ **вагу**, котрой призначенє належитъ до другого осаду.

Другій осадъ представляє властивый „судъ“. Надъ самою вагою есть напись: „**О сѣд не прдвий*) тїе невдячнї ласки твоєй Божой дал єси имъ прказанє своє а шбищ̀а єси им живот' вѣчнїий а ѧ швїщ̀а єно твариство з собою на вѣкї што позгодил ласков твоєв а мене послѣхай мои єст**“. Ангелы трубами скликаютъ душѣ на судъ и они (бѣло одѣтй люде) громадами непроглядными до ваги наближаютъ ся, веденй Мойсеємъ держачимъ скрижали заповѣдей („преказаня“). Надъ ними лѣтаютъ діяволы, особливо замѣтнй суть два: одинъ держитъ копіе зъ хоругвицею, а другій булаву гетьманску. (Вѣдай єсть то осуджене людоѣднои вбйны). Въ лѣву чашу (шальку) ваги влѣзъ чортъ одинъ, а два другй тягнутъ еще зо споду, щобы переважити праву чашу, котру низше зважила душа якась праведна. На ко̂нцяхъ огненыхъ языко̂въ (поломени сягаючи зъ пащи пекольного смока, котрый лежитъ на само̂мъ днѣ пекла въ лѣво̂мъ кутѣ), стрѣчаютъ ся по парѣ: ангелъ и чортъ; першій несе въ рукахъ душу чоловѣка (бѣлый завиточокъ), а другій на картѣ представляє выписанй грѣхи той душѣ—sit venia verbo — наче якій вексель лихваря, платный въ терминѣ послѣдно̂мъ. Розлично суть стилизованй грѣхи на тыхъ 14 картахъ: 1) **гнѣвъ, лѣность**; 2) **зависть, обѧденїе чрева**; 3) **гордость, сребролюбивий**; 4) **лихоимець, лако(м)ство**; 5) **плач (?) клятва люде драпїж (?)**; 6) **чѕжолоство и вшеченство**; 7) **фалшивий свѣдок бил' єси много**; 8) **ослава волхвокъ и инехъ богокъ**; 9) **сватокрадець и меншіє крадець**; 10) **оубиство оучинив чаровником**; 11) **крикоприсѧгца противъ твоих заповѣдей (?)**; 12) **.... матѕ плаче (?)**; 13) **днь недели не хранил престѕпил заповѣди**; 14) **wстѕпїл вѣри престѕпнїк за папов вѣскъ и wлово варѧл (?)** На тлѣ той рѣдкои поломени, представляючои вѣдай „чистець“, есть напись така: „**Не спод'вавий сѧ нѣхто на чистец бо горкий се чистец' не wшѕкѕйте сами себе. Бо сей чистець хто оу него впаде нѣгди з него не вийде бо затарасований и запечатанїй на вѣки вѕдетъ**“. По лѣво̂й сторонѣ той поломени вымалёване есть дерево; корѣнь єго по̂дгрызаютъ двѣ мыши: одна бѣла, друга чорна, а по̂дпись маютъ такій: „**ноцъ, день, миши оутризаютъ древо.** На зеленыхъ вѣтахъ того дерева сидитъ чоловѣкъ а напись до него така: „**Се чловїк' запамѧталий днѣ спомне час' погибелї смерти немїнѕцей днѣ на сѕд' страшний днѣ на пекло днѣ на царство..... на котре стати ѧ (?) с' госпдтне богацтва не єсте им' пан и господар зебраню своємѕ тилко шафар', єсли добрий добре собѣ оуиднає а єлї злий шафар погибели вѣчнѣй**“. По правбй сторонѣ есть вымалёвана церковь зъ написею: „**отъ єромонаха ангелъ божїй прогналъ вѣсовъ**“, а надъ церквою есть престолъ межи двома деревами, на котро̂мъ сидитъ Божа Мати, а до неи зверненй суть громады черцёвъ зъ кантурами на головѣ. По̂дъ церквою клячитъ чоловѣкъ и коло него написано: „**Сей чолокїк побожне жив, ѧлмѕжнї поминкї празнїкї — подорожнїх приймав а wхотний ї чѕйний ..... до цѣ̊кви зо оф̊рою..... Бо Їсс Хс — мовїт не йдѣте до мене тощ**“. По̂дъ тымъ праведникомъ есть образъ противный. Чоловѣкъ спитъ въ пиринахъ, а чортики лазятъ по нѣмъ. Напись до него така: „**Сей же чловїк wтѧгченїй сномъ погибели оу церквї наволоченьство..... не чѕют а его дїаволи грѣютъ... ї запїкают ѧкї потѕплена вѣчно.... мѕ готѕют** *. Другій осадъ замыкає громадка душь зъ такою написею. „**Сѣ ѣ̂ дши тих страчата (?) некрещенїє смертѕ оупереженї, wтож и рай вїдѣтї не вѕдѕт', пекло але незаслѕжили**“.

(Конець буде.)

*) Въ текстѣ вмѣсто й уживанй повсюды знаки ˝ понадъ линіею.

ЗЪ НАРОДНЫХЪ УСТЪ.

Смерть Петруся.

(Записавъ въ околици Болехова Юл. Сельскій.)

Въ селѣ Жулинѣ въ Стрыйско̂мъ окрузѣ (о̂дъ мѣста Стрыя о по̂втора милѣ), положено̂мъ на право̂мъ березѣ рѣки Стрый, стоитъ по нынѣшній день фигура, представляюща невѣсту стоячу на высоко̂мъ постументѣ и глядячу на по̂вно̂чь, где рѣка Стрый плыве и где млынъ покладеный. До того памятника привязаный слѣдуючій переказъ людовый:

Колись то, передъ лѣтами, жили въ сѣмъ селѣ вельможный панъ и вельможная панѣ, котра любилась въ млынарчику Петрусю. Одного разу панъ выѣхавъ зъ дому, нѣбы далеко въ дорогу. Небавкомъ слуги дали єму знати, щобы вертавъ якъ найскорше назадъ. Отожь панъ вернувъ до дому (бо выѣздъ свôй тôлько позорцемъ уложивъ) и угледѣвши млынарчука казавъ єго козакамъ завязати въ мѣшокъ, и кинути пôдъ млынове колесо. На памятку сего приключеня выставила панѣ памятникъ, котрый має представляти ю въ тôй поставѣ, якъ она дивитъ ся въ напрямѣ млына, где єи любый смерть знайшовъ. Памятникъ той добре захованый стоитъ єще до нынѣ.

Не знаю, кто бувъ въ давнину властителемъ села; пôзнѣйше... належало село до каштеляна Млоцкого. До недавна бувъ властителемъ Жулина Млоцкій Францѣшокъ, пôсля него єго донька Мысловска, а передъ двома роками перейшло оно на власнôсть жида Вальдингера, когдашного держителя пашѣ въ тôмъ селѣ, котрый доробившись маєтку въ Борыславю, за честь и обовязокъ взявъ собѣ, бути тамъ дѣдичемъ, где колись за волами ходивъ и щетиною торговавъ. И дѣйстно довѣвъ ôнъ до того.

Фактъ повысше росказаный, людъ въ самôмъ селѣ Жулинѣ, якъ и въ цѣлôй окресности, оспѣвує въ рôжныхъ варіянтахъ, котрѝ однако всѣ менше-бôльше подôбнѝ суть до себе.

Чи чули вы люде о такôй новинѣ:
Втопили Петруся у селѣ Жулинѣ.
За щожь го втопили? за якую кару?
Же собѣ сподобавъ вельможную паню!
Вельможная панѣ штыри слуги слала,
А за пятымъ разомъ сама поѣхала:
„Петрусю, Петрусю! щожь тобѣ такого,
Що ты не слухаєшь розказу моёго?“

Нѣхто то не знає, лишь служочка Ганна,
Запрягає конѣ, доганяє пана.
Догонила пана, въ Варшавѣ на мостѣ:
„Вертай пане, вертай, маєшь дома гостѣ!“
Служко-жь ма вѣрная, не кажи ми того,
Моя вельможная роду великого.
„Ой пане мôй, пане, єсли ми не вѣришь:
Срого зъ свого лука въ серце моє стрѣлишь“.

Обернувъ ся Петрусь въ кватиру очима:
Вельможная панѣ, вже панъ за плечима!
Ударивъ ся Петрусь у стôлъ головою:
Вельможная панѣ, пропавъ я зъ тобою!
Спôймали Петруся попôдъ бѣлй боки,
Кинули Петруся у Дунай глубокій.
Петрусева мати на порозѣ вмлѣла —:
Вельможная панѣ, гдесь ми сына дѣла?

Розказала панѣ громаду зôгнати,
Своєго Петруся въ Дунаю шукати.
„Маєте рыбаки по пôвъ золотого —
Шукайте Петруся, хотяй неживого!“
Мати и родина по свѣтлоньцѣ ходитъ,
Руку въ руку ломитъ, жалôбно заводитъ.
„Ой не плачь ты, мати, та нехай я плачу:
Черезъ твого сына весь маєтокъ трачу“.

Розказала панѣ збудовати ганокъ,
Абы люде знали, що Петрусь коханокъ.

Весѣлє Марусѣ.

(Записавъ въ Кропильникахъ коло Рудокъ и въ ноты унявъ Ол. Борковскій.)

У Марусѣ хата на помостѣ,
Приѣхало три козаки въ гостѣ. (2)
Єденъ каже: я Марусю люблю,
Другій каже: я Марусю возму,
Третій каже: я до шлюбу стану.
„Ой той зо мновь та до шлюбу стане,
„Котрый менѣ трозѣлє дôстане“. (2)

Ой маю три конѣ на стайни,
Тыми кôньми трозѣлє дôстану. (2)
Єденъ бѣлый якъ орелъ (лебѣдь) бѣленькій,
Другій чорный якъ воронъ чорненькій,
Третій сивый якъ голубъ сивенькій.
На тымъ бѣлымъ до моря доѣду,
На тымъ чорнымъ море переѣду,
На тымъ сивымъ трозѣлє дôстану.

Ой ставъ козакъ трозѣлє копати,
Стала надъ нимъ зазуля ковати: (2)
Не копай же козаче трозѣлє,
У Марусѣ кôнчитъ ся весѣлє. (2)

Ѣде козакъ, весѣлє здыбає,
Лѣвовь ручковь Марусю витає,
Правовь ручковь шабельковь звиває.
Якъ у лѣсѣ макôвка збронѣла,
Такъ Маруси головка злетѣла: (2)
„Ото маєшь Марусю трозѣлє,
„Не починай безъ мене весѣлє“. (2)

ЗАМѢТКИ И ВѢСТИ ЛИТЕРАТУРНѢ.

— Дня 18 (30) Мая с. р. ôдбувъ ся **музыкально-декляматорскій вечеръ**, устроєный питомцями гр. кат. семинаріи въ 25-лѣтну рôчницю обнятя катедры универзитетскои черезъ Дра Фр. Костека. Вечеръ ôдбувъ ся въ музеумъ семинаріи. Гостей зôбралось много; межи ними находились професоры нашого универзитету изъ всѣхъ трёхъ факультетôвъ, крылошане, гдеякѝ професоры гимназіяльнѝ, питомцѣ польскои семинаріи, академики, а такожь видѣли мы тамъ кôлькохъ священикôвъ зъ села.

Вечеръ розпочавъ п. Ч. вступною бесѣдою, въ котрôй коротко высказавъ значенє того вечера и наукову дѣяльнôсть Дра Костека. Ôдтакъ выступивъ зъ публичности от. Ап. Филиповскій зъ Стрыйского округа и зложивъ Ювилятови желаня въ имени свого деканату. Хоръ ôдспѣвавъ теперь серенаду „За любовь премногу“, по чôмъ ôдограла оркестра симфонію зъ оперы „Constanza“. Потôмъ выголосивъ п. Т. стихъ въ честь Ювилята. (Стихъ той печатаный бувъ лишь въ невеликôмъ числѣ екземплярôвъ. Зъ кождои зворотки пробиває тепле чувство автора для свого народу, для своєи отчины, а зъ неменшимъ чувствомъ выражена вдячнôсть Ювилятови, котрый на поли церковнôмъ и народнôмъ працювавъ такъ довго для добра своихъ молодшихъ братей.) Дальше ôдспѣвавъ п. М. сольо „Король-Ироль“ въ сопроводѣ оркестры (музыка Ф. Шуберта), по чôмъ ôдограла оркестра частину зъ оперы „Belizario“ (музыка Donizett-ого). Наступила думка Шевченка „Ой, чого ты почорнѣло...“ (музыка Морозенка), где хоръ вывязавъ ся якъ найкрасше изъ своєи задачѣ. Пôсля програму мавъ теперь выголосити п. К. поему Шевченка „Сонъ“, однакъ деклямаціи — не було. „Сонъ“ належитъ безперечно до лучшихъ творôвъ поета и публичнôсть булабы певно радо слухала той деклямаціи, черезъ що змѣнивбы ся бувъ монотонный настрôй того вечера. Въ дальшôмъ порядку ôдспѣвавъ хоръ „Жовнѣръ“ (музыка Вербицкого), а оркестра ôдограла думку и коломыйки (музыка Липиньского), по чôмъ выступивъ зновъ хоръ и ôдспѣвавъ „Хто за нами — Богъ за нимъ“ (музыка Вербицкого). Теперь выступивъ п. Т., дякуючи Ювилятови за єго працю и выражаючи бажанє, щобы Богъ удержувавъ єго єще довго въ здоровлю для добра Руси; такожь вручивъ бесѣдникъ Дру Костекови альбумъ въ память того торжественного дня. На тоє звернувъ ся Дръ Костекъ зъ подякою до питомцѣвъ, выразивъ свою радôсть зъ оказаня єму той чести, пôднѣсъ щире привязанє питомцѣвъ для церквы и вдячнôсть для своихъ учителѣвъ и заявивъ, що честь тая не тôлько єму припадає, але въ бôльшôй єще мѣрѣ достойникамъ церквы обохъ нашихъ діецезій. На закôнченє ôдспѣвавъ хоръ громке „Многая лѣта“ (музыка Левицкого). Пôдчасъ вечера надôйшли телеграмы ôдъ деканатôвъ и поодинокихъ осôбъ, именно: зъ Бôбрки, Болехова, Збаража (два), Бережанъ, Перемышля, Вѣдня, Черновець, Делятина и ôдъ от. Строцкого.

Мы радо витали сей вечеръ, такъ якъ всякій объявъ духового житя нашихъ питомцёвъ муситъ тёшити и дальшій круги рускій. Въ духовнôй семинаріи находитъ ся найбôльша часть интелегентнои молодежи рускои, будущихъ учителёвъ нашого народу, головнои пôдпоры нашои народности. А колижь образовати свого духа для великои задачё, колижь крёпити серце любвою для всёго, що рôдне — якъ не теперь, коли духъ молодый а серце горяче? Пôзнёйше, въ практичнôмъ житю, наступитъ иншій періодъ жизни; тамъ выконує чоловёкъ то все, чого колись научивъ ся; тамъ треба дёлитись зъ молодшими братьми зерномъ свётла и правды; тамъ треба глядёти на свётъ сей такъ, якимъ ôнъ єсть и пôсля того обертати въ корысть другихъ засобы своєи интелигенціи. Тому той тôлько може дёлати колись корыстно для народу, кто научивъ ся замолоду любити народъ, кто выплекавъ въ своёй груди идею, котра має присвёчувати єму на дорозё житя и завести до цёли, куда повиненъ стремити духъ всёхъ щирыхъ дётей Руси. — (*И. Г.*)

— **Вечеръ музыкально-декляматорскій** въ честь памяти незабутного поета Маркіана Шашкевича ôдбуде ся на дни 22 Червця въ великôй сали Народного Дому заходомъ и старанёмъ товариства „Академическій Кружокъ“, въ корысть бёдныхъ академикôвъ и ученикôвъ. По богатôмъ програмё и хорошôй цёли сподёвати ся належитъ численного удёлу такъ мёстцевыхъ якъ и замёстцевыхъ любителей словесности — почитателей покойного генія! Програмъ вечера: „*Чи я въ лузѣ*“, музыка Н. В. — „*Весна*“, музыка Дюрнера. — „*Куда плывешь ты*“ (слова Гушалевича, музыка Вербицкого). — „*Ой зазуле - зазуленько*“, музыка Вербицкого. — „*Бандуристъ*“ (поезія Марк. Шашкевича), деклямація. — „*Цвѣтка дрôбная*“ (слова Шашкевича, музыка Матюка), ôдспёває п. М.— *Сольо* баритонове, ôдспёває п. И. — Окрôмъ того игры фортепіяновй и вступна рёчь, выголошена п-омъ П., предсёдателемъ „Акад. Кружка“.

— **„Histoire de la litterature contemporaine chez les Slaves“ par C. Courriére. Paris, G. Charpentier, 1879.** — Ученый Французъ п. Курріеръ еще давнёйше выдавъ бувъ исторію литературы россійскои, высоко цёнену не лишь за границею, але и въ самôй Россіи. Нове выданє занимає ся новёйшою литературою Славянъ полудневыхъ (Сербôвъ, Кроатôвъ, Болгаръ, Словенцёвъ) и такожь литературою Чехôвъ, Полякôвъ и Малорусинôвъ. Ôддёлъ о литературё малорускôй написаный досыть просторонно и заразомъ переплётаный увагами зъ рускои исторіи. Такъ періодъ панованя князёвъ рускихъ якъ и періодъ козаччины, котра Польщу „розвалила“, представленй дуже симпатично, и авторъ предсказує малорускому племени дуже надёйну будущину. Працё свои оперъ п. К. въ части на власныхъ студіяхъ, а въ части на поглядахъ професора универзитетского въ Оксфордё (въ Англіи) п. Макса Миллера, котрый вже давнёйше оголосивъ бувъ въ языцё англійскôмъ росправу о литературё малорускôй и навёть многй поезіи Т. Шевченка переложивъ на языкъ англійскій. Такъ Г. Курріеръ якъ и М. Миллеръ знанй суть гдеякимъ писателямъ галицкимъ изъ своихъ литературныхъ переписокъ.

Листокъ школьный.

Рада школьна краєва именовала: Ив. Пôдгородецкого дёйстнымъ учителемъ управляючимъ, а Ив. Орловского дёйстнымъ старшимъ учителемъ школы етат. въ Жидачевё.

— Зъ околицё **Калуша** одержали мы просторонну допись о засёданю ôддёлу Товариства педагогичного, ôдбутôмъ еще въ початку Лютого с. р. пôдъ проводомъ инспектора окружного, п. Мохнацкого. Два участники того засёданя пишутъ намъ межь иншими такъ: „Puścić Rusina na Rusina — се зъ давна знакома пёсенька польска и ю теперь пристосовуютъ до нашого учительства. Отъ хотьбы и наше товариство педагогичне. Зъёхалось насъ 19, прибувъ п. инспекторъ — и мы розумомъ своимъ ухвалили: „Z powodu iż w tutejszym powiecie pojawiła się agitacya pomiędzy gminami z dążeniem do wyrugowania ze szkół ludowych języka polskiego jako obowiązkowego przedmiotu nauki, że wskutek tejże agitacyi niektóre gminy (jak np. Nowica) wnoszą już petycye do Wysokiego rządu z powyższemi domaganiami się, popierając je tem, że w ich szkole nauka języka polskiego uczniom z bardzo wielką trudnością przychodzi, przeto wnoszę: Szanowne Zgromadzenie uchwali: Zarząd główny poczyni odpowiednie kroki, żeby wysoka c. k. Rada szkolna krajowa w podobnych wypadkach pisemnego zdania miejscowego nauczyciela zasięgnąć raczyła.“ — Авторомъ того внеску єсть учитель рускои школы, и Русинъ зъ роду, п. Кущакъ. Противъ внеску не выступавъ нёкто, бо розôйшлась була поголоска, що такои ухвалы зажадали зô Львова; впрочёмъ п. инспекторъ уже своимъ присутствомъ и своєю волею вплывавъ на нашй голосы. Удаємось до Вашои „Зорё“ зъ тымъ довёріємъ, зъ якимъ мы ôдносились до давнёйшои „Газеты Школьнои“, и противъ запавшои недорёчнои ухвалы заносимо яко щирй и вёрнй сыны Руси публичный протестъ. Мы, учителё, нёякои школы зъ власныхъ средствъ не удержуємо, тожь и не маємо права накидувати громадамъ нашои волё. Пôсля обовязуючого права наука польского языка въ чисто-рускихъ селахъ єсть непотрёбною; пôсля засадъ педагогичныхъ наука двохъ языкôвъ єсть въ школё сельскôй правдивымъ безмысломъ и по конечности вплывати муситъ некорыстно на властиву цёль початковои науки. А впрочёмъ якбы то выглядало тоє „pisemne zdanie miejscowego nauczyciela?“ Думаємо, що „zdanie“ учителёвъ опирати ся повинно на истнуючихъ законахъ, на педагогичныхъ засадахъ, на воли громадъ, котра насъ кровавымъ своимъ а часто послёднымъ грошемъ оплачує... Вже сама ухвала ôддёлу товариства педагогичного въ Калуши показує, якъ то мы пôдъ окомъ инспектора наше „zdanie“ понимаємо. Теперёшній протестъ нашь єсть такожь доброю илюстрацією до нашого „zdania“. (Конець буде.)

Рада школьна окружна въ Чортковё роспискує пôдъ днемъ 17. Мая до ч. 454 конкурсъ на посады учительскій:

1. при школё етат. въ Чортковё зъ платнею 450 зр.;
2. при школахъ етат. зъ платнею по 300 зр. въ Джуринё, Озерянахъ, Кійдановё, Медведôвцяхъ, Петликôвцяхъ, Пôдзамочку, Ромашôвцё, Соколовё, Сновидовё, Свидовё, Зубрии;
3. посада молодшого учителя (або учительки) въ Монастырискахъ зъ платнею 270 зр.;
4. при школахъ філіяльныхъ зъ платнею по 250 зр. въ Ягольници новôй, Ярговцё, Лещанцяхъ, Олеши, Порховôй, Стёнцё, Сорокахъ, Скоморохахъ, Шманькôвцяхъ. Угриню, Велесневё, Зеленôй, Журавинцяхъ.

Речинець подания до 30. Червця с. р.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦИИ.

— Всеч. от. **Т. Б. въ Олёвё** „Зорю“ ôдъ числа першого выслано. — Всеч. от. **М. Т. въ Нестаничахъ.** Зъ присланыхъ грошей запренумеровано: „Зорю“ на велик. папер 4.60, „Дёло“ ôдъ 1. руск. Червця до 1. Грудня 4.00, „Батькôвщину“ ôдъ 1. Липця до кôнця року 1.30; по ôдтручею почтового лишилось 7 кр. до роспорядимости. — **Филологови зъ надъ Стрыя.** Выраженє польске „pacierz“ повстало зъ латиньского „pater“ и стягає ся безперечно до Отченашу, котрый въ молитвё латиньскôй починає ся ôдъ слова „Pater“. Прислана Вами пёсня народна була вже печатана въ збôрнику „Жеготы Павлёго (томъ II., ст. 155). Въ текстё печатанôмъ знаходимо зворотку дуже важну, котрои въ Вашôй рукописи недостає: „Покинь Ляшку, покинь Ляшку о Руси гадати — Не твоя то головонька Русь завоювати“, За желаня спасибôгъ! „Зорю“ ôдъ первого числа выслано. Вп. **Евз. Г. въ Рогатинё.** „Завёщанє и „Карнавалъ славяньскій“ выслано; зъ позôсталыхъ 15 кр. заплатили мы за марку почт. 5 кр., а за реценписъ 10 кр. Бôльше листовно. — Всеч. от. **В. Г. въ Кавску.** За желаня щире спасибôгъ! „Зорю“ ôдъ первого числа выслано. — Всеч. от. **Л. С. въ Товтрахъ на Угорщинё.** „Зорю“ на поданй двё адресы выслано ôдъ первого числа. За артикулъ о угорскихъ Русинахъ будемо дуже вдячнй. — Вп. **Л. В. въ Ольхôвци.** Прислана повёсть въ загалё намъ подобалась; помёстимо небавкомъ.

Ôдъ редакціи „Зорё.“

Зъ днемъ 1 Липця починає ся друге пôвроче нашого выдавництва. Читателёвъ „Зорё“, котрй доси лишь за перше пôвроче належитôсть прислали, упрашаємо о вчасну присылку дальшои предплаты. При доповненю цёлорочнои пренумераты можна буде одержати „Повёсти от. Николая Устыановича“ за доплатою половины цёны тыхъ повёстей (т. є. за доплатою 35 кр.)

Довжникôвъ нашихъ просимо о выровнанє дотеперёшнихъ залеглостей.

Выдає и ôдповёдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнё Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.

Рôкъ I. Львôвъ дня 15 (27) Червця 1880. **Число 12.**

Выходитъ два разы на мѣсяць, кождого **1**-ого и **15**-ого.

Редакція „Зорѣ“ въ каменици пôдъ ч. **18.** улиця Галицка.

За инсераты платитъ ся по **5** кр. ôдъ однои строчки.

ЗОРЯ

Пренумерата выноситъ: на цѣлый рôкъ **4** зр., на пôвъ року **2** зр., на чверть року **1** зр.

На велиновôмъ паперѣ: на цѣлый рôкъ **4** зр. **60** кр., на пôвъ року **2** зр. **30** кр.

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

Марія, княжна руска.

Повѣсть исторична зъ початку XII столѣтя

черезъ Евзевія К. Грушкевича.

ПАМЯТИ
ТЕОФИЛѢ ЧИРОВСКОН зъ БАБИНЕЦЬ
(+ 5 руск. Мая 1880)
посвящає Авторъ.

I.

Понадъ бêрегами Балтицкого (давнѣйше Скандинавского) моря, въ нынѣшнôмъ Мекленбýргу, осѣвъ бувъ въ давнину нарôдъ, дитя могущого и великого племени славяньского — хоробрî Оботриды. Край ихъ, стисненый двома рѣками, приперъ сильными плечми до моря, якôбы хотѣвъ указати на важнôсть свого становища для пôзнѣйшои славяньщины, котра такъ легкодушно єго опустила; якôбы хотѣвъ довести, що тому, кто сильнѣйше запанує надъ тымъ кусникомъ землѣ, платити бýдутъ дань сыны цивилизованои Европы. Нарôдъ то на пôвъ дикій, єще въ нѣмъ не розвинули ся въ цѣлости зерна верженои правды, а гусль єго бардôвъ воєнными тôлько звенитъ звуками; старинна пѣсень Оссіяна, що прошибала груди воинôвъ и колысала ледоватî серця рицарѣвъ споминками про бѣлогрудну Дартулю — не добѣгла єще въ тî скалистî стороны. Широкій мечь, легка стрѣла, желѣзный щитъ и зимна зброя, сильна воля и тверде серце, мовь та опока пôдъ ихъ замками — то приборъ и знамя Оботрида; бренкôтъ меча о сталеву кольчугу и шелестъ мѣдянои зброѣ — то ихъ пѣсень весѣльна, то милый голосъ стоструннои арфы, то радостный щебетъ оботрицкои любки. Нарôдъ то сильного рамени и крѣпкои долонѣ; давнî могилы, давнî слѣды свѣдчатъ єще, якъ хоробро молодый сей левъ боровъ ся зъ римскими войсками, зъ гордыми пôвбогами. Могущій Генрикъ ихъ вождемъ, княземъ; єго власть сягала ажь до границь Польщи, а рука крѣпко держала мечь и булаву; правленє єго знали посторонньî и свои; знавъ ôнъ добре робити бердишемъ и слати стрѣлу въ саме серце ворога; єго широкî плечѣ привыкли двигати зброю, тяжку и тверду. Имя Генрика зъ честею вспоминане ôдъ своихъ, шановане ôдъ чужихъ, свѣтило въ найлучшихъ часахъ тои надморскои краины, мовбы звѣзда посередъ темнои ночи...

Зелене взгôрє межи двома срѣбно-голубыми ручаями, оброслe въ коло поважными смереками и смуклою ялицею, пристроило ся въ шмарагдову красу ôдъ западающого сонця. На взгôрю стоитъ нага тверда скала, поросла мохомъ, пожовкла ôдъ цвѣту розходника, и двигає на собѣ сильнî муры замку Святославового. Сей Святославъ — скарбникъ и повѣрникъ оботрицкого вождя: ôнъ має ключѣ до таємниць князя, ôнъ служитъ єму радою и рукою, ôнъ завѣдує краємъ въ небытности Генрика.

На зводженôмъ мôстку, що лучитъ каменнî береги провалу, задуднѣло; трубка ловецка, хриплива але голосна, роздалась воздухомъ; видко сильнî груди, що розбудили такій звукъ въ нѣмôмъ розѣ. Мовь стадо вовкôвъ збѣгли ся псы на знаный голосъ и вѣнцемъ окружили коня — зъ довгою гривою и мускулярнои бýдовы тѣла. Кожа медведя вмѣсто сѣдла, а на нѣй сидитъ плечистый и сильный молодець; бараняча бурка на плечахъ, борсуча шапка и торба — майже вся одежа ловця. Осмалена тварь вказує, що не замковî муры, але поле и вертепы суть звыклымъ єго пробуваньмъ; сильный зарôстъ, широка и жиляста, опалена и шорстка долонь свѣдчатъ, що молодець сей не занимає ся принадными забавами, що вихры и бурѣ суть для него щоденною охотою.

Завѣсы заскрепѣли въ замковыхъ подвояхъ, и скрôзь отворенî дверѣ можь бýло увидѣти дрôбнî шибы въ оловянôй оправѣ у вузкихъ ôконъ комнаты. Ѣдець скочивъ шпарко зъ коня, завѣвъ єго на подвôрє, а брама зновъ заперлась сильно и зновъ умовкло на замку — ланцухи тôлько повольно єще порушались...

Въ однôй зъ комнатъ, высокôй и просторонньй, при великôмъ дýбовôмъ столѣ сидитъ панъ замку, могучій Святославъ. Зъ очей видно доброту и лагôднôсть, але уста стятî и нôсъ остро загненый суть ознакою гордости и твердои волѣ. Чоло высоке, ôдкрыте, волосє гдекуды вже сиве, черты лиця острî. Якась буря, якась тайна страсть ôдбиває зъ лиця, — здає ся, що гадокъ, котрî упорно въ голову тислись, не може побѣдити и стлумити въ собѣ; часами лишь гнѣвно потирає ôнъ чоло долонею и мне довгій густый вусъ въ своихъ пальцяхъ... По довгôй задумѣ и довгôмъ мовчаню ôнъ вставъ и широкими кроками проходжуєсь неспокôйно по свѣтлици; въ кôнци зупинивъ ся на серединѣ комнаты, притупнувъ ногою, и самъ до себе промовивъ: „Няй и такъ буде!“ И хотяй тварь єще не выпогодилась а гнѣвъ не уступивъ зъ чола, швидше однакъ поступивъ до дверей и голосомъ доноснымъ, якъ грôмъ Перкуна, закликавъ: „*Боживой!...*“

Боживой, старый слуга Святослава, сивый, краснои поставы мужчина, явивъ ся въ дверехъ. Святославъ звернувъ ся до него, и зъ вымушенымъ усмѣхомъ поспытавъ:

„Боживой, а где мôй сынъ?“

Слуга глядѣвъ зъ задивомъ, бо такого пытаня не чувъ нѣколи зъ устъ Святослава; але на повторный зазывъ одвѣтивъ супокôйно, затопляючи взоръ свôй въ очахъ свого пана:

„А гдежь-бы бувъ! звѣря єще доста по лѣсахъ, и якъ довго не забракне стрѣлъ, такъ довго замокъ рѣдко видѣти буде въ своихъ мурахъ будущого свого пана“.

„То сынъ мôй на ловахъ?“

„Такъ, сынъ Вашъ ôдъ рана уганяє по борахъ; нôчь тôлько часомъ прижене єго до дому“.

Скарôникъ промуркотѣвъ щось зъ незадоволенємъ, якôбы чинивъ собѣ укоры, що забуває на сына-єдинака.

„Такъ ты гадаєшь, що не скоро верне ся?“ поспытавъ дальше слугу.

„Я-жь кажу, на нôчь ледво часомъ верне...“

Тымчасомъ давъ ся чути тупотъ кôньскихъ копытъ. Скарôникъ прислуховавъ ся уважно, а учувши що разъ блúжшúй ступання: „Божúвой!“ — промовивъ — „ктось до замку приѣхавъ, поглянь, чи не Петро?“

Слуга выйшовъ настрашеный передвчаснымъ поворотомъ свого выхованка; ôнъ гадавъ, що може яке нещастє приключилось Петрови. На подвôрю вже розховстовавъ коня засумованый и гнѣвный Петро, пустивъ єго самопасъ до стайнѣ, псы розбѣгли ся, а ôнъ самъ нѣмо лишь споглядавъ на товариша и опѣкуна своєи молодости...

„Чи не пригода яка, пане?“ пытавъ нетерпеливо Божúвой.

„Якúйсь зловѣщій Блудъ — счезъ бы! — цѣлый день переслѣдує мене — истинно, то діявольска справа! Ôдъ рана уганяю по лѣсахъ, пôтъ льє ся зъ чола, нѣчогѣсѣнько не убúвъ. Щось єсть въ тôмъ... Вы знахоръ, скажѣтъ: що се значитъ?“

„Киньте лихомъ объ землю! — пригода, тай конець! завтра за те звѣрина сыпатись буде якъ полова. Ажь стыдно глядѣти на вашу задуму — нема нынѣ, то буде завтра; а теперь лучше розвеселѣтъ ся, упорядкуйте волося и бороду, бо вѣтеръ побурúвъ, а до того и передъ отця маєте станути“.

„Передъ отця? Чогожь бы?“

„Чого? — передъ хвилею пытавъ ся за Васъ, а бувъ дуже задуманый“.

Петро не радъ бувъ тои вѣдомости. По хвили ôнъ сказавъ: „Мабуть якесь лихо! Нынѣшнúй день але розпочавъ ся, а певно и не найлучше закôнчитъ ся; недармо єкôлъ мôй, завсѣгды шпаркúй якъ стрѣла, нынѣ и взлетѣти не хотѣвъ, а пôдлетѣвши небавомъ спадавъ назадъ якъ куля“.

Божúвой тôлько засмѣявъ ся, хотяй и єму дивно було, для чого отець и сынъ стали такúй неспокôйнúй. Нѣщо не кажучи поспѣшивъ ôнъ до комнаты скарôника. За хвилю вернувъ назадъ, взываючи Петра за собою.

Якъ листокъ тополѣ дрожитъ, коли вѣтрець повѣє, такъ дрожавъ Петро входячи до комнаты скарôника. Ôнъ бувъ вправдѣ мужь хоробрый: неразъ зъ медведемъ провадивъ боѣ, неразъ не вагавъ ся и турови проколоти гортань, — але така вже була повага, така строгôсть лиця отцевского, и таке тогдышне выхованє.

Тихо, на пальцяхъ, всунувъ ся Петро въ комнату, поступивъ кôлька крокôвъ ôдъ дверей и ставъ якъ вкопаный, выжидаючи первого слова зъ устъ отця. Скарôникъ звернувъ ся до него, поглянувъ бúстро въ очи и сказавъ поважнымъ голосомъ:

„Петре! ты днесь несмѣлый, мовь якúй проступникъ — знай, не на тоє звешь ся Властомъ, щобы крыти ся въ лѣсахъ якъ дикúй звѣръ! Нынѣ прiйшла черга на тебе, прiйшовъ часъ, сыну, где мусишь покинути давнúй привычки и показатись, якъ на потомка старого дому Властôвъ пристоитъ. Приступи, сыну, блúжше, нехай лице твоє, що доси крôмъ борôвъ и дикого звѣря нѣщо не бачило, разъ уже прояснитъ ся; часъ опустити родúнный дôмъ и ити, где судьба кличе. Генрикъ, князь нашъ, той Генрикъ, котрому служу — (послѣдне слово высказавъ зъ натискомъ) — взыває и тебе. Вѣдай хоче ôнъ затерти нерозважнôсть, котрою вчера образивъ мене при вечернôмъ пирѣ: ôнъ хоче нагородити уразу здѣлану Святославови!... Чижь рука твоя не имає меча на ту новину?...“

Тутъ старцеви засияли очи жаромъ, и ôнъ перервавъ бесѣду, якôбы ожидавъ ôдповѣди Петра. По хвили зновъ промовивъ: „Такъ довго служили Генрикови моя приязнь и моє рамя, якъ довго ôнъ почитавъ въ менѣ потомка удѣльныхъ вождôвъ; але видно забувъ ôнъ на тоє, що єго могучество и слава лишь при помочи Властôвъ скрѣпили ся; що передъ моимъ приходомъ скитавъ ся ôнъ по Нѣмеччинѣ, мовь якій слуга помочи блúгаючи; здає ся, ôнъ и на тоє забувъ, що лишь пôдступъ и здрада, а не оружіє, змусили Властôвъ глядати у него прибѣжища... Кленусь моимъ Богомъ, що не стерплю довше єго уразъ, не прощу кривдъ моихъ!... Слухай, Петре: ты єсь моя рука, ты єсь єдинымъ повѣрникомъ таємниць нашого роду — тобѣ оставляю въ спадщинѣ стояти за славу имени, котре намъ отцѣ и дѣды оставили... При вчерашнôмъ пирѣ Генрикъ охочо забавлявъ ся — заморскúй вина ляли ся чарками, бо князь хотѣвъ свѣтло угостити нарасвúй сваты, що мали принести єму зъ рукою жены дружество короля польского. Чарка запѣнилась наповнена виномъ — Генрикъ пôднѣсъ ю въ гору — а потôмъ.... торкнувъ приязно объ чарку одвѣчного моєго ворога, Честимира, даючи єму передомною першеньство!... Рука моя шукала въ тôй хвили за рукôймою меча, уста задрожали судорожно и, Бога ради, клену ся сыну: єслúбъ не ласкавú слова князя, котрый змѣрковавъ свою нерозвагу, черепъ головы єго лежавбы нынѣ у стôпъ моєго замку. Але нехай ôнъ памятає, що слово саме не охоронитъ єго передъ моєю рукою. Святославъ и благодѣйства и кривды памятати умѣє, — за благодѣйства ôдплативъ ся вже богато, а зневага остала єще не стерта... Уважай, сыну, щобысь не занѣсъ сеи ганьбы зъ собою до гробу... Богъ свѣдокъ, що Честимиръ не буде первымъ мѣжь Оботридами, доки жіє єще послѣдній зъ моєи родины!..“

При тыхъ словахъ Святославъ сильно ударивъ рукою въ дубовый стôлъ, що ажь ôкна затрясли ся...

„Такъ, Петре!“ говоривъ дальше спокôйнѣйшимъ вже голосомъ: „Генрикъ змѣрковавъ ся и хоче теперь свôй блудъ направити, тому задумавъ тебе посломъ мати до Болеслава ляцкого. Але Святославъ не дасть ся тымъ обманити, и якъ довго не буде згоды, такъ довго месть въ серцю моємъ не згасне! Єсли Генрикъ єсть гордый, то и Властъ покаже, що противъ князя зарôвно гордымъ бути умѣє... А теперь ты мене заступишь при князю. Отець твôй усуває ся зовсѣмъ ôдъ Генрика; надѣюсь мати въ тобѣ честного наслѣдника... Иди, сыну, лишь не забудь сказати князеви, що я тяжко заслабъ“.

Петро стоявъ всегда єще нерухомый и якôбы настрашеный, але коли старець живыми красками почавъ чертати давну славу свого роду а теперѣшню зневагу, здавало ся, що духъ отця вступивъ и въ сына, бо пôднѣсъ ôнъ бúстрú очи, кровь закипѣла въ нѣмъ и ôнъ довго вдивлявъ ся въ отця — такъ любо було єго дикôй души слухати пѣсню мести, такъ приятно звенѣвъ въ

ушахъ голосъ родителя. А хотяй покидати улюблене занятє и ити тамъ, где буде примушеный ненавидѣти, не припадало до серця, однакъ въ мовчаню Петро услухавъ и сповнивъ наказъ отцевскій. (Дальше буде.)

На котрôмъ мѣстци нынѣшного Галича и єго окресности стоявъ старорускій княжій городъ Галичь?

(Черезъ Дра Из. Шараневича.)

(Дальше.)

Ad V.

Котрй рускй лѣтописи заховали и передали намъ подробнй вѣдомости о положеню и физіогноміи стародавного Галича? и якй суть тй вѣдомости?

Суть то лѣтописи рускй: Лаврентієвска, Ипатієвска, Густиньска — названй такъ ôдъ мѣсць, где ихъ рукописи найперше ôдкрыто. Зъ польскихъ лѣтописей захованись вѣдомости про Галичь въ исторіи Длугоша (+ 1480).

Вѣдомости зъ Лаврентієвскои и Густиньскои лѣтописи о Галичи суть дуже скупй; далеко повнѣйшй знаходятъ ся въ лѣтописи Ипатієвскôй. Такожь вѣдомости переховань въ исторіи Длугоша суть не менше цѣнній, бо Длугошь ôбравъ ихъ зъ лѣтописей рускихъ, котрй потôмъ загинули. (Длугошь уже въ своѣй старости учивъ ся рускаго языка, якъ самъ каже, въ тôй цѣли, щобы зрозумѣти давнѣйшй лѣтописи рускй и здѣлати зъ нихъ вытяги для своєи исторіи.)

Вѣдомости такъ въ Длугоши якъ и въ рускихъ лѣтописяхъ дотыкаютъ мѣста Галича не впростъ — а лишь наводятъ ся гдеякй даты о положеню и физіогноміи стародавного Галича при описаню воєнныхъ операцій, осадъ и иншихъ важныхъ приключеній.

Ключемъ до розвязаня загадки о первѣстнôмъ заложеню Галича мала бути по словамъ Ипатієвскои лѣтописи такъ звана „Галичина могила“ (П. С. Р. Л. II, стор. 157). Сказано тамъ, що одинъ бутный боярынъ запровадивъ князя Мстислава зъ Пересопницѣ на „Галичину могилу“ и ту зъ насмѣшкою такъ до князя сказавъ: „Княже, уже єси на Галичинѣ могилѣ посидѣлъ, такожь и въ Галичи княжилъ єси“.

Мстиславъ той бувъ возваный гдеякими боярами Галицкими на княжій престолъ до Галича, мусѣвъ однакожь напередъ выгнати зъ мѣста Угрôвъ, котрй въ Галичи були заперлись. Насмѣшка згаданого боярина ôдносить ся до даремныхъ пôдъ тымъ взглядомъ усилій князя Мстислава.

Ипатієвска лѣтопись при описѣ сего факту такъ дальше говоритъ: „и по семъ скажемъ о Галичинѣ могилѣ и о начатьи Галича, откуду ся почалъ“ — однакожь лѣтописець даного слова не додержавъ, або може бути, що єго росказъ о початку Галича якимъ-то способомъ въ лѣтописи затерявъ ся.

Годѣ напевно сказати, котра зъ могилъ въ околици Галича звалась Галичиною: чи тая, що нынѣ єще своимъ огромомъ и регулярною (въ серединѣ запавшою ся) формою въ лѣсѣ коло Сокола звертає на себе увагу, — чи може инша яка подôбна могила въ окресности нынѣшного Галича. Слова лѣтописця: „**возведъ** на Галичину могилу“ — вказуютъ, що могила та находилась гдесь на высочинѣ, або що-найменше ôдначала ся высокимъ насыпомъ.

Слово „Галичина“ яко приложникъ посѣдательный пôдъ взглядомъ етимольогичнымъ походити може лишь ôдъ слова Галикъ (означаючого, якъ уже знаємо: „чоловѣчокъ чорный“ або „сынъ Чорного“), котрый збудувавъ Галичь або бувъ властителемъ первѣстного Галича. Єслибы выраженє „Галичина могила“ стягалось до мѣста Галича, въ такôмъ случаю могила тая звалабы ся „Галищиною могилою“[1]). Тымъ способомъ „Галичина могила“ булабы тая могила, въ котрôй основателя або першого владѣльця Галича похоронено, або котрому въ честь и вѣчну память могилу таку высыпано.

Єслибы могила въ лѣсѣ коло Сокола була тою Галичиною могилою, тогды по конечности не далеко неи знаходивъ ся стародавный Галичь, отже не где инде, якъ на выжинѣ надъ правымъ берегомъ рѣки Чвы (Лôмницѣ). Впрочѣмъ физіогномія выжины межи рѣками Днѣстромъ, Луквою и Лôмницею, въ продовженю зверхъ 600 лѣтъ (т. є. ôдъ епохи панованя рускихъ князѣвъ въ Галичи ажь до нашого часу) конечно змѣнити ся мусѣла бодай о стôлько, о скôлько плугъ чересломъ и лемишемъ обниживъ горбы и вырôвнавъ валы и ровы; о скôлько дощь зъ вѣтрами заповнивъ долины нанесеною землею; о скôлько сокира и огонь повыкорчували сады и дубровы, окружаючй палаты княжескй и боярскй и церквы; о скôлько рыскаль позасувавъ пивницѣ и улицѣ; а наконець о скôлько лѣсы новй повыростали на просторонныхъ болоняхъ и поляхъ стародавного Галича, тогды єще ôдкрытыхъ для стратегичныхъ цѣлей.

Чижь нема, запытуємо теперь, въ традиціи устнôй або въ топографичнôй номенклатурѣ нынѣшного Галича щось такого, щобы на єго старинность вказувало?

Въ традиціи заховалась вѣдомость, що въ нынѣшнôмъ Галичи за поганьскихъ часôвъ стояло божище „Пекъ-Осина“ зъ двома лицями: однымъ мужескимъ, другимъ женьскимъ, напротивъ божницѣ Караитôвъ, и що тоє божище Галичане принявши вѣру Христову затопили „на королѣвцѣ“, въ Днѣстрѣ[2]).

Другимъ доказомъ старинности нынѣшного Галича булабы топографична назва „Волославіє“, котра коло Сегинôвки въ обсягу нынѣшного Галича находила ся[3]).

Традиція народна о божищи „Пекъ-Осина“ єсть безперечно новѣйшою придумкою и пригадує намъ правдиве приключенє въ Кіевѣ, въ часахъ крещеня Руси черезъ Вел. князя Володимира. Несторъ мовитъ пôдъ р. 988: „Перуна же повелѣ (Володимиръ) влѣщи зъ горы по Боричеву на ручаи; влѣкоша же єму по ручаю къ Днѣпру“. Єщежь и сама назва „королѣвка“ носитъ на собѣ такъ очевидну цѣху епохи польскои, що на нѣй опирати не можна жадныхъ дальшихъ выводôвъ о старинности теперѣшного Галича.

Топографична назва Волославіє, єслибы мала походити ôдъ поганьского божка Волоса, радше бы называлась Волосо-славіє. Правильно Волославіє походитъ ôдъ выраженя „волъ“ або „волость“. Въ першôмъ случаю Волославіє означалобы мѣстце (мешканє або землю) мужа посѣдаючого великй стада волôвъ — мѣстце, котре зъ

[1]) Пôсля уваги Дра Брикнера. Приложники посѣдательнй зъ окôнченемъ „ина“ творятъ ся властиво лишь ôдъ именникôвъ рода женьского и проте могила надъ Галикомъ правильно повиннабы называти ся „Галичева могила“. Однакожь, выємково, творятъ ся приложники зъ окôнченемъ на „ина“ такожь ôдъ именникôвъ рода мужеского.

[2]) „Слово“ чч. 3—6 зъ року 1879.

[3]) Зри Записки въ книзѣ грунтовôй Галича Т. III стор. 616 пôдъ рокомъ 1788: „łaz Seginowski zwany, za Wołosławiem leżący“.

*

того богатства славилось; въ другомъ случаю означалобы мешканє владѣльця надъ многими волостями або землями[1]). А зновъ слово „Сегинъ“ (коло Волославя) означалобы якогось богатого и вельможного Румуна, що, може бути, поселивъ ся въ нынѣшномъ Галичи и накупивъ бо́льшій маєтности земскій. Проте анѣ въ устнòй традиціи, анѣ въ топографичнòй номенклатурѣ нынѣшного Галича не заховалось нѣчого, що выказувалобы на єго старинно́сть.

Приступимо теперь до розбору вѣстей о стародавнòмъ Галичи, находячихъ ся въ Ипатіевскòй лѣтописи и въ вытягахъ зъ рускихъ кроникъ, перехованыхъ намъ въ исторіи Длугоша. Розличати мусимо ту періодъ панованя Ростиславичѣвъ до кòнця XII вѣку и періодъ панованя Романовичѣвъ до р. 1255. Пòзнѣйше, по переселеню князя Данила до Холма а князя Льва Даниловича до Львова, уже нѣчого близшого въ лѣтописяхъ рускихъ про Галичь не знаходимо.

Галичь яко городъ оборонный и столичный згадує ся въ першòй епосѣ (за Ростиславичѣвъ) пòдъ роками 1144, 1187, 1190, 1199.

Року 1144 боре ся о Галичь князь Володимиръ, противъ котрого зворохобились Галицкій бояре и пòдчасъ небытности князя завозвали до Галича на престолъ княжій Ивана Ростиславича изъ Звенигорода[2]).

Року 1188 Галичане проганяютъ законного князя Володимира Ярославича, котрый шукає помочи на Уграхъ. Король угорскій Беля III занимає Галичь, однакожь осаджає на престолѣ не Володимира, а сына свого первороднаго, Андрея. Передъ королемъ утѣкає князь Романъ Мстиславичь, котрого Галичане на княжество були призвали и котрый вже бувъ Галичемъ завладѣвъ. „И слышавъ король (Беля III), аже король за горою уже, и бѣжа не мога стати противу єму“ — „король же **вѣха въ Галичь** и не посади въ немъ Володимира, но даде весь нарядъ Галичаномъ и посади въ немъ сына свого Андрея[3])“.

Року 1190 Микула, воєвода Великого князя краковского Казимира, впроваджає выгнаного князя Володимира Ярославича назадъ до Галича, и то за порозумѣнємъ зъ Галичанами, котрымъ вже надоѣло було панованє Угрòвъ: „и королевича прогнаша изъ земли своєя и Володимиръ сѣде на столѣ дѣда своєго и отца своєго на Спасовъ день[4])“. Длугошь близше описує тоє занятє Галича словами: „et evectis agrestibus, castella munitionesque in circuitu aedificat et corona castrum (Haliciense) angustat[5])“. Такъ отже воєвода польскій Микула голодомъ мавъ принудити Угрòвъ, запершихъ ся въ Галичи, до пòдданя. Угры учинили то ажь тогды, коли надѣя на помòчь короля угорского Белѣ, котрому дали знати о облозѣ Галича, завела.

Року 1199 (пòсля Длугоша) молодый Лешко, князь краковскій, впровадити мавъ до Галича по смерти Володимира (зъ династіи Ростиславичѣвъ) князя Володимирского Романа Мстиславича[1]). Густиньска лѣтопись повѣдає, що Галичане були побитій и зневоленій приняти князя Романа[2]). Длугошь мовитъ, що по òднесенòй побѣдѣ надъ Галичанами „Leszko ad oppugnandum Haliciense castrum properat“ — и що Галичане, просячи о прощенє пòддали ся єму и отворили городъ: „petita obtentare venia portas castri Leskoni aperiunt“. О тòмъ впровадженю Романа до Галича не читаємо нѣчого въ Ипатіевскòй лѣтописи.

Въ поданяхъ сихъ Длугоша видна єсть тенденція до выказаня права Великихъ князѣвъ краковскихъ до верховного панованя надъ Галичемъ; зъ того взгляду òнъ часто увеличає воєннй подвиги польскихъ князѣвъ и королѣвъ. Але все таки зъ всѣхъ тыхъ свѣдоцтвъ Длугоша и рускихъ лѣтописей разомъ взятыхъ выходитъ, що Галичь бувъ въ тòмъ часѣ (въ XII столѣтю) сильно збудованымъ городомъ, що єго лишь голодомъ можна було принудити до пòдданя, що обварованя Галича выдержовали навѣть кòлькатыждневу тѣсну осаду, и що Галичь пòддававъ ся ажь тогды, коли Галичане по переговорахъ зъ непріятелями добровольно брамы свого города отвирали. Приступомъ (штурмомъ) въ тòмъ столѣтю, по лѣтописнымъ свѣдоцтвамъ, Галича анѣ разу не здобуто, якъ въ загалѣ въ тыхъ часахъ Галичь кромѣ наведеныхъ рокòвъ не видѣвъ у себе войскъ непріятельскихъ, бо судьбы воєнъ, веденыхъ то зъ Уграми то зъ рускими, (н. пр. Кіевскими и Суздальскими) князями, рѣшали ся подальше òдъ Галича (на Серетѣ, Гнѣзнѣ, коло Теребовлѣ, коло Звенигорода надъ рѣкою Бѣлкою, коло Перемышля надъ Сяномъ и т. д.)

Въ Галичи находились въ XII столѣтю церквы: Богородична, св. Спаса и св. Іоана зъ монастыремъ.

Церковь св. Спаса (Преображенія Христа) згадує ся пòдъ р. 1152[3]) и стояла где то недалеко княжого двора. На переходѣ до той церквы („бы на переходѣхъ до божници“) на вечерню видѣвъ ту князь Володимирко посла Вел. князя Изъяслава, именемъ Петра, коли тойже зъѣзджавъ зъ княжого двора: „съѣха Петръ съ княжа двора“. Князь Володимирко зъ того мѣстця поругавъ ся послу, коли тойже зъ княжого двора зъѣзджавъ. Зъ того слѣдовалобы, що княжій двòръ находивъ ся въ поблизкости церквы св. Спаса на якòмсь вывышенòмъ мѣстци. Лѣтопись мовитъ дальше, що князь òдтакъ ишовъ на „полаты“[4]) т. є. до той церквы, а выходячи по вечерни зъ церквы станувъ „на степени“ (на сходѣ), т. є. на тòмъ самòмъ мѣстци, зъ котрого поругавъ ся послу Петру, коли той зъѣзджавъ зъ двора княжого; и ту апоплексіею удареный тяжко захорѣвъ и той єще ночи померъ. Причины той насмѣшки знанй суть докладно зъ исторіи, ту лишь нотуємо мѣстце, „на переходѣхъ“ зъ княжого двора до церквы св. Спаса, на степени, òдки видно було зъѣзджаючого зъ княжого

---

[1]) Уваги Дра Брикнера.

[2]) Ипатіевска лѣтопись II, ст. 20: „Володимирко приде нань къ Галичю“ (зъ Тысьменицѣ, где князь пробувавъ на ловахъ) „и ста около города, и выѣздячи изъ города бьяху ся крѣпко и мнози падаху отъ обоихъ и биша ся 3 недѣли“ (въ одній варіянтѣ: три дни) — „въ недѣлю же мясопустну выступи Иванъ зъ Галичаны и побиша Ивана и дружину єго и заступиша и отъ града и не лзѣ быша возвратити ся (т. є. Ивану) въ градъ“. Тогды Иванъ продеръ ся черезъ полки и утѣкъ къ Дунаєви.

[3]) Ипатіевска лѣтопись стор. 137.

[4]) Ипатіевска лѣтопись стор. 139.

[5]) Długosz L. VI, pag. 557–559. Густиньска лѣтопись ст. 322: „Казимиръ же собравъ приде къ Галичу. Андрей же король затворивъ ся въ градѣ и брани ся крѣпко, напослѣди гладомъ принужденъ отверзе градъ и пусти Казимира съ Володимиромъ въ градъ, а самъ пойде въ Угры къ отцу своєму“.

[1]) Długosz L. VI, pag. 576–578.

[2]) Густиньска лѣтопись II. С. II. стор. 326: „но Галичане не хотяху Романа и биша ся зъ королемъ крѣпко; но единаче побѣждени и принуждени быша приняти Романа“.

[3]) Ипатіевска лѣтопись II, стор. 72.

[4]) „Полата“, именникъ рода женьского = *παλάτιον*, palatium, такожь *τὰ βασίλεια δῶμα ναός* (aedes). „На полаты“ значитъ тòлько, що „zum Tempel“, do świątyni. Число много „полаты“ уживає ся часто о одній святыни. — Примѣтка проф Дра Брикнера.

двора посла Петра Бориславича, и зъ котрого входило ся на полаты т. є. церквы св. Спаса.

Єсли зважимо, що руина, где стоитъ трикутне знамя на Залуковскôй выжинѣ, єсть найвысше положенымъ мѣстцемъ тои околицѣ, и що зъ неи дуже добре видно дорогу ажь до самого Болшева; єсли зважимо, що посолъ Великого князя Кіевского зъ княжого двора ѣхавъ до Болшева на нôчлягъ[1]); єсли зважимо, що на поли Єговѣ стояла церковь св. Спаса єще въ другôй половинѣ XIV столѣтя и що тов поле, где згадана руина пôдъ знакомъ трикутнымъ знаходитъ ся, єще и нынѣ Єговомъ зове ся: то не можемо оперти ся пересвѣдченю, що на тôмъ мѣстци стояла церковь Спаска уже въ XII вѣку, и то въ поблизкости княжого двора и внутрь стародавного города Галича.

Замѣтити належитъ, що заходитъ певна анальогія въ физіогноміи давныхъ мѣстъ. Пôдъ р. 1070 описує Длугошь положенє и видъ Перемышля. Положенє того города видне такожь зъ описаня битвы, котру р. 1152 (въ роцѣ смерти своєи) провадивъ князь галицкій Володимирко зъ угорскимъ королемъ, Гейзою, и зъ тестемъ тогожь, Великимъ княземъ Кіевскимъ Изъяславомъ[2]).

Галицкй городы оборонялись въ тогдышнй часы рѣками або мочарами. Звенигородъ н. пр. оборонявъ ся мочарами, котрй закрывали єго зъ стороны рѣки Бѣлки. Щобы завладѣти Звенигородомъ, мусѣло войско строити гати[3]).

Перемышль оборонявъ ся рѣкою Сяномъ ôдъ пôвночи. Войскамъ угорско-рускимъ треба було кровавy борбу вести на бродахъ Сяна, закимъ зблизились они до Перемышля. Побѣдивши Володимирка войска угорско-рускй р. 1152 станули таборами надъ рѣкою Вигромъ[4]). Перемышля не було тогды кому боронити. Сполученй войска кинулись на княжій двôръ, наповненый множествомъ всякихъ дорогихъ товарôвъ.

Двôръ княжій въ Перемышли по словамъ лѣтописця стоявъ поза мѣстомъ „внѣ города на лузѣ надъ рѣкою Сяномъ[5])“. Тая обставина ослаблялабы наше пересвѣдченє о положеню стародавного Галича, єслибъ мы хотѣли строго держати ся анальогіи, бо тогды княжій двôръ вразъ зъ церквою св. Спаса мôгъ и въ Галичи стояти поза укрѣпленями мѣста. Однакожь зъ другои стороны княжій двôръ, стоявшій внѣ Перемышля на лузѣ надъ Сяномъ, правдоподôбно бувъ щось иншого нѣжь замокъ, може якимъ тôлько лѣтнымъ або для забавъ призначенымъ княжимъ дворцемъ.

Городъ Перемышль пôсля опису Длугоша зъ р. 1070 дѣливъ ся на двѣ части: „urbs“ и „arx“. „Urbs“, т. є. мѣсто, було высокими валами и глубокими фосами окруженe и всякимъ воєннымъ знарядомъ заосмотрене. Ôдъ пôвнôчнои стороны окружала мѣсто Перемышль рѣка Сянъ, котра пôдчасъ наводненя утрудняла приступъ непріятелеви. Зъ трехъ сторонъ окруживъ бувъ тов мѣсто Болеславъ, а зъ четвертои стороны обороняла мѣсто згадана „arx“ т. є. княжій замокъ, до котрого Русины по утратѣ мѣста зъ родинами и маєтками заперли ся були. Замокъ той добувавъ Болеславъ по занятю города черезъ цѣле лѣто, и лишь въ наслѣдокъ недостатку воды принудивъ єго до пôдданя и отвореня брамъ. (Въ тôмъ замку Перемыскôмъ не було жерела живои воды).

Рôвно якъ Галичъ р. 1190 обсадивъ бувъ Николай, воєвода Краковского князя Казимира, такъ и о тôмъ замку въ Перемышли згадує ся, що Болеславъ єго „arcem vellari et corona cingi jubet“. Оба замки зневолено до пôдданя не приступомъ, а лишь запертємъ входôвъ и выходôвъ. „Arx“ въ Перемышли стояла на высокôй горѣ: „nullas enim arx in sublimi posita perennes tunc habebat aquas“. Наоколо Перемышля находили ся „munitiones et oppida circa fluvium San consistentia“, котрыми Болеславъ єще передъ розпочатємъ облоги Перемышля бувъ завладѣвъ по части силою, по части добровольнымъ пôдданємъ жителѣвъ[1]).

И Галичь мавъ подôбне положенє якъ Перемышль, и єго „arx“ (укрѣпленый замокъ) находила ся на возвышеню, а въ поблизкости города Галича — на прилежачихъ лугахъ и горбахъ — находились укрѣпленй и всякимъ добромъ наповненй дворы Галицкихъ бутныхъ бояръ — „fortalitia et curiae Haliciensium“ говоритъ Длугошь пôдъ рокомъ 1208 (1218[2]). Подôбно описує намъ пôдъ р. 1229 лѣтопись Ипатіевска[3]) двôръ боярина Судислава коло Галича. „Данилови же приѣхавшу въ Галичь, Галичь бо бѣ ся затворилъ. Данило же взя дворъ Судиславль, якоже вино и овощи и корма и копіе и стрѣлъ пристранно видѣти“.

Розглянемось теперь въ историчныхъ вѣдомостяхъ про положенє и физіогномію Галича въ часахъ панованя въ нѣмъ династіи Романовичѣвъ.

Въ тôй епосѣ Галичь кôлькакратно окруженый бувъ непріятельскими полками, и пôддававъ ся не въ слѣдство насильного приступу воєнныхъ полкôвъ, а лишь въ слѣдство довшои осады и недостатку воды та живностей, або въ слѣдство порозумѣня непріятеля зъ одною частею Галичанъ (мешканцѣвъ княжого города).

Року 1206 пôдчасъ малолѣтности Данила Романовича князѣ Рурикъ и Ольговичѣ надармо старали ся завладѣти Галичемъ. „Рурикъ же поѣха съ Ольговичи

---

[1]) Коло Болшева находитъ ся гора „Касова“. Гора сама камѣнна, вузка; у ей стôпъ журчитъ жерело кришталевои воды. Ôдти видно зъ далека бѣлѣючій ся Галичь, а передовсѣмъ костелокъ св. Станислава. На прилежачихъ поляхъ находило ся село, въ котрôмъ, на мѣстци поблизкого лѣса, бувъ монастырь св. Василія. Ту выкопуютъ ся старй монеты „грицики“ и старинне оружіе („Слово“ 1879, ч. 3—6). Було то имовѣрно одно зъ побоєвищъ старинного Галича.

[2]) Ипатіевска лѣтопись II, стор. 67.

[3]) Ипатіевска лѣтопись ст. 20, р 1144: „и ста Всеволодъ по сей сторонѣ града, а Володимиръ ста объ ону сторону сшедъ зъ горы, и межи ними рѣка Бѣлка, и повелѣ имъ Всеволодъ чинити гати, комуждо своєму полку“. Лаврентіевска лѣтопись выразно мовитъ, що то було коло Звенигорода — стор. 135: „и иде Всеволодъ къ Звенигороду и ста по сей сторонѣ города, а Володимиръ объ ону страну сшедъ зъ горы, а межи има рѣка мѣлка (Бѣлка), и повелѣ Всеволодъ чинити гати“ и т. д. Дальше пôдъ р. 1146 описує Ипатіевска лѣтопись (ст. 21, 22) осаду Звенигорода року 1146 черезъ Всеволода и другихъ рускихъ князѣвъ, черезъ ляцкого князя Болеслава и Половцѣвъ. Осаджаючй войска зажегли „около єго (Звенигорода) острогъ первый день“. Еще тымъ не бувъ взятый Звенигородъ. Виправдѣ горожане скликали вѣче и вже хотѣли пôддати ся, але перешкодивъ имъ въ тôмъ намѣреню воєвода князя Володарка, Иванъ Халдіевичь. Звенигородцѣ почали ôдтакъ хоробро ôдбивати ся: „въ третій же день приступиша всѣ вои къ граду, по зорямъ бивши ся до поздной вечернѣ и зажгоша городъ въ трехъ мѣстахъ; гражане же божію помощію угасиша. Богъ и святая Богородица избави сей городъ отъ лютой рати“. Тымъ способомъ и Звенигородъ зъ четвертои своєи части бувъ недоступный, зарôвно якъ Перемышль.

[4]) Рѣка та зове ся по польски Wiar. Рѣку Strwiąż (доплывъ Днѣстра) зове людъ рускій: Стрывигоръ.

[5]) Ипатіевска лѣтопись, стор. 67.

[1]) Długosz III. 270.

[2]) Długosz VI, pag. 604—605: „Mstislaus ob praestantiam Chrobri appelatus, Ruthenorum et Polonorum adjutus auxiliis Haliciam perveniens, nonnullis Haliciensium fortalitiis et curiis captis, spoliatis ac incensis, ad Haliciensem quoque arcem obsidionem admovit“.

[3]) Ипатіевска лѣтопись, стор. 169.

къ Галичу, пришедшимъ же имъ къ городу, Галичане же биша ся съ ними у города, Ольговичи же не успѣвши ничего возвратиша ся съ срамомъ въ свояси[1])".

Року 1210 Мстиславъ зъ Пересопницѣ такожь надармо старавъ ся завладѣти Галичемъ. „Приведоша же Галичане Мстислава на Бенедикта (воєводу угорскои залоги) и прiиде къ Галичу и не успѣвшу єму ничтоже, вороти ся въ Пересопницю[2])".

Року 1213 сполученѝ рускѝ и польскѝ полки осадили Галичь, где замкнули ся були самозванцѣ-бояре: Ярополкъ и Яволодъ, братя боярина Володислава, завладѣвшѝ тымъ городомъ — „затворившю же ся Ярополку и Яволоду въ Галичи". Помимо великои побѣды, одънесеноu на рѣцѣ Бобрцѣ надъ братомъ запершихъ ся въ Галичи бояръ, т. є. надъ Володиславомъ, Великій князь краковскій „Лестко не можаше пріяти Галича, но шедъ воєва около Теребовли, около Моклакова и Збаража и Быковенъ взятъ бысть[3])".

Такъ отже до року 1210 Галичь бувъ городомъ, котрого насильнымъ приступомъ взяти не було можна. Занятє мѣста того Игоревичами въ рокахъ 1206 и 1210, а черезъ угорского воєводу Бенедикта року 1209[4]), одтакъ черезъ Данила при помочи угорскихъ и польскихъ полковъ по лютой борбѣ подъ Звенигородомъ и по занятю Звенигорода — наступило всегда въ порозумѣню зъ одною частею Галицкихъ бояръ и жителѣвъ. Такъ и трактатъ межи Великимъ княземъ краковскимъ Лешкомъ а угорскимъ королемъ Андрεємъ (сыномъ и наслѣдникомъ короля Белѣ III), заключеный бувъ въ Спѣжи р. 1214 за порозумѣнємъ Галицкихъ бояръ. Въ слѣдство того трактату угорскій король „посадилъ сына своєго (Коломана) въ Галичи, а Лесткови да Перемышль, а Пакославу (воєводѣ Лешка Бѣлого) да Любачевъ".

Князь Данило Романовичь, котрого доси вспирали силы князя Лешка и угорскѝ полки короля Андрея напротивъ иншихъ рускихъ князѣвъ стараючихъ ся о Галичь подчасъ малолѣтности Данила, одтеперь боре ся и воює зъ тыми самыми польскими и угорскими полками, понеже тіи по заключеню Спѣжского трактату р. 1214 обернулись противъ Данила и станули въ оборонѣ Коломана, подруженого зъ дочкою Лешка Бѣлого, Саломеєю[5]). Борба тая Данила тревала ажь до року 1249, бо хотяй Коломанъ и Саломея уже р. 1219 уступили зъ Галича, выпертй зъ одтамъ черезъ Мстислава Хороброго, предсѣ король Андрей силує ся утримати Галичь при молодшомъ своємъ сынѣ Андрею, котрого въ той цѣли оженивъ навѣть зъ молодшою дочкою Мстислава Хороброго (князя Великого Новгорода). Князь Данило выпирає колька разовъ королевича зъ Галича, а одтакъ по смерти Андрея (р. 1234) боре ся о посѣданє Галича, и въ загалѣ о власть надъ галицкою землею, зъ Ростиславомъ (зъ роду князѣвъ Черниговскихъ), призванымъ до Галича неспокойною партією Галицкихъ бояръ подъ проводомъ Судислава а вспиранымъ зо стороны угорского короля.

Зъ того отже періоду борбъ князя Данила, веденыхъ зъ численными противниками о посѣданє Галича[1]), позостали намъ такожь гдеякѝ признаки що до положеня и физіогноміи стародавного Галича.

(Конець буде.)

ЧОГО Я БАЖАЮ?

Моимъ братямъ бѣднымъ, темнымъ
Я долѣ бажаю,
Щобъ она имъ засияла
У рoдному краю,
Щобъ она ихъ пригорнула,
Одѣла, навчила,
Щобъ она и бѣдне тѣло
И душу скрѣпила.
А богатымъ я бажаю
— Чогожь имъ бажати? —
Серця, правды, щобъ навчились,
Якъ любити брата;
Щобы знали, що намъ сонце
Усѣмъ рoвно свѣтить,
Одна земля насъ зродила
И мы всѣ єй дѣти!
А всѣмъ разомъ я бажаю,
Щобы людьми стали
И любовю, добромъ, правдовь
Землю засѣвали.

(*Зъ поезій Иларіона Грабовича.*)

---

[1]) Лаврентієвска лѣтопись, ст. 179.

[2]) Ипатієвска лѣтопись, стор. 157.

[3]) Ипатієвска лѣтопись, стор. 160.

[4]) Романа Игоревича имили були Угры, призванѝ братомъ єго, въ бани (купели). Ипатієвска лѣтопись мовитъ стор. 117: „Андрей же король увидѣвъ беззаконіє галицкоє и мятежь, и посла Бенедикта со вои своими и я Романа въ бани мыюща ся и посла и въ Угры".

[5]) Сарницкій пише, що Коломанъ „Haliciensem principatum adeptus est, ubi (Haliciae) solenni pompa inunctus est et coronatus et rex Galiciae seu Halicae appelatus a Cadlubio episcopo Cracoviensi assistente Ioanne cancellario Poloniae". Той Іоанъ або Иво Одровонжь бувъ фундаторомъ костела Пресвятои Дѣвы въ Краковѣ. Коронація одбула ся въ церквѣ катедральной Галицкой, правдоподобно року 1216. Зъ року 1214 позостався листъ короля Андрея до папы Инокентія III, въ котрomъ сей король доноситъ папѣ, що бояре и народъ Галицкій просили єго (короля) о поставленє сына своєго Коломана въ Галичи за князя, а застерѣгаютъ собѣ лишь свой обрядъ греческій, обѣцюючи впрочѣмъ приступити до уніи церковної и до послушеньства папѣ римскому. Коронацію же Коломана и Саломеѣ въ Галичи довершивъ властиво Іоанъ архіепископъ Остригомскій (Граньскій). Письмо папы Гонорія зъ дня 11 Лютого 1217 говоритъ о пановаию Коломана въ Галичи яко о фактѣ доконанomъ (Theineri monumenta Hungariae I, pag. 65). Року 1216 весною бавивъ Мстиславъ Хоробрый въ Новгородѣ, занятый войною Новгорода зъ князями Володимиря Клязменьского. Въ той часъ найодвѣтнѣйше могла одбути ся коронація Коломана въ Галичи. Проф Цайсбергъ выказує въ своемъ дѣлѣ: „Vincentius Kadlubek, Wien 1869" стор. 52, що Винкентія Кадлубка, епископа Краковского, не було въ Краковѣ року 1215 и 1216 Въ загалѣ зъ тыхъ лѣтъ нема грамотъ, котрй бы мѣстили подписъ того Епископа. Бавивъ онъ тогды при Коломанѣ и Саломеи въ Галичи.

[1]) Зри мою „Hipatios Chronik als Quellenbeitrag zur oesterreichischen Geschichte, Lemberg 1872, pag. 46. Длугошь подъ рокомъ 1208 (мѣсто 1218) говоритъ о занятю города Галича черезъ Мстислава Хороброго, выгнаню одтамъ Коломана и о великой битвѣ коло Галича еще передъ занятємъ мѣста. „Mstislaus Chrobri adjutus auxiliis Ruthenorum et Polonorum ad obsidionem Haliciensis arcis admovit. In cujus oppugnationem dux Polovcorum Miciewnica occisus est. Expugnata et capta arce Haliciensi" etc. О томъ занятю Галича Ипатієвска лѣтопись стор. 160 упоминає зъ поводу спору межи Лешкомъ Бѣлымъ а Уграми. „Мстиславъ же пойде на Галичь совѣтомъ Лестковымъ, Галичане же вси и Судиславъ послаша по Данила, Даниль же не утяже ѣхати, а Бенедиктъ Лысы бѣжа въ Угры съ Судиславомъ, а Мстиславъ сѣде въ Галичи".

НА ДНѢПРОВЇ ПОРОГИ!

(Зъ записокъ *Я. Новицкого.* Подавъ *Василь Лукичъ.*)

(Дальше.)

Я забажавъ прислухатись шумови недалекого Кодацкого порога. Омельченко замѣтивъ: „Оно иногды хочь не дуже, та чути: вы приляжте на тôмъ камени, що надъ водою, и слухайте: хочь трохи, а буде чути". Тôлько що хотѣвъ я переконатись, чи дѣйстно такъ, якъ въ той самый часъ ватага дѣтей спустилась зъ горы зъ веселымъ крикомъ и смѣхомъ. Дѣти побѣгли до привязаного недалекого човна, наповненого зелеными галузками та травою, и ухопивши однѣ мѣшокъ травы, другѣ кôлька галузокъ, скоренько побѣгли на крутый верхъ горы, въ село. „Ходѣмъ хиба вечеряти, бо сегодня вже не почуєте Кодацкого!" — сказавъ дѣдусь.

Лоцманы, якъ и въ загалѣ весь робучій людъ Украины, привыкли ити спати завчасу, щобъ не переспати дéнницѣ, зъ котрою починає ся робота; тожь швидко пôсля вечерѣ зачала бабуся стелити. Але менѣ ще не збиралось на сонъ. Чудова весняна нôчь заманила выйти зъ хаты. Небо було ясне и синѣло якъ въ день. Воздухъ бувъ тихій, солодкій; здає ся — не тѣло, а сама душа нимъ дыхала. На серци ставало легко, на души спокôйно. Розумъ засыплявъ передъ великою красою природы, за те прокидались въ души всѣлякѣ фантастичнѣ образы. Спѣвуча душа выливала ся пѣснею соловейка, поетична душа марила тысячею пышныхъ образôвъ. Душа любляча любила горячѣйше, душа нещаслива заспокоювала своє замучене серце... Вся природа зъ небомъ и землею, зъ водою, квѣтками, лѣсами и горами здавала ся одною пѣснею, одною гармонією...

Уклавшись до спочинку, я довго ще бесѣдувавъ зъ дѣдусемъ. Ôнъ росказавъ менѣ, що плоты ôдходятъ въ дорогу при гарнôй погодѣ о всходѣ сонця, и що найлучше булобы зъѣхати на плôтъ зъ вечера. Ôдтакъ дѣдусь ôдрадивъ менѣ пускатись въ переплывъ порогôвъ на першій день Зеленыхъ святъ, а просивъ, щобъ день, два, провести въ єго семіи и въ тôй цѣли обѣцявъ подати кôлька историчныхъ переказôвъ. Позаякъ цѣль моєи подорожи була въ тôмъ, щобъ уважнѣйше приглянутись мѣсцевости положенôй при порогахъ и житю єи мешканцѣвъ, прислухатись ихъ мовѣ, почути переказы и пѣсни давнины, то я рѣшивъ остатись єще на одинъ день въ Камѣнцѣ. Стало тихо въ хатѣ. На Днѣпровôмъ березѣ зôйшлась була молодѣжь — парôбки и дѣвчата. Чути було веселый смѣхъ. Гдесь далеко давъся чути посвистъ парôбкôвъ. Молодцѣ зъ берега одвѣчали такимъ самымъ посвистомъ. Небавкомъ жѣночій голосъ затягнувъ пѣсню:

Цыганочка та Волошечка	„Цыганочко та Волошечко,
Шатеръ будувала;	„Вволи мою волю:
Дѣвчинонька до цыганочки	„Ой зроби такъ та козаченьку,
Дорôжку топтала.	„Щобъ ходивъ за мною!"

До третёи зворотки прилучивъ ся єще другій голосъ, и мельодійнôсть пѣсни втратила свôй чаръ. Швиденько берегъ Днѣпровый опустѣвъ и всё затихло.

На другій день я зробивъ ботаничну екскурзію въ околицяхъ Камѣнки и вернувшись ставъ пытати Омельченка про курганы, котрѣ бачивъ. Ôнъ росповѣвъ менѣ легенду про могилу „Близнюки" и историчнѣ переказы про „Сторожеву" и „Галаганку". Ось тѣ три легенды:

„Близнюки". Ще не було села Камѣнки лоцманьскои, а въ Старыхъ Кодакахъ, въ селѣ высше Камѣнки, шинкувавъ мужикъ. Приходитъ до него чоловѣкъ и каже: ходи зô мною, я тобѣ заплачý; привѣвъ єго зъ Кодакôвъ ажь до могилъ „Близнюки", а тамъ лѣхъ ôдчиненый; у лѣху сидитъ старый-престарѣнезный чоловѣкъ, закованый въ зелѣзо. Той чоловѣкъ взявъ у закованого дѣда грошей и ôддавъ шинкареви. Шинкарь пôшовъ до дому, а чоловѣкъ вернувъ ся у лѣхъ, — и бôльше єго не бачивъ. Росказувавъ шинкарь, що лѣхъ на полудне ôдъ шляху, пôдъ могилою зъ боку. Лѣхъ сей и теперь, кажутъ, єсть зъ грôшми.

„Сторожева". Въ старину, еще за Запорожцѣвъ, були забѣги. Въ робучій часъ, въ жнива, стоитъ бувало козакъ зъ вѣхою на Сторожевôй могилѣ и дивитъ ся кругомъ, бо зъ неи видно скрôзь. Якъ ѣде орда, то ôнъ вѣху объ землю и втѣкає въ Кодацку твердыню. А люде въ степу все поглядаютъ на вѣху: якъ побачатъ, що вѣхи нема, то втѣкаютъ и собѣ въ твердыню. Вѣху ту далеко було видно бо и вѣха высока и могила высока.

„Галаганка". На Галаганцѣ*) жили розбôйники зъ ватажкою. Якъ побачатъ бувало, що йде чумакъ шляхомъ, то вынесутъ и поставлятъ надъ шляхомъ ратище. Доѣжджає чумакъ и вже знає, що треба класти: що въ него єсть, кладе и ѣде дальше, а якъ не положитъ, то розбôйники грабили чумака. Се було пôсля того, якъ царица зруйнувала „Сѣчь", бо розбôйники були зъ Запорожцѣвъ. Въ Сухочôвцѣ, селѣ въ 12—15 верстовъ ôдъ Камѣнки, правобочь Днѣстра, лѣтъ десять вже буде якъ умеръ старый дѣдъ, покôйный Прихôдко. Бувало ще за житя росказувавъ старый дѣдъ богато дечого за Галаганку. „Було, каже, менѣ лѣтъ два найцять, якъ пасъ я ôвцѣ зъ чабанами бѣля Галаганки. Разъ, каже, стали варити кулешу, коли до насъ приходитъ пять чоловѣкôвъ: два закованѣ въ зелѣзо, а третій нѣ; тѣ два, кажутъ, були розбôйники, а три чоловѣки гнали ихъ въ Томакôвку. Наварили чабаны кулешѣ и дали всѣмъ пятёмъ. Отъ якъ попоѣли розбôйники кулешѣ, повставали, помолились Богу, подякували и кажутъ чабанамъ: оттутъ, хлопцѣ, шукайте грошей; тутъ, кажутъ, на всхôдъ сонця, коло могилы закопано грошей дуже богато. Одинъ лѣхъ зъ золотомъ, а другій зъ ломомъ.**) А се примѣта, где грошѣ: чотыри каменѣ на дверёхъ якъ разъ зъ верху землѣ; на лѣху, где ломъ, нема примѣты. Погнали розбôйникôвъ, а чабаны и заходились ножами та давай по ночамъ копати; копали, копали и понаходили камѣня, та такѣ великѣ, що и зъ мѣсця не рушишь. Бачимо, що нѣчого не зробити, взяли мы камѣня тай загорнули опять въ землю и бôльше вже не копали. Якъ вырôсъ Прихôдко, то взяли єго въ салдаты и тамъ ôнъ бувъ трийцять лѣтъ. Пôсля службы прийшлось єму чумакувати: вёзъ ôнъ разъ фѣру зъ губерніи въ Кичкасъ, приѣхавъ до могилы, ставъ пасти волы и начавъ шукати; шукавъ, шукавъ зъ пôвъ дня и не найшовъ того мѣсця. И теперь старѣ люде росказуютъ, що и доси тыхъ грошей нѣкто не забравъ, бо они глибоко вôйшли въ землю.

Въ памяти Омельченка глибоке вражѣне лишивъ первѣстный звычай нашихъ предкôвъ-Запорожцѣвъ, проганяти кутю пушками. Отъ якъ у нихъ водилось. Бувало якъ повечеряютъ Запорожцѣ на „голодну кутю", то повыходятъ зъ ручницями стрѣляти и пôдôймутъ таку стрѣльню, мовь справдѣ вôйна йде. На другій день на посвяченє воды йдутъ

---

*) Могила „Галаганка" стоитъ въ степу Екатеринославского околу, въ 20 верстовъ (три милѣ) ôдъ Днѣпра; бѣля неи йде почтова дорога зъ Екатеринослава въ Олександровскъ: дорога ся звѣстна въ народѣ пôдъ именемъ старого чумацкого шляху.

**) На пытанє, чи не знає дѣдусь, якій се ломъ бувъ въ лѣху, ôдповѣвъ: „Та бачите, якій се ломъ: се уборы срѣбнѣ та золотѣ, и посуда рôжна золота та срѣбна, може поломана та погнута. Казавъ Прихôдко, що бувало Запорожцѣ зъ Польщѣ всёго наносятъ, бо добре тамъ панôвъ грабили".

бувало до Днѣпра и пушки за собою везутъ. Якъ тôлько священики дочитаютъ до креста та вложатъ крестъ въ воду, то они и палятъ зъ пушокъ. Єщежь пôсля оповѣданя Омельченка у него въ памяти добре заховалось, якъ въ двайцятыхъ рокахъ въ Камѣнцѣ зъ пушокъ кутю проганяли, бо тогды були ще и священики зъ помежи Запорожцѣвъ.

На пытанє, чи не заховалось що въ селѣ зъ рѣчей Запорожскои давнины (н. пр. якѝ пушки), сказавъ Омельченко, що пушокъ давно вже нема: зверхнôсть лоцманьска, розумѣє ся давна, гдесь заподѣла: „зъ дрôбязку може и теперь що єсть — не знаю, бо таки признаюсь и не чувъ“.

Заходило сонце. Вѣтеръ не утихавъ и на дворѣ якось любо пахло дощевою вогкостею. Мы радились зъ Омельченкомъ про те, чи ѣхати зъ вечера на плоты, що стояли на другôмъ березѣ Днѣпровôмъ, и що зробити, коли завтра буде такій самый вѣтеръ и плоты не рушатъ зъ мѣсця. „А що робити — сказавъ Омельченко — завтра все рôвно празникъ: будемо сидѣти дома“. Але я вже не хотѣвъ лишитись въ Камѣнцѣ и забажавъ приближитись чимъ швидше до порогôвъ и селъ, що лежали бѣля порогôвъ. До того я довѣдавъ ся ôдъ Омельченка, що въ тиху погоду плоты пускаютъ ся и плывутъ черезъ пороги до самого Кичкаса, не задержуючись въ дорозѣ; така швидка плавба не пôдходила пôдъ мои пляны, бо я интересувавъ ся и етнографичными спостереженями. Коли оповѣвъ про се Омельченкови, ôнъ замѣтивъ, що въ такôмъ случаю можна скласти такъ, що наколи буде завтра гарна погода, то ѣхати плотами до села Старыхъ Кодакôвъ, а тамъ лишитись и оглянути стародавну твердыню и пороги зъ берега. При тôмъ обѣцявъ, коли буде тихо, переправити мене на-зорѣ човномъ назадъ на плôтъ. Дальше довѣдавъ ся я ôдъ Омельченка и єго жѣнки, що на Днѣпровыхъ островахъ находили иногды старѝ гроши, срѣбнѝ и мѣдянѝ; въ могилахъ стрѣлы и монеты, а въ самыхъ порогахъ, коли осенею спадала вода, находили зброю, облôмки єи и богато иншихъ рѣчей зъ Запороскои давнины.

(Дальше буде).

Два неробы.

(Оповѣданє народне.)

Середъ ночи свищутъ бурѣ,
Граютъ сумно деревъ вѣти,
Небомъ хмары йдутъ понурѝ,
Въ хатахъ плачутъ малѝ дѣти...
Ту ревъ скота, тамъ псы выютъ,
Селомъ розстелилась туга;
Хоть нôчь-мары землю крыютъ,
Встає хатка одна, друга...
Мати кужѣль навиває,
До роботы челядь будитъ;
Огонь дѣвча розкладає
И креститъ ся, бьє ся въ груди...
Голодъ людямъ не давъ вснути,
Каже вчасно имъ вставать;
Щобъ „насущного“ здобути,
До дѣла ся треба взять!

Вставъ Андрѣй старый до дѣла
И поглянувъ въ ôкно тричи;
Иде зъ хаты на подвôря,
За собою сына кличе.
„Пôйдемъ, сыну, тихо, тихо,
Попôдъ тины въ двôръ далекій
(Не узритъ насъ жадне лихо) —
Тамъ укрытый скарбъ великій!...
Незадовго, двѣ-три хвилѣ —
Щастє насъ велике жде...
Будемъ тогды ѣли, пили —
Ажь тогды житє будé!“

Идутъ ходомъ межь вербами,
Где тѝ дубы старѝ вянутъ,
Куда щодня изъ мажами
Йшли до мѣста. Коли глянутъ:
Передъ ними ставъ широкій
Межь вербами розливаєсь,
Величезный и глубокій,
Ледви око досягає.
„Мы зблудили — такъ вернѣмъ ся,
Намъ дорога не сюда —
Тамтымъ бокомъ, подивѣмъ ся,
Чи где выходу нема...“

Идутъ долôвъ понадъ воду.
„Ставъ кôнчитъ ся; тожь горою
Черезъ греблю, коло броду,
Перейдемъ... Ходи за мною!“
— Нѣ, не пôйду...
„Ходи швидше,
Поки люде не збудились.
Кожда хвиля, а все близше —
Але що то?... Мы зблудили!...
Сыну, тутъ лѣсъ, дебры, скалы...
Где мы?... О, пропащій часъ!
Мы за пôзно въ путь ся вдали:
Ще захопитъ зоря насъ!
Ходѣмъ скорше; подиви ся —
Се не знаный менѣ лѣсъ...
Менѣ лячно, серце бьє ся,
Насъ блудъ въ безвѣсти занѣсъ!“

Идутъ дальше. Вѣтеръ свище
Помежь старѝ густѝ дубы;
Тутъ скала, а тамъ звалище,
Байракъ, дебры, то зновъ зрубы.
Зъ лѣса дѣдъ шукавъ выхóду,
Зъ сыномъ ходитъ вширь и вздовжь
Ôдъ всхôдъ-сонця до захóду,
Но кôнця найти не можь...

* * *

Сѣнокоси були вчора,
Стали хлопцѣ зъ косовь въ рядъ,
Лѣснѝ выкосили зворы
И копицѣ склали въ ладъ.
И лишь зрѣли, якъ дѣдъ зъ сыномъ
По скалахъ лѣзъ на верхи:
Шукавъ выходу зъ дубины — —
Дальше мовчатъ парôбки...

Вѣдень, въ Марцю 1880. *М. С.*

Зъ житя артистки.

II.

Одного разу потребовала Гальмаєрка грошей; а треба знати, що ѣй тоє дуже часто приключає ся. Она майже постоянно въ грошевыхъ клопотахъ; єи аркушь платничій все стоитъ въ заставѣ... Отже, якъ казавъ я, она потребувала грошей; закликала знакомого жида-лихваря, тай каже: „Пане

Изакъ! потребую такой заразъ 3000 зр.; позичте на отсей діядемъ...“ Изакъ взявъ діядемъ въ руки, обертавъ єго на всѣ боки, пильно приглядаючись, а ôдтакъ каже: „Чому бы я не давъ 3000 зр.? дамъ и 6000 и бôльше, колибы тôлько той діямантъ бувъ правдивый!“

„Якъ то! ôдрекла зъ гнѣвомъ Гальмаєрка: то Вы думаєте, що я Васъ хочу ошукати?“

„Нѣ! борони Боже, — одвѣтивъ Изакъ — я того не думаю“.

„Або може бы магнаты мадярскій дали менѣ пôдроблений діяманты въ дарунку, и то єще на пропамятникъ, колимь въ Пештѣ въ гостинныхъ роляхъ выступала! — бо ôдъ нихъ то я той діядемъ маю!“

„И того не мôгбы я нѣякимъ чиномъ погадати, бо я прецѣнь знаю, що угорскій магнаты суть паны честолюбній и великодушній; такои нечести зъ ихъ стороны и въ гадцѣ допустити не годитъ ся“.

„Ну, то якимъ-же чиномъ мôгъ діямантъ правдивый перемѣнити ся въ пôдробленый?“

„Ну, чи я знаю?... Але подумайте троха и пригадайте собѣ, чи не пожичали може кому коли того діядему?“

„Правда! я пожичала єго передъ тыжнемъ спѣвачцѣ Л., моєй подрузѣ, коли мала выступати на сценѣ въ роли княгинѣ... Але не думаю, щобы она менѣ могла тото зробити. Бо мы артистки, хочь бѣдній и часомъ легкодухи, то такой мы на тôлько маємо характеру и чести, що жаднои пôдлости того рода не допустилибы ся“.

„А може кто у неи бувъ тогды, що мôгъ подôбне злодѣйство зробити; пôдѣтъ до тои панны Л., та точно звѣдайте ся про всѣ обставины, и чи довго той діядемъ лежавъ у неи?... А я завтра прійду, та якось справа може дасть ся залагодити“.

Жидокъ поклонивъ ся, тай ôдôйшовъ.

Гальмаєрка нагадала собѣ, що діядемъ звернено єй ажь на другій день зъ полудня, коли она выразно вымовила була собѣ у подруги Людвики, що принесе діядемъ того самого вечера, заразъ по театрѣ...

Гнѣвно хопила наша богатырка чимъ скорше капелюхъ на себе, взяла парасольку въ руки, и помчала, якъ стôй, до спѣвачки Л.

Прибувши до неи, ледви переступила порôгъ, и не привитавши ся, заплакала... „Слухай, Людвико: я тобѣ казала, пожичаючи той діядемъ оногда: „принеси єго назадъ того самого вечера“, — и ты менѣ обѣцяла, а чи додержала ты даного слова? И чому ты єго не додержала?“

Людвика почервонѣла троха, и почала зъ разу якось несмѣливо оправдувати ся, а потôмъ сказала: „Скажу цѣлу правду; чей зъ того лиха не буде... По театрѣ, принѣсши діядемъ до дому, я заразъ хотѣла тобѣ єго ôднести. Але до мене прибули гостѣ, прійшовъ такожь и мôй знакомый, Моричъ — я тобѣ єго разъ показувала... Ôнъ взявъ той діядемъ въ руки, осмотрювавъ єго на всѣ стороны и хваливъ дуже єго чистій и великій, незвычайнѣ брилянты. Наразъ скрикнувъ, и я побачила, якъ схиливъ ся ôнъ по діядемъ, котрый черезъ єго незручнôсть впавъ бувъ на землю... Мы оглянули діямантъ и показало ся, що ôнъ въ однôмъ мѣсци бувъ троха загнувъ ся... Коли я дуже задля того зажурила ся, Моричъ каже: „Не лякай ся, дорога Людвико, я пôду завтра рано до надворного ювилера и ôнъ вылагодитъ діядемъ такъ, що и найменшого знаку не буде.“ Не було що и казати; я мусѣла попристати, и задля того не звернула тобѣ діядему скорше, ажь на другій день зъ полудня.“

„Чи знаєшь, Людвико, — ôдрекла п. Гальмаєръ — що твôй Моричъ — ошуканець! Гдежь діямантъ мôгбы такъ скоро загнути ся!... То ôнъ перемѣнявъ діямантъ найбôльшій на пôдробленый!... И черезъ твого пройдисвѣта набралась я встыду передъ лихвяремъ-жидомъ!.. О, я Морица ôддамь до криминалу!“

„На Бога — не роби того!“ мовила Людвика. „Моричъ легкодухъ вправдѣ, але доброго серця. Наколибъ ты ôддала єго до криминалу, ты позбавилабъ єго стареньку слѣпу матерь, для котрои ôнъ єсть єдиною пôдпорою, житя, и привелабы єѣ до голодовои смерти.“

Гальмаєръ на сѣ слова задумала ся; злôсть пристрастна, котрою палала, утихомирила ся троха; — по хвили сказала она лагôднѣйшимъ уже голосомъ: „Пôду до ювилера, роспытаю, що и якъ ся зробило; а потôмъ подумаю, що дальше дѣлати. Ты однакъ, Людвико, не припускай Морица бôльше до свого дому. Молодый чоловѣкъ, котрый має зъ банку рôчнои платы лишь 1000 зр., не повиненъ довше такъ выставного и коштовного житя вести. Най працює и веде житє, на яке єго стане; бо легкôсть и нерозвага могутъ завести єго за криминальній краты.“

Сказала, и помчала до ювилера. Тутъ довѣдала ся, що Моричъ заставивъ діямантъ ювилерови за 800 зр., а натомѣсть казавъ вправити камѣнь пôдробленый. Выкупивши свôй брилянтъ и вправивши єго назадъ до діядему, Гальмаєрка теперь розмышляла, якбы то Морица ôдповѣдно укарати... Вѣстка, що удержує слѣпу стареньку маму, розброила цѣлкомъ ей гнѣвъ, бо подумала: „Моричъ прецѣнь не зовсѣмъ єще упавъ, бо любитъ свою матерь!“

На другій день заставила она свôй діядемъ у знаного вже намъ жида-лихваря за 3000 зр. и постановила ôдвѣдати стареньку матерь Морица, щобы о всѣй правдѣ наочно пересвѣдчити ся. Перебравшись, якъ то звычайно швачки Вѣденьскій убираютъ ся, въ чорну стару коротку брукселинову суконку и въ капелюхъ старомодный, котрый єй лице закрывавъ, и до того накрывши єго густымъ чорнымъ вельономъ, и взявши въ лѣву руку кошичокъ зъ ногавкою, а въ праву стару парасольку, помчала, дрôбушки йдучи, мовь справдешна швачка, до замѣренои цѣли. Рôдна мати, вставши изъ гробу, булабъ єи въ тôмъ строю не пôзнала...

Пустила ся ити черезъ площадь, знану въ Вѣдни пôдъ именемъ „Alter Fleischmarkt“; наразъ зупинила ся. Єи увагу звернувъ на себе шевскій хлопакъ, що простоволосый, въ фартуху шкôрянôмъ, въ патинкахъ, скрывши обѣ руки въ кешеняхъ, зъ роззявленымъ ротомъ стоявъ середъ дороги, пильно дивлячи ся въ подвôрє однои каменицѣ....

Она неспостережено зайшла єму поза плечѣ, щобы побачити, на що ôнъ такъ дуже пильно дививъ ся — и побачила, що на тôмъ подвôрю варили ся въ кôтлѣ кишки, котрыхъ вонь долѣтала ажь до хлопця...

Нѣчого не кажучи, вступила она чимъ скорще до склепу, де кишки продаютъ; купила тамъ кôлька: и кашаныхъ и кровавыхъ и утробяныхъ; купила потôмъ въ другôмъ склепику кôлька рогалькôвъ— и удала ся зъ тымъ зновъ поза плечѣ нашого шевчука, а поклавши руку на єго плече, сказала шептомъ: „*Чи смачній?*“ Хлопець, обернувши ся, одвѣтивъ: „Мабуть, що смачній, коли такъ мило запахли. О, я ихъ дуже, дуже люблю!“

„То нáжь тобѣ — сказала артистка — и кашану и кровавy и утробяну, а до того и рогальки. Поживай здоровъ, а якъ повернешь до твоихъ братôвъ Чехôвъ — (хлопець бувъ Чехъ, що легко вже зъ лиця спôзнати; а єсть ихъ у Вѣдни немало), — то скажи имъ, що тобѣ появила ся ческа Любуша, котра тобѣ кôлька кишокъ подарувала.“

Сказавши, помчала дальше своєю дорогою.

Не будемо застановляти ся надъ розположенємъ ду-

шевнымъ остовпѣлого и ущасливленого шевчука. але пôдемо въ слѣдъ за Гальмаєркою.

Прибувши на жидôвску площадь (Judenplatz), где мати Морица проживала, допытала ся напослѣ до неи, и спинаючи ся ажь на четвертый поверхъ по сходахъ старыхъ, на половину спорохнѣлыхъ, скрыпячихъ и подаючихъ ся пôдъ ногами, застукала наконець до маленькихъ дверей... На слабый ôдзовъ зъ середины, ôтворила ихъ и увôйшла до маленькои, бруднои, на пôвъ темнои комнаты, въ котрôй мѣстило ся дуже скудне и бѣдне умеблёване.

„Добрый день!“

„Добре здоровлє! Кого маю честь повитати у себе?“ — промовила стара слѣпа женьщина, хрипливымъ голосомъ, на привѣтъ Гальмаєрки.

„Чи маю способнôсть говорити зъ панею Л., матерею Морица?“ одвѣтила Гальмаєрка.

„Такъ, любезна Панѣ, котрои голосъ чую, хочь лиця оглядати не могу, бомь ôдъ кôлькохъ лѣтъ ослѣпла, въ слѣдство великои працѣ по цѣлѣсенькихъ ночахъ... а може и зъ нужды!“ — сказала старушка, тяжко зôтхнувши.

„А чи сынъ Вашь нѣчого Вамъ не помагає?“ промовила Гальмаєрка.

„Помагає, що може; особливо, ôдколи сталамь слѣпа и немôчна. Та якбы не ôнъ, давнобы я уже сыру землю грызла.“

„А чи знаєте вы, — мовила дальше п. Гальмаєръ, — що сынъ Вашь гôльтай и ледащо; що ôнъ, гуляючи надъ силы, выдає бôльше, якъ має, и що ôнъ сповнивъ крадѣжь?“

„Охъ, не кажѣтъ сего, дорога Панѣ! се клевета на нёго; ôнъ моя єдина пôдпора и потѣха, ôнъ моє єдине добро, котре маю на сѣмъ свѣтѣ!.. Якбы менѣ єго взяли.... однако най грôбъ копаютъ для мене и кладутъ мене живцемъ до нёго“... И стала сильно плакати.

И Гальмаєрцѣ закрутили ся слёзы въ очахъ. Она сказала уже лагôднѣйшимъ голосомъ: „Не приходжу я тутъ Ваше серце закровавлювати, але правду такой мушу сказати: щобы Вы, єслиôнъ Васъ направду поважає и милує, єго повздержали ôдъ пропасти, до котрои ôнъ напрасно прямує... Скажѣтъ єму, що була у Васъ панѣ, котра Вамъ звѣстила, що ôнъ укравъ зъ єи дiядему найкрасшій брилянтъ, котрый заставивъ за 800 зр., а натомѣсть казавъ вставити пôдробленый камѣнь. Скажѣтъ єму дальше, що тота панѣ на сей разъ повздержує ся въ своѣмъ гнѣвѣ и не передає єго заслуженôй карѣ, задля милосердія для старенькои матери; але она буде слѣдити єго поступки на будуще, и наколибъ ôнъ не поправивъ ся, то она, маючи въ своихъ рукахъ довôдъ єго зброднѣ, на письмѣ ôдъ ювилера, передасть єго кождои хвилѣ криминальному судови....“

Бѣдна старушка слухала тои бесѣды зъ болестною тревогою, котра наконець перемѣнила ся на вдячнôсть для артистки, и она хотѣла Гальмаєрцѣ до нôгъ упасти... Але тота повздержала єѣ ôдъ того, и стискаючи ю за руку, вложила ёй десятку помѣжь пальцѣ, мовячи: „То для Васъ на теплу зупу; а теперь оставайтесь зъ Богомъ; судьба Ваша почиває въ рукахъ Вашого сына“ — и ôдôйшла.

(Конецъ буде.) *Денисъ.*

Письма рускихъ Галичанъ
ДО МИХАЙЛА ПЕТРОВИЧА ПОГОДИНА
въ лѣтахъ 1836—1861.

(Дальше.)

Письма Ивана Вагилевича суть для насъ часто неяснй, загадочнй. Не можна въ нихъ ôдчитати позитивнои гадки автора, анѣ властивого напрямку идеѣ, за котру боровся черезъ свôй довгій вѣкъ. Якъ цѣле житя Вагилевича ôдзначалось непостоянностею пôдъ кождымъ взглядомъ — ôдъ самои поры, коли вступивъ на арену житя публичного, ажь до часу, въ котрôмъ лягъ въ земну могилу — такъ само являє ся тая непостоянnôсть и змѣнnôсть и въ єго письмахъ до Погодина. Щобы однако лучше були понятными тй письма, скажемъ впередъ кôлька слôвъ о самôмъ Вагилевичу, бо и такъ житє єго и єго литературна дѣяльнôсть ширше мало кому у насъ звѣсна.

Вагилевичь Иванъ родивъ ся въ селѣ Ясеню, Стрыйского повѣта, где єго отець бувъ священикомъ. Зъ природы посѣдавъ ôнъ великй дарованя и буйну фантазію, але не маючи достаточныхъ средствъ до житя, провѣвъ цѣле житя своє въ бѣдѣ и нуждѣ, а при тôмъ досвѣдчивъ ôнъ рôжнородній приключеня. Въ р. 1839 окôнчивъ выдѣлъ теологичный въ Львôвскôмъ универзитетѣ. Будучи єще студентомъ подорожовавъ по Галичинѣ, збиравъ народнй пѣсни, приглядавъ ся положеню руского люду и бравъ удѣлъ въ выданю „Русалки Днѣстровои“, въ котрôй помѣстивъ кôлька народныхъ пѣсень. Въ тôмъ часѣ писавъ и самъ стихи. Дѣяльнôсть єго на поли рôдного слова була безперечно причиною, що духовнй власти, пересяклй тогдашнимъ германизмомъ, а властиво абсолютнымъ системомъ правительственнымъ, бачили въ подвигахъ Вагилевича що-то небезпечного: не для — Руси, але для австрійскои державы, и не хотѣли єго высвятити [1]) Допервa въ р. 1846 дôставъ ôнъ —по высвященю — бѣдну капелянію въ Нестаничахъ. Хотя живъ въ великôй бѣдѣ, але не перестававъ заниматись наукою, а то переважно етнографією, археольогією, исторією рôдного краю и граматичнымъ выслѣдованємъ галицко-руского языка. Зъ статіями первого рода єму удалось проникнути въ „Časopis Českeho Museum“, коли єго редакторомъ бувъ П. І. Шафарикъ, котрый и напечатавъ єго статіи: „Rozhorecké jeskyně“ (1838, II, стр. 197); „Hnculové, obyvatelé východního pohoří Karpatského“ (1838, IV, стр. 475; 1839, I, стр. 45); „O upérech a vidmach“ (1840, III, стр. 232); „Bojkové, lid ruskoslovansky v Haliči (1841, I, стр. 30). Въ тôмъ часѣ помагавъ єму графъ Дунинъ-Борковскій. Въ 1845 р. появилась его „Gramatyka języka małoruskiego[2]) w Galicyi“ (стр. XXIII + 183 + 2 въ 8⁰), а въ 1848 р. выдавъ брошуру: „Monastyr Skit w Maniawie“ зъ двома рисунками (стр. 24 въ 8⁰). Въ пропамятнôмъ 1848 р., коли началось уже я в н о двигатись пробуджене зъ глубокого сну народне житя, не мôгъ Вагилевичь усидѣти въ затишу сельскôмъ, але поспѣшивъ до Львова и ставъ выдавати „Дневникъ Рускій“, котрого выйшло девять нумерôвъ, печатаныхъ ôддѣльно кирилицею и латиньскими буквами. Коли наступила реакція, Вагилевичь пôдвергъ ся новымъ гоненямъ зъ рôжныхъ сторôнъ и перейшовъ до лютераньскои церкви, але и тутъ ôдъ нужды не выбавивъ ся. Въ 1851 р., при помочи князя Юрія Любомирского, получивъ мѣсце кустоса при библіотецѣ имени Оссолиньскихъ. По 9-ёхъ мѣсяцяхъ, коли по Любомирскôмъ наставъ М. Дѣдушицкій, стративъ Вагилевичь и тоє мѣсце яко — лютерянинъ. Теперь ставъ ôнъ коректоромъ, а потôмъ експедиторомъ „Газеты Львôвскои“, а пôзнѣйше коректоромъ политичнои газеты „Głos“. Наконець въ р. 1860 получивъ мѣсце товмача при станахъ краєвыхъ, а въ три роки пôзнѣйше мѣсце завѣдателя зем-

[1]) Редакція публикаціи „Письма изъ слав. земель къ М. П. Погодину“ (стор. 622) додає ôдъ себе: „Его народныя стремленія и сочувствіе общеславянскому сближенію въ литературѣ были причиною, что духовныя власти долго недавали ему сана священника...“

[2]) Уложена на пôдставѣ граматикъ российскихъ Греча и Востокова.

ского архива. Въ сѣмъ часѣ помагавъ ôнъ Бѣльовскому въ выданю первого тома его „Monumenta Poloniae historica“, въ особенности же при печатаню текста Несторовои лѣтописи и при его объясненяхъ, якъ того доказомъ брошура П. Свѣнцицкого „Uwagi nad tłumaczeniem latopisu Nestora przez A. Bielowskiego i J. Wagilewicza“ (Lwów, 1868, str. 16 въ 8°). Немало писавъ Вагилевичь и въ польскихъ газетахъ подъ псевдонимами: Dalibora, Wilka, Zaklika. Умеръ 28. Цвѣтня (10. Мая) 1866 р. По нѣмъ осталось немало трудôвъ, недокôнченыхъ въ рукописи, котрыхъ бôльша часть складає ся лишь зъ кôлькохъ картокъ. Ôнъ дуже много розпочинавъ, але мало що выкôнчивъ цѣлковито. Мала часть его рукописей находитъ ся въ библіотецѣ им. Оссолиньскихъ у Львовѣ, значнѣйшу же часть посѣдає крыл. Антоній С. Петрушевичь.

Письма Вагилевича, хотя — якъ вже на вступѣ сказано — з а г а д о ч н о г о суть характера, маютъ для насъ неоцѣнену вартôсть, и длятого замѣщаємо ихъ зъ незначными пропустками немаючими впрочѣмъ великои ваги; лишь гдекуда даємо поясненя доломъ. Также задержуємо вѣрно его правопись, зъ выємкою ромуньского знаку „ў“, котрый одвѣтно до выговору заступаємо знакомъ „в“; мѣсто уживаного Вагилевичемъ „Э“ печатаємо, такожь ôдповѣдно до выговору, всюды знакъ „е“. Ту робимо еще замѣтку, що Вагилевичь писавъ переважно гôрскимъ говоромъ, уживанымъ въ околицяхъ Стрыя, стараючись ôддавати звуки такъ, якъ дѣйстно народъ въ тыхъ околицяхъ выговорює.

* *
*

I-е п и с ь м о. Львôв дне 10. кивня[1]) (22. окт.) 1836. Високо ученый Господине! Уже нискôлько мѣсѣцѣв минуло, коли я вôд Вас перенєв Ваше приязное письмо,[2]) ше въ початках лѣта писане; оно минѣ тôлько радости пособило, же я не виджу позору Вам вôдслужитись. Истне моя провина в тôм, же так пôзно Вам свѣдчу своє глубоє почтенє и поклоном вôдвѣшчаю.

Шчо сє тиче орудовань вôд Вас поручених, владѣ (як велѣли єсте) подѣлав-єм: Извѣстя о Русской словесности вôдпечатав-єм в Львôвских Розмаѣтостех; прилагательноє письмо вôддав-єм Туровскому, вôн тепер у сяноцким обводѣ меже горбами пасма Бескидѣв гостить меже миромъ.

О новостех в нашой словесности маленько маю донести Вамъ; кромѣ двох дѣл изданих Г. Яхимовичем в язицѣ нѣмецком: „Послѣдованє о греческом мѣсецословію“, пак „Исторя о Руской іерархій“ нѣшчо непосєгли-єсмо. Лиш тепер виходит в руским язицѣ в Будиму: Днѣстровая Русалка[1]), новогодник на 1837. Съ Русляном Шашкевичом я також издаю: „Слово о плъку Игоревѣ“, пак надѣю сє издати: „Рукопись королеводворскую.“

Съ точних рѣчей токмо се извѣшчаю: Г. Килисиньскій, умѣлец в черко-письмѣ, зôбрав честну складку старосвѣцких печєтей и готовит сє ѣх з розписом издати; подобаѣ овін якож познимав богато черкѣв наряд народних и рожних видѣв важних. З старих рукописѣв се: у Бучечу находитсе Євангеліе у Лаврѣ; є оно написане на паркаминѣ, пак находит сє послѣ бесѣди Г. Яхимовича пєть лѣтописьних рукописѣв у книгохранилищи свєтоюрской; шчо, як, с котрихъ верѣмень? — не скажу, тôлько же они сут з Галича.[2]) А Галич всегда є шче великою загадкою, котора в послѣ може бути чей з бôльшими внешенями, як надѣвали-єсмо сє, развєже сє: в окреснѣ Галича тирає сє тепер много термѣтних жмитѣв и листѣв — певне важнѣ старѣ поменники; меже ними будет без сомнѣния памѣтники и лѣтописи городнѣ, котрѣ лиш в великий день празника мѣшчани в свѣтѣм неяко почестю виносят провѣтрувати. Славний буваѣ Галич, а Галичане тепер кажут сє честнѣйшими над обивателі инших городѣв, и чутка голосно розказує о єго величю. Галич обсєгав всѣ села поближѣ; посний площадѣв, майданѣв и церк; давѣ и Калуша и Унилѣв (до двох миль нѣмец. далеко розлєгли мѣстечка) творили передмѣстнѣ чести. З слѣдѣв з старини кромѣ памєтноѣ церкве, года 1002 созданной чудним строєм з рѣки (sabullo), шче стрѣчєсь слѣд гостинця успаного, вельми красного, нинѣ хащчем и лѣсом заросłого.[3])

II-е п и с ь м о. Львів дня 13. Студня 1836 г. Пак шчо сє тиче моѣх трудов филологических, я складаю сердечнѣ чолобитя в имени Вашем Россійскои Академіи: з моєй сторони буде тельмом єдино посєгане, даби скоро и неутомимо роспочєти партане наукове, и всегда успѣяти въ обсягу сѣм и чей дѣлами своѣми заслужити на благодательне содѣйствоване и на деку у своѣхъ краянѣв, або хоть на сердечне чувство и в нѣм все моє доволенє. Се увѣдомляю Вас об моѣх дѣлах подроблене: С л о в о о п л ъ к у И г о р е в ѣ я тепер післав до печатаня у Будим город на Угершчину, бо у нас нѣт гражданских черенок.[4]) Рукопис Кородедворский, когда лиш перепише сє, також маю гадку видослати до печатанє у Прагу... Опєт Словарь южнорусский не мало займе веремня: послѣ розмѣрковане думаю Словарь цѣле виготовити до друку год. 1839.

Дальше подає Вагилевичь проєктъ выдаваня окремои газеты для збираня старожитностей по всѣхъ земляхъ славяньскихъ. „Упрашєв бих Вас шче, абисте розмѣрковали, чей бы можно було издавати письмо періодичноє посвечене послѣдованям о древности з всего огляду, в нашем и вашем нарѣчю, а шче лучше и ческим и польским. Се було бы

---

[1]) Кивень = Серпень, August. „Кивень ôдъ того, що конѣ—черезъ велику духоту, спеку и овады — не пасутъ ся въ день, лишь головами киваютъ и ôдь овадôвъ обгоняютъ ся“ (Гл. „Подѣлъ часу у Русинôвъ“, Я. Ѳ. Головацкого. Вѣнокъ, II. стор 240—254.—Miklosich Fr „Die slavischen Monatsnamen“. Wien, 1867, стор. 10.).

[2]) Зъ сего видно, що се письмо не єсть властиво першимъ, лишь продовженемъ розпочатои кореспонденціи. И сама редакція повысшои публикаціи въ замѣткахъ своихъ говоритъ: „Съ М. П. Погодиномъ „вступилъ (Вагилевичь) въ литературныя сношенія еще будучи студен„томъ. Въ „Московскомъ Наблюдателѣ“ за 1836 годъ. Н. 7, стор. 289 „напечатано было письмо Вагилевича, отправленное вслѣдъ за первымъ „проѣздомъ Погодина чрезъ Львовъ на возвратномъ пути изъ-за гра„ницы въ Россію. Въ письмѣ этомъ говорится о Галицкорусскомъ язикѣ, „его правописаніи и грамматическихъ свойствахъ, а также о народныхъ „преданіяхъ и нѣкоторыхъ древностяхъ въ Галиціи. Вагилевичъ пере„писывался съ Погодиномъ на мѣстномъ нарѣчіи, отчасти имъ самимъ „изобрѣтенномъ (?). Вмѣсто русскаго „т“ онъ писалъ латинское „t“. „Кромѣ того онъ мѣнялъ самъ свое правописаніе почти съ кождымъ „письмомъ“.

[1]) Русалка Днѣстровая (у Будимѣ, 1837. стор. XX + 133) була першою въ австрійскôй державѣ книжкою, напечатаною по руски и гражданьскими буквами. У Львовѣ не позволено єи выдавати, та и пôзнѣйше по выданю въ столици Угрôвъ, она пôдверглась прослѣдованю Львôвскои цензуры. Авторами „Русалки“, якъ звѣстно, були: М. Шашкевичь, И. Вагилевичь и Я. Головацкій; они приняли прозвища: Русланъ, Ярославъ, Далиборъ. „Русалка“ выдана була при помочи бувшихъ товаришѣвъ на Пештеньскôмъ универзитетѣ: Г. Петровича, Николича и редактора „Лѣтописи Сербской Матицѣ“, адвоката М. Павловича.

[2]) Росказъ сей о пяти лѣтописяхъ оказавъ ся пôзнѣйше невѣрнымъ. Вагилевичь чувъ о нихъ лишь зъ третихъ устъ.

[3]) Частины изъ сего письма були напечатаній въ переводѣ О. М. Бодянского, въ письмѣ М. П. Погодина о славяньскихъ новостяхъ до редактора „Журнала Министерства Народного Просвѣщенія“ за 1838 р. (ч. XIX стор. 207 -209).

[4]) Его „Слово о плъку Игоревѣ“ въ переводѣ рускôмъ и польскôмъ находитъ ся въ рукописи въ библіотецѣ им. Оссолиньскихъ.

*

тельмом трѣбне и хісновато, ци то для просвѣченя загалового словеньского, ци для літературной взаємности: письмо подобне принесло би торонкий гаразд. Сполуписателѣ найшлибись зьде у нас, и чей инуди.“

III-е письмо. „У Львовѣ 27. Юня (9. Юля) 1837 (дата при кôнци письма.) Объ моемъ словарѣ стілько и теперь можу повѣсти: є вінъ поза-якъ готовій, лишь переписати, щось исправити и заповнити, то й совершеній; али и се искінчити годѣ въ годѣ однѣмъ[1]). Отже хочу написати Граматику южно-русску, во всѣхъ нарѣчіяхъ, отъ: объ переоначуваню гласѣвъ и словесъ клоненію и спряженію, пак о розмѣрѣ гласнѣмъ и складнѣмъ (о топичнимъ и времяннимъ удареню). Въ самѣмъ Словарѣ при деякихъ словесахъ будутъ розисканя филологични и указаня въ собратнихъ нарѣчіяхъ. При води окресни буду брати съ пословиць, причтъ и пѣсень, такожь зъ Котляревского и Квѣтки.

„Слово о плъку Игоря и Короледворскую рукопись, щобихъ не повторяв сє въ передсловѣ и висвѣтленю, думаю въ купѣ издати пiдъ надписомъ: Поменники старо-словенскогъ пѣсно-творенія. Найважнѣйшій предметъ, котрій надѣю сє ладно розвити, є словеньская символика: розчеркаюча одинокій и головній характеръ собственности въ нашеи народноі поезіи. До висвѣтленія того предмету указали ми путь обрядови пѣсни — Колѣди, Гаилки, Ладканя и прочь.

„Недавно написав ємъ Послѣдованє о Гуцулахъ, обителяхъ восточногъ гіря Карпатъ: є оно ще недоконане, але ще буде; а хто снив-би, що тоти Гуцули сутъ потомкове Половцѣвъ, охрещени и зрущени, а такій такъ є. Подобно Лемки суть старіи Лимиганти не рускіи а ческо-словацкіи, хрещени въ времени Святополка въ IX. ст.

„Видите, що я своє правописанє изопачив: се послѣ поради Г. Шафарика и моихъ краянѣвъ, щобъ охранити сє відъ пенѣ азбучноі, котра звѣсно найневзгоднѣйшая и найнеприятнѣйшая. Надѣю сє, що тото правописаніе, безъ сварки и нужди одержит-сє и зістане безъ всякой перегороди загаловымъ. [2])

(Дальше буде.

Иванъ Ем. Левицкій.

О МАГНЕТИЗМѢ ЗВѢРЯЧÔМЪ.

Дуже часто приключаєсь намъ чути и читати о цѣкавыхъ появахъ, якій выкликує такъ званый магнетизмъ звѣрячій; не тôлько ученій, але и ширша публичнôсть занимаєсь тымъ предметомъ, а въ послѣднôмъ часѣ „чудеса“, выкликанй силою такого магнетизму, горнули на мѣстце зрѣлища цѣлу майже публичнôсть австрійскоі столицѣ.

Думавбы кто, що магнетизмъ звѣрячій доперва въ недавнôмъ часѣ ставъ ся предметомъ науки або цѣкавости людскоі. Нѣ, бо вѣдомо намъ, що вже въ старинѣ знали люде силу такого магнетизму и старали ся застосовати ю до практичного ужитку; они старались именно уздоровляти хорй особы черезъ накладанє рукъ и дотыканє кôнцями пальцѣвъ тѣла такоі особы. Довгій часы не прикладано до того способу великоі ваги, ажь доперва першій Месмеръ загадавъ зъ тыхъ „чародѣйныхъ“ практикъ утворити осôбну галузь медицины и уздоровляти за помочею магнетизму звѣрячого. Метода Месмера звернула въ своемъ часѣ увагу ученыхъ людей и набрала незвычайного розголосу по широкôмъ свѣтѣ. По тôй причинѣ установивъ рядъ французскій передъ стома роками осôбну комисію наукову, котра мала розпôзнати нову силу уздоровляючу и ей послѣдства. Межи иншими бравъ участь въ тôй комисіи Фрачклинъ, славный свого часу ученый. Однакъ розвѣдки комисіи некорыстно выпали для новоі галузи медицины, а самъ Месмеръ мусѣвъ опустити столицю Франціи.

Способъ Месмера не тôлько служивъ до того, щобы уздоровити якусь особу, але такожь, щобы вправити ю въ сонъ магнетичный; поступованє было таке саме, якъ у нынѣшныхъ магнетизерôвъ. Досвѣдченє тоє, выконуване побôльшôй части на нервово хорыхъ женьщинахъ, дѣялось въ такій способъ: дотыкано особу, пôддаючу ся тôй пробѣ, легонько кôнцями пальцѣвъ, починаючи ôдъ головы. Ослаблена особа впадала звычайно вже по кôлькохъ хвиляхъ въ сонъ; у гдеякихъ сонъ той бувъ незвычайнымъ, такъ що они запытуванй, ôдповѣдали часто дуже докладно. Для того говорено тогды, що особы такій суть въ ясновидженю, бо они о такихъ рѣчахъ розмовляли, о котрыхъ въ нормальнôмъ станѣ не мали ясного понятя.

Месмеръ, а за нимъ всѣ, котрй вызнаютъ той магнетизмъ, толкують тй появы вплывомъ физичнымъ або психичнымъ магнетизера на особу магнетизовану. Але позаякъ объявы сну магнетичного суть дуже подôбнй до тыхъ объявъ, якй оказуютъ ся у осôбъ нервовыхъ, належитъ проте незвычайный станъ въ снѣ магнетичнôмъ приписати самому успособленю нервовому тои особы, котра пôддаєсь подôбному досвѣдченю. Єсть то рѣчь доказана, що дѣйстно тôлько такій особы могутъ зъ добрымъ поведенємъ попасти въ сонъ магнетичный.

Щобы можна выконати таке досвѣдченє, треба особу умѣстити въ мѣстци слабо освѣченôмъ и звернути ей взоръ на выгладженый, блескучій, бѣлый камѣнь въ чорнôй оправѣ. Належитъ при тôмъ зважити, щобы увага особы була звернена на той предметъ, и скôлько можна не давати приступу иншимъ мыслямъ. Теперь зачинає магнетизеръ порушати пальцями (пôсля поданого высше способу), надає свому голосови урочистый тонъ и каже до магнетизованоі особы, що она не може отворити очей. Єсли особа єсть нервовою, замыкає въ тôй хвили очи; ей повѣки здаютъ ся мовбы зрослй до купы. Особы, на которыхъ душу дѣлає въ высокôй степени враженє кожда незвычайна поява, тратятъ вже ôдъ самого острого взору магнетизера свѣдомôсть и попадаютъ по кôлькохъ хвиляхъ въ станъ сонный; у иншихъ появляєсь такій станъ по значно довшôмъ часѣ; гдеякй зновъ впадаютъ въ сонъ иншого роду: они лежатъ, мовбы зômлѣли, а тѣло ихъ стаєсь скостенѣле и здає ся, якбы тамъ вже житє выгасло. Але єсли особа не єсть нервова, тогды розширяє ся тôлько зрѣниця, по причинѣ вдивленя ся въ разячій предметъ, и видно на нѣй умученє. Часомъ можна кожду часть тѣла ôддѣльно обезвладнити, хотяй особа не тратитъ въ тôмъ разѣ свѣдомости. Свѣдомôсть уступає майже въ тôй хвили, коли замкнутъ ся повѣки.

Зъ особою такъ намагнетизованою можна довольно по-

[1]) Словарь сей находитъ ся въ рукописи у крыл. А. С. Петрушевича. Складає ся ôнъ изъ 9—10 писаныхъ аркушѣвъ въ два стовпцѣ, и не має зовсѣмъ тои вартости, яку ему Вагилевичь въ своихъ письмахъ надає, называючи єго то „Словарь южнорускій“ то — якъ въ дальшихъ письмахъ — „Идіотиконъ южнорускій“. Слова, записанй Вагилевичемъ въ тôмъ словари, походятъ переважно изъ гôрскоі окраины.

[2]) Одрывки изъ сего письма, якъ и зъ 4-го, напечатанй були въ „Журналѣ Мин. Народ. Посвѣщ.“ за рôкъ 1838 ч. XIX. стор. 209—213 зъ такимъ поясненємъ Погодина: „Слѣдующія два письма (т. е. 3. и 4) „предлагаю въ подлинникахъ, опасаясь въ переводѣ безъ г. Бодянскаго, „сдѣлать какую либо важную ошибку. Это имѣетъ впрочемъ свою по„лезную сторону: Читатели Ваши познакомятся корче съ нарѣчіемъ „Галиціи, и увидятъ, какъ оно понятно намъ Великороссіянамъ, и какъ „близко (почти одно и тоже) къ Малороссіянамъ. Авторъ пишетъ Ки„рилловскими(?) гражданскими буквами, употребляя только одну латинскую „букву „t“, которую я здѣсь замѣняю нашею „т“. Для оборотной на пра„вую сторону „э“ вѣрно у Васъ нѣтъ знака, а потому я и оставилъ вмѣсто оной „е“.

ступати. Можна станути на єи тѣлѣ навѣть тогды, коли тôлько голова и ноги спочиваютъ на пôдпорахъ; черезъ тоє не даємо ѣй учути нашого тягару. Навѣть щипанє або колене голкою не чинитъ болю; скоботанє неромъ (н. пр. въ носѣ) не побуджає єи до жадного руху; мигане передъ очима разячимъ свѣтломъ не справляє звуженя зрѣницѣ — словомъ, тѣло на внѣшнй вплывы позôстає безъ чувства.

Станъ сонный паралижує въ однôмъ выпадку рухъ и чутє, въ другôмъ волю. Безъ волѣ стаєсь намагнетизована особа живымъ автоматомъ: она дасєь руководити цѣлкомъ магнетизерови и робитъ тоє все, що ôнъ ѣй каже.

Цѣкавй рѣчи оповѣдає Дръ Ришардъ Рильманъ на пôдставѣ своихъ досвѣдчень. Ôнъ впровадивъ разъ въ станъ сонный 17-лѣтну дѣвчину и сказавъ ѣй, що она находитъ ся пôдъ деревомъ, на котрôмъ висятъ прекрасн яблока. Дѣвчина вытягнула руку до стелѣ, хотячи мовбы дѣйстно зрывати яблока. А коли Рильманъ подавъ ѣй сыру бараболю, она ѣла ю зъ великимъ смакомъ въ тôмъ пересвѣдченю, що споживає яблоко; такъ само поступала она зъ цыбулею. Сказано ѣй, що стоячй пôдъ столомъ стôльчикъ єсть пудлемъ, котрый щиритъ до неи зубы — она зъ перестраху тулилась заразъ въ кутокъ. Въ той самъ спосôбъ брала она воду за вино, мôцный трунокъ за воду; зимный напôй пила по ложочцѣ, думаючи, що то горяча чорна кава. Дала вмовити въ себе, що єсть мужчиною, и вставши на голосъ фортепяну, почала гуляти зъ одною зъ присутныхъ женьщинъ вальця. Пôдчасъ танця обудивъ ю присутный докторъ кликанемъ; она заразъ затрималась, однакъ не здавала собѣ справы зъ того, що зъ нею дѣялось.

Гдеякй доводятъ, що станъ сонный або гипнотичный, въ котрый попадаютъ особы нервовй, єсть наслѣдкомъ скупленя уваги и взору на одинъ предметъ, особливо блескучй. Въ доказъ того наводятъ знанй подѣ зъ житя звѣрятъ. Курка стане мовь скаменѣла, коли передъ єи очима потягнемо на земли линію крейдою; ракъ, поставленый на головѣ и ножицяхъ, стане такожь нерухомо; птахи и крôлики станутъ на мѣстци безъ найменшого руху, побачивши передъ собою отворену пащу великого вужа.

И психольогія потверджає той домыслъ; она выказує, що суть ôдповѣдно успособленй индивидуа, котрй вдививши ся въ одинъ предметъ, впадаютъ въ станъ сонный, въ котрôмъ тратятъ силу свобôдного владѣня фантазією, а навѣть не суть свѣдомй вражень, котрй доходятъ до нихъ посредствомъ поодинокихъ змыслôвъ.

На особы, у котрыхъ выкликано безвладнôсть мускулôвъ, нервъ чутя не дѣлає найменшого враженя. Впроваджень черезъ лѣкарѣвъ особы въ станъ гипнотичный (сонный) не чули найменшого болю пôдчасъ доконуваныхъ на нихъ операцій хирургичныхъ.

Нагипнотизована особа переходитъ въ станъ цѣлковитои безсвѣдомости; она не знає, якъ называє ся перша буква въ азбуцѣ, не умѣє числити; коли магнетизеръ накине ѣй одну мысль, она не єсть вже въ станѣ перейти до иншои мысли; не має зовсѣмъ власнои волѣ, противно надъ нею панує тôлько деспотична сила магнетизера; она говоритъ, чує, робитъ тôлько тоє, що ѣй кажутъ.

Вплывамъ того роду пôдлягаютъ майже тôлько тй особы, котрй маютъ выбуялу фантазію и суть склонй до самотного думаня.

Сего року появивъ ся бувъ въ Вѣдни магнетизеръ Ганзенъ, котрого подивляла цѣла публичнôсть и о котрôмъ широко розписувались Вѣденьскй газеты, наводячи гдеякй цѣкавй и незвычайнй єго досвѣдченя. Але въ кôнци узнано всѣ тй „чудеса“ за просте обманьство; Ганзенъ показуючи нѣбы якусь чародѣйну силу, зовсѣмъ не умѣвъ дѣлати на особы здоровй, а „магнетизовавъ“ тôлько людей успособленыхъ нервово. Полиція Вѣденьска выпросила въ кôнци магнетизера зъ мѣста; таку саму долю знайшовъ ôнъ въ Пештѣ и въ иншихъ угорскихъ мѣстахъ.

Въ недавнôмъ часѣ появилась книжка пôдъ надписею: „Wissenschaftliche Abhandlungen von Zöllner“, где дуже широко розводитъ ся авторъ о спиритистичныхъ досвѣдченяхъ, якй въ єго присутности выконувавъ одинъ магнетизеръ. Авторъ книжки уходитъ за дуже здôбного физика и математика, и опираєсь въ своемъ дѣлѣ, подôбно якъ и Месмеръ, на тôмъ, що гдекотрй люде посѣдаютъ якусь незвычайну силу (въ голосѣ, взроку, въ своѣй поставѣ), котрою чудно могутъ вплывати на другихъ. Однакъ цѣла теорія Цельнера мѣститъ въ собѣ много мистицизму.

Иларіонъ Грабовичъ.

Образъ „Страшного Суду“.

Причинокъ до исторіи рускаго малярства въ XVI вѣку.

(Подавъ *Евг. Желехôвскій.*)

(Конецъ.)

Третій осадъ, найнизшій, становитъ „**Тартар тма кромѣшнаѧ, где бѣдетъ плач и скрежетъ зѣбокъ... и нарѣканє.**“ Зъ правои стороны костякъ на кони зъ косою представляє „смерть“ зъ написомъ: „**Смертъ грѣшникѣ люта а побожномѣ покой єстъ**“. Зъ правои стороны отворена паща смока пекольного, зъ челюстей єго бухає поломѣнь. Лише голова єго (подôбна до головы щупака) єсть намалёвана; на кôнци горѣшнои губы сидитъ діяволъ приграваючій на сопѣлцѣ; напись надъ нимъ: „**Потопленикъ**“ (potępieniec) а пôдъ нимъ: „**нерескаѧнним' грѣшником' запамѧталым кат немїлостивий**“. Въ огонь вѣчный падутъ: той, що „**люд многий к неколю оддал**“, що „**много... люди... прїкладѣ и шкоди ѧзїком своим прикѣлъ**“, дальше коронованй головы зъ пôдписами „Голоферн, Юлиян, Агея, Тиверій, Антіохъ, Діоклетіян, Юстиніян“ (певно Юстиніянъ II. цѣсарь визант.) Къ правôй руцѣ єсть намалёваный плугъ, котрый держитъ одинъ чортъ; другій чортъ присѣвъ, а тягнутъ єго два грѣшники, котрыхъ волосє на головѣ пôднесло ся въ чубы бѣлй, великй. Двѣ написи можна ôднести до того образця:

1) **Далѣ чѣки далѣ Їков мѣров мѣрили горшок... ак ви нам хлопам лѣпшим над ками одмѣрили... ѡ стрѣжа не треба... далѣ... роз... аминь**“.

2) **тїмї тѣ оусѣми дѣдькї ѡралї, крикоприсягцї тагнѣт сѣдки неправдивї**“.

Понизше єсть напись найбôльше характеристична и найважнѣйша: „**Ѡ шаленей и малодмний панове зазрослив й неситий немилостивий кшечний роспѣснїк(и) високомѣдримї а ѣчонїмї сѧ чините Христїане називаєте сѧ а в' сѣрдцѣ пекельного шатанского наполненї ѣдю, єслї розѣмно то же ѱа бестию ѣ писок' цалѣєте з бестиек' з єдного талѣра ѣдат' спит на подѣшкаχ, дражнит сѧ блазнѣєт, рѣки мѣ покѣсає шелинит, цекает на него, где пан иде ї песек кѣжит в' перед к дом Бжїй ѣ набоженствѣ и бестиа спросна лаже и гарчит и смродїт, тоє мѣ оутѣχа и слава — простак же (фе) χлоп ѱѣ брат. Ѡ шаленїй оукажто, же χлоп подобенство на собѣ Бжїе має; Ѡтож и стимй розѣмами Панове оу пекльѣ коханїχ ѱок а дорогиχ конї тѣ не маш сами горкѣ (?) панове приготовїм теплѣ некольники кѣсом, велможность ваша ѿпала.**

Третій осадъ выповняютъ образки мукъ некольныхъ въ огни и смолѣ. Написи суть такй: „Хто ѣχа має сѧѣ-

хай а вѣр, а некѣриш ї змѣриш то знай що невольнїком бил єсь Бога“.—„Ох' богатство тѕ не поможе нѣчого, чвїк наго родїт сѧ, наго сходит а богатство оставлѧет сѧ“. — „Возгордилисьте обѣтованїим Божїим, ми вам за ваш ѕслѕгѕ готови платити чим маємо“.

На гакахъ желѣзныхъ розпаленыхъ висятъ въ смолѣ: „кривоприсѧгца“, „клеветникъ“, „сѧтокрадца“, „вшетечнїк“, „чѕжоложнїк“, „в Недѣлю робил“, „чародѣй“, „гѕгларѣ“, „чердѣльницѣ цю... полон' верѕт ѕ пасїках“, — „слѣпий письма неѕмѣю а не слѣпий до чѕжои жонки“..... „а своєго мѕжа нѣ за цю ако мѕж свою жонѕ нѣ за цю“, „порадца на зле дѣло“, „Ѵчитель грѣхѕ“, „Брехач..... нагодит'“, „Жолнѧре ненаситимї працею людскою“. Сповѣдни написи до тыхъ грѣшниковъ суть такї: „Тѕ є смола“.... „Ѻх бѣда тѕ в тѧжких и немилостивих мѕках“, „Ото дїяволи моц мают' над такими“.

На самомъ долѣшномъ краю образу представивъ малярь сцену въ корчмѣ, мовбы хотѣвъ тымъ наконечно указати, що піяньство єсть причиною до всѣхъ грѣховъ а отакъ и погибелею вѣчною душѣ людскои. За столомъ сидитъ кольска пяниць, коновка напитку передъ ними; музыка грає на дудцѣ зъ шкорянымъ мѣшкомъ (Dudelsack); двохъ грає въ костки, а зновъ двохъ схопило ся и рубаютъ ся шаблями; одинъ зачѣпає шинкарку, а другій вертає перепивши ся — до того подписъ послѣдный: „чревокѣсне“.

Уваги.

I. Въ правописи того памятника, котру я точно старавъ ся оддати, видко тіи особенности: 1) ї дуже часто поставлене мѣсто и и ы; 2) значокъ ˝ надъ самогласною означае й; 3) ъ майже всюда опущене, рѣдко де титлою означене; 4) ы нѣгде нема; 5) ѱ ужите и въ рускомъ словѣ: ѱа, ѱов; 6) ρ має значѣне складу ор: „дотркнет ся“. Тіи особенности писаня ваходятъ ся и въ другихъ (давнѣйшихъ, сучасныхъ и позднѣйшихъ) памятнитахъ, н. пр. 1) въ Descrip. codd. Slov. Kałużniacki, 9. — 2) Памятн. диплом. языка рускаго Я. Головацкого, 41. — 3) Лѣтоп. Самовидця о в. Хмел. въ большой части. — 4) Бесѣды парох. В. Сіенѣцкого 1789 р.

II. Почеркъ буквъ єсть во всѣхъ мѣсцяхъ одностайный.

III. Авторъ образу того мусѣвъ бути монахомъ и то очитанымъ въ сучасной словесности религійно-полемичной, писаной языкомъ макароничнымъ литовско-рускихъ канцелярій. Зъ цѣлого розкладу и надписій, именноже зъ надписи о панахъ беручихъ до церквы зъ собою псовъ, видко, що онъ бувъ оригинальный въ своємъ твореню. Зъ традиціею и декотрыми стереотипными формами не могъ онъ посля природы предмету самого и призначеня того цѣлого твору зовсѣмъ зрывати. Добачити можна такожь, що авторъ бувъ смѣлымъ и честнымъ демократомъ и добре понимавъ достоиньство правдиве кождого чоловѣка, яко подобія Божого, а такожь и святость рускои церквы. (Повѣдали менѣ старй люде того села, що коли єще въ Студѣнцѣ резидовали паны Г., то мали звычай брати зъ собою песики до церквы. Мабуть не звертали они уваги на докоръ выписаный давно на образѣ томъ ихъ попередникамъ.)

IV. Згадка про якогось грѣшника, котрый „Ѡстѕпїл вѣри... за папов вѣск и ѡлово....“ односити ся може до инквизиціи, въ котрой топленымъ воскомъ и оловомъ мучено запозваныхъ.

V. Напись о ораню: „далѣй чѕкы...“ можна толковати буквально. Вѣдомо зъ исторіи, що рускій князь Романъ Мстиславичь оравъ Литвою, а батька Остряницѣ (гетьмана) замучили паны свавольній оранемъ замерзлого ставу. За змѣною часовъ наступило и иньше толкованє. Нынѣ объясняютъ собѣ селяне Студенецкй, що то вприженй до плуга „межовники“, т. є. тіи, що межѣ заоруютъ.

VI. Мыши подгрызаючй корѣнь дерева однести належитъ до аллегоріи часу. Дерево представляє рокъ, 12 галузей — 12 мѣсяцѣвъ, мышь бѣла и чорна представляютъ уронъ и проминанє часу, змѣну дня и ночи. Єсть то стародавна орієнтальна аллегорія, котру нѣмецкій поетъ Риккертъ прекрасно зрепродуковавъ въ поозіи „Nacht und Tag“.

VII. Артистично-техничнои вартости образъ той нѣ въ рисунку нѣ въ малёваню не має.

Зъ листовъ Юстины В*.

Дорога сестро!

Въ послѣднѣмъ своѣмъ письмѣ подносишь слушній жалѣ на невырозумѣлу и для загального добра Руси шкодливу обоятность рускихъ дѣвиць и женьщинъ въ справахъ народныхъ. Золотй суть Твои слова: „Запустѣвъ у насъ городець родного слова! Бесѣда руска, котра колись несла просвѣту на весь всходъ Европы, котрою бесѣдовали на дворахъ Руси, Литвы, Польщи и Мольдавіи, въ котрой списанй найдавнѣйшй литературнй памятники Славянъ — нынѣ на власной земли не знаходитъ пошановку. Куды глянь — всюды чужина втискаєсь до рускихъ домовъ!“ Въ патріотичномъ унесеню высказуєшь ясну якъ сонце и загально знану правду, що Русины не маютъ дотепер, подобно иншимъ — славяньскимъ и неславяньскимъ — народностямъ, патріотичныхъ и великого свого посланництва свѣдущихъ Русинокъ; не маютъ, зъ малыми выємками, женьщинъ, котрыбы въ належитомъ пониманю справы народнои ишли солидарно рука объ руку зъ своими родными братами, мужами и отцями въ дѣлѣ народного одродженя и допомагали явно и неустрашимо до двигненя упослѣдженои матери-Руси на степень пожаданого поступу и розвою. Що Ты, Дорога Сестро, правду тутъ высказала, не заперечитъ певно жаденъ патріотъ-Русинъ, котрого мати, жена и донька люблятъ бесѣду руску надъ всяку иншу. Того не заперечатъ намъ и вороги рускои народности, котрй въ своѣй внутреннѣй радости голосно заявляютъ, що нема у насъ явныхъ Русинокъ, такихъ, якими являютъ ся въ житю публичномъ Россіянки, Нѣмкинѣ, Чешки и Польки, котрй нѣ бесѣдою нѣ пересвѣдченями своими не рожнятъ ся одъ своихъ родинъ, а противно стараютъ ся бути и буваютъ неразъ ажь до крайности патріотками. Честь имъ за тое! Народы тотй величаютъ ся и гордятъ ся своими женьщинами, будуютъ при ихъ помочи величавй будовы и памятники народнй; лишь мы, Русинки, того о собѣ сказати не можемо, бо хиба лишь гденегде появляє ся на рускомъ небосклонѣ патріотична яка красавица, що застановляєсь надъ собою и своимъ народомъ, и приходитъ до познаня, що єсть галицкою донькою осѣмнайцяти мілионового рускаго дерева-народу, котрый выказати ся може славною минувшостею, а котрого чекає славнѣйша може єще будучность. Русинокъ єсть далеко больше нѣжь Польокъ, Чешокъ, Сербокъ и Чорногорокъ; однакъ женьщинъ-патріотокъ маютъ тй поменшй народы далеко больше, тожь и жіютъ тй щасливй народы красшимъ и свободнѣйшимъ житемъ, ба, они здобули собѣ загальне поважанє у иншихъ народовъ. Мала, въ порównаню до Руси, Польща гордитъ ся поступомъ своимъ въ народ-

БІБЛІОТЕКА Наукового Товариства ім. Шевченка

нôмъ направленю и малоцѣнитъ далеко бôльшу ôдъ себе Русь, зъ котрои по части жіє; менша єще ôдъ неи Чехія не дає ся знѣмчити, а противно здобуває собѣ смѣло зъ кождымъ рокомъ утрачену давну землю и повагу; маленька Сербія, котрои патріотки выховали незрôвнаныхъ героѣвъ, славитъ ся политичнымъ житемъ, и не даєсь нѣ стурчити, нѣ змадярщити, — ба, менша єще Чорногора, тая рицарка въ Славяньщинѣ, хотя голодна и убога, любитъ таки бôльше свои пустары и скалы, нѣжь молокомъ и медомъ плывучій, урожайнї долины турецкї. Хотя окружена ворогами, боре ся ôдъ вѣкôвъ за дорогу свободу, за родину любу, котрубъ могла и утратити, єслибы не було у неи любви къ всему рôдному, єслибы не мала великодушныхъ патріотôвъ и — патріотокъ.

Щасливї родины, въ котрыхъ нема ренегатôвъ, нема ренегатокъ. Образована патріотка превозноситъ мову народу свого надъ всяку иншу; она не говоритъ, що рускій языкъ — „хлопскій“, бо знає, що кождый народъ складає ся зъ простолюдинôвъ и интелигенціи — зъ хлѣборобôвъ, мѣщанъ, ремѣсникôвъ, зарôбникôвъ и ученыхъ. Чейже суть хлопы нѣмецкї, россійскї, ческї, польскї, сербскї и иншї; суть народы зъ минувшостею не такъ свѣтлою якъ наша, зъ литературою не такъ богатою якъ наша — а однакъ нѣякôй патріотцѣ не прийде тамъ на гадку сказати, що бесѣда єи „хлопска!“ Нѣяка въ свѣтѣ патріотка не встыдає ся бесѣды и языка народу свого, а противно гордитъ ся рôдною мовою, бесѣдує и спѣває наймилѣйше нею и ширитъ ю, где лишь може. На женьщинахъ рускихъ почиває святый обовязокъ, плекати въ кругахъ домашныхъ и традиціи свѣтлои минувшости и надѣ на лучшу будучнôсть — особливо теперь, где молодѣжь школьна поволи ôдчужаєсь ôдъ рôднои бесѣды и въ немалôй части вынародовляє ся.

Русинки зъ Русинами становлятъ руску родину и суть єи головными членами. Цѣлый организмъ рускій, родина, єсть сильный и здоровый, лишь тогды, коли всѣ єго члены суть здоровї и гармонійно лучатъ ся зъ собою. Сильна и крѣпка буде Русь, коли сестры нашї цѣлою душею, цѣлымъ серцемъ полюблятъ все то, що дорогимъ єсть для кождого народу, хотяйбы и якъ обѣднѣлого. Послѣдна пора, щобы Русь була — для Руси.

Дорогї сестры-Русинки! „*Пôзнай себе, буде зъ тебе*“, мовляли нашї предки. Лишь самопôзнанємъ пересвѣдчимо ся, якъ любо бути правдивою Русинкою въ кружку родиннôмъ, товарискôмъ, дома, въ церквѣ, повсюды. Єсьмо тогды якъ квѣтки въ власнôмъ огородѣ. Спостережемо тогды заразъ, где наше въ родинѣ мѣсце и яке для насъ тамъ дѣло. Въ родинѣ рускôй, въ кождôмъ товариствѣ рускôмъ будемо, пôзнавши себе, тымъ сонцемъ миленькимъ и яснымъ, що огрѣває тихо и лагôдненько цѣлу природу и будитъ все въ нѣй до природного житя, що топитъ своєю оживляючою силою навѣть ледовї скалы....

Кôнчу натеперь въ надѣи, що нашї Русинки збудятъ ся до нового житя и пôзнавши себе зачнутъ жити житемъ власнымъ, рускимъ, котре имъ дає Русь, тая старенька мати рôдна, котра радуєсь, видячи въ старшихъ дочкахъ своихъ патріотокъ ревныхъ и явныхъ, и котра журитъ ся та клопочесь, щобы зъ молодшихъ своихъ донечокъ дôждати ся окрасы, помочи и потѣхи. (Дальше буде).

ЗЪ СВѢТА АРТИСТИЧНОГО.

Не такъ то дуже часто лучає ся побачити або хочь почути, щобъ до штукъ красныхъ давали мотивъ руска народность, єи теперѣшне житя або хочбы и преславна минувшôсть. Тому винні по части некорытні обставины, середъ якихъ живе рускій народъ, по части жъ таки мы самї. Не спадає на насъ вина за тое, що матеріяльнї ôдносины не дозволяютъ намъ вступати до школъ умѣлостей, та ôддаватись штукамъ краснымъ. Але-жь нѣкто не виненъ тому, що мы печатною дорогою не освѣдомляємо иншихъ народôвъ зъ теперѣшными або минувшими идеалами нашого народного житя. Тожь не дивуватись, що тї народы, котрї плекаютъ штуки краснї, радше берутъ мотива до нихъ зъ житя або минувшости кождого иншого, хочбы свойствами и историчными заслугами далеко по насъ стоячого племени — якъ Хиньчикôвъ, Африканьцѣвъ и иншихъ, — тôлько не зъ исторіи або теперѣшного житя нашого. Рôкъ бѣжучій становитъ однакъ пôдъ тымъ зглядомъ доволѣ корыстну выемку. Зъ помѣжь всѣхъ народôвъ найбôльше на тôмъ поли интересуютъ ся нами и студіюютъ насъ Россіяне и — Поляки. Послѣдуючї факта ствердятъ наглядно нашї слова.

Зачнемо ôдъ *рѣзьбы*. Россійскї газеты доносятъ, що въ закладѣ Берда выготовленый вже ôдливъ статуѣ украинского гетьмана Богдана Хмельницкого. Рисунокъ и модель спорудивъ звѣстный артистъ и приятель Шевченка Михайло Микѣшинъ, що передъ двома роками выдававъ въ Петербурзѣ дуже цѣнну илюстровану газету пôдъ заг. „Пчела“, де мѣстивъ рисунки великого поета и иншихъ артистôвъ, котрымъ сюжеты и тематы давала Украина. Надъ выготовленємъ згаданои статуѣ трудивъ ся Микѣшинъ доволѣ довго. О скôлько собѣ пригадуємо, вже въ 1876 р. выйшовъ зъ пôдъ єго руки проєктъ памятника въ честь Хмельницкого и зôставъ предложеный до прилюдного ôсуду: газеты стали єго пильно розбирати и особливо „Кіевскій Телеграфъ“ подававъ прецѣнні уваги, и рады, котрыми мусѣвъ корыстуватись имовѣрно артистъ, позаякъ се бувъ голосъ людей вповнѣ компетентныхъ, бо мешканцѣвъ Мало-Руси, въ столици котрои має станути памятникъ. Выготовлену статую поставлено въ робôтни згаданого закладу, на деревлянôмъ тымчасовôмъ фундаментѣ: представляє она собою гетьмана, що сидитъ верхи и смѣло та сильно стягає пôводомъ быстрого ворôного. Въ однôй руцѣ у гетьмана повôдъ, а въ другôй вытягненôй и якъ разъ показуючôй — гетьманска булава. Лице гетьмана выконане якъ въ артистичнôмъ такъ и въ техничнôмъ зглядѣ вельми гарно и представляє типъ справдешнёго Украинця. Особливо гарнї суть рѣсы одежи и сама одѣжь богата и дуже красна. Скала, на котрôй поставитъ ся статуя, буде зъ граниту. Высокôсть статуѣ, т. є. гетьмана разомъ зъ конемъ, выноситъ майже два сажнѣ. Про фигуры и надписи, якї мали находитись долѣ и якї проєктовано въ моделяхъ розсыланыхъ передъ 5. роками, не згадуютъ теперь газеты нѣчогѣсенько. Чи вжежь наконець ôдступлено ôдъ алегоричныхъ фигуръ такихъ гарныхъ и такъ порываючихъ духа кождого Русина-Украинця, якъ пр. выєвобода народу украинского зъ пôдъ кормиги польскои, зъ пôдписею: „Та не буде красше, та не буде лучше, якъ въ насъ на Вкраинѣ, де немає Ляха, немає жида.....“; або якъ уявлене свойствъ народу рускаго, н. пр. єго спѣвучости, поетичности, гостинности, сердечности; або якъ вконець унятє всѣхъ типôвъ зъ мешканцѣвъ Мало-Руси — Украинцѣвъ, Подолякôвъ, Гуцулôвъ, Лемкôвъ, Бойкôвъ и т. д. Занехане проєктованыхъ фигуръ и образôвъ позбавилобъ памятникъ найвыдатнѣйшихъ и найвластивѣйшихъ окрасъ. — Коли вже бесѣда про рѣзьбу, то годѣ промовчати, що и Товариство им. Мих. Качковского росписало въ послѣдныхъ часахъ пренумерату на бюсти покôйныхъ Митрополита Яхимовича и радцѣ Качковского. Цѣна пренумераційна дуже

низька, бо о скôлько зачуваємо лише 50 кр. а. в., тожь изъ за того и бюсты будутъ о много менший и не такъ величнй якъ пр. звѣстный бюстъ Тараса Шевченка майстерскои роботы п. Баронча, котрый стоитъ въ торговли 6 злр. а. в.

Переходимо дальше до *музыки*. Ту галузь зъ помѣжь штукъ красныхъ управляютъ Русины ще ôдповѣдно найбôльше. Та всежь таки замѣтный у насъ бракъ творôвъ о бôльшихъ розмѣрахъ: зъ выемомъ именно двохъ прегарныхъ оперъ, якъ Артемовского-Гулака „Запорожець за Дунаємъ“ и Лысенка „Рôздвяна нôчь“, кôлькадесяти симфоній музычныхъ та „Гайдамакôвъ“, унятыхъ въ ноты славнозвѣстнымъ нашимъ Лысенкомъ — не богато бôльше моглибъ мы выказати добрыхъ творôвъ подôбного объему. Тожь муситъ радѣти кождый Русинъ, коли почуе, що сёго року проявились двѣ новй оперы зъ руско-украинского житя. Маємо тутъ на думцѣ „Тараса Бульбу“ укладу В. Кюнера и „Коваля Вакулу“ — оба творы въ 4 дѣйствахъ. Позаякъ сюжетъ „Тараса Бульбы“ звѣстный и Галицкôй публицѣ зъ выдань проф. Головацкого и п. Лободы, а згаданои оперы доси ще не выконувано, проте звернемось до „Коваля Вакулы“. Музыку на той самый сюжетъ написали два россійскй композиторы Соловьевъ и Чайковскій; однакъ музыка послѣднёго припала лучше до вподобы. Въ Маю сёго року представили аматоры въ Петербурзѣ въ музычно-драматичнôмъ кружку „Коваля Вакулу“ къ повному вдоволенію присутныхъ гостей. Особливо якъ звѣщають газеты вподобались: сцена любовна украинскои дѣвчины Оксаны зъ ковалемъ Вакулою, дуетъ чорта зъ вѣдьмою Солохою, поетичный хоръ Русалокъ Днѣпровыхъ, украинскій козакъ и выконане колядъ. Що до осôбъ, лучше всѣхъ удались автору Оксана и Вакула. Чортъ представленый не безъ комики, а Солоха зарисована доволѣ ярко. Решта осôбъ займаютъ другорядній мѣсця.

Вконець и галузь *малярства* осталась не на послѣднôмъ мѣсци. Стоитъ лише згадати про образы и рôжнй малюнки. Въ Одесѣ появилась сёго мѣсяця копія Рубô зъ образу Бранда „Похôдъ украинскихъ козакôвъ.“ Образъ выставленый въ однôй зъ выставъ склеповыхъ звабляе разъ-вразъ натовпъ людей. Очи поглядаютъ на ту чудôву зелень, на широкій та розлогій степъ, на хмару козацтва. Гетьманъ, кобзарѣ и цѣла радôсть весны, що перебиває ся въ образѣ, кидаютъ дивный чаръ. — Въ Варшавѣ на выставѣ зъединуе еобѣ загальнй похвалы образъ Петровского: „Загорода украинска зимою.“

Зъ фото-, лито- и хромолитографій належитъ вымѣнити: фотографіи проф. М. П. Клодта „Плачь Ярославны“ и профес. Н. Є. Сверчкова „Малороссіянинъ на охотѣ“; прекрасну литографію 26-лѣтного Тараса Шевченка, выконану пôсля оригинального рисунку поета академикомъ петербурскимъ Сѣряковымъ и — 6 хромолитографій до „Тараса Бульбы“, 6 листôвъ проф. М. П. Клодта, представляючихъ мужескй и жѣночй украинскй костюмы, та друге выдане широкозвѣстного дѣла п. Ольги Косачевои: „Украинскій народный орнаментъ, образы вышивокъ и писанокъ (L' Ornement de l'Ukraine). 15 табл. рисунковъ и 20 стр. grand. 4° Кіевъ.“ Цѣна того пышного выданя дуже низька, бо тôлько 3 рубл., а набути можна въ „Южнорусскомъ магазынѣ“ въ Кіевѣ.

Василь Лукичъ.

ПЕРЕПИСКА РЕДАКЦІИ.

Всеч. **Ю. Р. въ Ольхôвцѣ.** Книжку записали мы черезъ книгарню и найдальше 5 Липця вышлемо на подану адресу. (Стоитъ 2 зр. 10 кр., до того на марку почтову и рецепись 15 кр. а. в) — Вп. **П. Ю въ Вѣдни.** Здѣлаємо пôсля желаня. Рахунокъ въ 4 ч. обовязуе редакцію и на будуще. — Всеч. от. **Г. Б. въ Свистѣльникахъ** и Вп. **А. П. въ Рудкахъ** Подробнѣйше въ числѣ слѣдующôмъ. — Всеч. П-ѣ **Е. Л. въ Пробабинѣ.** „Карнавалъ“ и „Завѣщане“ выслано.

ОГОЛОШЕНЯ.

На численнй запытаня доносимо, що „Зоря“ печатає ся въ бôльшôмъ запасѣ и проте кождого часу предплачувати можна. (Пренумерату принимає ся ôдъ I. Сѣчня або ôдъ I. Липця.)

ФОТОГРАФІИ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

зъ фотографичного закладу Е. Тшемеского

во ЛЬВОВѢ,

выданй накладомъ редакціи „Зорѣ“.

Фотографія знята зъ власноручного портрету Шевченка зъ року 1840 и представляє якъ найдокладнѣйше вѣрный образъ 26-лѣтного поета. Артистичне выконане портрета есть пôдъ кождымъ взглядомъ удачне, форматъ фотографіи великій (книжковый), поясняючй написы у споду фотографіи выконанй въ языцѣ рускôмъ.

Редакція „Зорѣ“ въ цѣли скоршои роспродажй нововыданыхъ фотографій установляє по можности якъ найнижшу цѣну: 50 кр. а. в. ôдъ одного примѣрника. При препорученяхъ зъ поза Львова долучити належитъ 10 кр. а. в. на почтовый рецепись.

Конкурсы.

Рада школьна окружна въ Залѣщикахъ пôдъ днемъ 9 Червця 1880 до ч. 869 росписуе конкурсъ на посады учительскй:

1) при школахъ етатовыхъ зъ платнею 450 зр. на двѣ посады учительскй въ Скалѣ и на посаду учительску въ Тлустôмъ;

2) зъ платнею 300 зр. въ Буракôвцѣ, Червоногородѣ, Звинячи, Добровлянахъ, Иваню пустôмъ, Лосячи, Новосѣлцѣ костюковôй, Ольхôвци, Садкахъ, Синьковѣ, Щитôвцяхъ, Торскôмъ, Винятинцяхъ;

3) при школахъ филіяльныхъ зъ платнею 250 зр. въ Бѣлôвцяхъ, Боришкôвцяхъ, Бурдякôвцяхъ, Цыганахъ, Хмѣлевôй, Гуштинѣ, Иваню, Лятачи, Попôвцяхъ, Зазулинцяхъ;

4) при школахъ кôлькаклясовыхъ зъ платнею 270 зр. въ Борщевѣ и Залѣщикахъ (посады учителѣвъ молодшихъ).

Речинець поданя найдальше до 15 Липця с. р.

Ôдъ редакціи „Зорѣ.“

Зъ днемъ 1 Липця починає ся друге пôвроче нашого выдавництва. Читателѣвъ „Зорѣ“, котрй доси лишь за перше пôвроче належитôсть прислали, упрашаємо о вчасну присылку дальшои предплаты. При доповненю цѣлорочнои пренумераты можна буде одержати „Повѣсти от. Николая Устьяновича“ за доплатою половины цѣны тыхъ повѣстей (т. в. за доплатою 35 кр.)

Довжникôвъ нашихъ просимо о выровнане дотеперѣшнихъ залеглостей.

Выдає и ôдповѣдає за редакцію **Ом. Партыцкій.** Зъ друкарнѣ Товариства „имени Шевченка“ пôдъ зарядомъ К. Беднарского.